NOTOS 21

NOTOS ÖYKÜ İKİ AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ • 2010/02 • NISAN-MAYIS 2010 • 9TL

Enis Batur
Murathan Mungan
Ahmet Kemal Şenpolat
Ömer Madra
Steven Best
İsmet Çolakel
Alice Walker
Tolga Öztorun
Cem Dizdar
A. Ömer Türkeş
Umut Y. Karaoğlu
Semih Gümüş
Anaïs Nin
Sean O'Toole
Ferda İzbudak Akıncı
Dağhan Irak
Zerrin Soysal
Mustafa Erdiken
Serap Gökalp
Derya Sönmez
Cengiz Akın
Ufuk Karakurt

Hayvan hakları, Hayvanlar için hukuk, İnsanların hayvanlara ettikleri

Faruk Duman
"Çünkü anlatacak hikâye kalmamış"

Louis-Ferdinand Céline
"Değer taşıyan tek hikâye, bedelini ödediğinizdir."

Buket Uzuner
Kadın ve Mekân

ISSN 1307-1181
9 771307 118002 21

NOTOS

NotosÖykü • İki Aylık Edebiyat Dergisi
Sayı 21 • Nisan-Mayıs 2010 • 9 TL

Genel Yayın Yönetmeni
Semih Gümüş

Yayın Koordinatörü
Tuğba Eriş

Teknik ve İdari Koordinatör
Emre Altınok

Yazışleri
Dilek Emir

Katkıda Bulunanlar
Burcu Aktaş, Şavkar Altınel, Z. Heyzen Ateş, Ömer Ayhan, Aydın Çetinbostanoğlu, Turgut Çeviker, Emre Denizel, Mehmet Dinç, Deniz Korkut, Albert Sabanoğlu, Derviş Şentekin, Faruk Ulay

Kapak ve Logo
Mehmet Ulusel

Grafik Uygulama
Songül Arslan

Reklam ve Halkla İlişkiler
info@notoskitap.com

Abonelik
info@notoskitap.com
Posta çeki hesap no: 5287565
Garanti Bank. hesap no: 068-6612006
TR75 0006 2000 0680 0006 6120 06
EUR: Garanti B. hes. no: 068-9085378
TR39 0006 2000 0680 0009 0853 78
USD: Garanti B. hes. no: 068-9090073
TR53 0006 2000 0680 0009 0900 73

Yayıncı
Notos Kitap Yayınevi

Sahibi ve Yaz işleri Sorumlusu
Semih Gümüş

Yönetim Yeri
İnönü Caddesi, Emektar Sokak, 18/1
Gümüşsuyu, Beyoğlu
34427 İstanbul
Tel: 0212 243 49 07
Faks: 0212 252 38 05
e-posta: editor@notoskitap.com
KKTC fiyatı: 10 TL

Yayın Türü
Yerel, Süreli Yayın

Baskı ve Cilt
Gezegen Basım, Yeşilce Mahallesi, Ulubaş Caddesi, No: 54
Seyrantepe İstanbul
0212 325 71 25

Dağıtım
DPP, 0212 622 22 22

içindekiler

18 İnsan hayvanı ötekileştirdikçe kötü yola saptı. Hayvan haklarına duyarlılık insanın kendine dönüşü için yeterli olacak mı?

3 **AGANTA**
Casanova, Zweig, Steinbeck, Kavgam, Yazı atölyesinin sırları...

ÖYKÜ

56 **Anaïs Nin**
Eskicinin Saati (Ragtime)

59 **Sean O'Toole**
Rephile'e Giden Yol

65 **Ferda İzbudak Akıncı**
Küçük Bir Olasılık

102 **Dağhan Irak**
İçimdeki...

105 **Zerrin Soysal**
Ev Cini

110 **Mustafa Erdiken**
Kaçık

114 **Serap Gökalp**
Düş Olanların Gördüğü Çocuk

117 **Derya Sönmez**
Kâtip Sabri Bey Mezarlığı

120 **Cengiz Akın**
Sıradaki

YAZI

72 **Enis Batur**
Ağaç

74 **Murathan Mungan**
Kâğıt Gemiler

80 **Buket Uzuner**
Kadın ve Mekân

128 **Ufuk Karakurt**
Faulkner'cı

118 **GÜNÜN KONUSU**
Hayvan Hakları, Hayvanlar İçin Hukuk, İnsanların Hayvanlara Ettikleri
Semih Gümüş, Ahmet Kemal Şenpolat, Ömer Madra, Steven Best, İsmet Çolakel, Alice Walker, Tolga Öztorun, Bert Hölldobler, Cem Dizdar, Faruk Duman, A. Ömer Türkeş, Umut Y. Karaoğlu

SÖYLEŞİ

86 **Faruk Duman**
"Çünkü anlatacak hikâye kalmamış."

122 **Louis-Ferdinand Céline**
"Değer taşıyan tek hikâye, bedelini ödediğinizdir."

96 **MURAT YALÇIN'IN SEÇTİKLERİ**

130 **KİTAPLIK**
Behçet Çelik, Tuğba Eriş, Özlem Galip, Banu Yıldıran Genç, Zeynep Alpaslan, Yalçın Tosun

Hayvanları anlamak *Semih Gümüş*

Çok söylenmiştir: ötekini anlamak. İnsanın bir türlü içselleştiremediği erdem. Bu ülkede, uzak olunan. Karşısındaki insana sağır ve kör kalmaktan huzursuz olmayan insanın hayvanı anlaması beklenebilir mi? Oysa tarihin başında, birlikte yaşadığı hayvanı ötekileştirdikçe toplumsallaşmaya başladı insan. Toplumsallaştıkça da herkes ve her şey için tehlikeli olmaya...

Sınırların ötesindekiler için ne kadar tehlikeliysek, apartmanda komşumuz, sokakta tanımadıklarımız, kendimizden görmediklerimiz için de o kadar tehlikeliyiz. Ama hayvanlar kadar insanın zulmünden çeken olmamıştır. Soykırımın fütursuz, acımasız ve en kapsamlı olanı herhalde tarih boyunca hayvanlara karşı yapılandır.

Adam dürbünlü tüfeği eline alıyor, karşısındaki koskoca ayıyı, ki o ayı anne ya da babadır, ormanda insana zarar vermeden yaşamaktadır, tam kafasından vuruyor, oradan kalkıp öküzlere, güzelim kuşlara ateş etmeyi sürdürüyor. Böyle delilik ve rezillik olur mu? Sonra da dünyanın çeşitli yerlerindeki binlerce ekrandan, bizde Yaban TV adlı kanaldan bu cinayetleri marifetmiş gibi gösteriyor. "Spor"muş bunun adı, arkası ticaret...

> Tek derdi tıkınmakmış gibi yaşayan insan, her yıl milyarlarca hayvanı öldürüyor, mezbahalarda sıradan insanların aklına gelmeyecek biçimlerde kesiyor, parçalıyor hayvanları ve bundan utanç duymuyor. Yediklerimizin et değil, hayvan, çoğu kez de onların yavruları olduğunu düşünmemeyi seçiyoruz, ama bu bizi kirlenmekten kurtarmıyor. Hayvanlarsa, insanları yalnızca izliyor, ellerinden bir şey gelmeden...

Notos'un bu sayısındaki kapak konumuzla ilk kez edebiyatın bu denli dışına çıktıysak, nedeni bunlar. Hayvanların adamakıllı kötü davranışlara uğradığı bir ülke burası. Öte yandan, hayvan hakları denince akla önce sokak hayvanları geliyor, gene çok kötü davranılan; ama onun ötesine geçen bir bakış açısının toplumsal bir karşılık bulabildiğine pek rastlanmıyor. Bu yüzden hazırladığımız dosya sert biçimde gösterdi kendini. Bu sertlik tedirgin ederse, suçlu belli.

> Oysa hayvan hakları, insanın önce doğayı eşit biçimde paylaşma hakkını tanımayı gerektirir. Sonra da şehirde hayvanların haklarını gözetmeyi, onlara kötü davranmamayı. **Notos**, hayvan hakları savunuculuğunun niteliğini yükseltmek, kendince bir katkıda bulunmak için bu bölümü hazırladı. Sonrası tek tek bireylerin vicdanına teslim edilir. Bu toplumun her şeye en duyarlı bireylerinin bile hayvan haklarıyla yeterince ilgilenmediği de apaçıksa... Okurlarımızın bu dosyayla ilgili görüşlerinin neler olacağını da elbette merak ediyoruz...

Casanova'nın aşkları Paris'te

Fransa hükümeti tarafından satın alınan Casanova'nın elyazmaları aşkla anılan şehir Paris'te sansürsüz okunabilecek.

Fransız Ulusal Kütüphanesi'nde (BnF) Şubat ayından beri her zaman görülemeyecek bir heyecan yaşanıyor. Fransa Kültür Bakanı Frédéric Mitterrand'ın 18 Şubat günü attığı imzayla, Venedikli ünlü çapkın Giacomo Casanova'ya (1725-1798) ait elyazmalarının BnF adına satın alınması resmiyet kazandı. Adı açıklanmayan bir bağışçının cömert katkılarıyla Ulusal Kütüphane adına yapılan bu satın alma, *Libération* gazetesinin haberine göre yaklaşık 7 milyon euro ile sonuçlandı ve bugüne kadarki en pahalı elyazması satışı olarak tarihe geçti. BnF yöneticisi Bruno Racine'nin değerlendirmesine göreyse, bu olay, BnF'nin "maddi değer anlamında" elde ettiği en önemli kazanım. Racine, *Guardian* gazetesine verdiği demeçte, "Casanova'nın günlükleri herkes tarafından bilinir, oysa bugüne kadar yayımlananların çoğu sansürlenmiş hatta değiştirilmiştir. Bu elyazmaları ise gerçek ve tamamıyla orijinal," dedi.

Hayatımın Öyküsü (*Histoire de ma vie*) adını taşıyan ve daha önce bir bölümü Casanova'nın Anıları başlığıyla çeşitli şekillerde yayımlanan yaklaşık 3.700 sayfa, anıların yanı sıra Voltaire ve Avusturya imparatoru ile yazışmaları da içeriyor. Casanova'nın 1798 yılında ölmesinin ardından uzun süre kilit altında kalan sayfalar, 1821 yılında oğlu tarafından makul bir ücret karşılığında Brockhaus Yayıncılık'ın kurucusu Friedrich Brockhaus'a satılmıştı. Venedikli âşığın 120'yi aşkın kadınla yaşadığı birlikteliklerini anlatan anılarından ilk bölümler Urania başlığıyla yayımlanır yayımlanmaz, taşıdıkları erotik içerik dönemin sanat çevrelerinde şok etkisi yaratmıştı. Yine de günlüklerin uzun yıllar çok satanlar listelerinin üst sıralarında yer almasında yalnızca bu özelliğinin değil, akıcı ve oyuncu dilinin de etkisi olduğunu unutmamak gerek.

Casanova'nın el yazmaları 7 milyon euro!

Casanova'nın anılarından yayımlanan bölümler, yayıncısı tarafından zaten değiştirildiği halde dönem hükümetlerinin de defalarca sansürüne uğradı, hatta 1832 yılında Fransa'da yasak kitaplar listesine girdi. Uzun bir süre kilit altında kalan sayfalar, İkinci Dünya Savaşı'nda Brockhaus Yayıncılık'ın büyük hasara uğradığı Leipzig bombalamasından zarar görmeden kurtuldu ve bir Amerikan askeri kamyonunun kasasında Wiesbaden'e kaçırıldı. Yıllar sonra 1960'ta Brockhauslar tarafından yeni bölümleri yayımlanan günlüklerin ünü dünya çapında katlanarak arttı.

Kısa süren papazlık kariyeriyle de adından söz ettiren Venedikli aşk kahramanının sözleri bundan böyle aşkla anılan şehir Paris'te, hem de sansürlenmeden okunacak. Programda bir aksama olmazsa, Hayatımın Öyküsü'nün 2011 sonbaharında düzenlenecek bir sergiyle BnF ziyaretçileriyle buluşması öngörülüyor. Sayfaların düzenlenip BnF'nin sanal kitaplığı Gallica'ya kaydedilmesi ve böylece dijital anlamda ulaşılabilirliğinin sağlanması da planlananlar arasında.

DENİZ YALIM KADIOĞLU, Paris

Ali Teoman Fransa'dan eli boş dönmedi

Yazar Ali Teoman "Türkiye Yılı" çerçevesinde üç aylığına gittiği Strasbourg'da *Café Esperanza* adında bir novela yazdı. *Café Esperanza* Fransızcaya çevrildi, Mart ayında da Fransa'da yayımlandı. Ali Teoman, 5-6 Mart'ta kitabın tanıtımı için yeniden Strasbourg'a davet edildi. Fransa'nın saygın yayınevlerinden Actes Sud da Ali Teoman'ın bir romanını çevirtip yayımlamaya karar verdi.

Edebiyat ve Pepsi

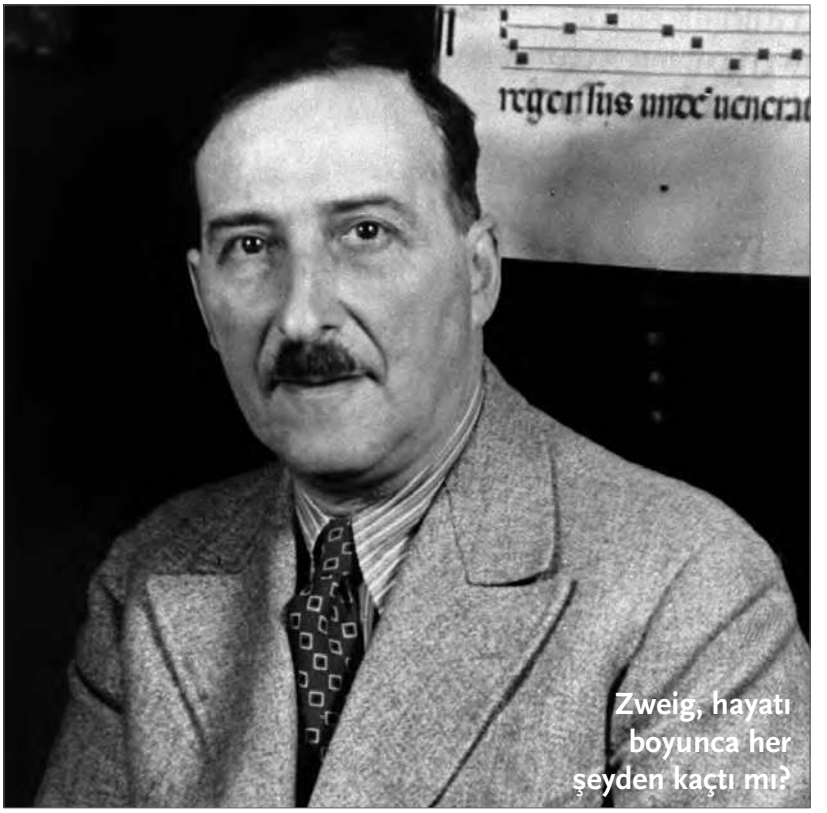
Zweig su, şeker, boya ve hava kabarcıklarından oluşan yapıtların üreticisi mi, yoksa yeniden gündeme gelmesi gereken önemli bir edebiyatçı mı?

Avrupa'da (yalnız Avrupa'da da değil tüm dünyada) bir hayalet geziniyor. Nazilerden kaçarak sığındığı Brezilya'da 1942'de intihar eden Stefan Zweig'ın yapıtlarının bugünlerde birbirinin peşi sıra yeniden yayımlanıp en ciddi edebiyat eleştirmenlerinden övgü üstüne övgü almadığı ülke yok gibi.

Altmışlı yılların Türkiyesi'nde büyüyenler Zweig'ı büyük olasılıkla yalnızca, o dönemde alabildiğine basmakalıp bir radyo dizisinin kaynağını oluşturan *Tarihte Yıldızın Parladığı Anlar* adlı kitabıyla hatırlıyordur. Dolayısıyla da, içlerinde yazarın kendi yıldızının da böyle ansızın parlayıvermesi karşısında biraz hayrete kapılanlar olabilir.

Eğer öyleyse, bu hayretlerinde yalnız olmadıklarını söyleyebiliriz. Şair ve çevirmen Michael Hoffman'ın geçtiğimiz Ocak ayının son günlerinde İngiltere'nin en önemli kitap tanıtım dergilerinden *London Review of Books*'da yer alan Zweig hakkındaki nerdeyse üç tam sayfalık yazısını "saldırı" olarak nitelemek hafif kalır. Hoffman, Zweig'ın nasıl yüzeysel, dalkavuk, ikiyüzlü, çıkarcı vb. bir insan olduğunu uzun uzun anlatmakla kalmıyor, hakkında bulabildiği, başkalarına ait bütün olumsuz görüşlere de yer veriyor.

Hoffman'a göre, zengin bir aileden olan Zweig'ın elliye yakın dile çevirilip milyonlarca satan kitaplarıyla daha da zengin olması ve büyük bir üne kavuşmasının, gününde derin kıskançlık uyandırdığı kesin, ama aleyhinde söylenenlerinin hepsini yalnız kıskançlıkla açıklamak da olanaklı değil. Sözgelimi, Robert Neumann'ın, Zweig'ın hayatı boyunca her şeyden kaçtığı, Birinci Dünya Savaşı çıkınca soluğu İsviçre'de, Naziler iktidara gelince Londra'da, orası bombalanmaya başlanınca Amerika'da, o ülke de savaşa girince de Brezilya'da aldığı yolundaki görüşünün doğruluğunu kabul etmek gerek.

Zweig, hayatı boyunca her şeyden kaçtı mı?

Yine Hoffman'ın bildirdiğine göre, Robert Musil, Bolivya'ya sığınmasını öneren bir dostuna, "Gidemem, Güney Amerika'da Zweig var," diyerek Zweig'ın varlığının koskoca bir kıtayı kirletmeye yeteceğini belirtmiş. Karl Kraus ise, "Zweig bütün dilleri fethetti," diyen birisine, "Biri hariç," karşılığını vererek yazarın Almancasının kötülüğüne değinmiş. Bu da tabii Hoffman'ın aklına Zweig'ın kitaplarını yayımlamadan önce içlerindeki dil yanlışlarını bir Alman profesöre düzelttirdiği söylentisini getiriyor ve bunun Zweig'ın beceriksizlik, memnunluk uyandırma isteği, otoriteye saygı ve başkalarını kullanma gibi özelliklerini gerçekten de çok iyi özetlediğini öğreniyoruz. Romain Rolland ise, "Kedilerden hoşlanmayan yazar da olur muymuş!" sözüyle Zweig'ın hayvanlar hakkındaki

100.000 kaplandan geriye ne kaldı?

Soyu tükenmek üzere olan kaplanlar için Nepal'in başkenti Katmandu'da bir konferans yapıldı. Konferansa katılan yirmi ülkenin on üçünde kaplanlar yaşıyor. Dünyada, tamamı Asya'da, 3.500-4.000 kaplan kaldığı tahmin ediliyor. Bu sayı 20. yüzyılın başında 100.000'den fazlaydı.

Kraus

Musil

tercihlerini bile eleştirmiş.

Kedilerden hoşlanmamanın bağışlanamaz bir ahlaki kusur olduğunu kabul etmek gerek. Ama bir insan yüzeysel, otoriteye saygılı, sömürücü vb. olup yine de iyi bir yazar olamaz mı? Hiç merak etmeyin, Hofmann o noktaya da değiniyor ve Zweig'ın kişiliğini yerden yere vururken arada yapıtına da yer ayırıp biyografilerinin ve kurmaca kitaplarının sıradan, sığ ve ancak "her yaştaki yeniyetmeler"e hitap edecek düzeyde olduğunu ileri sürüyor. Yazdığı son şey olan intihar mektubunu bile "içtenlikten yoksun" bulduğu Zweig hakkında vardığı yargı "yapay tatlarla dolu" bu yazarın "Avusturya edebiyatının Pepsi'si" olduğu.

Bütün bunlar size ağır geldiyse, birkaç hafta sonra aynı derginin "Okur Mektupları" köşesinde yayımlanan yanıtın tonu da daha hafif değil. Gerçi, Hofmann'ın uzun yazısının aksine, bu yalnızca iki paragraflık bir metin, ama Salzburg'daki Zweig Merkezi ile Uluslararası Zweig Derneği'nin önde gelen üyelerinden Avusturya, İngiliz ve Amerikan üniversitelerindeki Zweig uzmanlarına kadar bir dizi "edebiyat büyüğümüz"ün imzasını taşıyor. Söylediğiyse Hofmann'ın yazısında yer alan "bol sayıdaki" hatayı düzeltmenin boşuna olacağı, çünkü böylesine hastalıklı bir öfke karşısında "uygar tartışma yöntemleri"ne başvurulamayacağı ve Hofmann'ın Zweig'a bu şekilde saldırmasının kendi kişiliğinde bozukluklar olduğunu gösterdiği.

Zweig su, şeker, boya ve hava kabarcıklarından oluşan yapıtların üreticisi mi, yoksa yeniden gündeme gelmesi gereken önemli bir edebiyatçı mı? Böyle bir soruyu her okur, yazarın artık her yerde kolaylıkla bulunabilen kitaplarını edinip okuyarak kendisi için yanıtlayabilir. Ama ikinci sınıf olduğunu düşündüğümüz bir yazarı, bulabildiğimiz bütün düşmanlarını da ardımıza takarak silip yok etmeye çalışmak şart mı? Böyle bir çabaya harcayacağımız enerjiyi daha beğendiğimiz yazarlarla ilgilenmeye harcamak daha doğru olmaz mı? Ya da tutkuyla bağlı olduğumuz bir yazarı eleştirenlere gülüp geçmek yerine edebiyat derneği üyeleri ve akademisyenlerden oluşan bir orduyla yardımına mı koşmak gerek? Hofmann'ın davranışı mı daha garip ve anlamsız, kendisine yanıt yetiştirmeye çalışanlarınki mi? Bu konuda bir karara varmak çok daha güç. Ama edebiyat alanında komikliklerin yalnız Türkiye'de yaşanmadığının bir kez daha kanıtlanmasında rahatlatıcı bir şey yok değil.

TEMUR GÜNAY, Londra

Puşkin

Puşkin'i klonlamak

Puşkin'in öldüğü kanepedeki kandan alınan DNA...

8 Şubat 1837'de Georges d'Anthes, Alexander Puşkin'le düello edip onu karnından vurdu. Puşkin iki gün sonra kanepesinin üstünde öldü. Şimdilerde o kanepedeki kandan Puşkin'in DNA'sını alma ve Puşkin'i klonlama sohbetleri dönüyor. Şaşırtıcı olansa, bunun, Puşkin'le ilgili ilk klonlama hikâyesi olmaması. 2002'de bilim insanları Puşkin'in "Ruslan ve Ludmilla" şiirine ilham kaynağı olduğu için Taganrog'daki yaşlı meşeyi klonlamaya karar vermişti. Sonunda meşenin aslında dut olduğu ortaya çıktı. Kimse botanik bilmediği için Puşkin'i suçlamadı elbette.

Steinbeck çizgi romanla buluştu

Fareler ve İnsanlar'ın, zaman, mekân ve eylem birliğine dikkat eden evrensel yapısı ve diyaloglardaki sadelik Fransız çizgi roman ustası Pierre-Alain Bertola'un işini kolaylaştırmış.

"Buna cesaret edebildi," diyor, *Le Point*'tan Suliane Favennec haberin başlığında. Söz edilen kişi Fransız çizgi roman ustası Pierre-Alain Bertola, cesaret gerektiren işse ilk kez 20. yüzyıla ait bir edebiyat yapıtının, Steinbeck'in *Fareler ve İnsanlar*'ının çizgi romana aktarılması.

Fareler ve İnsanlar'ın yazım sürecini bilenler hatırlayacaktır, romanın tüm sayfaları köpeği tarafından parçalanan yazar, oturup her şeyi baştan yazmış. Steinbeck'in makus talihi Bertola'u da takip ediyor olmalı ki, çizgi roman ustasının başına gelmeyen aksilik kalmamış. Normal koşullarda yaklaşık 19-20 aylık bir süre biçtiği çalışmayı ancak yirmi yılda tamamlayabilmiş. Bu durumdan memnun görünen Bertola, "Steinbeck'in ruh haline büründüm, bu benim için çok iyi bir sanatsal deneyim oldu," diyor. *Fareler ve İnsanlar*'ın on altı yaşından beri başucu kitabı olduğunu söylemesi, sanatçının bu memnuniyetini anlaşılır kılıyor.

Bertola, *Le Point*'teki söyleşisinde, eser seçiminin ilk nedenini romanda kadınların, yaşlıların, siyahların ve engellilerin toplum dışına itilmesi gibi geçerliliğini hiçbir zaman yitirmeyen konuların işlenmesi olarak gösteriyor. Romanın zaman, mekân ve eylem birliğine dikkat eden evrensel bir yapı içinde ele alınması da çizgi romana uyarlanmasına yardımcı olmuş. Çizgi roman boyunca asıl eserdeki diyaloglara bağlı kaldığını söyleyen Bertola, Steinbeck'in kişilerin aklından geçenleri birkaç sözcükle, gereken bilgiyi verecek şekilde ortaya koyduğunu ifade ediyor. Bu da eserin çizgi romana uyarlanmasını oldukça kolaylaştırmış.

Bertola

Fransa'da sosyal, kültürel ve sanatsal üretimin bir parçası kabul edilen çizgi romanlara –"la bande dessinée", BD– hemen her yerde rastlanıyor. Edebiyat dergilerinde yeni çıkan bir kitabın yanında bir çizgi romanın eleştirisini okuyabilir ya da internetteki Fransız kültür sanat sitelerinde özel "BD" bölümleriyle karşılaşabilirsiniz. Sokaklar, alternatif türlerden hayata dair öykülere, mangalardan koleksiyonerler için eski sayılara kadar çizgi romanın her türüne özel onlarca kitapçıyla doludur. Gerek son dönem üretimlerinin gerekse kaynağını çizgi roman dünyasından alan nesnelerin yer aldığı galeri ve müzelerse Fransız toplumunun bu sanat dalına verdiği önemi gösterir.

Bertola'un anlayışına göre herhangi bir sanat eserinin çizgi romana uyarlanması resim, tiyatro, opera ve illüstrasyon gibi sanatın öbür dallarında yapılan uyarlamalardan çok farklı değil. Sanatçı bu son çalışmasıyla edebiyat ve çizgi romanın uyumlu birlikteliğine iyi bir örnek sunuyor.

DENİZ YALIM KADIOĞLU, Paris

Bir rüya gördüm, cennette başladı,
cehennemde son buldu!
SADAKAT
İNCİ
ARAL
"...aldatma ve sadakat konularının çok sık ele alındığını söyleyerek başladım ama İnci Aral'ın "Sadakat"i son zamanlarda bu konuyla ilgili okuduğum romanların en iyisi."
Asuman Kafaoğlu-Büke
2 Ayda
15 Baskı
TURKUVAZ
KİTAP
info@turkuvazkitap.com.tr | www.turkuvazkitap.com.tr
Barbaros Bulvarı No: 153 Kat: 8 Balmumcu - Beşiktaş / İstanbul
Tel: 0212 354 30 00 | Faks: 0212 288 50 67

Kavgam'ın yayın hakkının süresi 2015'te doluyor

Kavgam'ın orijinalini yayımlamanın yeni neonazi saçmalıkların önüne geçmek için en iyi yöntem olduğu da savunuluyor.

Sansür başlı başına tartışılması gereken bir konu. İnsanlar kendileri için iyi olanı biliyor mu yoksa devletler vatandaşlar için neyin iyi neyin kötü olduğuna karar vererek onları korumalı mı? Sansür özgürlüğün kaybı mıdır yoksa daha büyük kayıpları beraberinde getirecek tehlikelerin önüne geçmek midir? Neyse uzatmayacağım, kim ne düşünürse düşünsün devletler yasalar aracılığıyla vatandaşlarının neyi okuyup neyi okumaması gerektiğine karar vermeyi alışkanlık haline getirmiş durumda. Bazı örneklerde, örneğin Teksas eyaletinin John Berger'ı yasaklamasından söz ederken sansür karşıtı tavrı savunmak kolay. Ya *Mein Kampf (Kavgam)* söz konusu olduğunda? Hele sözü geçen ülke Almanya'ysa? O zaman da kişinin hangi tarafı tutacağına karar vermesi bu kadar kolay mı?

Olayları özetleyecek olursak: 1945 sonrası Alman anayasası Nazi düşüncelerini içeren eserlerin basımını ve dağıtımını yasaklıyordu. Ama *Kavgam*'ın, şu an için, 1920'lerde Nazi hareketinin doğduğu eyalet Bavaria'nın elinde olan yayın hakkının süresi yazarı Hitler'in ölümünün üstünden 70 yıl geçmesi nedeniyle 2015'te doluyor.

Dahası Münih merkezli Çağdaş Tarih Vakfı (IfZ), kitabın kendileri tarafından hazırlanan ayrıntılı dipnotlarla dolu bir biçiminin ileride okullarda okutulacağını umduklarını söyleyen bir metin yayımladı. Bavaria eyaleti ekonomi bakanı şimdilik ne karar vereceklerini bilmediklerini belirtse de yayın hakkı ortadan kalktığında IfZ'nin onlara ihtiyacı kalmayacak. IfZ yetkilileriyse *Kavgam*'ı yayımlamanın, "yeni neonazi saçmalıkların önüne geçmek için en iyi yöntem" olduğu yönünde bir açıklama yaptı.

Nazizmin Tanrısı

İlginç olansa, Yahudi grupların liderlerinin de *Kavgam*'ın yayımlanmasından yana olması. Onlar da neonazi hareketinin *Kavgam* metnini sömürmesine engel olmanın en iyi yolunun kitabın orijinalinin yayımlanması olduğunu düşünüyor.

Kavgam II. Reich döneminde Almanya'nın en çok satan kitabıydı. Hitler'in 1924'te hükümeti devirmeye çalıştığı için hapse atıldığı dönemde yazdığı *Kavgam* tüm dünyada satış rekorları kırmış ve Hitler'i zengin etmişti. (Çeşitli gazeteler bu haberden söz etti ama *Telegraph* habere, kitabın Türkiye'de çok satar olduğu notunu eklemeyi de ihmal etmemiş.)

Z. HEYZEN ATEŞ, Auckland

Hitler'in, 1933 yılında hükümet başkanı olmadan önce, *Kavgam*'ın 240.000 kopya satışından birikmiş 405.500 Reichsmark (günümüzün parasıyla 8 milyon dolar) vergi borcu vardı. İktidarı ele geçirince borcu silindi. Böylece *Kavgam*, "Nazi İncili" oldu. 1933 yılında Almanya'da bir öğretmenin ortalama yıllık geliri 4.800 mark iken, Hitler *Kavgam*'ın satışından 1,2 milyon mark kazandı. Hitler'in iktidarı sırasında kitap yeni evlenen her çifte ve cephede mücadele eden her askere ücretsiz verildi.

Çitlembik mutfağında pişenler

Çitlembik Yayınları Nisan ayında daha önce yayımladığı *Cadı Kız* romanının devamı niteliğindeki Celia Rees'in *Büyücü Kız*'ını Aysun ve Füsun Önen'in çevirisiyle yayımlayacak. Hem Türkçe hem de İngilizce olarak Dolores Freely'nin *Türk Gezgin İçin Dünya Mutfağı* (*International Menus for the Globetrotter*) ile yalnızca İngilizce olarak Michael Kuser'ın *Three-Way Mirror: Rome, Athens, Istanbul* (Üç Taraflı Ayna: Roma, Atina, İstanbul) kitapları da yayına hazırlananlar arasında.

Jaime Gil de Biedma'nın tartışılan filmi

Barcelonalı şair Biedma'nın hayatını anlatan *El Cónsul de Sodoma* filmi övgüler aldığı kadar yergilerle de karşılaştı.

İspanya'da geçtiğimiz Ocak ayında gösterime giren ve 1950 Kuşağı'nın önde gelen şairi Jaime Gil de Biedma'nın hayatını konu alan *El Cónsul de Sodoma* (Sodom Konsolosu) adlı film, ülkenin kültür çevrelerinde büyük bir tartışmaya neden oldu. Filmde kendisi de canlandırılan Biedma'nın arkadaşı Barcelonalı yazar Juan Marsé, Biedma ve Marsé karakterlerinin tamamen gerçek dışı olduğunu ve filmin sadece Biedma'nin seks hayatına odaklandığını söyledi. Kimi sinema eleştirmenleri ve şairi hayattayken tanımış yazarlar da filmi, "ucuz Readers's Digest tarzı" gibi sözler kullanarak yererken, filmin yönetmeni Sigfrid Monleón, yapımcısı Andrés Vicente Gómez ve şair Luis Antonio de Villena, yapıtın 'yalın ve gerçekçi' olduğunu savundu. Vicente Gómez ile Marsé, *El País* gazetesinde bu konudaki mektuplaşmalarında ağır sözler kullandılar.

Barcelonalı yüksek tabakadan bir ailenin oğlu olan 1929 doğumlu Jaime

Biedma

Gil de Biedma, eşcinselliğini açıkça yaşaması ve Franco rejimine karşı çıkmasıyla dikkat çekti. Gil de Biedma, 1960-70'lerin Barcelona edebiyat patlamasının önemli adlarından Carlos Barral gibi editörlere ve Juan Goytisolo, Gabriel Ferrater gibi yazarlara yakın olmuş, kendinden önceki neslin büyük şairlerinden Luis Cernuda ve Vicente Aleixandre ile de dostluk kurmuştu. *Retrato del Artista en 1956* (Sanatçının 1956'da Portresi) adlı anı kitabında akıcı ve samimi bir dille 1950'lerin İspanyası'nı, çalışmak için gittiği Filipinler'i ve kendi özel yaşamını anlatan şair, 1990 yılında AIDS'den öldü.

ALBERT SABANOĞLU, Madrid

Aşk Hikâyesi'nin yazarı Erich Segal öldü

Erich Segal'ın hayatı boyunca kazandığı öteki başarılar *Aşk Hikâyesi*'nin gölgesinde kaldı.

Segal

"Aşk hiçbir zaman pişman olmamaktır" sözüyle bilinen unutulmaz *Love Story*'nin yazarı Erich Segal 72 yaşında öldü. 1972 yılında, otuz yaşında Yale'deyken yazdığı *Love Story* ile hayatı değişen ve bir anda dünya çapında ünlenen Segal, roman sayesinde zengin olduysa da, hayatı boyunca elde ettiği öteki başarılar ne yazık ki romanın gölgesinde kaldı.

Otuz iki yaşında profesör olan Segal, yazarlığının yanı sıra iyi bir eleştirmen, profesör ve tarihçiydi. Harvard'dan "Latin salutary orator" olarak ayrılan iki kişiden (ikincisi T. S. Eliot) biriydi. Harvard, Princeton, Yale ve Oxford'da Latin ve Yunan edebiyatı öğretmenliği yapmıştı, hem Al Gore hem George W. Bush onun öğrencisiydi. (Hatırladığı kadarıyla Al Gore daha çalışkan bir öğrenciymiş.)

Liu Xiaobo için dayanışma güçlenerek sürüyor

Liu Xiaobo'nun mahkûmiyetine tepki gösteren dünya kamuoyuna karşın, Çin hükümeti kimsenin baskısına aldıracakmış gibi görünmüyor.

Geçen yılın edebiyat skandalı sansür cenneti Çin'de yaşanmıştı. Cezası Noel günü açıklanan ve bir yıldır hapiste tutulan eleştirmen, akademisyen Liu Xiaobo 11 yıl hapse mahkûm edilmişti.

Xiaobo

Müller

Konuşma özgürlüğü, basın özgürlüğü gibi konulara sık sık değinen Liu Xiaobo'nun mahkûmiyetinin insan haklarına aykırı olduğunu açıklayan PEN'e ve birçok yazarın tepkisine karşın, Çin hükümeti kimsenin baskısına aldıracakmış gibi görünmüyor.

Liu Xiaobo'ya Nobel

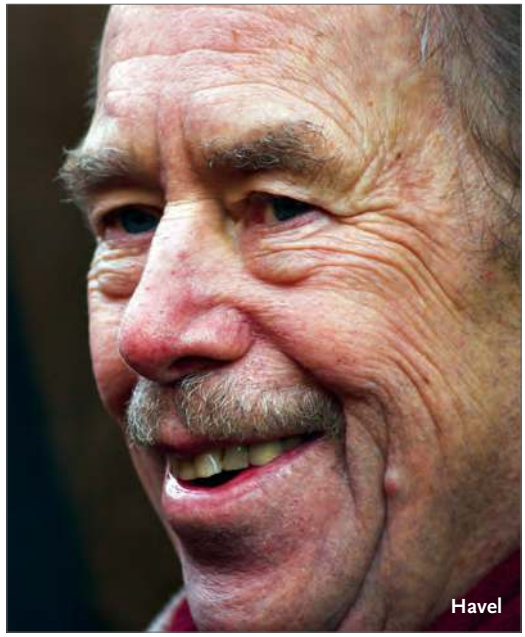
Çek tiyatro yazarı ve siyasetçi Václav Havel'in ardından Hertha Müller de Nobel Komitesi'ne bir mektup yazarak Nobel Barış Ödülü'nün Liu Xiaobo'ya verilmesini istedi. Özetle şöyle diyordu mektubunda:

"Berlin 3 Şubat 2010

Sevgili Mr. Storch,

Aralık ayındaki Nobel haftasının üstünden gerçekten de iki ay mı geçti? Yine de size iyi bir 2010 geçirmenizi diliyorum. Umarım kısa süre içinde sizi Berlin'de görürüz.

Bugün size iletmek istediğim önemli bir isteğim var. Bildiğiniz üzere Václav Havel, Çinli yazar Liu Xiaobo'yu 2010 Nobel Edebiyat Ödülü'ne aday gösterdi. Liu Xiaobo, 2003 yılından beri Çin PEN merkezinin başkanı ve Çekoslovakya'daki Charter 77'nin [Havel'in de içinde bulunduğu, aynı adlı metinle bilinen hareket. Belgeyi yaymak siyasi suç ilan edilmişti. 1989 devriminden sonra hareketin mimarları önemli politik konumlara geldiler] izinden giderek demokratik toplum çağrısı yapan İmtiyaz 08'in kurucularından biri.

Havel

Liu Xiaobo yıllardır karşılaştığı zorluklardan yılmadan Çin'de insan haklarının uygulanması için savaşıyor. Şimdiye kadar pek çok kez hapis yattı. 2008 yılında İnsan Hakları Bildirgesinin 60. yıldönümünden bir gün önce hapse atıldı. 24 Aralık 2009'da Liu Xiaobo siyasi tutumu nedeniyle 11 yıl hapse mahkûm edildi.

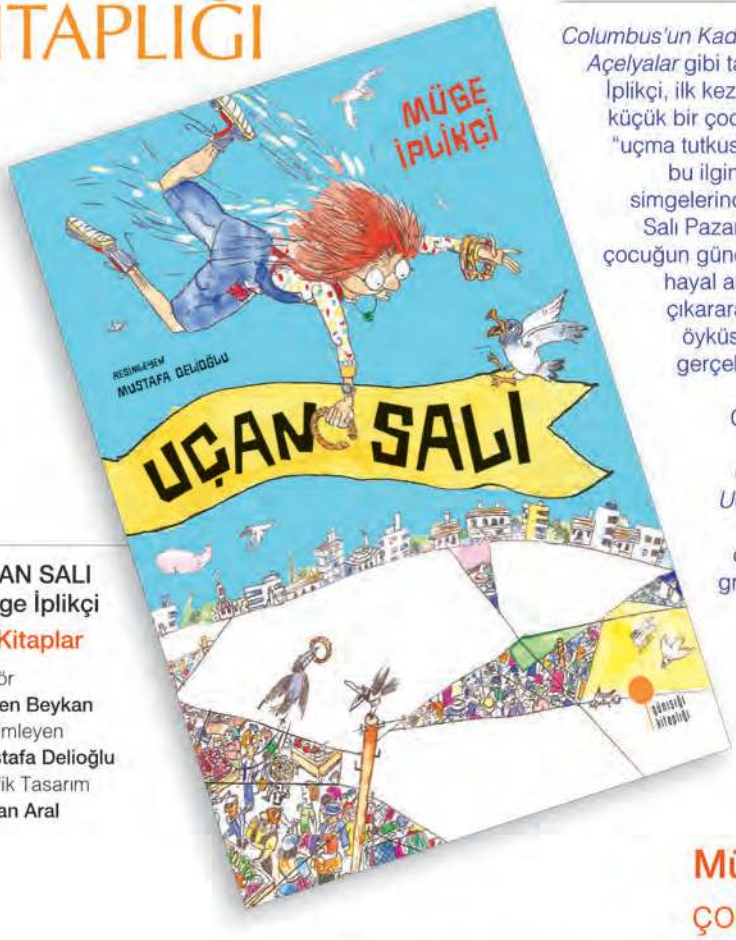
Ben de Liu Xiaobo'nun Nobel Barış Ödülü'nü hak ettiğine inanıyorum, çünkü tüm tehditlere ve hayati tehlikeye karşın bireylerin hak ve özgürlükleri için savaşmayı sürdürdü.

Sevgili Marcus Storch, Nobel Edebiyat Ödülü'ne sahip olduğumdan Nobel Barış Ödülü'ne aday gösterme iznim olmadığını biliyorum. Sizden dileğim Norveç'tekilere Liu Xiaobo'yu desteklediğimi iletmenizdir."

Z. HEYZEN ATEŞ, Auckland

GÜNIŞIĞI KİTAPLIĞI

ilk kitaplar | çocuk kitaplar | genç kitaplar

UÇAN SALI
Müge İplikçi
İlk Kitaplar

Editör
Müren Beykan
Resimleyen
Mustafa Delioğlu
Grafik Tasarım
Suzan Aral

Columbus'un Kadınları, Kafdağı ve *Kısa Ömürlü Açelyalar* gibi tanınmış kitapların yazarı Müge İplikçi, ilk kez çocuklar için yazdı. Okurlarını küçük bir çocuğun hayallerinin, özellikle de "uçma tutkusu"nun peşinden sürükleyecek bu ilginç öykü, İstanbul'un yok edilen simgelerinden biri olan Kadıköy'deki eski Salı Pazarı'nda geçiyor. Hayalperest bir çocuğun gündüz düşlerini, okuru gerçek ve hayal arasında duraksız bir yolculuğa çıkararak anlatan İplikçi bu çok renkli öyküsünü, gözardı edilen toplumsal gerçekler ve unutulmaya yüz tutmuş insani değerlerle kurguluyor. Günışığı Kitaplığı'nın yeni kitap boyutuyla yayımlanan ilk eser olma özelliğini de taşıyan *Uçan Salı*, Mustafa Delioğlu'nun düşleri zenginleştiren usta işi desenleri, Suzan Aral'ın özgün grafik tasarımıyla çağdaş çocuk edebiyatının unutulmazları arasında yerini almaya aday.

Çağdaş edebiyatımızın özgün kalemi **Müge İplikçi** ilk kez çocuklar için yazdı!

Bütün çocuklar gibi, hayalle gerçeği bir arada yaşayan Sibel'in en çok yapmak istediği şey, uçmak! Annesi ve ikiz kardeşleriyle Salı Pazarı'na giderken de, aldığı simitleri bileğine geçirirken de hep "uçuyor"! Ama pazar kalabalığının içinde annesini kaybediverince, Sibel'in yüreği ağzına geliyor. Keşke kanatları olsa da pazara tepeden bakabilse! Şimdi kim yardım edecek bu uçma sevdalısı çocuğa?..

günışığı kitaplığı

www.gunisigikitapligi.com

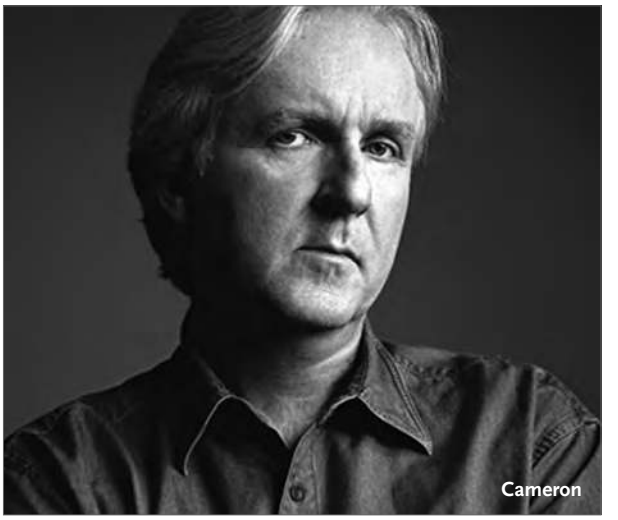
ilkbahar 2010 kataloğumuz çıktı!

Profilo Plaza, Cemal Sahir Sok. 26/28 B3 Mecidiyeköy 34387 İstanbul T: 0212 212 99 73 F: 0212 217 91 74 E: info@gunisigikitapligi.com

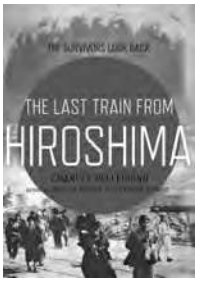
Hiroşima'dan son "yalan"

Hiroşima'nın bombalanmasına tanıklık edenlerin anıları...

Pellegrino

Cameron

Charles Pellegrino'nun, James Cameron tarafından filme çekilmesi planlanan *The Last Train From Hiroshima* (Hiroşima'dan Son Tren) adlı kitabı, yayımlanır yayımlanmaz içerdiği yanlış bilgiler nedeniyle tartışmalara neden oldu. Kaynaklarından biri tarafından kandırıldığını kabul eden Pellegrino, kitabının yeni basımlarında hataların düzeltileceğini açıkladı.

Amerikan basınının gündeme taşıdığı tartışmalar, kitapta anılarına yer verilen Joseph Fuoco'nun Enola Gay'a eşlik eden gözlem uçaklarından birinde bulunduğuna yönelik iddiasının ve Pellegrino'ya verdiği öbür bilgilerin asılsız olduğunun anlaşılmasıyla başladı.

Uzmanlar ve felaketin tanıkları, "gözlem uçağına, son anda hastalanan uçuş mühendisi James R. Corliss'in yerine alındığını" öne süren Fuoco'yu sahtekârlıkla suçlayarak kitabın yanlışlarla dolu olduğuna yönelik sert açıklamalarda bulundu. Bu tepkiye, bombalama sırasında gözlem uçağında bulunduğu kanıtlanan Corliss'in ailesi de katıldı.

Pellegrino ise, kitabının James Cameron tarafından filme çekileceğinin gündeme gelmesiyle iyice alevlenen tartışmalar üstüne, Fuoco'nun kendisini kandırdığını kabul etmek durumunda kaldı.

2008 sonunda 84 yaşındayken ölen Fuoco'nun iddialarının kitabın daha sonraki baskılarından tamamen kaldırılacağını belirten yazar, "öncelikle James Corliss'i tarihte doğru yerine yerleştirmek için bu hatayı düzeltmek istediğini" söyledi.

Yayımlandığı ilk günlerde ABD'de heyecan ve beğeniyle karşılanan kitap, ağırlıklı olarak Hiroşima'nın bombalanmasına tanıklık edenlerin anılarına dayanıyor.

Yönetmen James Cameron'un, *Titanik* ve *Avatar* filmlerinin hazırlık sürecinde de Pellegrino'nun yardımını aldığı biliniyor.

DENİZ KORKUT, Dublin

Okumakla ilgimiz pek yok

Milli Eğitim Bakanlığı'nın yaptığı araştırmaya göre, Rusya'da ve Türk cumhuriyetlerinde her 100 kişiden 53'ü; Avrupa'da her 100 kişiden 23'ü; Japonya'da her 100 kişiden 14'ü düzenli kitap okuyor. Türkiye'de ise, her 10.000 kişiden 1'i düzenli kitap okuyor.

McEwan iklim değişikliğine odaklanıyor

Man Booker ödüllü İngiliz yazar Ian McEwan'ın yeni romanı *Solar* geçtiğimiz Mart ayında Random House tarafından yayımlandı. Küresel ısınma ve iklim değişikliği konusuna odaklanan romanda yapay fotosentez alanında çalışmalar yapan, Nobel ödüllü fizikçi Michael Beard'in yaşamı anlatılıyor. Ian McEwan *Guardian*'ın yaptığı söyleşide kitap için şunları söylüyor: "İklim değişikliği hakkında yazılmış bir sürü bilimsel kaynak var. Ama benim anlatmak istediğim bu işin bir anlamda ne kadar da zor olabileceği. Kim bilir, belki benim ve Michael Beard'in –o kadar da imkânsız da olmayan– yapay fotosentezle ilgili hayallerimiz hepimizi kurtarabilir."

Oxford'da şiir profesörlüğü yarışı yeniden başlıyor

Geçen yıl yapılan seçim, cinsel taciz iddiaları ve karalama kampanyaları nedeniyle başarısızlığa uğramıştı.

İngiliz eleştirmen ve akademisyen Christopher Ricks'in beş yıllık görev süresinin dolmasıyla 2009'da düzenlenen Oxford Üniversitesi şiir profesörlüğü seçimi, cinsel taciz iddiaları ve karalama kampanyalarının gölgesinde kalmıştı.

Tartışmalar, adaylar arasında

Hill

bulunan Nobel ödüllü şair Derek Walcott'ın eski bir öğrencisine ait taciz iddialarını içeren kitaptan bazı sayfaların çoğaltılarak akademik personele gönderilmesi üstüne başlamış,

Stevenson

bunun üzerine Walcott seçimden çekildiğini açıklamıştı.

Seçim yarışına Hintli rakibi Arvind Mehrotra ile devam eden Ruth Padel, Mayıs 2009'da, 129'a karşı 297 oyla seçimi kazanmış, ancak Walcott'a yöneltilen taciz iddialarıyla ilgili gazetecilere "gizli bilgi" vermekle suçlanınca iki hafta bile geçmeden görevinden istifa etmişti.

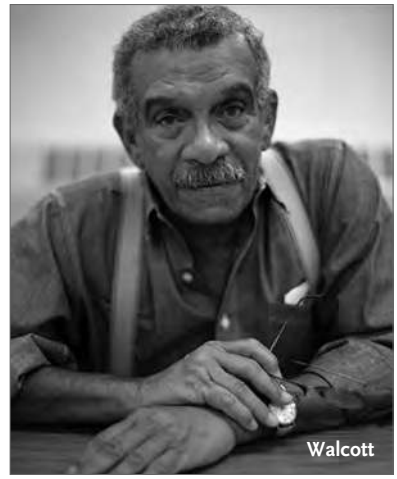
Aralarında Matthew Arnold, WH Auden, Robert Graves, Paul Muldoon ve Seamus Heaney'nin de bulunduğu önemli adların üstlendiği şiir profesörlüğü görevi, 1708'den bu yana İngiltere'de şiir alanındaki en önemli akademik pozisyon olarak kabul ediliyor.

Yarış yeniden başlıyor

Charles Darwin'in büyük büyük torunu, İngiliz şair ve akademisyen Ruth Padel'in seçilir seçilmez bırakmak durumunda kaldığı şiir profesörlüğü görevi için "yarış" yeniden başlıyor.

Üniversite, geçen yıl skandalların damgasını vurduğu seçimin sonucunda Oxford'un ilk kadın şiir profesörü olmaya hak kazanan Padel'in çok kısa bir süre oturabildiği koltuğa yeni adaylar bulmak için kolları sıvadı.

İngiliz edebiyat çevrelerinde büyük önem verilen bu göreve talip olanların 5 Mayıs'a kadar en az 12 Oxford mezunu tarafından aday gösterilmesi gerekiyor. Görev için birden fazla adayın ortaya çıkması durumunda, yeni akademik yılda görev başına geçecek şiir profesörünün 18 Haziran'da tamamlanacak oylama sonucunda belli olması bekleniyor. Bu yıl yapılacak seçim, oyların ilk kez internet üzerinden kullanılabilecek

Walcott

olması ve bu yolla daha fazla mezuna ulaşılabilmesi açısından da önem taşıyor.

Konuşulanların aksine, eski "Şair-i Azam" (poet laureate) Andrew Motion ile İngiliz şair, eleştirmen ve yazar Blake Morrison'un göreve talip olmadıklarını yazan *Guardian* gazetesine göre, olası adaylar arasında Geoffrey Hill ve Anne Stevenson'un da adı geçiyor.

DENİZ KORKUT, Dublin

Padel

Bu kitabı okumadan hayata hazırlanmayın.

176 sayfa
14,5*21,5 cm
Haziran 2009
13 TL

Cihat Şener
Hayatımız Sınav

Cihat Şener alışageldiğimiz eğitimcilerden çok farklı. Gençlere öğüt vermek yerine yol göstermeyi, anne babaları yönlendirmek yerine çocukların yolunu açmayı, öğretmekten önce anlamayı, sınavlarda başarılı olmak yerine hayatta başarılı olmayı, gerçekçi ve anlamlı olanı seçmeyi öneriyor. Sıra dışı bir sağduyu ve dinginlik içinde, bir can yoldaşı ve ev içindeki en yakınımız gibi...

Başarının ve mutluluğun ölçütü
Çocuğum okula gitmek istemiyor!
Özel okul seçimi doğru mu?
Ergen çocukla iletişim kurma güçlüğü
Ergenlik mi zor, gençlik mi?
Sınavda başarısızlığın sonu felaket mi?
Genç olmak mı zor, anne baba olmak mı?
Genç kız olmak mı zor, genç erkek olmak mı?
Dışarıdaki hayatın tehlikeleri
Üniversitenin de ama'sı var!
Meslek sahibi olmak için üniversite zorunlu mu?
İş ararken neler göz önünde tutulmalı?

Ve bunlar gibi bir dizi soruya yanıt vermeden, geleceğimizle ilgili kararlar vermeyelim.

NOTOS KİTAP
Genel Dağıtım: Alfa Dağıtım T 0212 513 34 20 F 0212 519 33 00

Özgün bir yaratıcı için yeri doldurulmaz bir kılavuz

115 sayfa
11,5*19,5 cm
Tamamı renkli, 3. baskı
Mayıs 2007
15 TL

Faruk Duman
Kedi'çin Masallar

Faruk Duman, öykücülüğümüzün genç kuşaklarının en özgün yaratıcılarından. Pek kimselere benzemeyen, son kertede yoğunlaştırılmış, anlamını sözcüklerin çağrışımlarıyla çoğaltan bir dilin peşinde. Kedi'çin Masallar, onun bugüne dek yayımladığı öykülerden bir seçme.

Av Dönüşleri, Nar Kitabı, Keder Atlısı gibi kitaplarıyla kendine özgü, masalsı bir öykü dünyası kurdu Faruk Duman. Elinizdeki kitap, bu dünyaya adım atmamış olanlar için bir kılavuz. Onu tanıyanlar içinse gene yeri doldurulmaz bir anımsama.

NOTOS KİTAP

Genel Dağıtım: **Alfa Dağıtım** T 0212 513 34 30 - F 0212 519 33 80

Yazı atölyesinin küçük sırları...

Çok okuyun, sabırlı olun, tıkandığınızı hissettiğinizde uzun yürüyüşlere çıkın, yazmak için günün hangi saatinin size uygun olduğunu bulun, internet bağlantısı olmayan bir bilgisayarda çalışın...

Guardian'ın, Amerikalı yazar ve senarist Elmore Leonard'ın kitabı *10 Rules of Writing*'den (Yazmanın 10 Kuralı) esinlenerek, bir metin üstünde çalışırken uyulması gereken kuralları on madde ile sınırlamasını istediği deneyimli yazarlar, atölyelerinin küçük sırlarını yazın dünyasına yeni adım atanlarla paylaştı.

Amerikalı yazar Elmore Leonard, 2001 yılında kaleme aldığı bir denemesinde sıralamıştı yazmanın on kuralını. Bu kısa deneme zamanla kült konumuna ulaştı ve illüstrasyonlarla süslenerek 2008 yılında kitap olarak da yayımlandı, dahası, üniversitelerde dersliklere bile girdi. Bir romanda her şeyin hikâye/olay örgüsü olduğunu ve hikâyenin en az sıkıcı bir biçimde anlatılabilmesi, okuyucuya en kısa yoldan ulaşabilmesi için bu on kurala uyulması gerektiğini söyler Elmore Leonard.

Guardian gazetesinin muzip editörlerinden biri Elmore Leonard'ın on kuralını anımsayıp "iyi edebiyatçı" olarak bilinen yazarlara, "Sizce yazmanın on kuralı nedir?" diye sormuş. Oyuna yirmiyi aşkın yazar katılmış. Geçen ay iki ayrı baskıda yayımlanan yanıtlardan bir yazar/kural seçkisi de biz yapalım:

Margaret Atwood

Atwood

1. Uçakta yazıyorsanız yanınıza kurşunkalem alın. Tükenmez kalemler akıyor. Ama kurşunkalemin ucu kırılırsa açamayacaksınız çünkü artık yanınızda bıçak taşımanıza izin verilmiyor. O yüzden yanınıza iki kurşunkalem alın.

2. Eğer ikinci kalemin de ucu kırılırsa metal ya da cam tırnak törpüsüyle kaba bir yontma yapabilirsiniz.

3. Yanınıza yazacak bir şey alın. En iyisi kâğıt. Kâğıdınız yoksa tahta parçaları ya da kolunuz da iş görür.

4. Bilgisayar kullanıyorsanız, yazdığınız metni bir bellekçubuğu ile koruyun.

5. Sırt egzersizleri yapın. Acı dikkat dağıtır.

6. Okurun dikkatini dağıtmamaya çalışın (kendi dikkatiniz dağılmazsa işiniz daha kolaylaşır). Ama okurun kim olduğunu bilmiyorsunuz, dolayısıyla yazmak karanlıkta sapanla balık avlamak gibi bir şey. A'yı çok heyecanlandıran bir metin B'yi sıkıntıdan öldürebilir.

7. Büyük olasılıkla bir *thesaurus* (anlamdaş ve karşıt sözcükler sözlüğü), en basitinden bir dilbilgisi kitabı edinmeniz ve gerçeği kavramanız gerekecek. Gerçeği kavramak önemli çünkü bedavaya karın doymuyor. Yazmak bir iş olduğu kadar bir kumar da. Emekli maaşı da alamıyorsunuz. Size yardım eden birileri çıksa da sonuçta tek başınasınız. Kimse sizi bu işi yapmaya zorlamıyor; sizin seçiminiz, dolayısıyla yakınmayın.

8. Yeni aldığınız bir kitabın nefis güzellikteki ilk sayfasını okurken aldığınız heyecanı kendi kitabınızda hiçbir zaman bulamayacaksınız, çünkü siz yazdınız. Kulisteydiniz, tavşanların şapkaya nasıl saklandığını gördünüz. O yüzden yazdığınızı yayıncılara vermeden önce bir iki dostunuza gösterin. Eğer ayrılmayı düşünmüyorsanız, bu dostunuz romantik ilişki yaşadığınız biri olmamalı.

9. Ormanın ortasında mola vermeye kalkmayın. Yazarken konuyu dağıtmışsanız ya da beyniniz durmuşsa o noktaya sizi getiren adımları izleyip yanlışı başlattığınız yere dönün ve sizi ileriye götürecek yeni bir yola sapın ve/veya kişiyi, fiil çekimini, açılış sayfasını değiştirin.

10. Dua etmek işe yarayabilir. Ya da başka bir şey okumak. Ya da yazdığınızın tamamlanmış ve kitap olarak basılmış biçimini gözlerinizin önüne getirmek.

Roddy Doyle

1. En sevdiğiniz yazarın fotoğrafını, özellikle bu yazar intihar etmiş ünlü bir yazarsa, çalışma masanıza koymayın.

2. Kendinize iyi davranın. Sayfaları olabildiğince hızlı doldurun; çift satır aralıklı yazın. Her yeni sayfayı kazanılmış bir zafer gibi düşünün.

3. Ellinci sayfaya geldiğinizde sakinleşin ve niteliği düşünmeye başlayın. Endişe duymayın, o zaten işin parçası.

4. Yazdığınıza bir an önce ad verin; yazdığınızı sahiplenin. Charles Dickens, *Bleak House*'u yazmadan önce adının *Bleak House* olacağını biliyordu; gerisi kolayca gelmiş olmalı.

5. İnternet gezilerinizi günde birkaç web sitesi ziyaretiyle sınırlayın. İnternet ganyan bayilerinin yanına

uğramayın –eğer bir araştırma yapmıyorsanız elbette.

Doyle

6. Bir *thesaurus*'unuz olsun ama onu ya bahçedeki odunlukta ya da buzdolabının ardında, yani ona ulaşmaya üşeneceğiniz denli uzak bir yerde tutun. Büyük olasılıkla aklınıza ilk gelen sözcükler ("at", "koştu", "dedi" vb.) yeterli olacaktır.

7. Arada bir şeytana uyun. Mutfağı silin, çamaşırları yıkayıp asın. Bu da bir araştırmadır ne de olsa.

8. Düşüncelerinizi değiştirin. Çoğu zaman iyi düşünceler daha iyileri tarafından katledilir.

9. Amazon.com'a girip henüz yazmadığınız kitabı aramaya kalkmayın.

10. Günde birkaç dakika kapak yazısı üstünde çalışın ama sonra yazmaya dönün.

Anne Enright

Enright

1. İlk on iki gün çok korkunçtur.

2. Kitap yazmanın yolu, gerçekten de o kitabı yazmaktır. Kalemle de olur, daktiloyla da. Sözcükleri sayfaya düşmeyi sürdürün.

3. Yalnızca kötü yazarlar yazdıklarının iyi olduğunu düşünür.

4. Tanımlamak güçtür. Her tanımın dünyayı nasıl gördüğünüzle ilgili olduğunu unutmayın. Duracağınız bir yer bulun.

5. Ne yazmak istiyorsanız yazın. Anlatıyı oluşturan sayfadaki sözcüklerdir, gerçeğin hamuruysa başkadır. Öykünüzün ne ölçüde "gerçek" olduğu ya da nasıl yoğrulduğundan çok yazdığınız metnin gerekli olup olmadığı önemlidir.

6. Gerçek hayattaki şeyleri yazarken yanlış yapmayın.

7. Ölmekte olduğunuzu düşünün. Umarsız bir hastalığa yakalanmış olsaydınız bu kitabı tamamlar mıydınız? Niçin tamamlayamayasınız? Kitabı bitirmek için on haftanızın kalmış olması canınızı sıkıyorsa süreyi uzatın. Kendinizle didişmeyi bırakıp düşüncenizi değiştirin. Gördünüz mü? Çok kolay oldu. Ve kimsenin de ölmesi gerekmedi.

8. Tüm bunu viskiyle de yapabilirsiniz.

9. Haz almaya bakın.

10. Masanızın başında, hafta sonlarını saymazsak, 15-20 yıl boyunca her gün oturmanın sizi değiştireceğini unutmayın. Değişiyorsunuz. Yazmak sabrınızı uzatmasa da başka bir şeyi düzeltiyor. Sizi daha özgür kılıyor.

Zadie Smith

1. Daha çocuk yaştan başlayarak çok kitap okumaya çalışın. Buna her şeyden çok zaman ayırın.

2. Büyüdüğünüzde, yazdıklarınızı bir yabancı, daha doğrusu bir düşmanınız okuyormuş gibi okuyun.

3. Mesleğinizi romantize etmeyin. Güzel tümceler kurabilirsiniz ama beceremeyebilirsiniz de. "Yazarın yaşam biçimi" diye bir şey yoktur. Önemli olan tek şey sayfada bıraktığınızdır.

4. Zayıf yanlarınızdan uzak durun. Ama bunu yaparken, yapamadığınız şeylerin yapmaya değer olmadığına kendinizi inandırmayın. Yapamadığınıza karşı nefret duymayın.

Smith

5. Metninizi yazmakla düzeltmek arasına uzun bir zaman koyun.

6. Yandaşlardan, gruplardan, takımlardan sakının. Çevrenizde bir kalabalık olması sizi daha iyi bir yazar yapmayacaktır.

7. İnternetle bağlantısı olmayan bir bilgisayarda çalışın.

8. Yazdığınız zamanı ve mekânı koruyun. Herkesi, en önemsediğiniz kişileri bile bunlardan uzakta tutun.

9. Ödülleri başarıyla karıştırmayın.

10. Hangi yolla olursa olsun doğruyu söyleyin ama muhakkak söyleyin. Hiçbir zaman tatmin olamamanın vereceği ve yaşamınız boyunca sürecek üzüntüyü kabullenin.

FARUK ULAY, Los Angeles

Hayvan Hakları, Hayvanlar İçin Hukuk, İnsanların Hayvanlara Ettikleri.

Francis Bacon, *Figure With Meat*, **1954**

DOĞA İNSANA HAYVANLARLA PAYLAŞMASI İÇİN VERİLDİ

Hayvanı ötekileştirdikçe kendini var ettiğini sanan insan, yeryüzünün kötüsü olmayı da göze aldı.

Kendisi için zaman zaman çok zorlaşan hayatı, hayvanlar için daha da zorlaştırmaktan çekinmiyor insan. Onunla birlikte yaşama bilincini çoktan yitirdi yitirmesine, ama şimdi de acımasız katliamlarla hayvan soyunu bitirmeye daha çok yaklaşıyor. Notos, kendini tam boy hayvan haklarının yanında görüyor. Görmekle kalmak istemediğimiz için, elinizdeki bu sayıyı hazırladık. Elbette kendini hayvanlara karşı duyarlı hissedenlerin dergisi Notos. Ama gerçekten ne kadar duyarlı olduğumuzu da zaman zaman ölçüyor muyuz? Bu sayıyla birlikte kendimizle yüzleşmeyi deneyelim. Hayvanlara karşı nerede duruyoruz –sandığımız kadar yakında mı, yoksa zamanla gitgide uzaklaşan bir noktada mı?

Semih Gümüş

Doğanın kendisine hayvanlarla birlikte paylaşma koşuluyla verildiğini çok çabuk unutan insan, tarih boyunca kendi hayatını iyileştirirken hayvanların hayatını acımasız biçimde zorlaştırdı. Tarihin hayvanlarca da yazılacağını bilseydi, bu denli acımasız olabilir miydi insan, bilinmez, ama bir gün gecekelebekleri gibi kendisini çeken alevlere teslim olduğunu görürse, lanetlendiği içindir.

Hayvanın kendisine düşman olmayacağından ya da hayvanın tarihin öznesi olmaya gönül indirmeyeceğinden emin olan insanı kötüleştiren asıl etken, toplumsallaşması oldu.

Toplumsal insan, kötülüğü keşfetti. Tarihin yazgısıdır bu. Hayvanı ötekileştirdikçe kendisini var ettiğini düşünen insan, sonunda yeryüzünün kötüsü olmayı da elbette göze almıştır.

Tarih boyunca yapılan hayvan katliamları sonunda insanın bugün geldiği yer, hiç kuşku yok ki geçmişte-kinden daha vahşi. Artık yalnızca ABD'de, yemek için bir yılda 10 milyar hayvan öldürülüyor! İnsan, denizden çıkarıp vahşice katletmekle yetinmediği güzelim fokların yüzde 42'sinin derisini canlı canlı yüzüyor. Yeterince hızlı büyümeyen domuz yavrularını kesmeden önce kafalarını beton zemine defalarca vurarak öldürüyor. Mezbahalardaki "endüstriyel" katliamın birkaç resmi *Notos*'un bu sayısında var.

Hayvanları sevmediğini söyleyene az rastlanır; onlara eziyet edilmesini onaylayanaysa hiç rastlanmaz. Ama sözgelimi, dostluğundan hoşnut olduğu köpeğini severken onun hangi haklarla yaşaması gerektiğini gerçekten düşünmez insan. Köpek orada hayvanın davranış biçimini temsil eder oysa. Hayvanların birlikte yaşama güdülerini ve bir hayatı kendisi için öteki olan bir canlıyla paylaşmayı bildiklerini gösterir köpek.

Dahası, hayvanların da anneleri, babaları, kardeşleri, birlikte sürdürdükleri yaşamları vardır. İnsanlardan tek bekledikleri, sevgi ve birlikte yaşama hakkına saygıdır. Bu olmadığı için hayvanları koruma amacıyla bazı önlemler alınmış, ama öyle yetersiz ki atılan adımlar, caydırıcı olmaktan uzak.

Ey insan, hayvanlara vurma, dövme onları, gücünü denemek istiyorsan, kendinle eşit güçteki öteki insanlara git.

Umalım ki hayvan hakları, hayvanlar için hukuk ve insanların hayvanlara ettikleri konusunu bir dergide bu denli kapsamlı biçimde ele alıp gündeme getirmeye çalışan *Notos*'un tutumu, düşünenlerin sayısını çoğaltır. Bu kez edebiyatın dışına çok mu çıktık? Yaşadığımız hayatın en önemli sorunlarından biri için. Hayvanları anlamayan nesle aşina değiliz. N

Hayvan Hakları Federasyonu Başkanı
Ahmet Kemal Şenpolat

“Ya konuşabilselerdi acaba onları yiyebilir miydik?”

Bizim toplumumuz, “önce insan” diyerek hayvanı ve çevreyi yok sayıyor.

Hayvan Hakları Federasyonu, Türkiye’de hayvan hakları için savaşımın öncüsü. On yedi dernek ile 72 noktadaki temsilciden oluşuyor. Başkanı Avukat Ahmet Kemal Şenpolat ile, hayvan haklarının ve Federasyon’un yaptığı çalışmaları konuştuk. İnsan olma bilincinin hayvanlara karşı davranış bilincinden geçtiğini bambaşka sözlerle anlattı Şenpolat...

Dilerseniz önce dünyadaki durumdan başlayalım. Dünyanın hayvan hakları konusunda hangi aşamada olduğunu düşünüyorsunuz? İnsanların hayvanlara bakışı 21. yüzyılda yasalar, sivil toplum örgütleri, toplumsal bilinç bakımından nasıl değerlendirilebilir?

En batısından en doğusuna kadar dünyada hayvan hakları konusunda bir ülkenin diğerine üstün olduğunu söylemek çok zor. Bu konuda hassas görünen gelişmiş ülkelerde pembe medya haberleri verilerek sanki onların daha hassas olduğu gösterilmeye çalışılıyor. Amerika’da, Kanada’da ya da Avrupa ülkelerinde insanlar kendi cins hayvanlarıyla medyada görünüyor. Oysaki Kanada fok katliamıyla, İskandinav ülkeleri ve Japonya yunus ve balinalara yaptıklarıyla, İspanya boğa güreşiyle sınıfta kalıyor. ABD’de her yıl, cins merakı, evimi değiştiriyorum, bu modelden sıkıldım, eski sevgilimi hatırlatıyor gibi nedenlerle, ötenaziyi hiçbir şekilde hak etmeyen sapasağlam yaklaşık 12 milyon evcil hayvan uyutuluyor. Aslına bakarsanız sınıfı geçmiş ülke pek yok, fakat dünyada hayvan hakları savunucularının çok iyi örgütlenmiş olduğu ülkeler var. Sivil toplum örgütleri bu katliamların çoğunu engellemekte ya da kamuoyunda bir bilinç oluşturmakta başarılı sayılabilir. Hatta bir nebze frene basılmasını sağlayabiliyorlar diyebiliriz. Hayvanların üzerinden elde edilen rantın büyüklüğünü ve

gücünü, maalesef biz arka planı görenler fark edebiliyoruz. Örneğin ABD'de sözünü ettiğimiz evcil hayvanlar çok büyük bir ticari rant piyasasını oluşturuyor. Bugün bu ülkede irili ufaklı, çoğu yasadışı 10.000 evcil hayvan üretim çiftliği olduğu söyleniyor. Ya da kürk ticaretinin büyüklüğü, avlaklar, hayvanat bahçeleri, sirkler, yunus gösteri merkezleri, mezbahalar, bunları düşününce, inanılmaz büyük bir ekonomi dönüyor hayvanların üzerinde. Sivil toplum örgütleri de böyle büyük bir ekonominin karşısında seslerini örgütlenerek, toplumdaki duyarlılığı artırarak ve kapalı gözleri açarak duyurmaya çalışıyor. Karşılaştığımız en büyük üç sorun ise aşamalı olarak karşımıza çıkıyor. Önce gülüp alay etme aşaması, belirli bir süre sonra karşı koyup reddetme ve daha sonra da yaşananları ve yapılanları kabul edip takdir etme ve işin içine dahil olma aşaması. Sanırım herkes bu üç aşamadan dünyanın her yerinde geçiyor.

Toplumsal bilinç ve sivil toplum örgütleri bakımından biz ne durumdayız?

Toplumsal bilinç oluşturmanın ve örgütlenmenin gerektiği birçok alanda olduğu gibi bu konuda da çok gerideyiz. Öncelikle bizim toplumumuz, "önce insan" diyerek hayvanı ve çevreyi yok sayıyor, ayrıca 1980 sonrası depolitize edilmiş bir toplumuz. Örgütlenemediğiniz zaman, devletin karşısında bir güç olarak kabul edilmiyorsunuz, muhatap alınmıyorsunuz. Devletin eksik ve yanlış uygulamalarını denetleme, eleştirme şansınız olmuyor. Bizim federasyonu oluşturma sebebimiz de zaten budur. Bu konuda çalışan farklı kentlerdeki dernekleri güçlü bir ses, bilimsel bir çatı altında birleştirerek kurumsal bir sivil toplum örgütü haline gelmek. Bilinçli bir ses olmak. Siz petshop'ları, yurtdışından kaçak gelen hayvanları engelleyemediğiniz sürece, sadece sokak hayvanlarını sorun olarak görüp onları toplu katliamlara tabi tuttuğunuz sürece, uygarlık savaşında olduğunuz yerde sayarsınız. Öncelikle tespiti doğru yapıp musluğu vanadan kapatmanın gerekliliğini idari makamlara anlatmak gerekiyor. Bunu Avukat Ahmet Kemal Şenpolat olarak anlatmanızın faydası yok. Bakanlıklarda, medyada, internette, kamusal alanlarda yazılarla, videolarla, görsellerle, müftülükle ve tüm sivil toplum örgütleriyle işbirliği içinde çalışmak ve bunu kurumsal bir profesyonellikle yapmak gerekiyor. Diğer ülkelerde bunlar yıllar önce yapılmaya başlanmış olduğundan ve maddi imkânları nedeniyle, şu anda hayvan hakları ve çevre duyarlılığı bakımından bir baskı unsuru olabildikleri için çok çok daha iyi durumdalar. Bunu kabul etmemiz gerekir.

Şenpolat, Meclis'teki yasaların da takipçisi...

Bilinçli bir ses olmak. Siz petshop'ları, yurtdışından kaçak gelen hayvanları engelleyemediğiniz sürece, sadece sokak hayvanlarını sorun olarak görüp onları toplu katliamlara tabi tuttuğunuz sürece, uygarlık savaşında olduğunuz yerde sayarsınız.

Bizde durum anlaşılan biraz farklı. Görüntüde bile pek yol almış sayılmayız. 2004'te yürürlüğe giren 5199 sayılı Hayvanları Koruma Yasası'nın sorunları olduğunu yıllardır anlatmaya çalışıyorsunuz. Yasadaki sorunlardan söz edebilir misiniz? Meclis'te bu konudaki çalışmaların son durumu nedir?

Yürürlükteki kanunlarımıza göre, hayvanlara yapılan kötü muameleler suç olarak görülmüyor. Hayvanlara

Avcılar ABD'de her yıl 200 milyon hayvan öldürüyor.

•Amerikalılar kedi ve köpeklerinin veteriner bakımı için yılda yaklaşık 7 milyar dolar, bunların ve diğer ev hayvanlarının yiyeceklerine ve diğer aksesuvarlarına da 20 milyar doların üzerinde para harcıyor.

•Britanyalıların yüzde 94'ü ve İspanyolların yüzde 88'i hayvanların zulüm görmekten korunması gerektiğini düşünüyor ve amaç insanların hayatını kurtaracak ilaçlar geliştirmek olsa bile, hayvanların acı çekmesiyle sonuçlanan genetik mühendisliği uygulamalarını Avrupalıların sadece yüzde 14'ü destekliyor.

•ABD Tarım Bakanlığı'na göre ülkede yemek için yılda 8 milyarın üzerinde hayvan öldürülüyor; bunların arasında yaklaşık 37 milyon sığır ve dana, 102 milyon domuz, 4 milyona yakın koyun ve kuzu, 7,9 milyar tavuk, 290 milyon hindi ve 22 milyon ördek bulunuyor. Hergün yaklaşık 22 milyon hayvan kesiliyor.

•Avcılar ABD'de yaklaşık her yıl 200 milyon hayvan öldürüyor; bu rakama 50 milyon uzun kuyruklu kumru, 25 milyon sincap ve ada tavşanı, 25 milyon bıldırcın, 20 milyon sülün, 10 milyon ördek, 4 milyon geyik, 2 milyon kaz, 150.000 alageyik ve 21.000 ayı dahil.

•Avcılar genellikle silahlarıyla ağaçların arkasına yatıp hayvanları tuzağa düşürmek için beklemekte, hayvanları lezzetinden hoşlandıkları tuz topakları ya da başka yiyeceklerle kandırıp kısa mesafede tuzağa düşürmekte; acı ve çiftleşme çağrıları da dahil olmak üzere başka hayvanların seslerini taklit eden mekanik aygıtlarla hayvanları kendilerine çekmekte; telsiz tasmaları olan ya da olmayan köpekler kullanmakta; ve hayvanları projektör ışıklarıyla körleştirip hareketsizleştirmekte, sonra da vurmaktadır.

•Tilki avcılığı Britanya'da varlıklı sınıflar arasında eskiden beri ilgi gören bir etkinlik ve her yıl 20.000 ila 25.000 arası tilkinin hayatına mal oluyor.

*Gary L. Francione, *Hayvan Haklarına Giriş*

yapılan tüm eziyetler maalesef nedenini anlayamadığımız bir şekilde kabahatler kanunu kapsamına giriyor. Dolayısıyla il çevre müdürlükleri ya da kaymakamlıklar da ancak idari para cezası gibi bir yaptırım uygulayabiliyor. Mahkemeler veya savcılar ne kadar hayvan hakları savunucusu olurlarsa olsunlar, bu konularla ilgilenemiyorlar; gözleri değil, elleri bağlı diyorum ben bu duruma. Düşünebiliyor musunuz, kapalı yerde sigara içmekle bir hayvana tecavüz etmek neredeyse aynı şekilde yaptırımlanıyor. Bugün bir hayvana eziyet eden yarın bunu tekrar tekrar yapabiliyor ve mahkemeye çıkmadığı için sabıka kaydı oluşmuyor. Bu durumda bir köpeğe işkence eden, kedinin gözüne asit döken, psikolojik tedaviye ihtiyacı olan biriyle aynı işyerinde çalışabiliyorsunuz. Araştırmalar şunu gösteriyor ki, hayvanlara işkence ve eziyet edenler insanlara da aynını yapabiliyor. Aslında durumun absürdlüğünü vurgulamak için bir de şu örneği vermek lazım: eğer sahibi olduğunuz cins köpeğinize komşunuz zarar verirse, o zaman ekonomik değeri olan malınıza zarar vermek suçundan komşunuzu dava edebiliyorsunuz. Çünkü cins hayvanınız sizin faturalı malınız. Masa, sandalyedeki eksilme değeri ile hayvandaki eksilme değerine aynı bakış açısıyla bakılıyor. Bizim hazırladığımız ve meclise götürdüğümüz bir yasa teklifimiz var. Aslolan bu olayların kabahat olmaktan çıkıp Ceza Kanunları içine dahil edilmesi, suçlunun mahkemeye çıkması ve sabıkasına işlenmesi. Her türlü detayıyla titizlikle uğraşılmış bir taslak çalışma bu ve şu anda üç farklı partinin milletvekilleri de yasanın değişmesi konusunda bizimle hemfikir. Fakat onlar da dosyayı ön sıralara taşımak için desteğe ihtiyaç duyuyor. Bugüne kadar Ankara'nın önüne getirilmiş en masum istem bu, diye düşünüyorum. Türkiye o kadar dinamik bir ülke ki, sıranın hayvan haklarına gelmesi için ne yazık ki, infial yaratacak bir hayvan hakkı ihlalinin gerçekleşmesi, komedyanın konuyla günlerce ilgilenmesi gerekiyor. Birçok sorunumuzu halledememiş bir ülkeyiz. Gönül isterdi ki, 70'li yıllarda bunlar yapılmış olsun; sivil toplum örgütlerinin görüşü alınmış olsun, kanun çıkmış olsun, biz şimdi başka konularla ilgilenelim, mesela deneylerde kullanılan hayvanları, hayvanat bahçelerindeki, doğal ortamından zorla koparılan hayvancıkları tartışalım.

Öteki ülkelerdeki yasalar nasıl? Örnek alınabilecekler...

Gelişmiş olarak tabir edilen, öyle diyelim, ülkelerde hayvanlara karşı işlenmiş suçlara hapis cezaları uygulanıyor. Bu ülkelerde ilgili eylemler suç kabul edildiği için ceza kanunu kapsamına giriyor ve sabıka kaydı, hücre cezası, hapis cezası, yüksek para cezaları ve en önemlisi suçlunun rehabilitasyon merkezlerine gönderilmesi gibi durumlar söz konusu. Yasalar bu ülkelerde bireysel suçlarda oldukça etkili. Fakat toplu katliamları engelleyemiyor.

Kanada’da yine foklar öldürülüyor, Japonya’da yine balinalar avlanıyor, mezbahalarda vahşice öldürülen hayvan sayısı her geçen gün artıyor. Çünkü hayvanların üzerinden elde edilen gelir çok fazla ve hükümetler de bunu görmezden geliyor. Bu durumda yasaların uygulanmasını sağlamak için sivil toplum örgütleri kamuoyu baskısıyla yaptırımların artırılması için çalışıyor. Hükümetlerin yapmak istemediklerini hatırlatma görevini yerine getiriyor. Burada gelişmiş ülkelerdeki bu kuvvetli baskı gruplarının gücünün bizdekinden kat kat üstün olduğunu kabul etmemiz gerekiyor.

Yasalar ideal de olsa sorunu çözemeyebiliyor. Asıl mesele toplumsal bilinç oluşturmak. Federasyon ya da yasa koyucular bu konuda nasıl bir planlama yapıyor?

Burada gene sivil toplum örgütlerine görev düşüyor. Çünkü yasa çıkarmakla olmuyor; yasayla beraber tasanın da olması gerekiyor. Peki tasayı nasıl oluşturacaksanız, yani toplumda farkındalığı nasıl yaratacaksınız? Biz bununla ilgili çalışıyoruz. Web sitemizden de izlenebilir, eğitim çalışmalarımız, billboard uygulamalarımız, dağıttığımız broşürlerimiz, kampanyalarımız var. Okullara gidip anlatmak, medyada yer edinebilmek, rol model olmuş sanatçılarla ya da ünlü kişilerle çalışmak, konusu farklı diğer sivil toplum örgütleriyle işbirliği yapmak, müftülerle görüşmek… Kısaca halkla ilişkileri profesyonelce organize etmek gerekiyor. Muhtarla, köylüyle onların dilinden konuşup anlatmak gerekiyor. Belki dini broşürler yapacaksınız, hadislerden yararlanacaksınız. Ütopik ve toplumdan kopuk bir şekilde hayvan hakları bilincini oluşturmaya çalışmak hiçbir işe yaramaz. Örneğin billboard’larda mutlaka yerel belediyenin logosunu da kullanırız. Böylelikle belediyenin de desteğinin alınmış olduğu anlaşılır. Toplum desteği olmadan hiçbir şey yapamazsınız. Sadece bir grup insan olarak “hayvanları sevme ve besleme güdünüzü” tatmin etmiş olursunuz. Devlet de sizi hobi sahibi bir grup insan olarak görür o zaman. Ülkede bu kadar sorun varken, devlet, hobi gibi gördüğü bir işe de kafa yormaz. Olayın hassasiyetinin farkına varmaz. Biz en çok bu yanlış anlaşılmadan çekiyoruz maalesef. Bu yüzden örgütlenme ve ciddi bir muhatap haline gelmek çok önemli. Zaten bugüne kadar yapılan yanlışlar bize bundan böyle yapmamamız gerekenleri öğretti. Belediyelere düşen görevler de aynı aslında. Örneğin ölüm kampı haline gelmiş hayvan barınaklarının halini biliyorsunuz. Tam donanımlı hayvan bakımevleri olarak şekillenmeli barınaklar. Ama bu kötü durumu onlara uygun bir dilde anlatabilmelisiniz. Bunu da tek başınıza anlatırsanız sizi pek dinlemezler. Karşılarında bu işi bilen, gönüllü, bilimsel metotlarla çalışan, takım ruhu olan bir örgüt görmek isterler. Devlet, karşısında böyle bir yönlendirici mekanizma da göremeyince (çok da meraklı değil hani), onca işinin arasında işi yapmak adına kendi kafasına göre arabesk çözümler üretiyor. Ama ne yazık ki, çoğu belediye toplu zehirlemelerden öteye geçemiyor. Tarihimiz bu tip toplu katliamlarla dolu ve

sonuç alınamadığı da apaçık ortada. Çözümün maliyeti, dikkat ederseniz sorunun külfetinden daha ucuz. Ama bunu idari makamlara gösterebilmek marifet işte. Diğer yandan sadece sokak hayvanları da değil konumuz. Sirklerin, petshopların, hayvanat bahçelerinin, avcılığın, mezbahaların, kürk çiftliklerinin denetlenmesi hatta yasaklanması konusunda da işbirliği yapılması gerekiyor. Hayvan üzerinden rant kazananların karşısında daha güçlü durabilmek için sivil toplum örgütünün devletle yan yana, devletin sağladığı olanaklarla da çalışabilmesi gerekiyor.

Bir de insana karşı veya hayvana karşı işlenen suçların eşitliği konusu var. Bu da içinden çıkılması kolay bir sorun değil. Siz bir hukukçu olarak nasıl görüyorsunuz?

Bence sorgulanabilir. Tolstoy'un bir lafı var: "Hayvan öldürmekle insan öldürmek arası, bir adım." Leonardo Da Vinci 1500'lü yıllarda, "Hayvan öldürmek bir gün insan öldürmekle aynı suç kapsamına girecek," diyor. ABD'de seri cinayet işleyenler arasında yapılan araştırmada, bu insanların yüzde 90'ının geçmişlerinde hayvanlara da eziyet ettikleri, onları öldürdükleri görülmüş. Aslında hayvan haklarını korumak adına bir suç eşitliğinden bahsederken, potansiyel bir suçluyu toplum içinde barındırıp barındırmayacağınıza karar veriyorsunuz. Ama bizim toplumumuzda on adım sonrasını görmek kabul edilmediği için, satranç yerine tavla oynayarak büyüdüğümüz için, bu olası tehlikeleri de göremiyoruz. Zaten hayvanlara huzur ve mutluluk vermeyen bir toplumun kendisi de huzur bulamıyor.

Vejetaryenliğe bakışınız nasıl? Hayvan haklarını savunan birisi vejetaryen olmayabilir mi?

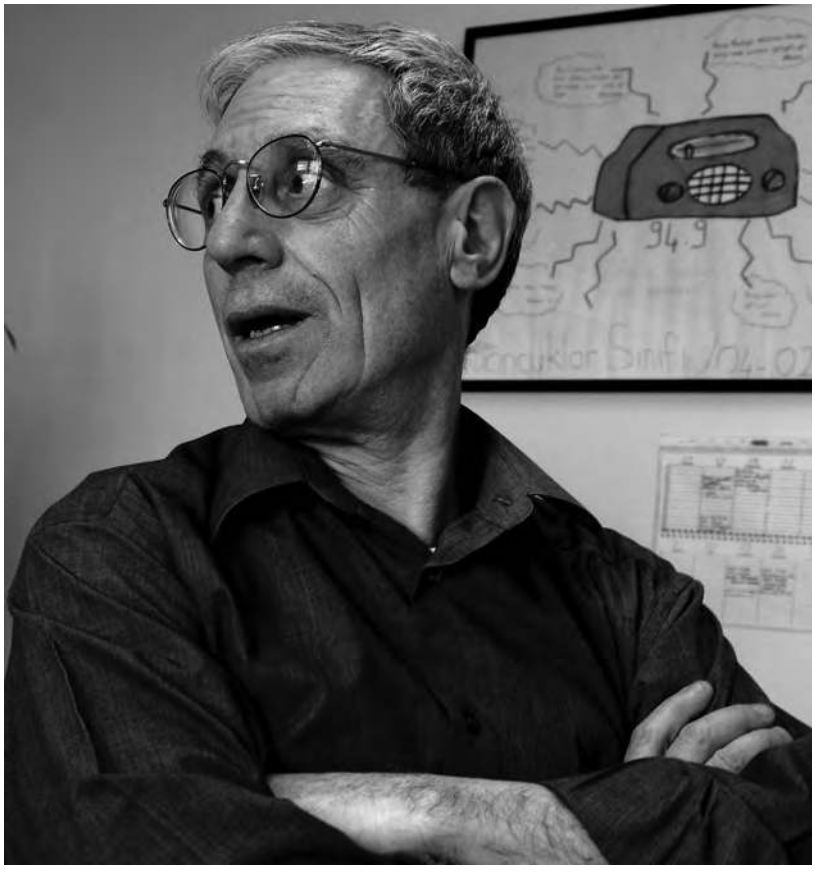
Bizim vejetaryen olmayan birçok arkadaşımız var. Ama genelde hayvan hakları savunucuları zaman içinde vejetaryen oluyor. Başlangıçta olmasalar bile işin içine girdikçe kademeli olarak oluyorlar. Örneğin, önce kürk giymeye karşı oluyorsunuz, sonra avcılığa karşı oluyorsunuz, sonra kırmızı et yememeye başlıyorsunuz, sonra da beyaz et. Bir yerden başlıyorsunuz mutlaka. Örneğin, bir gösteri merkezinde şartları görmüş olabilirsiniz, ama sonra fark edersiniz ki mezbahadakiler çok daha kötü durumda. Ayrıca şunu da söylemek lazım, tek başına vejetaryenlik de hayvan haklarına hizmet etmez. Okyanustaki bir damla gibi kalırsınız. Kurumsal bir çatı altında örgütlü profesyonel katkının ancak çevre ve hayvanlara faydası olur. Tek başınıza takılmak, sadece kendi ruhunuzu tatmin etmektir. Sizin tek başınıza vejetaryen olmanız da hayvan hakları mücadelesi içinde olduğunuzu göstermez. Bu ayrımı iyi yapmak gerekir. Biz HAYTAP Hayvan Hakları Federasyonu olarak mücadele edecek insanları aramıza almayı tercih ediyoruz. Ancak bu takım çalışmasını yapabilirseniz bir başarı elde edersiniz. Yoksa tek başınıza et yememişsiniz, kürk giymemişsiniz, örgütlenememiş olduktan sonra bunlar kişisel bilincin meyvesidir. O arkadaşlarımızın da, ne olursa olsun, taşın altına ellerini biraz daha koymalarını istiyoruz.

Bu hayvanların da annelik duyguları var ve gözleri yaşaran memeli hayvanlar bunlar. Bir koyunun yanından yavrusunu aldığınız zaman anlarsınız ne demek istediğimi. Bunun adı düpedüz gasptır. Hangi hakla bir hayvanın yavrusunu alıp onun boğazını kesip yiyebilirsiniz?

Siz vejetaryen misiniz?

Vejetaryenim ve herkese tavsiye ederim. Zaten insan doğuştan otoburdur. Suyu yalayarak içen hayvanlar (kedi, köpek, aslan, kaplan) etobur, emerek içenler (kuzu, inek, geyik) otoburdur diye bir tez var ve ben bunu çok tutuyorum. Dünyada milyonlarca insan halen vejetaryen besleniyor. Şimdiye kadar ot yiyor diye sağlık sorunu yaşayan insan da görmedim. Tersine et tüketiminden dolayı rahatsızlananlarsa çok gördüm. Diğer yandan dâhi olarak kabul edilen Einstein, Leonardo Da Vinci, Galileo, Edison, Rousseau, Newton gibi birçok insan et yememiştir. Böyle bir tesadüf olabilir mi? Hiçbirisi midesinde hayvan mezarlığı olsun istemedi diye yorumluyorum ben bunu. Dikkat edin, genelde insanlar hayvanların yavrularını yer. İnek değil de dana kuşbaşı isterler. Koyun yerine kuzu gerdan yemeği tercih ederler. Çünkü yaşlı hayvan eti lezzetli olmaz; bir hayvanın yavrusu daha lezzetlidir. İnsanoğlu damak tadını böyle tespit etmiş. Bu hayvanların da annelik duyguları var ve gözleri yaşaran memeli hayvanlar bunlar. Bir koyunun yanından yavrusunu aldığınız zaman anlarsınız ne demek istediğimi. Bunun adı düpedüz gasptır. Hangi hakla bir hayvanın yavrusunu alıp onun boğazını kesip yiyebilirsiniz? Bütün dillerde "et" ile "hayvan" kelimesi farklı kelimelerdir. Kendinizi kandırarak, 'Et yiyorum,' dersiniz, 'Hayvan yiyorum,' demezsiniz. Onu yenebilecek hale getirme oyunundan başka bir şey değildir bu, çünkü yediğiniz düpedüz hayvan ölüsüdür. İnsanlar hayatlarının birçok alanında olduğu gibi bunu da pek sorgulamıyor ve alışagedikleri gibi yaşıyorlar. Doğanın kanunu böyle diyorlar. O kanun etobur hayvanlar için ve ihtiyaçları kadar geçerli. Tok bir aslan ya da kaplan geyiğe saldırmaz. Depolamak, ihtiyaçtan fazlasını tüketmeye çalışmak yine biz insanların en büyük günahlarından biridir. Voltaire'in dediği gibi, "Ya konuşabilselerdi acaba onları yiyebilir miydik?" N

DİLEK EMİR

Ömer Madra

“Tabiat Ana hakları ile ilgili bir referandum...”

Küresel ısınmadan etkilendiğini fark etmeyen tek canlı türü insan. Yeryüzünün tüm hayvanları ve bitkileri küresel ısınmadan bucak bucak kaçmaya, daha kuzey enlemlerine ve daha yükseklere kaçmaya çalışıyor. Bunu başaramayanlar, mesela kutup ayıları gibi daha kuzeye gidecek yeri olmayanlar, boğulup gitme, yani gezgenden düşüp gitme tehlikesiyle yüz yüze kalıyor.

Kaosa dönüşen ve sonuç alınamayan Kopenhag İklim Zirvesi sonrası dünyamızın sorunları sahiplenilmeden, ortada kalmış görünüyor. Sonucu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Kopenhag İklim Zirvesi, aktivist ve yazar Mark Lynas’ın da isabetle ifade ettiği gibi, baştan sona bir felaketti. Günü –ya da görünüşü– kurtarmak için yapılan Kopenhag “mutabakatı”na ise, onu kotaran ülkelerden dahi doğru dürüst bir destek geldiği söylenemez. Sonucun feci olmasına karşın, iklim adaleti peşinde dünya çapında büyük bir kitle hareketinin yükselişine ve dürüst bir sivil direnişin gittikçe büyümesine sahne olması bakımından, Kopenhag zirvesi –hem BM konferans salonları, hem de “alternatif” zirve salonları ve Kopenhag sokaklarının durumu– umut vericiydi.

Peki ya hayvanlar, onlar küresel ısınmadan nasıl etkileniyor?

Küresel ısınmadan etkilendiğini fark etmeyen tek canlı türünün insanoğlu (ya da insankızı) olduğunu söylemek yanlış olmayabilir.

Hayvanlar da bitkiler gibi küresel ısınmadan olağanüstü derecede etkileniyor elbette. Bütün canlı türlerinin küresel iklim değişikliği nedeniyle muazzam boyutta kayba uğrayacağı, hatta türlerin büyük bir oranının yokoluşa gitmesi kaçınılmaz görünüyor. Tabii, türlerin karşılıklı bağımlılığı söz konusu olduğu için, bu, yeryüzündeki hayatın çöküş tehlikesinde olduğunu da ortaya koyuyor.

Küresel ısınma ya da çevre sorunlarından insanlar mı, yoksa hayvanlar mı daha çok etkileniyor? Hangi tür daha çok dayanacak?

Hayvanların ve bitkilerin, insanlar gibi (eğer insanların varsa) iklim değişikliğine adapte olma şansları yok maalesef. Onlar, içinde var oldukları iklim kuşağının koşullarına bağımlılar tamamen. Dolayısıyla yeryüzünün tüm hayvanları ve bitkileri küresel ısınmadan bucak bucak kaçmaya, daha kuzey enlemlerine ve daha yükseklere kaçmaya çalışıyor. Bunu başaranlar, mesela armadillolar her yıl birkaç skilometre kuzeye “göç” ederek şimdilik varlıklarını sürdürebiliyor; başaramayanlar, mesela kutup ayıları gibi daha kuzeye gidecek yeri olmayanlar, boğulup gitme, yani gezegenden düşüp gitme tehlikesiyle yüz yüze kalıyor. Monarch kelebekleri için de böyle bir şey söz konusu. Birçok ağaç, çalı vb. de kuzeye doğru sürekli göç halinde. Ama türler arası karşılıklı bağımlılık kanunu yüzünden, bir süre sonra tam bir ekolojik kaos ve çöküntüye girilmesi kaçınılmaz görünüyor. Tabii, eğer kısa bir süre içinde çok radikal önlemler

İnsan iş başında.

alınmaz ise…

Yaptıklarınızla hayvan haklarına da hizmet ettiğiniz yadsınamaz. Peki doğrudan hayvan haklarıyla ilgili çalışmalarınız var mı?

Elbette. Radyo'da bu konuda zaman zaman düzenli hayvan hakları programlarımız olduğu gibi (şu anda yok, ama tekliflere açığız), çeşitli spesifik durumlarda, örneğin sulak alanların yokoluşuna bağlı olarak Stanford öğretim üyesi Dr. Çağan Şekercioğlu'nun Doğu'da, Kars'ta yok olmaya yüz tutan kuş türleri için yaptığı çalışmaları konu ediyor; bilim insanlarını, hayvan barınakları hakkında film yapan aktivistleri vb. fırsat buldukça Açık Radyo'nun çeşitli programlarına konuk ediyoruz.

2006 yılının Türkiye için çevre duyarlılığı açısından uyanış yılı olduğunu söylemiştiniz. O zamandan bu yana, neler değişti?

O kadar spesifik bir "hüküm" vermişsem, ihtiyatsız bir kelam etmişim demektir. Gene de, son dört-beş yıl içinde toplumun çeşitli kesimlerinde hatırı sayılır bir bilinç yükselmesinden bahsedilebilir sanıyorum. Özellikle yöresel olarak altın madenlerine, HES'lere, termik santrallere, nükleer santrallere, vb. direnen yöre halklarının –kimi durumlarda öncelikle kadınların yer aldığı, hatta başı çektiği– hem hukuki, hem de fiili direniş hareketlerinin sıklığı da bunu doğrular nitelikte görünüyor. Bence gözle görünür bir "uyanış"tan bahsedilebilir. Sonuçları hakkında herhangi bir önkestirim yapmak imkânsız olduğu halde…

Şu sorunun yanıtı zor mu: Hayvanlara karşı işlenen suçların cezası insanlara karşı işlenen suçlarla aynı olmalı mı?

Cezaların insanlara verilenlerle "aynı" ağırlıkta olup olmamasından ziyade, ve ondan çok daha öncelikli bir şekilde, hayvanlara kötü, aşağılayıcı vb. muamelenin yasalarda ne ölçüde bir suç teşkil ettiğini tartışmakta yarar olabilir. Hem ulusal, hem de uluslararası mevzuatta Türkiye'de bu konuda epey mesafe alınmasının gerekli olduğu söylenebilir. Mevzuatı çok iyi bilmiyorum, ama hayvan haklarının asgari ölçüde dahi garanti altına alınmış olduğundan pek emin değilim doğrusu. Hayvan hakları uluslararası metinlerine taraf olup olmadığını da iyi bilmiyorum Türkiye'nin. Ama Ekvador'un anayasasına yerleştirilen 'Tabiat Ana'nın hakları, yalnız hayvanları değil, cansız varlıklarıyla birlikte, yani kayasıyla, toprağıyla, suyuyla tüm gezegenin haklarını kapsıyor. Şimdilerde Bolivya da benzer şekilde Tabiat Ana hakları ile ilgili bir referandum ve ardından da uluslararası deklarasyon peşinde. Türkiye yöneticilerinin henüz böylesi çabaların uzağında olduğunu sanırım hepimiz kabul edebiliriz… Hep birlikte bu doğrultuda mücadele etmemizin önemli olduğuna inanıyorum. N

HAYVAN HAKLARI VE AYDINLANMA

İnsanlığın ahlaki evriminde bir sonraki adım, hayvan haklarını benimsemek ve bunun kapsamlı sonuçlarını kabul etmektir. Hayvan hakları, insanlığın son iki yüzyıl içinde gerçekleştirmiş olduğu en ilerici ahlaki ve siyasi adımların temeli üzerine oturur. Sözün özü, hayvan hakları argümanı, insan hakları diye bir şey varsa, aynı nedenden dolayı hayvanların da hakkı olduğunu savlar.

Steven Best

Yazar, tanınmış konuşmacı, entelektüel ve deneyimli bir aktivist olan Steven Best, hayvan hakları, ekolojik kriz, biyoteknoloji, özgürleşme siyaseti, terörizm, kitlesel basın, küreselleşme ve kapitalist hâkimiyet gibi günümüzün sorunlarıyla ilgileniyor. Best, bugüne dek 10 kitap ve 100'den fazla yazı yazdı, onlarca ülkede konuşma yaptı, birçok belgeselde yer aldı ve *VegNews* tarafından, ülkenin "En Etkileyici 25 Vejetaryeni" arasında gösterildi. "Tam özgürlük" (insanlar, hayvanlar ve yeryüzü için) şiarına olan tavizsiz bağlılığı nedeniyle sert biçimde eleştirildi ve düşüncelerinin etkisi yüzünden İngiltere'ye girişi yasaklandı.

Atalarımız bundan beş milyon yıl önce insansı maymunlardan ayrıldı ve evrimin hominid kolu sonraki iki milyon yıl içinde de, yalnızca iki ayak üzerinde durabilen değil, aynı zamanda büyük beyinli olan, dil ve teknolojiyi kullanabilen bir türe evrilme sürecinde inanılmaz bir değişim geçirdi.

Son yüz bin yıl içindeyse, insanların biyolojik yapısı çok az değişti, ancak sosyal ve teknolojik kapasiteleri çok hızlı bir evrim geçirdi. Ne yazık ki, teknolojik evrimimiz, ahlaki evrimimizi alt etti. Dr. Martin Luther King'in sözleriyle aktarırsak: "Hedefini şaşırmış insanların, hedefe kilitlenen füzeleri kullandıkları bir dünyada yaşıyoruz."

İnsanlar, ahlaki evrim de geçirdiler, ancak bu biraz yavaş oldu. İnsanın doğasına ya da şeylerin doğal düzenine bir şekilde içkin olan eşitsizlik, hiyerarşi ve bayağılık kavramlarını meşrulaştıran mitleri besleyen cahillikten, önyargıdan ve temayüllerden kurtulmak, Batı kültürünün iki bin yıldan fazla zamanını aldı.

Batı toplumu, 1960'lardan bu yana ahlaki açıdan çok hızlı bir gelişim gösterdi. Öğrenci, siyah, esmer, feminist ve eşcinsel hareketler; hakların evrenselleşme sürecini hızlandırdı, önyargının aşılmaz engellerinin üstesinden geldi ve insan özgürlüğünün anlamını derinleştirdi.

Sosyal çatışmaların, isyanların, ABD'nin Vietnam'daki savaşına karşı yapılan kitlesel gösterilerin ve fakirlik, evsizlik ve sınıf eşitsizliği gibi sorunların çığrından çıktığı bu çalkantılı dönemde, Martin Luther King bir "dünya evi" vizyonu sundu. Maddi ve manevi tüm ihtiyaçlarının, modern dünyanın verimliliği ile karşılandığı bu kozmopolit ütopyada, dünyadaki tüm insanlar, barış ve uyum içinde yaşayacaktı.

Ancak bu rüyanın ne ölçüde gerçekleşebileceğinden söz edersek,

King'in dünya evinin, hâlâ lanet olası bir mezbaha olduğunu söylememiz gerekir, çünkü insanlık, milyarlarca hayvanın gereksiz yere hapsedilmesine, işkence edilmesine ve öldürülmesine bir çare bulamıyor. İnsanlar sözümona "aydınlanmış" ve "ilerici"; eşitliği, hakları ve şiddet içermeyen yaklaşımı, bu gezegeni paylaştıkları hayvanlara da tanımadığı müddetçe, bu insancıl ve şiddet içermeyen ütopya, ikiyüzlü bir yalan olarak kalacaktır.

İnsanlığın ahlaki evriminde bir sonraki adım, hayvan haklarını benimsemek ve bunun kapsamlı sonuçlarını kabul etmektir. Hayvan hakları, insanlığın son iki yüzyıl içinde gerçekleştirmiş olduğu en ilerici ahlaki ve siyasi adımların temeli üzerine oturur. Sözün özü, hayvan hakları argümanı, insan hakları diye bir şey varsa, aynı nedenden dolayı hayvanların da hakkı olduğunu savlar. Ahlaki değerler, tür olarak farklılıklarımızda değil, aksine, bir hayatın özneleri olarak paylaştığımız ortaklıklarda yatmaktadır.

Hayvan haklarının yumuşak karnı şudur: İnsanlar, tam olarak aydınlanacak ve demokratik yasa sistemlerinde saygın bir yere yerleştirdikleri bu son önyargının da üstesinden gelebilecek mi? Ekonomik sistemlerini yeniden düzenleyebilecek, teknolojilerini yeniden yapılandıracak ve kültürel geleneklerini dönüştürebilecekler mi? Her şeyin ötesinde, yeni hassasiyetler, yeni değerler, yeni dünya görüşleri ve yeni kimlikler oluşturabilecekler mi?

Hayvan hakları hareketi, sosyal dünyada ve doğada var olan şiddetli krizlerin tam ortasında, insanlık için ciddi bir evrimsel güçlük oluşturmaktadır. Peki, hayvan sorununun, insan sorununun özü olduğunu kavrayabilecek miyiz? Hayvanların suiistimal edilmesinin, birbirimizle ve doğayla olan ilişkilerimizde başgösteren krizin her ayrıntısına nasıl sinmiş olduğunun farkına varabilecek miyiz?

Hayvan hakları, insan türü kimliğine karşı yapılan bir saldırıdır. Türcülük kumpasını yerle bir eder ve insanların dünya üzerindeki konumlarını tanımladıkları kozmolojik planların doğruluğunu sorgular. Hayvan hakları, insanların, öbür hayvanlardan üstün oldukları algısını terk etmesini talep eder. Gücün sorumluluk gerektirdiğini, kudretin doğru bir şey olmadığını ve neokorteksin gelişmiş olmasının, doğanın tecavüzünü ve talanını meşrulaştırmadığını fark ettirmek için insanlara meydan okur.

Dünya görüşündeki bu kapsamlı değişiklikler, kişinin günlük yaşamının devrimsel bir değişime uğramasını ve siyasetin ne kadar kişisel bir şey olduğunun farkına varılmasını talep eder. Radikal felsefeler öğretiyorum, ancak bunların içinde yalnızca hayvan hakları, günlük ritüelleri ve sosyal ilişkileri yıkma ve dönüştürme gücüne sahiptir. Anarşizm veya Marksizm gibi "radikal" felsefeler, türcülük kavramını eleştiriye tutmadan yeniden üretir. Marksist bir seminerin sonunda, öğrenciler, öldürülmüş bir çiftlik hayvanının bedenini yedikleri bir akşam yemeği masasında devrimden söz edebilir. Bir hayvan hakları seminerinin sonunda ise, önündeki tabaklara bakarak, en temel davranışlarını sorgularlar ve kendilerini, her şeyde bir kusur arayan ailelerine ve arkadaşlarına yabancılaşmış hissederler. Verilen mesaj doğrudur ve ruhu harekete geçirir.

Dürüst olalım: Reform değil, devrim peşindeyiz; köle sahiplerinin insancıllaşması için değil, köleliğin sona ermesi için. Hayvan hakları, insanların duyup duyacağı en radikal düşünceyi ileri sürer: Hayvanlar birer yiyecek, giyecek, kaynak veya eğlence aracı değildir.

Hedefimiz; derine yerleşmiş davranış kalıplarını, dibe çökmüş uygulamaları ve hayvanların suiistimalinden çıkarları olan güçlü kurumları değiştirmekten başka bir şey değildir. Dahası, devlet aygıtı da bizleri "eko-terörist" olarak öcüye dönüştürmüştür ve verdiğimiz haklı savaşımızı da yasadışı kılmaktadır.

Görevimiz oldukça zorludur, çünkü insanlığın konformist sınırlarını aşmamız ve ahlaki algıda nitelikli bir adım atmamız gerekiyor. İnsanların, aynı türün içindeki bireylere karşı bakış açılarını değiştirmeleri gerektiğini değil, aksine, tür sınıflandırmalarının, ırk ve cinsiyet ayrımı gibi rastlantısal olduğunu fark etmeleri gerektiğinde ısrar ediyoruz. Amacımız, ahlaki çıtanın, mantık ve dilden ayrılıp, duyarlılık ve öznelliğe taşınması yönünde insanlığı kışkırtmaktır.

Yalnızca eğitmekle kalmamalı, sosyal bir hareket haline de gelmeliyiz. Hayvan hakları mücadelesi bizim için de zorlu bir mücadeledir, çünkü hayvan hakları, sadece bir fikir olarak kalmamalı, aynı zamanda, hem nicel olarak hem de çektikleri acının katmerliği bakımından dünyanın en çok baskı altına alınmış varlıklarının

Fok pazarlığı

Geçtiğimiz yıl Temmuz ayında, hayvan hakları örgütleri fok derisinden kıyafet üreten Türk işadamı Hatem Yavuz'a verilmek üzere internet üzerinden yardım toplamaya başladı. 2019 yılına kadar Namibya'da 1.000.000 foku öldürme hakkını satın almış olan Hatem Yavuz, örgüt yetkililerinin çabalarıyla 14 milyon dolar karşılığında avı durdurmaya ikna olmuş ve örgütlere iki hafta süre tanımıştı. Ayrıca Şili ve Namibya'daki mezbaha ve deri üretim tesislerini müzeye dönüştürmeyi de kabul etmişti. İki hafta sonunda yalnızca 1,4 milyon dolar toplanabildi ve av sezonu açılmış oldu. Türk şirket bu yıl Namibya'da 95 bin foku, derilerine zarar gelmesin diye sivri uçlu balta ile katlediyor.

Yarış atlarının yüzde 75'i kesimhaneleri boyluyor.

•Milyonlarca Amerikalı ABD'de her yıl düzenlenen 60.000'in üzerinde at yarışına gitmekte ve bahislere 13 milyar doların üzerinde para yatırmaktadır. Yarışların sonucunda her yıl yaklaşık 840 at ölümcül düzeyde sakatlanmaktadır. Yarış atlarının yaklaşık yüzde 75'i sonunda kesimhaneleri boylamaktadır. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım örgütüne göre ABD'de yılda yaklaşık 100.000 at kesilmektedir.

•Tavuk üretim tesislerinde et tavuklarının gagaları dağlanır ve kesilir. Tel örgü kafeslere takılmasınlar diye pençeleri budanır. Kesimlik sığırların boynuzları çıkarılır. Bu işlem, eritici merhemler, kızgın demirler, testereler ya da boynuzları kafatasından kazımaya yarayan "boynuz çıkarma kaşıkları"yla yapılır. Boğalar hem uysallaşmaları hem de etlerinin daha yumuşak olması için hadım edilir. Hadım etme işlemi, bıçakla ve sperm kanalını bağlayan pensler ya da kıskaçlar ya da erbezlerine kan akışını kesen "elastrator" lastik halkalarla gerçekleştirilir. Domuzlar da hadım edilir ve enfeksiyonları engellemek için kuyrukları ve dişleri kesilir. Bu sakatlamalar çoğunlukla hayvanlara herhangi bir acı giderici ilaç verilmeden yapılır.

•ABD'de köpek yarışı sektörü için her yıl 40.000 tazı doğmakta ve eğitim çiftliklerine gönderilmektedir. Halen 15 eyalette, 48 yarış pisti faaliyet göstermektedir. Yarış sektörünün sonucu olarak her yıl 20.000 ila 25.000 köpek ölmektedir.

*Gary L. Francione, *Hayvan Haklarına Giriş*

özgürlüğü adına başlatılan sosyal bir hareket haline dönüşmelidir. Tüm devrimlerde olduğu gibi, hayvanlar da haklarını, baskıcıların aniden gerçeği görmeleriyle elde etmeyecek; aksine bu savaş, bu konuda çok fazla sayıda insanın aydınlanması ve yeni bir sosyal düzenlemenin oluşturulması için iktidar yapısını nasıl sarsacaklarını öğrenmesiyle sonuca ulaşacaktır.

Çok şey mi istiyoruz? Adalet, yalnızca doğru olanı ister ve hiçbir zaman aşırı değildir. Az da olsa bir devrim olasılığı var mı? Devrim, binlerce farklı yolla güç kazanmaya devam ediyor. Horoz dövüşlerinin tüm ülkede yasaklanmasıyla hayvan suiistimalinin 37 eyalette bir cürüm haline gelmesinden, ABD'deki tıp fakültelerinin üçte ikisinde, doktorları eğitmek için hayvanların kullanılmasının yasaklanmasından, otuza yakın üniversitede hayvan haklarının ve hukuk seminerlerinin müfredata girmesine; hayvan refahı/hakları konusunda basında çıkan haberlerin artmasından, Amerikalıların yüzde 96'sının, hayvanların, suiistimale karşı korumayı hak ettiklerine ve yüzde 25'inin de hayvanların, "zarar görmemesi ve suiistimal edilmemesi için insanlarla aynı hakka sahip olması gerektiğine" inandıkları sonucuna ulaşan 2003 tarihli Gallup Anketi'ne baktığımızda, insanların, öteki türlerle ilgili algılarını değiştirmeye başladığını rahatlıkla söyleyebiliyoruz.

İnsanlar mecburen kimliklerini yeniden icat etmek ve insanlık ile kültürü, zalimlikten ayıracak çeşitli yollar bulmak zorunda kalacak. Farkına varsınlar veya varmasınlar, bu, insanların omuzlarına yüklenen bir sıkıntı değil, aksine bir özgürleşmedir. Artık insanlar, ayrımcılık yalanını yaşamak zorunda kalmayacak ve kalplerin bu gerçeği kabul etmesinin de ciddi bir iyileştirici etkisi olacaktır.

Hayvan hakları, modern insanlığın üretmiş olduğu eşitlik, demokrasi ve haklar gibi en yüksek değerdeki gelişimler içindeki bir sonraki adımdır. Gezegene hükmeden birer yarı tanrı olduğumuza dair sahip olduğumuz çarpık algımız; tüm canlıların meydana getirdiği devasa topluma ait ve bağımlı olduğumuzun altını çizen çok daha alçakgönüllü ve bütüncü bir nosyonla yer değiştirmelidir. Egemenlik ve türcü kimlikler, bizi felakete sürüklemektedir. İnsanlık ve bir bütün olarak canlıların bir geleceği olacaksa, bu, insanların, tüm canlılara saygı duyan evrensel bir ahlak anlayışını benimsemeleriyle mümkün olacaktır.

Gelişim, zorlu ve acılıdır; ve insanlar, ahlaki olarak gelişmemiş ve psikolojik olarak sakattırlar. İnsanların, işgalci olmadığını, aksine biyotoplum içinde sadece birer vatandaş olduklarını öğrenmeleri gerekiyor; vatandaş olarak da, tüm biyotopluma karşı belirli sorumlulukları olduğunu fark etmeliler.

Aydınlanmanın anlamı değişiyor. On sekizinci yüzyılda, dinsel dogmaları ve tiranlığı alt etme anlamına geliyordu. Yirminci yüzyılın sonlarında ise, ırkçılık, cinsiyetçilik, homofobi ve öbür önyargıların defedilmesini talep etti. Ve şimdi, yirmi birinci yüzyılda da, türcülüğün yok edilmesini ve tüm canlılara saygı duyan evrensel bir ahlak anlayışının benimsenmesini istiyor.

Değişebiliriz ve değişmeliyiz. Doğanın mesajı açık: evrimleş ya da öl. N

İngilizceden çeviren **Ali Ünal**

Fokların yüzde 42'sinin derileri canlı canlı yüzülüyor.

Sınır, hissetme duyusuna sahip varlıklar...

Hayvan hakları, nereye kadar...

Kendi kanınızdan ve canınızdan olmasına rağmen, çocuğunuzu mal olarak tanımlamıyorken, bu kadar emeğiniz dahi olmayan öbür canlıları tanımlayabiliyorsunuz. Ve onların üzerinde her türlü tasarrufu hak olarak görüyorsunuz. Bugün hayvan hakları tartışmasının içinde olmamız aslında insan için tam olarak ikiyüzlü bir durum.

İsmet Çolakel

Zooloji biliminin kapsamına giren bütün varlıklar hayvan olarak tanımlanır. Bu çerçevede değerlendirirsek, böcekler hayvan tanımının içine girer. Hayvan hakları savunucularının belirttiği sınır ise (bugün için) hissetme duyusuna sahip varlıklardır.

Hayvanlar acıyı hissedebiliyor. Acı çektiklerini ve duygularını kendilerine göre gösterebiliyorlar. Hayvanların acıyı hissetmeleri insana göre faklılıklar gösterebilir. Hangi hayvanların acıyı ne kadar hissettiğini zooloji bilimi bugün için tam olarak saptayabilmiş değil. Saptananların da gerçekte öyle olup olmadığı tartışmalı. Dolayısıyla açık olmayan bilgi ve bulgulardan açık sonuçlara varmamız mümkün değil. Hayvan hakları konusunu amacından saptırmak isteyenler tarafından, "Böcekler hayvan mıdır? Hayvan refahı nedir, nereye kadar?" gibi sorular sorulabilmektedir.

Asıl sorun hayvanın nasıl tanımlanması gerektiği, böceklerin bir hayvan mı olup olmadığı değil, dünyadaki tüm canlıların insanlardan çok daha önce var olduğu ve onların da hakları olduğudur. Kimileri yüz binlerce yıldır, kimileri milyonlarca yıldır varlığını devam ettiriyor. Yani insanlardan önce onlar vardı. Bizler aslında tüm canlıların var olan haklarını, öncelikle yaşam haklarını kabul etmek yerine, var mıdır/yok mudur tartışmasının kısır döngüsü içindeyiz. Neden dersek, çünkü onları mal olarak kabul etmişiz. İnsanların genel görüşüne göre, mal sahibinindir. Malın sahibi olduğunu düşündüğü için de, onu isterse döver, deney yapar, iş yaptırır, besler, dövüştürür, avlar, yer, bir metrelik zincirle bağlar, daracık kafese kapatabilir, aç susuz bırakabilir. Hayvanları kendi malımız olarak düşündüğümüz için, bütün bunları ve daha sayamayacağımız birçok

hak kısıtlamasını onlara uygulayabileceğimizi sanırız. Bugün dünyada birçok ülkede hayvanları koruma, hayvan refahı veya hakları adı altında kanunlar olmasına rağmen, hayvan avlamak spor adı altında serbest olarak devam ediyor. Neredeyse her türlü hayvanın kürkü serbest olarak alınıp satılabiliyor. Kanunlara göre kimi hayvanları kürkü için avlayan ve satan kişilere ceza var, giyen kişiye yok. Ülkeler ve insanlar bu konuda tam insana göre bir samimiyetsizlik sergiliyor.

Buradan başka bir soruya geçebiliriz. Çocuklarımız da bizim malımız mı? Yanıtı, hayır. Ancak sürece baktığımızda anne ve baba çocuk yapmaya karar veriyor. Hiçbir zorlama yok. Kendi kanından ve soyundan olmasına rağmen, ahlaki ve hukuki olarak mal tanımlaması yapamıyoruz. Onlara hayvanlara yaptığımız eziyetleri yapma hakkımız olmadığını düşünüyoruz. Hukuki ve ahlaki olarak da zaten yok. Karşılaştırma yaparsak kendi kanınızdan ve canınızdan olmasına rağmen, çocuğunuzu mal olarak tanımlamıyorken, bu kadar emeğiniz dahi olmayan öbür canlıları mal olarak tanımlayabiliyorsunuz. Ve onların üzerinde her türlü tasarrufu hak olarak görüyorsunuz. Bugün hayvan hakları tartışmasının içinde olmamız aslında insan için tam olarak ikiyüzlü bir durum. Çünkü tüm insanların eşit haklara sahip olduğu (kâğıt üzerinde) ancak geçen yüzyılda tanımlanıp kabul edilebildi.

Daha düne kadar insanlar da, renklerinden dolayı köle veya başka adlar altında mal olarak görülüyordu. Sahipleri olan Beyaz insanların onların üzerinde ahlaki olmayan her türlü tasarruf hakkı vardı. Alınıp satılabiliyorlardı. Peki köleliğin ortadan kaldırılması kanunlarla kabul edilene kadar, bu köle denilen insanların, sahipleri olan öbür insanlar gibi hakları yok muydu? Verilecek yanıt 'tabii ki vardı'. Buradan hareketle, ne kadar hayvanların hakkı yok dense de, aslında o hak dünyanın ilk gününden beri var. Sorun, hayvanların haklarının var olup olmadığı değil, insanlığın, hayvanların var olan haklarını ne zaman kabul edeceği sorusudur.

Benim veteriner hekim olarak düşüncem insanlığın, köle denen insanların haklarını kabul ettiği gibi, hayvan haklarının da var olduğunu bir gün kabul edeceğidir. Bunu kabul ettiği anda, "Hayvan hakları nereye kadar?" sorusunun yanıtı kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Belki zor ve uzun bir süreç olacak, belki bizler göremeyeceğiz, ama bu eninde sonunda olacak. Çünkü insanın bundan sonrasında var olmasının sağlanması, tüm canlılara saygıyla, doğayı olduğu gibi korumakla, hayvanların var olan haklarını kabul etmekle olacaktır. N

Balina dostuna darbe

Japon balina avcıları ile onları engellemeye çalışan çevreci örgüt Sea Shepherd (Deniz Çobanı) arasında süren savaş, avcıların kâbusu hız teknesi Ady Gil'in, 6 Ocak 2010 günü Antartika'da batmasıyla doruğa ulaştı. Adını, maliyetini karşılayan işadamı Ady Gil'den alan ve 61 günle dünyanın etrafını en hızlı turlayan hız motoru unvanına sahip olan tekne, Japon Shonan Maru adlı balina avı filosuna ait gemiyle çarpıştı. Geminin hareketsiz duran tekneye bilinçli olarak çarptığı söylenirken, Japonlar Ady Gil'i gemiye tehlikeli bir biçimde yaklaşmakla suçluyor. Taraflar birbirleriyle lazerler, koku bombaları, su püskürtücüleri ve ses dalgası yayan cihazlarla savaşıyor.

Kaplan biçimli şişeler

Soyları tükenmek üzere olan kaplanlardan Çin ormanlarında en fazla 20 tane kaldı. Devletin 1993 yılında çıkardığı ticaret yasağına karşın, tarih boyu iyileştirici ve afrodizyak özelliklerinden ötürü değerli kabul edilen kaplan kemiğinin ve postunun Çin'de güçlü bir pazarı var. Postu 20.000 dolara, tek bir pençesi de 1.000 dolara alıcı buluyor. Çin, geleneksel Çin ilaçlarında kaplan uzuvlarının kullanımını yasaklıyor, ama kaplan kemiğinden yapılan alkollü toniklerin satışına göz yumuyor. Hatta binlerce hayvan yetiştiren Guilin'deki Xiongsen Kaplan ve Aslan Çiftliği'nin hediye dükkânında içi şarapla dolu kaplan biçimli şişeler açık bir şekilde satılabiliyor.

Köpekler ve akıl

Köpeklerin kanser ya da kriz saptama, karmaşık sorunları çözebilme ya da dil öğrenebilme gibi yeteneklerini ortaya koyan bilimsel çalışmalar, onların düşündüğümüzden daha bilgili olabileceğine işaret ediyor. Macaristan'da yapılan bir araştırma, kör ve aynı zamanda epilepsisi olan bir kişiye rehberlik yapan bir köpeğin, sahibinin epilepsi nöbeti gelmeden önce huzursuzlaştığı ve krizden üç ile beş dakika önce havlamayı ve sahibinin yüzünü ve kolunun üst kısmını yalamayı öğrendiğini açığa çıkardı. Ayrıca, köpeklerin akciğer ya da başka tür kanserli hücrelerin yaydığı kokuyu hissedebildiğini gösteren başka çalışmalar da yapılmış. British Columbia Üniversitesi psikoloji profesörü ve köpekler üstüne kitaplar yazan Stanley Coren'ın, ortalama bir köpek zekâsının, 2 ile 2,5 yaş aralığındaki bir çocuğun zekâsı kadar gelişmiş olduğu sonucuna vardı. Köpekler köpek olduklarını, fotoğraflara bakarak ayırt edebiliyor.

ALICE WALKER

ET YEMEYİ NİÇİN BIRAKTI?

Yediğim yiyeceğin, kafesin içindeki bir hayvana ait olduğunu biliyorsam, aklıma atalarımın esir olduğu ve varlıklarını yadsıyarak kimliklerini kaybettikleri geçmiş ve onlardan kalan öyküler geliyor. Hayvanlar bize ait değildir ya da bizim kullanımımıza ayrılmamışlardır. Kendi hayatları vardır ve bu da, ne iseler o olmaları gerektiği anlamına gelir.

Alice Walker'ın çok satan, Pulitzer Ödüllü romanı *The Color Purple* (Mor Renk), yalnızca bir filme değil, yakın zamanda sahnelenen bir Broadway müzikaline de esin kaynağı oldu. 64 yaşındaki Walker, birçok kurmacasında, şiirinde ve makalesinde olduğu gibi bu romanında da baskıya uğrayanların ve değersizleştirilenlerin sesi olmaya devam ediyor. Eseriyle anlatmaya çalıştığı merhamet duygusu, hayvanlara karşı duygularında da açığa çıkıyor: Kentucky Fried Chicken'ın CEO'sundan, bir fabrika çiftliğinde eziyet gören bir tavuk olduğunu hayal etmesinin istendiği bir PETA kampanyasına adadığı bir şiirle. Walker'ın çocuklar için yazdığı yeni kitabının adı da *Why War Is Never a Good Idea* (Savaş Niçin Hiçbir Zaman İyi Bir Fikir Olmayacak).

Et yemeyi niçin bıraktınız?

Georgia'da küçük bir çocukken, ailem bir mandırada çalışırdı. Sabahları ve öğleden sonraları, sütlerini sağmak için inekleri ahıra getirirdik. İneklerden biri, Sulci, bir keresinde buzağısıyla birlikte çalılardan birinin ta dibine saklanmıştı. Ağabeyim ineği bulduğunda, Sulci, yavrusunu korumak için ona saldırmıştı. Onunla alay etmişlerdi. Bense, yavrusunu korumak isteyen ineğin duygularını anlamadıklarını görünce çok şaşırmıştım. O günden beri inek eti yiyemiyorum. Biftek, her zaman için en iyi gıda olarak sunulduğu için birkaç kere denedim, ama her seferinde Sulci'nin tadını aldım. Kendimi, buzağıyla ve annesi olarak da inekle özdeşleştirmiştim.

Anlık bir durum muydu bu, yoksa ömür boyu devam etti mi?

Hayır, et yemeye devam ettim. Salama bayılırdım. Çiftçi olduğumuz

Katil balinaların yüzde 80'i genellikle 8 yaşından önce ölüyor.

• Hayvan terbiyecileri "dans eden" ayıları arka ayakları üzerinde durdurmak için bazen ön pençelerini yakarlar ve standart "hayvan terbiye yöntemleri" olarak hayvanları sürekli döver ve baskı altında tutarlar. Bu ayılara genelde uyuşturucu verilmiştir. Tırnakları, dişleri sökülmüştür.

• Eğlence parklarında gösteri için kullanılan deniz memelilerinin çoğu normal ömürlerinin sadece bir bölümlerini yaşamaktadır. Son otuz yıl içinde yakalanan katil balinaların yüzde 80'i genellikle 8 yaşından önce ölmüştür; oysa yaban ortamda 80 yıla kadar yaşayabilmektedirler.

• Rodeolar ABD'de her yıl yaklaşık 800 profesyonel rodeo ve sayısı bilinmeyen daha küçük etkinlik düzenlenir. Rodeolarda kullanılan hayvanlar çoğunlukla gösteri alanlarının yakınındaki dar bölmelere kapatılır ve hayvanlara elektrikli coplarla gözleri dönene kadar eziyet edildikten sonra bölmenin kapısı açılır. Buzağılar ya da hadım edilmiş öküzler elektrikli copun acısından kaçıp kurtulmak için ok gibi dışarı fırlar.

• Asya filleri yaban yaşamda yaklaşık altmış yıl yaşarken, sirklerde nadiren otuz yıldan uzun yaşar.

• San Hose Mercury News'un iki yıllık bir araştırma sonunda edindiği bilgiye göre, "1992'den 1998'in ortalarına kadar ülkenin saygın hayvanat bahçelerine bırakılmış 19.361 memeli hayvandan 7420'si –yani yüzde 38'i– tacirlere, açık artırmalara, av çiftliklerine, meçhul kişilere ya da ruhsatsız hayvanat bahçelerine veya av sahalarına gitti."

*Gary L. Francione, *Hayvan Haklarına Giriş* - Tom Regan, *Kafesler Boşalsın*

için, domuzlar da dahil olmak üzere, baktığımız hayvanlara bağımlıydık. Şimdi bile, ne zaman prensiplerimden bir an vazgeçsem, sosis diye deli olurum.

Şimdi neler yiyorsunuz?

Oldukça büyük bir bahçem var ve yiyeceklerimi oradan alıyorum. Balık ve yumurta yiyorum. Günümüzdeki karton kutuların üstünde, yumurtlayan tavukları artık kafeste göstermediklerini görüyorsunuz, oldukça faydalı.

Bahçenizde neler yetiştiriyorsunuz?

Neler yetiştirmiyorum ki! Fasulye, patates, mısır, domates, enginar, patlıcan, pazı, lahana... Fırsat buldukça bahçemde çalışırım. Özellikle hava çok ısınmadan önce sabahları çok erkenden ya da akşamüstleri. Çok harika bir duygu.

Vejetaryenlikle maneviyatın bir ilişkisi var mı sizce?

Ötekinin çektiği acıdan dolayı sorumluluk hissetmek bana çok zor geliyor. Bu nedenle savaşı da, katlanılması çok zor bir olay olarak görüyorum. Hayvanlarda da durum böyle: Ne kadar az zarar verirsem, içimin o kadar rahat olduğunu hissediyorum. İçimin rahat olmasını da seviyorum. Acı çektirdiğimi fark ettiğimde, müthiş rahatsız oluyorum. Fiziksel bir acı bu. Yani, zarar vermek istememin nedeni kendimle de ilgili.

Yediğim yiyeceğin, kafesin içindeki bir hayvana ait olduğunu biliyorsam, aklıma atalarımın esir olduğu ve varlıklarını yadsıyarak kimliklerini kaybettikleri geçmiş ve onlardan kalan öyküler geliyor. Hayvanlar, bize ait değildir ya da bizim kullanımımıza ayrılmamışlardır. Kendi hayatları vardır ve bu da, ne iseler o olmaları gerektiği anlamına gelir.

Yıllar önce, Serengeti'yi ziyaretim sırasında minibüsle yolculuk ederken, "Geçiş hakkı fillerindir" tabelasını gördüğümde çok mutlu olmuştum. Yolun üstünde salına salına yürüyorlar ve minibüslerin içindeki benim gibi insanlar onların geçmesini bekliyor. Bu bana çok adil geliyor. İnsanların, bu hayvanları avlayabilmesi gerçekten hayal bile edilemez.

Hayvanlar konusunda ateşli olan sizin gibi biri için, et yiyen insanlar konusunda çok da yargılayıcıymış gibi görünmüyorsunuz.

Bir ara bu konuda çok katıydım: et yok, deri giysi yok, bunun gibi şeyler. Altı ya da yedi ay sonra, Contra'ların, Sandinista hükümetine karşı saldırıya geçtiği 80'li yılların Nikaraguası'na gitmiştim. Pirinç ve fasulye yiyebileceğimi hesap etmiştim. Ama o günlerde, insanların yiyecek hiçbir şeyleri yoktu. Neredeyse açlık sınırındaydılar. Bana alçakgönüllülükle sundukları tek yiyecek cılız hayvanlarıydı. Bir an, ne yiyebileceğimi seçebilme şansımın olduğu ayrıcalıklı konumumu düşündüm. Bana sunulan seçeneklere karşı tevazu göstermeyi öğrendim. Bu, büyük bir özgürleşme. Bazı yönlerden artık daha az katıyım.

Yani hayır, yargılayıcı değilim. İstediğinizi yapabilirsiniz. Herkes, kendi hayatından, kendi serüveninden sorumludur. N

Yedikule hayvan barınağı gönüllüsü Tolga Öztorun

“Yolun çok başındayız, ama kazanılan ivme inanılmaz.”

Hayırsız Ada olayından bir adım dahi uzaklaşmadık.

Biz, Çinliler köpek yiyor diye hayrete düşerken, bir Hintli de Türkler inek yiyor diye aynı hayretle bize diş biliyor. Veya yoldan çevirdiğimiz kişilere Uzakdoğuluların böcek yediğini söylediğimizde yüzerindeki ifade, birçok ulusal yemeğimizin hayvanın bağırsağından yapıldığını duyan bir İngilizinkinden farklı olmayacaktır.

Dünyanın geneline baktığınızda, hayvan hakları konusunda gerek devletin tutumu gerekse toplumsal bilinç açısından Türkiye’yi nerede görüyorsunuz?

Toplumların genel bakışı devletlerin genel bakışı değil mi ki? Yüz yıl önce nasıl hayvanların yaşam haklarının ihlaline çoğunluk ses çıkarmıyorduysa, aynı çoğunluk şimdi de sessiz kalarak suça iştirak ediyor. Örneğin Almanya’da bir vatandaş, kediyi camdan aşağı attı diye yedi ay hapis cezası alırken, ülkemizde aynısını yapan ortaokul öğrencileri bunu videoya çekip youtube’a bile yükleyebiliyor. Tamamen gelişim sürecindeki kültürle ilgili. Etik dediğimiz belanın esiriyiz. Örneklemek gerekirse biz, Çinliler köpek yiyor diye hayrete düşerken, bir Hintli de Türkler inek yiyor diye aynı hayretle bize diş biliyor. Veya yolda çevirdiğimiz kişilere Uzakdoğuluların böcek yediğini söylediğimizde yüzlerindeki ifade, bizim birçok ulusal yemeğimizin hayvanın bağırsağından yapıldığını duyan bir İngilizinkinden farklı olmayacaktır. Sonuçta cezalandırılan, her şekilde yok edilen hayvanlar oluyor.

Geçmişte ve günümüzde hayvanlara karşı işlenen en yaygın suçlar neler? Bu bağlamda 2004’te yürürlüğe giren “Hayvanları Koruma Kanunu” içerik ve uygulama olarak ne kadar etkili oldu; Hayırsızada’dan biraz olsun uzaklaşabildik mi?

Yapılan araştırmalar zoofilinin tarihçesinin neredeyse ülkenin tarihi kadar eski olduğunu gösteriyor. Hatta adına zoofili diyerek yumuşattığımız kavramın bazı bölgelerde doğal karşılandığına dair makaleler okumuştum. İnsanın inanası gelmiyor değil mi? Hayvana bunları yapan insanların akşam olup evlerine gittiklerinde neler yapacağını hayal bile etmek istemiyorum. Sadece yenmek üzere üretilen hayvanların durumu da aynı diye düşünüyorum. Ayağı toprağa basmadan, mavi gökyüzünü görmeden kafeste doğup doğrudan kesimhaneye giden hayvanlar var. Bunun barbarlığın son noktası olduğunu düşünüyorum. Hayvanları Koru“MA” kanunu elbette yetersiz. Zaten henüz Türk Ceza Kanunu kapsamında bile değil, Kabahatler Kanunu’nda yer alıyor. Bazen hiç yoktan iyidir diye nitelendirsek de, maalesef hâlâ sahipli ve sahipsiz hayvanın kanun önünde eşit olmadığı bir Hayvanları Koru“MA” kanunumuz var. Bence Hayırsızada olayından bir adım dahi uzaklaşamadık. Daha önce filikalarla adaya atılan suçsuz sokak köpekleri şimdi de kamyonlarla ormanlara atılıyor. Yine açlık ve susuzlukla mücadele ediyorlar. Onlar için son sözü insanoğlunun söylemesi hiç de adil değil.

Birçok barınağa örnek olmuş/olan Yedikule Hayvan Barınağı’nın gönüllülerindensiniz. Barınağınızın hikâyesini, çalışma şeklini, etkinlik ve kampanyalarını kısaca anlatır mısınız? Sizin ve öteki barınakların çalışırken karşılaştığı en büyük güçlükler neler?

Aslında tüm barınaklar için geçerli bir tek gerçek var. Gönüllüsü olmayan her barınak hayvanlar için ölüm kampıdır. Yedikule Hayvan Barınağı’nın bu yönden en büyük şansı gönüllülerinin birbiriyle olan bağıdır. Yedikule Hayvan Barınağı aslında bir belediye barınağı. Ancak gönüllülük esasına göre işliyor. Tüm gönüllüler iş bölümü halinde. Aramızda gönüllü yöneticimiz Mimar Meral Olcay’dır. Biz her şeyi değerlendirmeye çalışıyoruz. Mesela ben barınağın basın işleriyle daha çok ilgileniyorum. Gazete haberleri, kampanyalar, ara sıra web sayfası için röportajlar yapıp insanların ilgisini barınağa çekmeye çalışıyorum. Barınakların en büyük sıkıntısı maddi imkânsızlıklar. Mama ve ilaç en temel ihtiyaçlar. Bir tek köpek kalana kadar bu ihtiyaçlar asla bitmez. Hepimizin günlük okuduğu gazeteler bile öyle çok işe yarıyor ki. Takip etmek isteyenler www.yedikulehayvanbarinagi.com adresinden rahatlıkla inceleyebilir.

İnsan barbarlığın son noktasında.

Sokak hayvanları sorununa karşı en iyi çözüm 'Kışırlaştır-Aşılat-Yerine bırak' projesi gibi görünüyor şimdilik. O da düzgün uygulandığı takdirde. Ama yine de birçok hayvanseverin vicdanı rahat değil doğal olarak. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz? Daha iyi bir çözüm yolu var mı?

Kedi ve köpeği yüzlerce yıl önce evcilleştirip, insan yararına kullanan bir zihniyetin evlatları olan bizler şimdi tüm toprak alanı beton ve asfaltla kapladık. Emin olalım ki, "Yeter artık seni istemiyorum git" dememiz ile ormana, vahşi yaşama dönmeleri imkânsız. Artık sığınacakları bir ağaç kovuğu bile yok. Teknoloji illeti dünyalarını bitirdi. Dolayısıyla şimdi bunun için insani bir yöntem bulmamız gerekiyor. Kent yaşamında en ideal çözüm "Kısırlaştır-Aşılat-Yerine bırak" projesi gibi görünüyor. Bu bizi üzse de, doğal olmasa da maalesef başka bir yol bulunamıyor.

Yazdığınız ve yönettiğiniz *Ezber* filmi geniş kitlelere ulaştı, çok ses getirdi geçen yıl. Yola çıkarken hedeflediğiniz amaca ulaşabildiniz mi? Bundan sonraki film projeleriniz hangi aşamada?

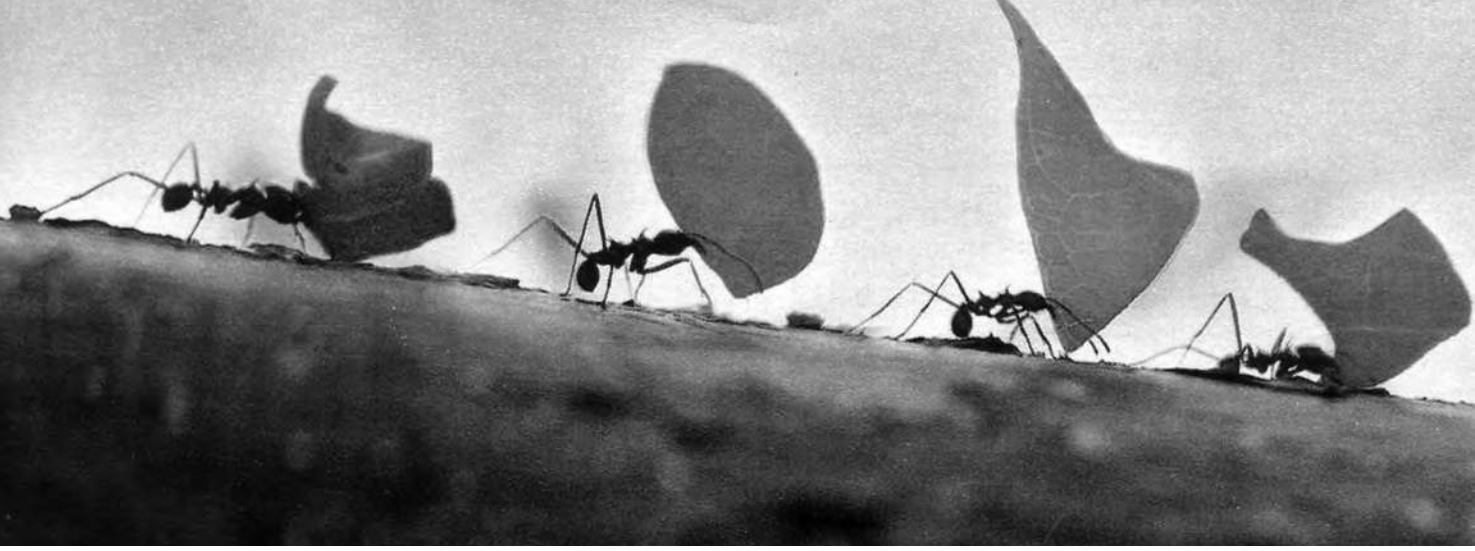
Hedeflediğim nokta olmasa da çok güzel yerlere ulaştığımızı söyleyebilirim. Eskiden hiç dikkate alınmayan bir konu olan havyan hakları *Ezber*'den sonra ana haber bültenlerine, talk *show*'lara, kültür sanat programlarına, gazetelerin kapaklarına ve hatta çok ünlü köşe yazarlarının köşelerine kadar taşındı. Bu bile içinde bulunduğumuz mevcut durum için bence bir devrim niteliği taşıyor. Artık hayvan hakları için başlı başına televizyon ve radyo programları, filmler, belgeseller, kitaplar, şarkılar yapılıyor, paneller düzenleniyor. *Notos* gibi bir dergide olmak bizler için hayaldi ama şu an beni buradan okuyorsunuz. Henüz yolun çok başındayız ama kazanılan ivme inanılmaz. Dolayısıyla yola devam… Bundan sonrasıyla ilgili yine bir film çalışması var, çok yakında yazım aşaması başlıyor. Umarım yaşadığım sürece bunları yapacak gücüm ve umudum hiç tükenmez.

Bir yandan da adını, üç yıl önce 'melek olan' köpeğiniz Dost'tan alan bir radyo programı yapıyorsunuz Alem Fm'de: "Tolga Öztorun'la DOST muhabbeti". Programınızın içeriği, amacı nedir? Dost sözcüğü köpeğiniz özelinde ve genel olarak neleri çağrıştırıyor size?

Her cumartesi 13:00 ile 15:00 arasında yapıyorum. Hayvan hakları üstüne konuşuyoruz. Güncel sorunları duyuruyoruz. Ünlü konuklar, veterinerler, avukat ve eğitmenlerle sorunları konuşup iki saatlik dilimde insanların dikkatini hayvan haklarına çekmeye çalışıyoruz. İnteraktif bir program isteyenler telefonla bağlanıp fikirlerini söyleyebiliyor. "Dost" kelimesi benim için çok şey ifade ediyor. İlk göz ağrım köpeğimin adıydı. Sol el bileğimdeki dövmeyle sürekli benim yanımda. Tüm bu bilince onun sayesinde kavuştum, o yüzden yaptığım her işin içinde biraz Dost olsun istiyorum. O bu dünyaya gelmiş en özel misyonlu köpekti.

Bütün bunlarla birlikte edebiyatla da ilgilisiniz; çocuk öyküleri yazıyorsunuz. Öykü çalışmalarınız devam ediyor mu ve bu aralar kimleri okuyorsunuz?

Öykü çalışmalarım devam ediyor. Çocuk öyküleri kitabı hayallerimin arasında. Kim bilir belki bir gün gerçekleşir. Çocuklar için bir şeyler yapmak çok önemli. Bizden sonra dünya onlara emanet olacak. Günümüz için bir şeyler yaparken geleceği de düşünmek lazım. Bu aralar çok güzel kitaplar okuyorum. Programda faydalanabilmek için aynı anda birkaç kitabı beraber okumayı tercih ediyorum. Şu an elimden John Zerzan'ın Kaos Yayınları'ndan çıkan *Gelecekteki İlkel* var. Okumakta çok geciktiğimi gördüğüm başka türlü bir kitap. Herkese tavsiye edebilirim. Ayrıca yakın zamanda konuğum olan usta yazar Seda Kaya Güler'in köpeğinin anısına yazdığı Epsilon Yayınevi'nden çıkan *Köpük Annem ve Ben* adlı anı kitabını okuyorum. Ve yine radyoda faydalanmak üzere NTV Yayınları'ndan çıkan *Cahillikler Kitabı 2-Hayvanlar Âlemi*'ni okuyorum. Ayrıca benim için başucu kitabı olan Peter Singer *Hayvan Özgürleşmesi* ve Tom Regan'ın *Kafesler Boşalsın* kitapları da hiç elimden düşmez. N

Tek koloni, tek beyin

Bütün karınca toplumu bir beyin oluşturuyor.

Karınca araştırmacısı Bert Hölldobler ile karınca kolonilerinde görülen kölelik, kitlesel göçler ve dövüş turnuvaları üstüne *Der Spiegel* dergisinin yaptığı söyleşi, hayvanlar arasında çok özel bir türün yaşadığı hiyerarşisiz toplumsal yapının olumlu özelliklerini göstermesi bakımından önemli. Yetmiş üç yaşındaki Hölldobler, topluluk halinde yaşayan böcekler konusunda dünya çapında bir uzman olarak tanınıyor. Bavyera doğumlu Hölldobler, Phoenix yakınlarındaki Tempe'de yer alan Arizona Eyalet Üniversitesi'nde öğretim görevlisi. Yıllardır, özellikle tek bir organizma gibi davranan, ileri düzeyde gelişmiş karıncaların oluşturduğu dev toplumları araştırıyor. Son olarak, arkadaşı Amerikalı biyolog Edward O. Wilson ile birlikte yazdığı Süperorganizma (*Der Superorganismus*) adlı kitabı yayımlandı.

Karıncaları, ev hayvanları olarak önerir misiniz?

Çocukluğumda pembe karıncalardan bir koloniyi odamda tutmama izin verilmişti. Çok güzel hayvanlardı. Kestane renginde ve parlaktılar. Bir süre sonra fark ettim ki, bunlar geceleri yiyecek aramaya çıkıyor. Bu yüzden kapıma odamın yalnızca öğleden sonra süpürülmesi için bir uyarı yazısı asmıştım. Şu anda evimde karınca beslemiyorum, ama Almanya'da evde karınca beslemenin yaygınlaşmaya başladığını duyuyorum. Hatta piyasadan her türlü karınca istenen miktarda satın alınabiliyor.

Berlin'in ortasında bir karınca kolonisi bulmak isteseydik, ne kadar aramamız gerekirdi?

Kışın hepsi uyuyor. Ama yazın yalnızca evinizin kapısının önüne gidin, mutlaka bazı karıncalarla karşılaşacaksınız.

Peki, şu anda bu binada?

Umarım yokturlar. Varsa zaten firavun karıncaları vardır. Bunlar çok küçük hayvanlar ve tropik bölgelere tatile gittiğinizde farkında olmadan yanınızda getiriyorsunuz firavun karıncalarını. Tatilden gelirken bir kitabın arasına sıkışmış, kuluçkadan çıkan iki işçi karınca yeterli. Onlardan büyük ve yeni bir koloni oluşabiliyor. Ve hızla yayılıp büyüyorlar. Sonunda binlerce kraliçe karınca bir süper koloni gibi ortaya çıkıyor ve bütün evi işgal edebiliyorlar.

Bunlardan kurtulmak mümkün mü?

Çok zor. Bir keresinde Harvard Üniversitesi'nde yüksek güvenlikli bir laboratuvarın gen manipülasyon bölümünde bütün işler durdurulmak zorunda kalmıştı, çünkü bütün bina firavun karıncalar tarafından işgal edilmişti. Herkes çok korkmuştu, çünkü bu karıncalar, elektrik kanallarının içine girip genetik manipülasyon yapılan bakterileri dışarıya taşıyabilirdi.

Sizi böylesine ne etkiledi de bütün yaşamınızı karıncalara adadınız?

Siz karıncalardan etkilenmiyor musunuz? Örnek olarak, size "sürükleyici" karıncayı gösterebilirim. Bu topluluk bir tek amip görünümü yansıtıyor. Yüz metre uzunluğunda bir koloni, önüne çıkan her şeyi parçalara ayırıp taşıyan ilginç bir yapıya sahip. Ve bütün av, koloni tarafından disiplinli biçimde yuvaya taşınıyor. Bu karıncaların sabit bir yuvası yok. Bunlar kocaman kütleler, birlikte hareket ediyor, birlikte toparlanıp bir kartopu gibi aynı yöne koşturuyorlar. Ya da yaprak

kesen karıncalar...

Güney Amerika'da bütün ağaçları yok eden karıncalardan söz ediyorsunuz, değil mi?

Ve yaprakları yiyip mantar üreten karıncalar. Yaptıkları iş, gerçek bir tarım. Bu karıncaların çok mükemmel bir nüfus dağılımı var. Büyük dişi askerler; büyük, orta büyüklükte ya da küçük dişi işçiler ve çok büyük boyuttaki dişi askerler. Orta büyüklükteki grup koparılan yaprak parçalarını daha ufak hale getiriyor. Öbürleri besin değeri olan parçaları sıkıştırarak son biçimi veriyor. Her grubun karınca kolonisi içinde sabit bir oransal yapısı var. Örneğin, büyük süper askerlerin dörtte üçünü koloniden ayırdığımızda, yeni larvalar özel olarak daha uzun ve daha kuvvetli beslenmeye tabi tutuluyor ve uzaklaştırılan süper askerlerin yerine aynı oranda yenileri konuyor. Ve bu düzgün matematiksel oran değişmiyor. Sanki kopan bir gövde parçasının yerine yenisinin uzaması gibi.

Yani öyle bir koloni, bir tek organ gibi mi hareket ediyor?

Evet, bu yüzden de biz bunları süperorganizma diye adlandırıyoruz. Ben ve birlikte çalıştığım meslektaşım Edward O. Wilson, bu eski deyimi, kullanarak yeniden canlandırdık. Evrim sürecinin yalnızca bazı karınca çeşitlerini kapsamadığını, bütün karınca gruplarını kapsadığını anlamış durumdayız. Buradaki çıkış noktamız iş bölümüdür. Yalnızca bazı hayvanlar üreyerek çoğalıyor. Çoğu "steril" yuvadaşlarını ve kuluçkaları besleyerek çoğalıyor.

Vücudumuzda bazı hücreler karaciğer, akciğer, bazıları da beyin hücresi olarak gelişiyor...

Haklısınız, oysaki bu hücrelerin hepsi kalıtımsal olarak aynı genlere sahip. Sosyal böcekler de bu konuda insanlara çok benziyor. Ama onlarda önemli olan, larvadan kraliçe karınca mı çıkacak, yoksa bir işçi karınca mı, ya da bir asker karınca mı? Genetik açıdan baktığımızda, bütün larvalar her türlü yapı için uygundur.

Kraliçenin yalnızca çoğalmak için uzmanlaştığını mı söylemek istiyorsunuz?

Evet, kraliçe karınca, bir yumurtlama makinesi gibi. Yaprak kesen karıncalarda, kraliçe karıncalar her gün 29.000 civarında yumurta yumurtluyor. Bunların yaşamlarının on ile yirmi yıl olduğunu düşündüğümüzde, yüz elli milyon yavru ürettiklerini hesaplayabiliriz.

Dişi asker karıncalar bu süperorganizmanın bağışıklık sistemini mi oluşturuyor?

Evet, öyle denebilir. Ya da örnek olarak, yuvayı koruyan karıncaları ele alalım. Bunlar sanki karınca kolonisinin kalkanı gibi. Yaprak kesen karıncalar ciddi miktarlarda kırıntı getiriyor. Kırıntılar bazen elli metre çapında ve sekiz metre derinlikteki yuvalara taşınıyor. Biz bir çalışmamızda doksan metre uzunluğunda, bir mum kalınlığında ve mükemmelliğinde bir tünel bulduk. Bunu, böylesine küçük bir hayvanın başarısı olarak insanoğlunun yaptığı Çin Seddi ile karşılaştırabiliriz. Ayrıca bunlar onlarca havalandırma deliği bırakıyor, çünkü içerideki mantar büyük miktarlarda karbondioksit çıkarıyor.

Bir akciğer gibi mi demek istiyorsunuz?

Evet, burada biriktirme odaları büyük bir rol oynuyor ve ısı öbür yerlere göre her zaman iki ya da üç derece daha fazla. Buradan başlayarak sıcak hava basıncı oluşuyor ve temiz hava aşağı doğru iniyor.

Peki karınca kolonisinin beyni nerede bulunuyor?

Bütün karınca devleti sanki tek beyin gibi çalışıyor. İnsanlarda da bazı sinirler (nöronlar) işlevsiz durumda; milyarcası aynı anda çalışmaya başladığı için bizim muhteşem mekanizmamız yürürlüğe girebiliyor. Bu durum, karıncalarda da çok benzer, ama onların davranış yetileri daha sınırlı. Ancak birkaç milyonu aynı anda bir işi başarmak için harekete geçtiğinde olağanüstü başarılar ortaya çıkabiliyor. Bu durum elbette ki bir hayvanın tek başına başaracağından çok daha üstün bir durum ortaya çıkarıyor.

Bir karınca kolonisinin yer değişimine kim karar veriyor?

Ne yazık ki bu konuyla ilgili hiçbir bilgimiz yok. Milyonlarca üyeden oluşan bir kolooninin göçü olağanüstü bir durum aslında. Herhangi bir zamanda ya da birdenbire karıncaların yavaş yavaş taşınmaya başladığını görüyoruz. Daha sonra bütün koloni yuvalarındaki besinlerini disiplinli bir biçimde taşıyarak göçe başlıyor. En son kraliçe karınca taşınıyor. Kraliçe karıncanın çevresinde binlerce koruma var. En ufak bir güvenlik riski durumunda kraliçe karınca derhal bir yaprağın altına itiliyor ve çok sıkı bir korumaya alınıyor. Dişi asker karıncalar tarafından çevresinde bir duvar örülüyor. Güvenlik önlemleri nedeniyle bazen kraliçenin taşınması günlerce sürebiliyor.

Karıncalar göçten sonra yeni bir başlangıç için uygun yeri nasıl saptayabiliyor?

Bu, benim başımı döndüren en ilginç durumlardan biri. Size kendi yaşamımdan bir örnek verebilirim: bir ara İtalya'dan bir karınca cinsinin kolonisi istedim. Karınca kolonisi bütün gün paketin içinde, masamın üstünde durmuştu. Bir süre sonra paketi açtım ve şaşırdım. Paketin içi boştu, bir tane bile karınca yoktu. Birden kuşkuya düştüm, acaba karıncalar yolculuk sırasında paketi delip kaçmışlar mıydı? Bir süre sonra çevremde birkaç tane hareket eden karınca fark ettim. Ve şaşkınlıkla gördüm ki, karıncalar odamdaki bir saksının içine çoktan yerleşmişti.

Bütün koloni mi yerleşmiş saksının içine?

Evet, anlaşılan paketin içinde sıkılmışlardı. Birkaç öncü kuvvet gönderip çevreyi kolaçan ettirmişler ve

Brezilya'da yaprak yiyen karıncaların toprak altındaki yuvalarına yapılan arkeolojik kazı sonrasında, kalıp çıkarıp inşa edilen yapının olağanüstülüğünü göstermek için tam on dört ton çimento dökülmüş. Karınca kolonisinin yaptığı inşanın doksan metre uzunluğundaki tünellerden oluştuğu açığa çıkarılmış.

odanın içindeki uygun bir saksıyı bulduktan sonra, bunun kendilerine uygun olduğunu saptamışlar. Öncülerden sonra bir grup karınca saksıya gidiyor, hazırlıkları yapıyor, daha sonra göç başlıyor. Elbette göçün en önemli noktası kraliçenin taşınması. Üstelik bütün bunlar bir gece içinde olup bitiyor.

Bir koloninin göç kararı nasıl oluşuyor?

Bu sorunun yanıtını bulabilmek için bir meslektaşım değişik büyüklüklerdeki yüzlerce karınca cinsini araştırdı ve şöyle bir bulguya ulaştı: koloninin gönderdiği, kendilerine yeni bir yer saptayan öncü kuvvetler o yere yerleşmek için kendilerine yandaş arıyor.

Öncü kuvvetlerin buldukları yerler için reklam yaptığını mı kastediyorsunuz?

Evet tam olarak öyle. Bu gerçekten uzun bir süreç ve sonunda bir çeşit oylamayla karar veriliyor. Eğer öncü kuvvetler belli engelleri aşabilmiş ve kendi yandaşlarını da toplayabilmişse, çoğunluk sağlayabilirlerse, bir süre sonra bütün karıncalar o yere doğru harekete geçmeye başlıyor. Böylece göç tam olarak başlamış oluyor.

Böylesine basit böceklerin beyinlerinin çok karışık davranış biçimleri ürettiğini mi söylüyorsunuz?

Evet, ama ne yazık ki karınca beyninin nasıl programlandığını henüz bilmiyoruz.

Karıncalara dair bazı soruların yanıtlarını aldığımızı söyleyebilir miyiz?

Örneğin siz bir karınca kolonisinin, öbür karınca kolonisinin gücünü nasıl ölçtüğü konusunda araştırma yapıyorsunuz ve bu yarışmayla ilgili bulgulara sahipsiniz.

Evet, biz karıncalar arasındaki birçok yarış sırasında video aracılığıyla bazı karıncaları izledik ve şunu saptadık ki, karıncaların çoğu birbirine blöf yapıyor. Yalnızca bir grup küçük karınca bu yarışmanın dışında kalıyor ve değişik testler yapıyor. Kendi yuvasının karıncasıyla yabancı yuvaların karıncalarını ayırt edebiliyor. Bu bilgileri yuvaya giderek kendi türdeşlerine iletiyor ve tehlike anında onlardan destek alıyor.

Bu küçük karıncaların entelektüel bir grup olduğunu mu söylüyorsunuz?

Ben onları daha çok bilgi toplayan duyu organları diye adlandırıyorum. Buna karşın, yalnızca orada duran ve gösteriş yapan daha büyükleri ise, geyik için boynuz ne demekse, koloni için de o demek.

Bu tür davranış biçimlerinin şaşırtıcı bolluğunun karıncalarda nasıl oluştuğu açıklanabilir mi?

Her şey aşağı yukarı yüz yirmi milyon yıl önce bir yaban arısı türünün kanatlarını kaybetmesiyle başladı. Bu tür, toprağın humus tabakasını yaşam alanı olarak zaptetmişti ve bu nedenle kanatların bir anlamı kalmamıştı.

Bu, onları ekolojik olarak egemen bir türe henüz dönüştürmedi ama, değil mi?

Tümüyle öyle. Bugün, süperorganizmaya giden yolda iki aşama olduğunu biliyoruz. Birincisi, bir top-

lum oluşturmamış, yalnız yaşayan böceklerden, daha çok ilkel, hiyerarşik biçimde organize edilmiş bir koloniye geçme aşaması.

Öyleyse bir tür geçiş dönemi söz konusu.

Birkaç karınca türü hâlâ böyle bir geçiş döneminin içinde bulunuyor. Bu türlerin kolonileri, işçi olarak adlandırılsa da, nerdeyse tıpkı kraliçe gibi görünen çok sayıda bireyden oluşuyor. Bu hayvanların en fazla yüzde sekseni çiftleşmiş, yumurtalıkları iyi gelişmiş ve hepsi yeni nesiller üretebilir durumda. Bu nedenle, eğer o anki kraliçe ölürse, bir maymun sürüsünde olduğu gibi hemen hükümdarlık savaşları başlıyor. Sonunda kazanan, bir sonraki üreme hakkına sahip oluyor.

Bu tür rekabet kolonininin sağlıklı ve mutlu yaşantısına zarar vermez mi?

Hem de nasıl. Bu durum kolonilerin büyümesini büyük ölçüde engeller. İş bölümü bu tür kolonilerde oldukça kötü düzeydedir. Ve büyük sürülerin çabucak harekete geçirilmesini sağlayan kitle iletişimi de yoktur.

O zaman karınca evriminin ikinci basamağı neden oluşuyor?

İşçinin üreme yeteneğini kaybetmesinden. Bu durumda 'artık geri dönüşün olmadığı nokta' aşılmıştır ve çok kez çeşitli alt kastlara ayrılmış milyonlarca kısır hayvan içeren dev koloniler oluşur. Artık giderek daha büyük alanlara hükmeden gerçek, sert ve güçlü süperorganizma karşımızdadır.

O zaman askeri bütçeye ayrılan harcamalar da artıyor olmalı?

Gerçekten de savaşı andıran anlaşmazlıklar, ağır kayıpların verildiği bölge savaşları olur. Genelde geçerli olan kural şudur: Komşularla anlaşmazlıklar ne kadar şiddetli olursa, içeride işbirliği o kadar kuvvetlidir.

Bu durum, karıncaların bugün Amazon'un yağmur ormanlarındaki kuşların, memeli hayvanların, sürüngenlerin ve amfibyumların tümünün oluşturduğu biyokitlenin birkaç mislini oluşturması sonucunu doğurdu. Ama eğer toplumlardaki yaşama biçimi bu denli başarılıysa, niçin o zaman aslanlarda bir kraliçe yok, niçin bir tavuk toplumu ortaya çıkmıyor ya da kunduzlar süperorganizma oluşturmuyor?

Aslında bunu bilmiyoruz. Kraliçe ve işçiler arasındaki doğru iş bölümünü, omurgalı hayvanlarda yalnızca Afrika'da yaşayan iki kemirgen türünde buluyoruz.

Ki onlar aslında evrimsel başarı örnekleri diye gösterilemez.

Doğru. Gezegene gerçekten hâkim tek omurgalı hayvan biziz –ve bu, biyolojik davranışlarımızın oldukça basit olmasına rağmen böyle.

İnsanın sosyal yapısının ilkel olduğunu mu ileri sürüyorsunuz?

Biyolojik olarak biz, memelilerin en yüksek takımını oluşturan bir topluluğuz. Ve eğer şempanzelerin ya da bonoboların toplumsal yapılarını incelerseniz, bu sistemlerin karıncalara oranla basit olduğunu görürsünüz. Bizim sistemimizi bu denli karmaşık yapan şey, uygarlığın yarattığı üstyapı. Karıncalarda bu yok işte. Örneğin köleliğin ve başka toplumları sömürmenin her şeyden önce uygarlık yoluyla kazanıldığını söylemek isterim…

Oysa karıncalar doğuştan köle sahibi mi demek istiyorsunuz?

Birkaç tür için evet. Bunlar örneğin kendilerine yakın akraba olan başka bir türe yağma amacıyla saldırır, larvalarını çalar ve kendi yuvalarına sürükler. Larvalar yumurtadan çıktığı zaman, gayretle yardım eder ve yabancı larvayı büyütür. Bunu başka bir tür için yaptığını tabii ki bilmez. Daha yumurtadan çıkma anında koloninin yarattığı ruh haline girer.

Karıncaların daha ne kadar gelişebileceğine inanıyorsunuz? Günün birinde belki bilinç bile oluşturabilecekler mi?

Karınca beyninin kendisinin daha karmaşık hale geleceğini sanmıyorum.

Ama toplum bir bütün olarak bilince sahip olabilir.

Evet, bazen karıncaların zaten böyle bir bilinci yok mu, diye düşünülüyor.

Ve koloni ne düşünüyor?

Ne yazık ki bu ölçülemiyor. Karıncalar tümüyle başka bir dünyada yaşıyor. Bu nokta hakkında bir karar vermeye cesaret edemiyorum. Tek bir karıncanın bile ne düşündüğünü bilmiyoruz. Her durumda başında nerdeyse bir milyon sinir var. Bunlarla öğrenebildiğini biliyoruz. Ve kuşkusuz çok çeşitli deneyimler ediniyor. Deneyimi sayesinde örneğin özellikle iyi avcı olan bazı karıncalar niçin olmasın?

Bu konuda bir işaret var mı?

Size bir örnek vereyim: Arizona'da termit avlayan karıncaları araştırdım. Bir gün onlardan bazılarının nasıl tümüyle başka bir türün yuvalarının önünde oturduğunu ve yuvaya dönmelerini beklediğini gördüm.

Samsun'da geleneksel eziyet.

Samsun'un Canik ilçesine bağlı Yayla köyünde her yıl geleneksel olarak düzenlenen, manda ve öküz gibi büyükbaş hayvanların yarıştırıldığı Öndöl yarışmasında hayvanlara yine eziyet yapıldı. Yarışmada, arka arkaya dizilmiş beş kağnı arabası üzerine konulan 600 kilo ağırlığındaki kütükleri, iki hayvanın on beş dakikalık süre içinde en uzak mesafeye taşıması gerekiyor. Hayvanlara bağlanan boyunduruğun her iki ucuna bir taraftan insanlar biniyor, öteki taraftan da iplerle çekilmeye çalışılıyor. Aynı zamanda sopalarla kafalarına sırtlarına vuruluyor. Yaklaşık beş bin kişinin katıldığı geleneksel "şenlik", 2009'da Hayvan Hakları Federasyonu'nun çabalarıyla İl Çevre Müdürlüğü'ne raporlandı. Verilen karara göre Öndöl adı verilen büyükbaş hayvanların yarıştırıldığı Samsun'daki bu eziyet sona ermiş oldu.

Dönen karıncalardan biri beraberinde bir termit getirdiğinde, ganimeti alıyor ve hızla kaçıp gidiyorlardı. İki hafta boyunca bunu izledim. Ve gerçekten şunu gördüm: Her gün aynı haydutlar yuvada beliriyordu. Yuva arkadaşları gibi zahmetle termit avlamak yerine, ötekilerinden çalmayı öğrenmişlerdi.

Biz insanlar karıncalardan bir şey öğrenebilir miyiz?

Ne olursa olsun, karınca toplumu gibi bir toplum oluşturmak için çaba göstermemeliyiz. Bu korkunç sıkıcı bir şey olurdu. Ama diyebilirim ki kişiliğime saygı gösterilen bir toplumda yaşamak isterdim.

Ama toplum düzeninin tümünü edinmemiz şart değil ki...

Çeşitli uzman gruplarının etkileşim ve birbiriyle iletişim içinde davrandığı şebekevari bir iş bölümünün son derece etkili olduğu gerçeğinden, her durumda yararlanılacak çok şey var. Hiyerarşik sistemler belirgin bir şekilde daha kötü sonuç verir –çünkü fazla sürtüşme yaratır. Hiyerarşiler durmadan bozulup yeniden kurulur.

Bu, kurumsal bir uygarlığın oluşturulması için önemli bir ders olabilir.

Tümüyle öyle. Ve karıncalar bize bir şey daha öğretiyor: Doğada karmaşık bir işbirliği düzeni bulduğunuz her yerde, birbiriyle rekabet eden sistemlerin üyelerinin saldırgan ayrımcılığını da bulursunuz.

Konuşmanızın başında söz ettiğiniz firavun karıncaları gibi karınca türleri de var. Onlarda koloniler birbiriyle savaşmıyor. Gelişmelerine devam ederek yalnızca işbirliği ve uyumun olduğu süperkoloniyi oluşturmuşlar.

Eğer insanlık bir gün global koloniyi gerçekleştirebilseydi bu tabii ki harika bir şey olurdu. Ama korkarım biyolojik olarak bu modelin fazla bir geleceği yok. N

Manfred Dworschak- Johann Grolle
Der Spiegel, 01.02.2010

Türkçede Hayvan Kitapları

- Giorgio Agamben, *Açıklık, İnsan ve Hayvan*, Yapı Kredi Yayınları, 2008
- Ali Berat Alptekin, *Hayvan Masalları*, Akçağ Yayınları, 2005
- Aristoteles, *Hayvanların Hareketi Üzerine*, Bulut Yayınları, 2000
- Marc Bekoff, *Düşünen Hayvanlar*, Agora Kitaplığı, 2002
- Gary Buffalo - Sherry Firedancer, *Şamanların Erk Hayvanları*, Okyanus Yayıncılık, 2007
- Bekir Coşkun, *Ben Pako*, Doğan Kitapçılık, 2005
- Boris Cyrulnik, Jean-Pierre Digard, Karine Lou Matignon, Pascal Picq, *Hayvanların En Güzel Tarihi*, İş Kültür Yayınları, 2003
- Charles Darwin, *İnsan ve Hayvanlarda Beden Dili, İnsan ve Hayvanlarda Duyguların İfadesi*, Gün Yayıncılık, 2001
- David Degrazia, *Hayvan Hakları*, Dost Kitabevi, 2006
- Yalçın Ergündoğan, *Dünya Yalnız Bizim Değil*, Belge Yayınları, 2009
- Ken Foster, *Terk Ettiğimiz Köpekler*, Goa Basım Yayın, 2008
- Gary L. Francione, *Hayvan Haklarına Giriş*, İletişim Yayınevi, 2008
- Deniz Gezgin, *Hayvan Mitosları*, Sel Yayıncılık, 2007
- Zafer Gören - Berrak Çağlayan Yeğen (Der.), *Biyomedikal Araştırmalarda Deney Hayvanı "Temel Bilgiler ve Etik İlkeler"*, Yüce Yayımları, 2005
- John Gray, *Saman Köpekler*, Yapı Kredi Yayınları, Mayıs 2008
- Seda Kaya Güler, *Köpük Annem ve Ben*, Epsilon Yayınevi, 2009
- Necati Güngör (Der.), *Hayvan Hikâyeleri*, Alfa Basım Yayın, 2000
- Doğan Katırcıoğlu, *Hayvanname*, Avcıol Basım Yayın, 2006
- Deniz Kavukçuoğlu, *Kedi Gülüşü*, Can Yayınları, 2008
- John Lloyd - John Mitchinson, *Cahillikler Kitabı 2: Hayvanlar Âlemi*, NTV Yayınları, 2009
- Tom Regan, *Kafesler Boşalsın*, Hayvan Haklarıyla Yüzleşmek, İletişim Yayınevi, 2007
- Saki, *İnsanlar, Hayvanlar ve Yırtıcı Hayvanlar*, Notos Kitap, 2008
- Peter Singer, *Hayvan Özgürleşmesi*, Ayrıntı Yayınları, 2005
- Erdoğan Tokmakçıoğlu, *Ülkemden Hayvan Masalları*, Can Yayınları, 2000
- Gülgün Tuna, *Hepimiz Aynı Gemideyiz, Bir Hayvan Hakları Öyküsü*, Sis Yayıncılık, 2000
- John Zerzan, *Gelecekteki İlkel*, Kaos Yayınları, 2000

NOTOS

Bir yıllık aboneliğe dört, iki yıllık aboneliğe sekiz kitap armağanı.

❑ **Ömer Ayhan, Öldüren Şehir** ❑ **Cihat Şener, Hayatımız Sınav** ❑ **Konfüçyüs, Erdemin Ardından Git**

❑ **Saki, İnsanlar, Hayvanlar ve Yırtıcı Hayvanlar** ❑ **Harold Jaffe, Tekno-Mağara'nın Ötesi**

❑ **İlker Karakaş, Hennoz** ❑ **Özge Baykan, Konuşmayan Adam** ❑ **Doğu Öyküleri**

* Bir yıllık abonelik seçiminde istediğiniz dört kitabı işaretleyiniz.

Ad .....

Soyad .....

Adres .....

.....

Posta kodu .....

Telefon ..... E-posta .....

Abonelik tercihi ❑ 1 yıllık (altı sayı) abonelik 50 TL ❑ 2 yıllık (on iki sayı) abonelik 90 TL

Yurtdışı 1 yıllık 45 € / 60 $ – 2 yıllık 80 € / 110 $

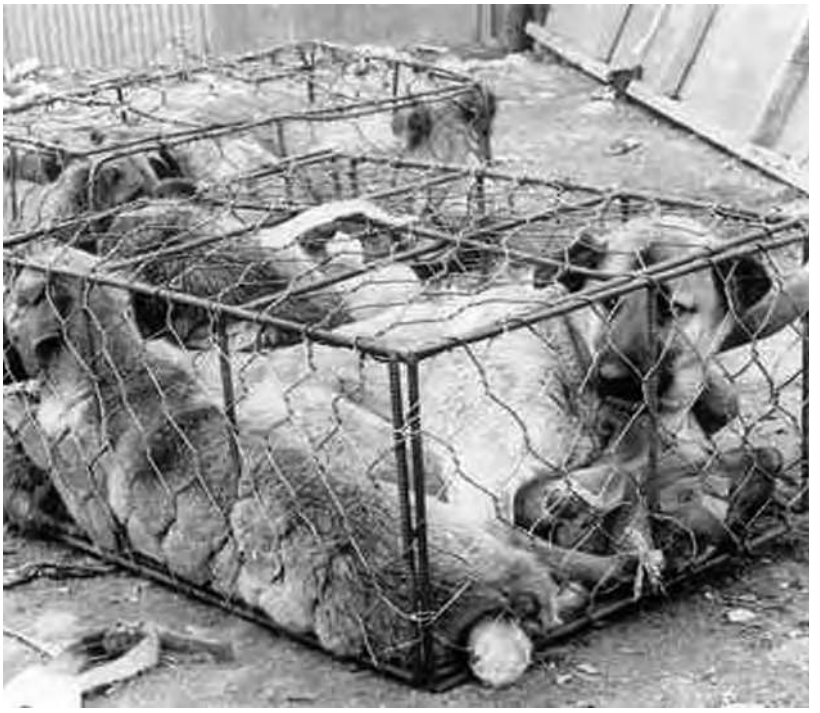
Ödeme tercihi

❑ Havale/EFT
Garanti Bankası
Semih Gümüş 068-6612006 numaralı hesaba
IBAN No TR75 0006 2000 0680 0006 6120 06

❑ Posta Çeki
5287565 numaralı hesaba

Başlangıç sayısı .....

Bu formun aslını ya da örneğini doldurup 0212 252 38 05 numaralı faksa gönderiniz.

HAYVANI METAYA DÖNÜŞTÜREN AKIL

Hisedebilen varlıklara, bir 'kaynak'mış gibi davranmak yürek kuruluğunun yanı sıra bir 'akıl'sızlık gerektirir. Acıma değil, merhamet –çünkü ilkinin içi üzüntü, ikincininki sevgi ile doldurulur– eksikliği insanı ya da hayvanı 'nesne'leştirmenin yolunu açar. İnsanın hayvana çektirdiği ıstırap ya da ona reva gördüğüyle, hemcinsine yaptıkları koyu bir aynılık içerir.

Cem Dizdar

"Hayvanlara iyi davranın." Böyle öğütledi bize babam. Köy öğretmeniydi. Belki köye şehirden gitmiş biri olarak orada olan bitene köylülerden farklı bir gözle bakıyordu, belki baştan ayağa merhametti, bilemiyorum.

Adam boyu karın bizi ve köylüleri evlere tutsak ettiği zamanlarda okulun kapısını açık bırakıp yerlere bulgur, pirinç dökerdi ki, 'akşam gidecek yeri olmayan serçeler, kara tavuklar kafalarını sokacak bir yer bulup da donmasınlar' isterdi.

Biz büyürken Samsun'un köyleri daha traktöre geçmemişti, kara sabana koşulan öküzler hâlâ ucu çivili sopalarla dürtülerek motive edilir, inekler meradan evlerin altındaki ağıllara dövülerek getirilirdi. Sanki sopa yemek eşeklerin gıdasıydı, öyle doğal bir refleksle döverdi köylüler onları. Halbuki o koca gözlü hayvan tıpış tıpış giderdi onca yüküyle gitmesi gereken yere. Babam, "Dövmeyin hayvanı," derdi, köylüler yine de döverdi.

Böyle büyüdük üç kardeş.

* * *

O küçük bedenleriyle bıldırcınlar, fırtınalı Karadeniz'i aşıp bizim kıyılara vardıklarında gözleri yorgun bedenlerini dindirecek kara parçasını ararken ya bir fener parıldar ya da kendilerinden önce karayı bulan hemcinslerinin 'mekanik çığlığı'nı duyarlar. Dinlenecek yere geldik umuduyla sürü halinde mutlulukla inerler ışığa doğru. Sırılsıklam, bitkindirler. Ama balık ağları gerilidir fenerin önünde. Patır patır düşerler tuzağa. Ağa denk gelmeyip de tarlalara yayılanlar gözlerine tutulan el fenerleri yüzünden çakılıp kalırlar oldukları yere. Aslında karınları tok olan ama eğlence ya da milyonlarca yıldır genlerinde taşıdıkları o 'avcı'yı tatmin etmek isteyen insanlar mantar toplar rahatlığında toplarlar bıldırcınları.

Bir çekmeye kopar kafası, bıçağa gerek yoktur. O kadar yorgundur ki, çırpınmaz bile. Bırakır kendini uykuya. Oysa gidecek daha çok yolu, geçilecek deresi gölü, ulaşacağı yerde onarılacak yuvası vardır. Sırf bunun için ta Rusya'dan, Ukrayna'dan kalkıp kendi sıcağına gidiyordur. Bizim kıyıda, Karadeniz'de bir soluklanmak ister de altı üstü, olmaz, izin vermez 'tok evin aç kedileri'.

* * *

Hissedebilen varlıklara, insan ya da hayvan, bir 'kaynak'mış gibi davranmak yürek kuruluğunun yanı sıra ağır bir 'akıl'sızlık gerektirir. Acıma değil, merhamet –çünkü ilkinin içi üzüntü, ikincininki sevgi ile doldurulur– eksikliği insanı ya da hayvanı 'nesne'leştirmenin yolunu açar. İnsanın hayvana çektirdiği

Yalnızca ABD'de her yıl dokuz milyar tavuk katlediliyor.

•1994'te Kanada fok endüstrisi hızlı bir yükselişe geçti; 1995'te "et sübvansiyonlarının" uygulamaya konmasıyla avlanma 1975'teki düzeylere çıktı. Şubat 2003'te Kanada Balıkçılık Bakanı Robert Thibault, yıl başına 350.000'i geçmemek şartıyla üç yıl içinde 975.000 Grönland foku avlandığını bildirdi.

•2001 yılında bir grup veteriner tarafından yürütülen bağımsız bir bilimsel araştırmada, fokların tam yüzde 42'sinin canlı canlı derilerinin yüzüldüğü saptandı.

•Hayvan Dostları Örgütü'nün hesaplamılarına göre, tuzaklarda ölen hedefdışı hayvanların sayısı yılda dört ila altı milyon arasında. Ortalamayı alarak sayının beş milyon olduğunu söylersek, günde yaklaşık on dört bin, dakikada yaklaşık on "çerçöp hayvan" ölümü demektir.

• ABD'de yaklaşık 100 milyon domuz mezbahada kesiliyor. Bunların çoğu, doğumdan sonra yaşamlarının dört ila altı ayını, tel örgüden bir zemin üzerinde dikilip uyuyarak geçiriyor ve hemen sonra, metal parmaklıklı ya da beton bir zemine alınıyorlar.

•ABD'de yaklaşık dokuz milyar tavuk katledilmektedir. Tipik uygulamaya göre bu hayvanlar, alçak tavanlı tel barakalarda yetiştirilirler ve bunların bazılarında kuş sayısı otuz bine kadar çıkar. Yetişkin hayvan başına düşen ortalama alan 30 cm^2'den azdır.

*Tom Regan, *Kafesler Boşalsın*

ıstırap ya da ona reva gördüğüyle, hemcinsine yaptıkları koyu bir aynılık içerir. Yahudilerin, çingenelerin, komünistlerin Alman toplama kamplarında uğradıkları gadr neyse bıldırcının bizim tarlalarda uğradığı da odur. Çünkü, binlerce yıldır öğrenen insan aklı durmuştur, bildiklerini, biriktirdiklerini, hissettiklerini unutmuştur, bir canlıyı 'özne'den 'nesne'ye çevirmekle meşguldür.

Hayvanı bir metaya dönüştüren aklın denetlediği bir yaşam insanlığın toplama kampıdır. Öyle bir aklın, merhametsizliğin, şefkatsizliğin tahakkümü altındaki yaşamda insan davranışlarının gelecek için anlamlı değişikliklere gebe olabileceğini düşünmek fazlaca iyimserlikten öte düpedüz ahmaklıktır.

Hayatımızı 'mülkiyet fikri' etrafında tasarlamamız gerektiğini kulağımıza üfüren nazariyat bıldırcının olduğu gibi insanın da düşmanıdır. Çünkü bütün gayreti ikisini de nesneye dönüştürmektir. Hükümranlığının yegâne sırrı da budur. Yemek ihtiyacı olmadığı halde el kadar bıldırıcını insana avlatarak, onun kendini 'özne' sanması yanılsaması yaratır.

* * *

Beri yandan aynı akıl ve yürek kuruluğu, kentleri hayvansızlaştırmayı marifet sayar ve belletir. Sıklıkla duyarız, "Amerika'da, Almanya'da, İngiltere'de sokakta bir tane hayvan göremezsiniz!" hayranlığını. Bunu marifetmiş gibi anlatanlar, çocuklarına kelebeği de sadece kendi hatıralarından kalan kırık dökük hatırlamalarla tarif edebilir. –Eğer çocuk hâlâ kelebek denen mefhumdan haberdarsa ve onu merak ediyorsa...

Bir çocuk için kelebeğin kırıklı uçuşu eğlence, hayret ve sevinçse sokağın kedisi, duvar dibinde uyuklayan köpek de bu hayatı insandan başka varlıkların da doldurduğu bilgisidir.

Çocuk merhameti, kollamayı, paylaşmayı, başkasını düşünmeyi bir hayvanla bir aradayken daha çabuk öğrenir. Çünkü o da tıpkı o hayvanın yavrusu gibi 'oynayarak büyür.' Çocuk öğrenmesiyle, hayvan yavrusunun öğrenme modelleri neredeyse birbirinin tıpkısıdır.

Büyükler için tersi örnekler yok mudur? Vardır elbette. Örneğin büyükler de bugünlerde, iyi lider, iyi yönetici olmak için kendilerini eğitilmiş atlar üzerinde eğitiyor. Hükmetmenin inceliklerini hayvan üzerinde tecrübe etmek günümüz modalarından biri artık.

* * *

Egemen ideoloji hayvanları insanın doğal 'ast'ları gibi belletme konusunda da hayli yeteneklidir. Böylece insan, farkında olmaksızın kıyın kıyın 'ruhsuzlaşırken' daha iyi bir dünya için bu dünyanın eleştirisini sakatlanmış bir zihinle yapmaya mahkûm edilir. Ve doğaldır ki, eksik, yanlış sonuçlara ulaşıp yanlış yollara sapar.

O nedenle dünyaya ait olan her şeyi kendi aitliği ve anlamı içinde ele almak gerekliliğini aklımızdan çıkarmadan, içimizdeki merhamet yeteneğini geliştirme görevini elden bırakmadan, insan olmayan varlıkların kendi doğallıkları içinde yaşama olanaklarını alabildiğine genişletmek, geliştirmek, daha adil, eşit ve yaşanır bir dünya için zorunluluktur. N

HAYVANSIZ DİL, GDO'LU EDEBİYAT

Oysa biz şimdiye kadar yalnızca savaş oyunu oynadık, işte bu kötü; ruh yüceliği falan göstermeye çalışıyoruz. Bu ruh yüceliği, bu duygusallık, kesilen bir danayı görüp de fenalaşan bir hanımefendinin ruh yüceliği, duygusallığı soyundandır; kadın o kadar iyi yüreklidir ki, kan görünce dayanamaz ama gene de o danayı salçayla filan pişirilince afiyetle yer.

Tolstoy, *Savaş ve Barış*

Faruk Duman

Geçenlerde soyu tükenen hayvanlarla ilgili bir haber okudum. Altmış civarında gergedan kalmış dünyada. Üç bine yakın kaplan… Tükenen tükenene. Daha önce, özellikle Anadolu Parsı'nın tükenişiyle ilgili "Kaplan" başlıklı bir deneme yazmıştım. Hayvan soyunun tükenmesinin bizim de bir yanımızın yok olduğu anlamına geldiğini anlatıyordum orada. Bilinmeyen bir şey midir sanki; dilimizi, kültürümüzü, sanatımızı besler hayvan. Onunla temsil eder, onunla aktarır, kendi kişiliğimize onunla bakarız. Öyle ya, eşeksiz bir Nasreddin Hoca'yı ne yapacağız? Bir kolu, bir kavuğu gibidir eşek onun. Nermi Uygur "Eşekler" denemesinde ne güzel anlatır bu müthiş hayvanla ilişkimizi. Onu döveriz. Kırbacı elimize aldığımız zaman, vay haline. Hele inat edip yürümüyorsa. Sırtında küfelerle odun, kalçalarına inip kalkan bir de kızılcık sopa. Ama onu severiz de. Hele gözlerine bayılırız. Sevgilisini eşek gözlüm diye sevenler de çıkmaz mı aramızdan?

Halk kültürümüzün büyük çağlayanıdır hayvan. Türkülere, manilere, dilden dile dolaşan halk hikâyelerine baktığınız zaman neredeyse tüm benzetme unsurlarının hayvanlarla kurgulandığını görürsünüz. Ceylanlar, keklikler, atlar, köpekler, kuşlar… Kilimlere işlenmiş, tapılmış bunlara. Yalnız hayvanlara mı? Boy selviye benzetilmiş, bıyık çalıya. Ağaçlar zaten tanrı. Peki, öyleyse engel olamadığımız şey ne?

Bununla beslenmiş dil ortadan kalkınca, biliyorsunuz artık boy sırığa benzetiliyor, ya da direğe, gözlerse "eşek gözü" değil; büyük ve parlak, bu yetiyor bize. İşte bu ortadan kalkınca, bunun yerini alan şey, edebiyatı da biçimlendirmeye başlıyor. Baştan söyleyeyim; hayvansız dil, insansız edebiyat yaratıyor. GDO'lu bir edebiyat.

***

İnsan unutuyor. Hemen unutuyor, on yıl öncesi, eski zaman oluveriyor. Sözgelimi, bir arkadaşınızla tartışıyorsunuz. Üç saat sürüyor; diyorsunuz ki, bunları Melih Cevdet defalarca yazmıştı ama. Üstelik, müthiş denemelerdi onlar. Nice sevgisizi, nice yobazı susturmuştu. Ama unutulmuş, okunmamış. Bizde, artık buna iyice inanmaya başladım, yaşamını yitirenin düşüncesi de hemen geçersizleşiveriyor. Oysa, bir meseleyi her defasında yeniden, en başından ele almak ne kazandırır ki bize? Bir düşüncemiz, bir yeniliğimiz varsa, bunu önceki kuşakların ürünlerinin üstüne koymalı değil miyiz?

Ama elbette hayvanın unutulması biraz daha farklı. Zaman zaman çocuklara soruyorum: At kaç ayaklıdır? İki. Ama böyledir bu, yaşamımız gelişti mi, yoksa iki boyutlu bir hal mi aldı; buna bakarım ben. Atı görme olanağımız ne yazık ki yok. Bir yaşa kadar, çocuk atı "profilden" gördüyse onu iki ayaklı bir hayvan olarak tasarlaması kaçınılmazdır. Kanımca gergedanların yaşadığına inanılmayacak ileride. Düşsel hayvanlar sınıfından sayılıp "ilginç" bulunacaklar.

***

Bulunacaklar ama, biz de artık ihtiyaç duyduğumuz bir şeyi tümden yitirmiş olacağız. Nasıl ihtiyaç duymayalım ki hayvana? Söylem yaratmak için nesneye ihtiyaç duyarız. Konuştuğumuz dil için bu nesnelerin kendileri gereklidir kuşkusuz; çünkü günlük dil doğrudan iletişime yöneliktir. Daha doğrusu, doğrudan iletişim gereksinimi doğurmuştur dilimizi. Dil de, düşünce de emeğimizin ürünüdür. Asla bir yerden gelmedi ve verili değildi. Ama bunu yoktan var etmiş de değiliz. Bizim emeğimizle elde edildiği kadar, bizim gördüğümüz, dokunduğumuz şeylerin de ürünüdür dil, düşünce. Sözgelimi, yansıma sözcükleri, bizim yansıladığımız nesnelere, onların çıkardığı seslere bakacak olur-

sanız, sormanız gerekir: Uğultuyu rüzgâr mı çıkarır, ben mi?

Günümüzün ekolojik sorunları bakımından kökene inilmesi anlamına gelir bu, bu nedenle hayvan sorununu, bana öyle geliyor ki, kendi ilişkilerimizin içinde çözümlemek daha doğru olacaktır. Toplumumuz kendi imgelemini yaratan –ve karşılık olarak toplumun bir imgeler dünyasına dönüştürdüğü– doğadan uzaklaşmış bulunuyor. Dolayısıyla, bu gerçekten de yeni bir toplumsal biçime işaret ediyor; 1950'lerden başlayarak yaşamımızı ciddi biçimde ilgilendirmeye başlayan "bilgi çağı" öyleyse, kültürel iletişimin ve aşamaların üretilmiş bilginin kullanılmasıyla yürütülmeye başladığı anlamına geliyor. Yani iletişimde hammaddeye gereksinim duyulmuyor: Sözgelimi edebiyat, kendinden önceki edebiyatla besleniyor, metinlerarası, "yaratıcı" yazarlık, ortak dile yönelme, bugüne dek üretilmiş bilginin, rezervin kullanılmasıyla ilgili sorunlardır.

Edebiyat sonsuz sayıda veri sağladı ve ortaya hikâye kalıpları çıktı. Temel sorun öykünün nasıl anlatıldığı olduğuna göre, göndermelerin ve ana kalıpların korunması anlaşılır bir şeydir. Ama ne yazık ki yeterli değil. Üstelik yöntem olarak çekiciliğini yitirmiş durumda.

André Gide'in *Kalpazanlar*'ında, romancı Edouard'ın görüşlerini okuyoruz: "Roman özgül olarak romanın malı olmayan bütün öğelerden arıtılmalı," diye yazıyor Edouard günlüğüne: "Bir zamanlar fotoğrafın resmi bazı doğruluk kaygılarından kurtardığı gibi, hiç kuşkusuz gramofon da romanı çoğu zaman gerçekçinin koltuklarını kabartan, aktarılmış konuşmalardan arıtacak. Dış olaylar, kazalar, yaralanmalar, sinemanındır; romanın bunları ona bırakması uygun olur."

Bu görüşler, özellikle modern edebiyatın ortaya çıkmasında önemli rol oynadı kuşkusuz. Edebiyatın bugün geldiği noktaya bakılacak olursa, bu roman anlayışını yok saymak, bunun öncesine dönmek de artık olanaksız. Yirminci yüzyılın başlarında yeni bir edebiyatın ortaya çıkması, çıkabilmesi için çaba harcanmıştı, ama elbette bizden, bizim günlük yaşamımızdan, iktisadımızdan, bilimimizden de bağımsız düşünülemezdi bu çaba. Ama bunun ortaya koyduğu yeni estetik algıyla şimdi bakıyoruz: Kazalar, yaralanmalar, dış olaylar, diyaloglar, gerçekten de çağdaş romanın başka sanatlara bırakacağı, bırakabileceği şeyler midir?

Edebiyat, yaşamla ilgilidir; yaşamın her alanını da, her nesneyi, her canlıyı edebiyatla ilgili saymak gerekir. Zira bunlar önce edebiyatı yaratmazlar, önce dili yaratırlar. Bugün bakıyoruz, bunca yeni roman düşüncesinden, bunca biçim deneyinden sonra bir uzun klasik roman sıkmıyor bizi. Örneğin *Savaş ve Barış*'ı bir kez daha okuyabiliyoruz. "Özgül olarak romanın malı olmayan öğeler" yok mudur yoksa onda?

***

GDO'lu edebiyat sütü meyve suyu zannediyor ve et olarak bize sunduğu da "et benzeri ürün"den ibaret.

Zaman zaman çocuklara soruyorum: At kaç ayaklıdır? İki. Ama böyledir bu, yaşamımız gelişti mi, yoksa iki boyutlu bir hal mi aldı; buna bakarım ben. Atı görme olanağımız ne yazık ki yok. Bir yaşa kadar, çocuk atı "profilden" gördüyse onu iki ayaklı bir hayvan oarak tasarlaması kaçınılmazdır. Kanımca gergedanların yaşadığına inanılmayacak ileride.

Toplumumuzda şöyle bir çelişki var: Tüm yaşamımızı doğadan koparmak istiyoruz; üşümemek, terlememek, hastalanmamak, evimizin "süper temiz" olması, "hijyen"… Buna karşılık, "doğal ürün" tüketmek istiyoruz. Üstüne "sucuk benzeri ürün" yazan zehirleri görünce ürperiyoruz. Neden? Arzuladığımız "aşırı hijyen"le aynı şey değil mi, "sucuk benzeri ürün"? Bütünüyle doğadan koptuktan sonra "doğal hayvan" yemek istememizin nedeni ne olabilir?

***

Hayvan söz konusu oldukta düştüğümüz temel yanlış, bir kere dinsel bakışımızın onu bizden ayırmış (çoktan ayırmış) olduğunu görmememizdir. Din, hayvanı ayırır bizden. Onu bizim için "nimet" sayar. Kurban törenlerini yasallaştırır, kurbanı akla uygun göstermenin yöntemlerini kurar. Oysa, hayvanla ilişkimiz aslında ilkelle aynıdır; bizim için yaşamsaldır. Din, bizim için yaşamsal olanı elimizden alır ve kendi iktidarının aracılarından biri kılar. Bizim zaten sürdüregeldiğimiz, sürdürmek zorunda olduğumuz bir eylemi kendi katının bir göstergesine dönüştürür. Bizim için yaşamsal olanı kendisi için yaşamsal olana dönüştürür. Ve kapitalizm de bunu yapar. Bizim için yaşamsal olanı (emeğimizi) alır, kendisi için yaşamsal olana dönüştürür. Böylece bunlar bizi yoksullaştırır. Nasıl olur bu? Örneğin "hayvan" çıkar çevremizden. Başka bir şey olur, bizim için gökyüzünden serpilmiş bir nimet oluverir. Bizden kopar: Önceleri bizim içimizdeydi, doğal olarak dilimizde yaşıyordu. Şimdi dışımızda bulunuyor.

Hem de, bana kalırsa, bütünüyle dışımızda. Çünkü yediğimiz şey bir besindir, ki çoğunlukla hileyle çoğaltılmıştır. Ama hayvan değildir. Çocuklar yeni sağılmış sütü içemiyor, iğreniyorlar bundan. Çünkü evde içtikleri, başka bir şeydir.

İşte GDO'lu edebiyat, bu yeni yaşamımızdan besleniyor. Sütü meyvesuyu zannediyor ve et olarak bize sunduğu da "et benzeri ürün"den ibaret. Bu açıklanınca, metinlerarasına başka gözle bakmak da belki mümkün oluyor.

***

Nietzsche, yanında arkadaşları olduğu halde dolaşırken yolda bir at görür. Gidip onun boynuna sarılır ve ağlamaya başlar. Bence bunun bir çılgınlık nöbeti olarak algılanmış olması ahmaklıktır. N

UNUTKANLIK MI? SEVGİSİZLİK Mİ?

Batı, bir yandan hayvan hakları bildirileri yayımlıyor, yasal düzenlemeler yapıyor, sinema ve edebiyat sektöründe hayvan teması sıklıkla işleniyor. Öte yandan hayvanlar üzerinde her türlü deneye izin veren, başıboş hayvanları itlaf eden, kendi ülkesinde yasaklanan hayvan dövüşleri için Asya'ya turlar düzenleyen bir kültürü beslemeyi sürdürüyor.

A. Ömer Türkeş

İnci Aral'ın son romanı *Sadakat*'te, hapse düşen roman kahramanı Azra'nın duygu ve düşüncelerini özetleyen birkaç cümle: "Evimi özlüyorum. Güneşin vurduğu verandayı, günün kokusunu. Kuş seslerini. Köpeğim Baki'yi. Göğün rengini. Güller, leylaklar açmıştır şimdi, her şey göz kamaştırıcı bir duruluk içindedir."

Alıntıda dikkati çekmek istediğim nokta, kadının bir köpeği olduğu ve onu özlediği. Anlaşılır bir özlem. Ne var ki, romanın geri kalan bölümünde bahçesi, verandası ve eşyalarıyla Azra'nın evi sıklıkla betimlenirken köpeğe hiç sıra gelmeyecektir. Kadın tutkulu ve fırtınalı bir aşk yaşamış, sevilmiş, sevinçler yaşamış, aldatılmış, üzülmüş, türlü acılar çekmiştir. Anlatı onun hayatının hemen her ayrıntısına odaklandığı halde köpeği ile ilişkilerine yer vermez. Yukarıdaki alıntıda adı geçmese bir köpeğin varlığını sezdirecek en ufak bir yaşantı karesi bile aktarılmaz. Öyleyse, Köpek Baki'nin sahibinin –roman kahramanının– çektiği acıyı vurgulamak, okuyucuyu bu acıya ortak etmek için araçsallaştırıldığını söyleyebiliriz. Ama bu türden bir araçsallaştırma, hayatına bir hayvan türünü gerçekten katmış, bir hayvanı özlemiş, daha da önemlisi sahibinden uzak kalan bir hayvanın çektiği özlemin ağırlığını duymuş okuyucular için bir düş kırıklığı, samimiyetsizlik, en azından bir eksiklik duygusu yaratabilir. Açıkçası bende böyle bir duygu uyandırdı. İnci Aral, kadın ve köpeği arasındaki sevgiyi –hele ki bir karşıtlık biçiminde– işleyebilseydi eğer, kadının kocasıyla yaşadığı patolojik aşkı çok daha derinlikli ortaya koyabilirdi.

Dünya edebiyatından birçok örnekle açıklayabilirdim. Ama bizden bir örneği tercih edeceğim; Yaman Koray'ın bir aşkı ve bir balık avını paralel bir kurguyla ele aldığı *Büyük Orfoz* (1979) romanını… *Büyük Orfoz* da –*Sadakat* gibi– tutkuların romanı: Erkeğin kadına, kadının erkeğe ve insanın doğaya olan tutkularını, o tutkuların yıkıcılığı ile birlikte dile getirmiş Yaman Koray. Aslında sorun tutkularda değil, tutkular insani ve güzel. Tutku nesnesini –insanı, hayvanı ya da her neyse, işte onu– yok eden insanın ona sahip olma, onu mülk edinme, onu değiştirme arzusu, yani insanın bencilliği, insanı kendi isteklerinden başka her şeye karşı körleştiren hırsı. Metin'in orfoza, Ayla'nınsa Metin'e olan tutkularının nasıl sonlanacağı üzerine kurgulanan hikâye bu

noktada hem ikili hem de ortak bir seyir izliyor. Metin, orfozu doğada, balığın kendi ortamında, hatta evinde görmüş ve sevmiştir. Ona ancak o dünyanın dışında sahip olabileceğini, ama o sahip olma anında orfozun artık bütün görkemini ve güzelliğini yitireceğini düşünemez bile… Aslında farkına varmadan o balıkla kendini özdeşleştirmiştir; o da yalnızdır, tek başınadır, özgürlüğüne düşkündür, güçlü gibi görünmekle birlikte belki de orfoz kadar savunmasızdır. Ve Metin, Ayla için bir avdır. Ayla da, tutkuyla bağlandığı bu başkalarına benzemeyen, sürüden ayrı adamı yaşadığı ortamda tanımış ve sevmiştir. Metin'den daha gerçekçidir; ona sahip olması için bu ortamdan çıkarması gerektiğini çok çabuk sezecektir. Üstelik hayat hakkında romantik felsefeleri de yoktur. Şimdi Gökova körfezi bu iki büyük düelloya şahitlik yapacaktır.

Romanın en etkileyici bölümü, Metin'in orfozu vurmak için son dalışını yaptığı sayfalarda; "Mağaranın önündeki kumlu açıklık, kaç sefer yüreğini oynatan, güm güm güm ettiren bahçecik, boş, hep bomboş kalacak... Bir daha ama hiçbir zaman o orfoz, o büyük eşsiz, orada çıkıp oturmayacak... Yukarıları gözlemeyecek. Bitti. Ve şimdi, o açıklıkta, pırıl pırıl, ne de renkli, upuzun bir tüfek, insan eli, zıpkını kırık ama yapacağını yapmış, keyifli, zevkli, bir ucu mağaraya dönük, o ağız ki hiçbir daha öyle, o kadar kuvvetle çamur kusmayacak dışarı, yatıyor tüfek orada… Metin, titrediğini hissetti. Tüfeği, uzanıp aldı. Kırık zıpkın, ipin yüksüğünden tersine döndü, düştü, kaydı, dipte kaldı. Onu almadı Metin. Bir an, orada durdu, bekledi. İstedi, bir şeyler olsun, bir deprem. Bütün o taşlar canlansın, üstüne yuvarlansın! Hiçbir şey olmadı. Metin titredi. Ne yaptığını, ilk defa ama iyice anladı. İnat uğruna, insanca tutku uğruna, çok güzel, çok çok büyük, 'yerini dolduran' eşsiz, 'bir tane'. İşte öyle bir şeyi yok etmişti… Bir pişmanlık, utanç, acı sardı içini, daha orada, hemen… Aldı tüfeği, yükseldi. Son bir defa baktı ardına. Bahçecik büsbütün boştu. Yalnızdı. Öyle kalacaktı. Koca bir dünya yok olmuştu oradan."

Sadakat romanında insan merkezli düşünme alışkanlığının yarattığı eksiklik, aslında, Türkçe yazılan romanlarda hayvanlara reva görülen unutkanlığı bilenlerin doğal karşılaması gereken bir durum. Sadece hayvanlara değil; yaşlılara, çocuklara, gençlere, –istisnalar için bir parantez açarak genelleyelim– ötekilere karşı bir kayıtsızlık söz konusudur. Romanımızda Çingeneler, Yahudiler, Ermeniler, Araplar, Kürtler, eşcinseller, yaşlılar, çocuklar, ve hayvanlar kısacası toplumun "asli unsuru" olmayanlar yokluklarıyla vardır. Nasıl bir varlık durumundan söz ettiğimi Adorno'nun Horkheimer ile birlikte kaleme aldıkları *Aydınlanmanın Diyalektiği*'nde "İnsan ve Hayvan" adlı fragmanından bir alıntıyla açıklayacağım; "Çocuğun başını ve hayvanın sırtını kayıtsızca okşamanın anlamı şudur: Bu el yok edebilir. .... Okşamalar, sevgi gösterileri iktidar karşısında herkesin aynı olduğunu, kendine özgü bir varlığın bulunmadığını açıklar."

Buradan yola çıkarak iktidar dilin söyleminin ya da bakış açısının toplumun her kesimine ve edebiyata yansımasından söz edip tartışma bir başka düzleme çekilebilir. Ancak konumuz Türk romanında hayvanların temsili olunca yeniden kayıtsızlık bahsine döneceğim. Cumhuriyet tarihi boyunca yazılmış yedi binden fazla roman arasında insan-hayvan ilişkisini tartışacağımız o kadar az romana rastlıyoruz ki, unutkanlık ya da kayıtsızlık sözcükleri yetersiz kalıyor. Suçlamak için değil, meseleyi anlayabilmek için bir başka sözcüğü kullanacağım; Türk romanında hayvanları kuşatan kavram sevgisizliktir! Bu sevgisizliktir ki insanı anlatmak varken hayvanlara yer açmayı anlamsızlaştırmıştır. Turgut Erbek'in *Suçsuz Kadınlar*'ında bu düşünceyi en saf haliyle bulmak mümkün. Anlatıcının insani dramları vurgulamak için sarf ettiği şu "samimi" ifadeleri, sevgisizlik sözcüğünden başka ne ile açıklayabiliriz: "Hayvanlara gösterdiğiniz ilginin binde birini de bu insanlara gösterin... İnsan hayatından değerli ne olabilir ki? Evde öldüğünüzde, iki günde kokan cesedinizi, servetinizi bağışladığınız kediler yer, ama insanlar yemez."

Biraz önce istisnalar için bir parantez açalım demiştim. Öncelikle insanın doğadan tam olarak kopmadığı hayatları anlatan köy romanlarında ve tarihi romanlarda hayvanlara işlevsellikleri nedeniyle yer verilmiştir. Mesela Türk akıncılarının kahramanlık hikâyelerinde binicilerle birlikte atların da anlatılması kuşkusuz zorunluluktandır. Ne var ki at ve sahibi arasındaki yakınlığa hak ettiği derinliği veren, sahibinin kazandığı şan ve şöhret için atların ödediği bedeli görebilen, onların acısına empati yapabilen kaç roman sayabiliriz? Böyle bir temayı *Yılkı Atı* (1970) romanıyla Abbas Sayar işlemişti. Tarihi roman türüne girmemekle birlikte, Anadolu'da güç ve soyluluğun simgesi olarak görülen atların yaşlandıklarında çektikleri eziyeti ve kaderlerine terk edilişlerini, toplumsal değer yargılarını da teşhir edecek biçimde ortaya koymuştu Sayar.

İnsan-hayvan ilişkisinin izini sürerken yolumuz hiç kuşkusuz büyük bir ustaya, Yaşar Kemal'e uğrayacak. Hemen her romanında her türden hayvanı, canlısıyla cansızıyla tüm doğayı selamlayan Yaşar Kemal, romanları, hikâyeleri,

İnsanoğlunun ötekilere yönelik acımasızlığının sonucunda türler büyük bir hızla tükeniyor.

denemeleri, anı kitapları ve söyleşileriyle hayvan türlerini ve doğayı yok eden insanoğlunun aslında kendisini yok ettiğine dair manifest bir tavır içindedir.

Sayıları giderek artan pek çok kişi, çift ya da aile hayatını kedisiyle, köpeğiyle, kuşuyla geçirdiği halde insan-hayvan ilişkisinin, hiç değilse kedi, köpek, kuş gibi canlı türlerinin kent hayatındaki görünümlerinin –günümüz romanında– çok eksikli olduğunu bir kez daha hatırlatmak istiyorum. Bu eksikliğin kent hayatını, sokakları, insanları yansıtmak noktasında bir eksikliğe dönüşebileceğini, dönüştüğünü de eklemeliyim.

Roman kişilerinin hayatlarını hayvanlarla zenginleştiren, insan-hayvan ilişkisine dokunan, hatta hüzünlü hikâyeleriyle duygularımızı zorlayan romanlar sayıları az olmakla birlikte elbette yazılıyor. Teker teker üzerinde durmak bir dergi yazısı sınırlarını aşacağından önemli bulduklarımı bir liste biçiminde sıralayacağım; Erhan Bener'in *Kedi Ve Ölüm* (1961), Abbas Sayar'ın *Yılkı Atı* (1970), Bilge Karasu'nun *Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı* (1970), Yaşar Kemal'in *Binboğalar Efsanesi* (1971), Osman Necmi Gürmen'in *Kılıç Uykuda Vurulur* (1978), Sezgin Kaymaz'ın *Lucky* (2000), Yiğit Okur'un *Topal Viktor'un Anıları* (2001), Yaşar Kemal'in *Bir Ada Hikayesi* (1998-2002), Erkan Karagöz'ün *Rus Kızı Vasilisa* (2002), Mehmet Anıl'ın *Geri Gelmemek Üzere* (2002), Hakan Erdem'in *Unomastica Ala Turca* (2004), Şükran Yiğit'in *Bir Akdeniz Kedisinin Hatıraları* (2004), Hikmet Hükümenoğlu'nun *Kar Kuyusu* (2005), Mehmet Eroğlu'nun *Düş Kırgınları* (2005), Sema Kaygusuz'un *Yere Düşen Dualar* (2006), Bedirhan Toprak'ın *Köpek ve Şairi* (2006), Mahmut Şenol'un *Çerkes Adil Paşa'nın Tahsildarlık Günleri* (2007)…

Şimdi dönüp dünya edebiyatındaki çok sayıda örneğe bakabilir (sadece kedili-köpekli polisiyeleri saymak bile yeterli) ve Batı'nın hayvanlar konusundaki duyarlılığını örnek gösterebiliriz. Ama görünenle gerçeklik arasında büyük bir uçurum olduğunu da eklemek gerekecek. Çünkü Batı'nın hayvansız hayvan sevgisini taklit ederek hayvanlarla ve doğayla barışçı bir sevgi ilişkisi kurulacağına inanmak –en hafif deyimle– saflık olur. Batı, bir yandan hayvan hakları bildirileri yayımlıyor, koruma amaçlı fonlar ayırıyor, yasal düzenlemeler yapıyor, sinema ve edebiyat sektöründe hayvan teması sıklıkla işleniyor. Öte yandan kamusal alana yansıtılmadığı sürece hayvanlar üzerinde her türlü deneye izin veren, başıboş hayvanları itlaf eden, avcılığı centilmen sporu olarak endüstrileştiren, kendi ülkesinde yasaklanan hayvan dövüşleri için Asya'ya turlar düzenleyen bir kültürü beslemeyi sürdürüyor. Bunun karşısında, bizim gibi üçüncü dünya ülkelerinde zaman zaman aç kalsalar hatta kötü muamele görseler bile, sokakta hayatlarını sürdürebilen, hemcinsleriyle, farklı türlerle ve insanlarla belli bir denge içinde yaşayan hayvan kolonileri daha az "insani" sayılmamalı.

İnsanoğlunun ötekilere yönelik acımasızlığının, diğer canlı türlerine küstah bir aldırmazlıkla hükmetme eğitiminin, hayvanların acımasızca "şey"leştirilmesi sonucunda türler büyük bir hızla tükeniyor. Evrensel bir kuşatma altındaki hayvanların maruz kaldığı muameleler, öldürmek üzere kurulu bir uygarlıkta yaşayıp katliamları meşrulaştıran oligarşilerce yönetildiğimiz gerçekliğiyle yüzleştiriyor bizi. Gerek insanın insanla gerekse de insanın insan olmayanla yok edici ve tahakküm edici olmayan bir ilişkisinin imkânlarını ararken politik bir sorumlulukla daha somut ve kurumsallaşmış kavramlara sarılmalıyız. Sorunun evrensel ve devasa boyutlarına bakıldığında edebiyatın tek başına çözüm üretmesini beklemesek bile ötekilere karşı daha duyarlı olmasını umut edebiliriz.. N

KAYBOLAN İKİZ SENDROMU, BİLGE VE KARASU

“Bursa’da 1747 köpek ile kedinin fırına atılıp yakılması, gazetenin dediği gibi ‘vahşet’tir. Bunu bir Veteriner Müdürünün yapması (yaptırması), ‘vahşet’tir. ‘Birçok kişi’nin bu çalışmaları desteklemiş olması –aferin onlara!– işlenen suçu hafifletmez, yaygınlaştırır.”

Umut Y. Karaoğlu

Çok da uzak olmayan bir geçmişte, yeni kıtanın yerlilerinin insan olup olmadığını, onların hangi haklara sahip olabileceğini uzun uzun tartışıp, sonunda, ancak birçoğunu kültürleriyle birlikte katlettikten sonra *aydınlanabilmiş*; empati yeteneği sayesinde güçlenmiş, ilerlemiş olmasına rağmen, ötekinin yalnızca ölüsüyle empati kurabilen; Ay’a da gitse, atomu da parçalasa yaşamının ana gayesi hâlâ çiftleşip çoğalmak olan tuhaf bir türün üyesi olarak, şimdilerde hayvan haklarının tartışılıyor olduğunu görmek hiç de iyi çağrışımlar yapmıyor bende. Ne yaptığımızı gene geç anladık, ‘bademgözlü’ ağaçların, hayvanların arkasından ağıt yakmaya başladık bile galiba. Ama insanlığın yazgısı, insan olmanın kuralı sanırım bu.

Oysa başka bir seçenek, her zaman olduğu gibi, var(dı). Kibrimize kapılıp ‘ağzı var dili yok’ diyerek onlara acımak yerine kendimize, kendi ölümlülüğümüze acıyıp onları sevebiliriz. Bunun için onlara yakın olmak, gözlerinin içine uzun uzun bakabilmek gerek ama. Gözlerindeki karanlıkta dilin ötesine geçip, orada kendi sonluluğumuzu görmek; etten kemikten iki ayna arasında sonsuzluğu bir anlığına tadarak ölümü kabullenebilmek gerek. Fakat insan hem içindeki hem dışındaki ölümden korkarak, kaçarak; onunla arasına çitler, duvarlar örerek insan olmadı mı? Dönüp dolaşıp aynı yere geliyoruz.

Karamsarlığa kapılmamak için, dilin ötesine dili kullanarak geçebilmişlere dönmeli bence gene. Bu dil Türkçeyse, o yana döndüğümde hep aynı adamı görüyorum ben en önde. Sevmenin öğrenilen bir şey olduğunu söyleyen ve doğayı, hayvanları insan gibi gözlemek yerine ağaç gibi, hayvan gibi görmeye çabalayan biri: Bilge Karasu.

Şimdi, koptuğumuz doğa, görmezden gelmeye çalıştığımız ölüm, ölü olan ötekiyle empati kurabilmemiz, içgüdüyle akıl arasına sıkışmışlığımız vb. için kapsayıcı bir metafor olduğunu ve kendimce Bilge Karasu’nun ‘büyük anlatı’sını (*grand narrative*) simgelediğini düşündüğüm Kaybolan İkiz Sendromu’nu* temel alarak okumaya çalışacağım onu.

Bilge Karasu metinlerine “Beşinci Gün” ve “Kavruk” üzerinden kısa bir bakış

Bilge Karasu’nun ilk kitabı *Troya’da Ölüm Vardı*, Doğum adlı, ‘karanlık’ diyebileceğimiz bir metinle açılır ve doğarken yitirdiğimiz bir şeyler olduğunu belirtir, bağımsız bir yaşama, bir bedene sahip olurken bir parçamızın öldüğünü vurgularcasına birçok kez ölüm sözcüğü geçer bu bir sayfalık metinde.

Ardından gelen öykü “*Sarıkum’a Giriş*” ise, çocukluğunun geçtiği yere yıllar sonra geri dönen ve bir anımsama eşliğinde ana rahmine girer gibi bir bodruma girip orada, cam bölmeli bir dolabın içinde yaralı, sakat hayvanlar bulan; oradan çıktıktan sonra da yeni doğmuşçasına ‘kireç kuyularının vıcıklığı’na bulanmış bir kediyle karşılaşıp, onu kurtarmaya çalışan bir gencin hikâyesidir.

“Beşinci Gün” ve “Kavruk”ta da bu gencin (Bundan sonra hem ABC’nin ortasında durduğu hem de bağın, bilincin, Bilge’nin kısalması olduğu için B. diyeceğim ona) çocukluğuna gideriz.

Öyküleri incelemeye geçmeden önce ana karakterlerin benim gözümde neyi temsil ettiklerini belirtmek faydalı olur sanırım. Müşfik (sevecen, acıyan) kaybolan ikizi, plasentayı, anneyi, doğayı, bilinçdışını, uykuyu, deliliği, sessizliği, dürtüselliği ve hayvansılığı temsil ederken, Fikret (akıl, zihin) hayatta kalanı, babayı, yasayı, ahlakı, toplumu, dili, aklı ve uyanıklığı temsil eder. B. ise bunların arasındaki göbek bağıdır sanki. İçgüdüyle akıl arasına sıkışıp kalmış insan bilinci gibidir; ne yana yaklaşsa bir tehditle karşılaşan, öbür tarafı aldattığını sezerek suçluluk duyan, yine de ortada durmayı bir türlü beceremeyip bir o yana bir bu yana savrulup duran; her gün uyuyup uyanan insan bilinci gibi... (Sıcak Müşfik’le soğuk Fikret’i birleştiren ılık ‘fik’ gibidir, diyesim var şimdi ama. En azından parantez içine sığınıp gülünç olmaktan kurtulalım biraz.)

* * *

Beşinci Gün –B.'nin o bodruma 'gizli gizli pencereden içeri bakmağa gittiği' günlerin birinde, yaralı hayvanlarla konuştuğunu, onları beslediğini gördüğü ve daha sonraları delirip hastaneye yatırıldığını duyduğu– Müşfik'in yanında iki köpeğiyle su içerken gizli gizli izlenmesiyle başlar.

'Ağzını, boruyu, avucunu bir araya getirip' su içen Müşfik, pantolonunun düğmelerini çözer ardından. O anda, "İşeme, diyemez B., çeşmeye işenir mi, diyemez." Sözün, ahlakın ulaşamadığı yerdedir çünkü şimdilik Müşfik. Pantolonunun içine soktuğu eli dolu çıkar; diğer avucuna su doldurup altına tuttuktan sonra da, "İç," der köpeklerden birine, "sen de susadın. Yorulduk, bu kadar koştuk, koşturdun beni."

Ancak düğmeler iliklendikten, her şey *normale* döndükten, görülmemesi gereken durum ortadan kalktıktan sonra göz göze gelirler B.'yle. Müşfik gülümser ve yerden bir taş alıp –onu normale çekmek isteyen bu gözlere atarcasına– köye doğru fırlatır. Köpeklerle birlikte koşmaya başlar. B. de köye dönmesi gerekirken, bir işi, bir sorumluluğu olmasına rağmen, Fikret'in annesine götürdüğü tereleri atıp eksiği tamamlamak zorundaymış gibi onlara katılır.

Müşfik, "Gel bebekçiye gidelim," diyerek karşılar onu ve birlikte 'çukur bir patika'dan geçip, bebekçinin deniz kenarındaki kulübesine giderler. Kulübenin önünde yırtılmış bir kolla bacak, bir de sağlam bacak durmaktadır. Müşfik hayatta kalana, köyde olana, Fikret'e olan öfkesini açık eder burada: sağlam bacağı alıp hızla denize fırlatır. Köpekler de bacağın ardından suya dalarlar. Onların suya –yaşamın kaynağına– dalması gibi, Müşfik'le B. de kulübeye girer: Bebekçi, "Ne getirdin?" dediğinde, Müşfik 'Fikret'in bitişik komşusu' *sağlam* B.'yi kolundan tutup içeri çeker. İçeride, kapıya yakın bir yerde asılı kollar, bacaklar; karşı köşede 'ne kız ne erkek' gövdeler, bir rafta başlar vardır. (Bebekçi bebekleri neden böyle parça parça yaptığını, "Oynar böylesi; çabuk da kopar," diye açıklayacaktır ileride.)

Bebekçi önce köydeki, 'bebeklerin büyülü olduğunu söyleyerek' onun buraya sürülmesine neden olmuş *Rahime* hakkında bilgi alır Müşfik'ten. Sonra B.'ye dönüp, buraya geldiyse bir bebek almak zorunda olduğunu ama parayı annesinden almaması, kulübenin yerini de söylememesi gerektiğini buyurur. –Sağlam oğullar yetiştirmeye çalışan anneler, bozuk, kolayca dağılan bebekler üreten bu erkeğin yerini bilmemelidir.– B., "Erkeğim ben, erkekler bebekle oynamaz ki, kızlar oynar," diye diretse de bir tane alır sonunda. Seçtiğinin elbisesiyse 'kefen gibi bir şey'dir. (Müşfik'in kılavuzluğunda ana rahmine dönüp, kaybolan ikizini / plasentasını geri

Yanan evden önce kimi kurtarırsınız?

Gary L. Francione

Şöyle bir durum hayal edin: Eve geliyorsunuz ve evinizin yanmakta olduğunu görüyorsunuz. Yanmakta olan binanın içinde iki canlı var: Çocuğunuz ve köpeğiniz. Yanan evin yakınlarındaki tek kişi sizsiniz. Yangın o kadar şiddetli ki hem çocuğunuzu hem de köpeğinizi kurtarmaya vaktiniz yok. Hangisini seçersiniz. Cevap basit. Çocuğunuzu kurtarırsınız. Ama bu haksız bir varsayım. Nihayetinde, yanan evdeki diğer canlı bir başkasının çocuğu, Rahibe Teresa ya da değer verdiğimiz bir başka insan olsa bile, çoğumuz kendi çocuğumuzu kurtarırdık. Aslında, dürüst konuşacak olursak, çoğumuz, onlarca yabancı çocuk yerine kendi çocuğumuzu kurtarmayı seçerdik.

Yanmakta olan evdeki iki canlının, ne birini ne ötekini tanıdığınız bir köpek ile bir insan olduğunu düşünün. Hangisini kurtarırsınız? Cevap yine basit: Ahlaki sezginiz size insanı hayvana tercih etmeniz gerektiğini söyler. Ne var ki, köpek ailenizin bir üyesi, ilişki de olduğunuz bir varlık, insan ise tanımadığınız biriyse, bu ahlaki etkinin etkisi daha zayıf olabilir. Hele köpeği tanıyın ya da tanımayın, söz konusu insan Adolf Hitler ya da Charles Manson'sa bu etki iyice zayıflayabilir…

... Yanan evde iki insan olduğunu düşünün. Bunlardan biri küçük bir çocuk, diğeri bu büyük yangın çıkmamış olsa da zaten yakında eceliyle ölecek olan çok yaşlı bir yetişkin olsun. Küçük çocuğu kurtarmaya karar verdiniz. Bundan, çok yaşlı insanların köleleştirilmesinin ahlaken kabul edilebilir olduğu sonucunu mu çıkardınız? Yoksa zoraki organ vericileri ya da biyomedikal deneylerin rızasız denekleri olarak kullanılabilecekleri sonucunu mu? Şüphesiz ikisini de değil…

... Kısacası, gerçek olağanüstü hal durumlarında insanı hayvana tercih etmeye karar verebiliriz, ama bu, hayvanlara insanların kullanımı için kaynak olarak muamele etmekte haklı olduğumuz anlamına gelmez. Hayvanlara kaynak olarak muamele etmek haklı gösterilemezse, hayvanların kurumsallaşmış sömürüsünü ortadan kaldırmak zorunludur.

*Gary L. Francione, *Hayvan Haklarına Giriş*

almıştır sanki B.)

Dışarı çıktıklarında B.'nin ilk gördüğü, denizin kenarında yatan, 'karnı kapkara, çatlak' bir balık ölüsüdür ve 'tüyleri ıslak ıslak, çamurlu' köpekler gelir hemen yanlarına. Müşfik'le birlikte taş sektirmek için bebeği yere bıraktığındaysa köpekler bebeği kapıp parçalayıverir. B. yeni doğmuş bir bebek kadar çaresizdir bu anda; ne Müşfik'e seslenebilir ne köpeklere müdahale edebilir ne de üçünden birine öfkelenir. Yalnızca tiksinir ve karşısında duramayacağını bildiği büyük bir güce karşı sessizce isyan eder sanki: parçalanmış bebeği denize atar. "Baş hemen batmadı / kollar ince / yan yan gidiyor / gövdeyi ufalayıp ufalayıp serptim denize. Sonra bacakları, teker teker." Müşfik, "Aferin," der denize attığı taşın ardından, "aferin! Seninle arkadaş olacağım."

Kıyıdan yürümeye koyulurlar sonra. İleride suya girip yürümek zorunda kalırlar. O zaman uyarır Müşfik, "Dalma," der, "bir adım ilerisi çok derin. Üç çocuk boğuldu burada!" Denize girenlerin görünmeye başladığı yerdeyse, "Buradan gidersin artık eve," diyerek çayırın içinde gözden yiter Müşfik.

Müşfik gidince sorumlulukları gelir B.'nin aklına hemen; Fikret'in annesine tere götürmek için yola çıkmış olduğunu, ninesinin, annesinin denize girdiği için onu paylayacağını –çünkü Müşfik de Fikret de yüzme bilirken o bilmiyordur– düşünür, suçlu hisseder kendini. "Öğreneceğim," der sonra. Öğrenmezse onları da dibe çekebilir, üç çocuk daha boğulabilir çünkü.

* * *

"Kavruk", bu öykünün ikizi, öbür yüzü gibidir. Bu kez ters yöne, köyün, kalabalığın içlerine doğru Fikret'in kılavuzluğunda yol alır B. Öykü şöyle başlar: "Önce kapkaranlık bir gök gördüm. Sonra, camların üstündeki yağmur çiziklerini. Oda karanlıktı. Babam giyiniyordu, kalkmalıydım." Artık doğmuştur B.; annesinden, doğadan kopmuş, insanların arasında, babasının önündedir. Olmak yetmez, yapmalıdır, kalkmalıdır şimdi. Devam eder: "Yangın vardı, dedi, duymadın sen. Boğuldum. İnanmam, dedim. Pencereden bak, dedi." Öykünün devamında kendisi de, pencerenin altında bekleyen ve, "Bütün köy ayaktaydı, bir sen uyuyordun, haydi, in de Kör Meryem'i görmeye gidelim," diyen Fikret de, neredeyse saplantılı bir şekilde bir türlü inanamazlar buna. Nasıl olmuştur da bütün köy, bütün ev ahalisi ayakta, telaştayken o uyuyabilmiştir? Annesinin rahmindeymiş gibi, hem her şeyin ortasın-

da hem dışındadır uyanma ânına kadar B. (Bu arada yanan evlerden biri *Rahmi* Bey'in evidir. Bebekçinin kulübesinin gölgesi gibi…)

'Bir şeycikler söyleyemedi'ği insanların arasından bir suçlu gibi başı önde geçip, annesinin neden bir şey yedirmediğini anlayamayarak dışarı çıkar B. Önce uzakta, babasını görür uyandığındaki gibi, sonra Fikret geçer önüne, babasının yerini alır. Dışarıda dikkatini ilk çekense, az önce pencereden gördüğü hortumun 'toplanmış, birden yok olmuş' olduğudur. (Burada hortum göbek bağına bir göndermedir sanki.) Ardından bir koku duyar: "Pıhtı pıhtı bir koku. Sıcak, kekremsi, pıhtılaşmış bir koku. Gök kapkaraydı. Kan gibi kokuyordu hava. Gök bile kokuyordu. …. Bir et kokusu, kanlı, yanık bir et kokusu." Bu kokunun B.'ye eczaneyi anıştırması da tesadüf değildir sanırım.

Daha sonra Fikret'in o uykudayken olanları –babası gibi/yerine– anlatması eşliğinde Meryem'in bostanına doğru ilerlerler. (Fikret B.'nin annesinin artık yapmadığı şeyi yapar bu arada: bir daldan iki kayısı koparıp birini ona verir, besler onu.) Bostanın kapısı açıktır. Köpekler havlamaz ama 'uzun boylu, dimdik dolaşan polisler' vardır etrafta, onları Meryem'in yanına yaklaştırmayan. Polisleri atlattıktan sonra görebilirler Meryem'i; cenin pozisyonunda ve yanmış, kapkara bir halde. Hava birden kokmaya başlar yeniden: "Meryem'in kapkara, yanık etlerinin kokusu göğe ağıyordu. Yarıklar kıpkırmızı, kanlı gibiydi. Kara deri, toprak gibi çatlamıştı; fenerin yanındaki toprak gibi…" Bir dalga bekler, kan dereleşsin, denizleşsin, çatlakları götürsün diye bakar ama onun yerine iki polis eli uzanır, tuttukları çuvalı Meryem'in üzerine örter. Meryem'in bacakları, kalçaları aralanır o anda; gülmeye başlar kalabalık ve B. kaçar.

Arkasından tartışarak Fikret ile Müşfik gelir. B. Meryem'in nasıl yandığını sorduğunda, bu kez de kimin daha iyi bildiği konusunda tartışırlar. Ama Müşfik, "Babam anlattı," dediğinde Fikret 'sön'er ve Meryem'in 'orospu Zehra' ve beş erkekle birlikte içtiğini; yalnız kalıp sızdığında da yanındaki mumun otları tutuşturduğunu anlatır Müşfik, kendisinin görmüş olduğunu sezdirerek. Ertesi gün, *Maymun Eli*'ni okuyan Müşfik'i evden alıp sahile indiklerinde de Müşfik 'okur gibi' konuşmaya başlar, "Meryem günahkâr bir kadındı. Cehennemde yanacak dedi annem. Etlerini yakacaklar. Şeysine kızgın demirler sokacaklar," ve gerçekten böyle bir olaya tanık olduğunu anlatır. Meryem'in bir adamla 'köpekler gibi' sevиştiğini gördüğünü söyler; 'kedi gibi, kuş gibi değil, köpekler gibi', 'köpekler gibi sürünüyorlardı'r yerlerde.

Müşfik bilir, görür ve öfkeyle doludur Meryem'e karşı. Ama daha çok kendi içinde varlığını sezdiği Meryem'e, 'köpek gibi'liğe, hayvansılığa karşıdır bu öfke sanki. Belki de kendisini seven annesinin sevgisini kaybetmemek, 'sevmeyen, yabancı gibi davranan, hızını kesen' babasının sevgisini kazanabilmek için; onu sevgiden yoksun bırakacağını öngördüğü doğallığına karşıdır öfkesi. Bu arada Fikret, kızına bacaklarını örtmesini söyleyen bir ahlak bekçisi ya da Meryem'in görünmesini engelleyen polisler gibi sürekli, "Ayıp" diyerek Müşfik'in sözünü keser. Müşfik görür, bilirken, onun görevi üzerini örtmek, susturmak, görmezden gelmektir.

Akşam B. babasıyla eve döndüğünde, konuşmadıklarını gören annesi, "Bir suç mu işledi babası?" diye sorar. "Hayır" der babası, Fikret'in ayıp demesi gibi. Hep var olan, sürekli görmezden gelinmesi gereken bir suç vardır çünkü ortada: İnsan hayvandır. Ama B.'nin gözünün önünden gitmez bu: Meryem'in kavruk görüntüsü… Öykü, başladığı gibi biter: "Önce kapkaranlık bir gök gördüm."

Kısaca toparlarsak: Müşfik B.'yi toplumsal bir görevden, köyden uzaklaştırıp, doğaya, ana rahmine, özüne doğru bir yolculuğa çıkarır. Bu yolculuğun sonunda B. ne yaparsa yapsın kaybettiği özünü, ikizini ele geçiremeyeceğini, onu medeniyete geri götüremeyeceğini, bu kaybın 'insanın doğası' olduğunu öğrenir. Ama bu kaybına karşılık bir arkadaş kazanır. Müşfik'in uyarısı dostça, annecedir: "Dalma, boğulursun."

Fikret ise onu ana rahminden, doğadan alıp kalabalığın içine götürür. Eğer içindeki hayvanı, dürtüselliği, ahlaksızlığı, deliliği toplumsal yaşayışın içine sokmaya kalkarsa başına ne geleceğini gösterir B.'ye: dışlanmak ve cehennem ateşinde cayır cayır yanmak. Silinmemecesine kazınır bu B.'nin aklına: Uyuma, yanarsın.

B. var olmak için Müşfik'i (ya da Meryem'i) yok saymak, öldürmek zorundadır fakat Fikret olarak da hep bu yaptığının vicdan azabını çekecektir. Başta da dediğim gibi B. bu ikisinin arasındaki göbek bağıdır, arada kalmış insan bilincidir.

* * *

Bilge Karasu'nun çbür yapıtlarına baktığımızda da hep bu arada kalmış, iki tarafı da kavrama çabasındaki, denge arayışındaki bilincin sesini duyarız.

Özellikle *Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı*'ndaki Andronikos Müşfik'in, İoakim Fikret'in birer izdüşümü gibidir. İkisinin ağzından da, ölene dek birbirlerinden kopamamalarına yol açan B. konuşur sanki. Andronikos şehirden, yeni düzenden kaçıp doğaya, *Ada*'ya gider. Kendini, insanlığı, düzeni, kaçışını… sorguladığı bir yolculuğa çıkar ormanın içlerine doğru. Ama 'derinlere dalamaz', kendi ördüğü 'bir duvara gelip dayanır' sonunda. Yaptığının boşluğunu kavrar ve 'duvarın ötesine geçmek için geri dönmesinin'

gerektiğini, ancak bu şekilde 'attığı adımın bir anlam kazanabileceğini' anlar. İnsandır sonuçta; insanlığa, insanlara kopmaz bir bağla bağlıdır.

Geri döndüğündeyse cezadan başka bir şey bulamaz. Düzenin bekçileri tarafından bir zindana kapatılıp işkence edilerek öldürülür. İşkence yöntemiyse hayli ilginçtir; uykusuz bırakıp sürekli konuşturarak öldürürler Andronikos'u. Yani hayvanlarla paylaştığımız alt beyinden tamamen koparıp, kortekse, üst beyne hapsederek.

İoakim ise şehirde kalır, öbürlerine olduğu gibi yeni düzene de ayak uydurur ve hayatta kalır. Onun cezası dışarıdan değil içeriden gelecektir: "... Sanki bütün ömrünce kendisini kovalamış olan o eski eksiklik, o suçluluk tadı. Sanki doğduğu günden bu yana durmadan duymuş da alışmış olduğu…" Hayatta kalması kayıp ikizinin ölümü sayesinde olur. Ama Andronikos'un ölümüne tanık olmak, çok sevdiği 'tilkiciği' suda boğmak ve bunların yükünü taşımak zorundadır *Tepe*'ye doğru.

Yalnızca *Gece*'de başka bir bilinç –tam ortada durabilmeyi başarmış bir üst bilinç– konuşur gibidir ve anlattığı, yavaş yavaş denizin karanlıklarına gömülen bir medeniyet, geceye batan bir şehir, uykuya dalan bir akıl, ana rahmine dönen bir adamdır sanki. Bütünleşirken parçalanma, parçalanırken bütünleşmedir anlattığı. Son bölümde (s. 109)** ana karakter gerçekten ana rahmine döner; ikiziyle (Jung'un *anima*'sı, ya da Lacan'ın *le reel*'i de denebilir buna) yüzleşir ve benliği parçalanır.

En belirgin özellikleri soğukkanlılık, dengelilik olan bu ses tek bir yerde, o da gerçek bir olay karşısında yükselir. Bir tek "Cinayetin Azı Çoğu"nda (*Ne Kitapsız Ne Kedisiz*) yükselir Karasu'nun sesi: "Bursa'da 1747 köpek ile kedinin (ister uyuşturulmuş ister uyuşturulmamış olsun) fırına atılarak yakılması, gazetenin dediği gibi 'vahşet'tir. Bunu bir Veteriner Müdürünün yapması (yaptırması), 'vahşet'tir. Bunu, halkın sağlığını korumak gerekçesiyle, 'içleri sızlayarak' yapmış (yaptırmış) olanların düşünce düzeyi konusunda aydınlanıyoruz ama bu aydınlanışımız, iyi niyetlerle işlenebilecek kıyımlar konusunda da bizi uyarmazsa, *bize* yazık olur. 'Birçok kişi'nin bu çalışmaları desteklemiş olması –aferin onlara!– işlenen suçu hafifletmez, yaygınlaştırır." N

* (Vanishing Twin Syndrome) Çoğul olarak başlayan bir gebelikte bebeklerden birinin küçülüp yok olması; plasenta tarafından absorbe edilmesi. Tüm gebeliklerin yüzde 2'si (1/8, yüzde 10 ya da yüzde 50 olduğunu söyleyenler de var) bu şekilde seyrediyor. Nedeni 'doğal seçilim' deniyor şimdilik. Yapılan araştırmalarda hayatta kalanlarda bir anormallik görülmezken, 'kaybolan'da kromozomal bozukluklar saptanmış.

Hayatta kalan (surviving twin) üstündeki psikolojik etkileri: –spekülatif olmakla birlikte– sürekli yalnızlık hissi, ilişki kurmakta güçlük ya da kayıp karşısında çöküntü, çocukken hayali arkadaşlarla konuşma, devamlı ve nedensiz suçluluk duygusu/vicdan azabı, hayvanlara aşırı düşkünlük vb.

** Bir kapıdan içeri itileceğim. Karanlığın içine. Gözlerimin karanlığa alışmasını beklemem boş belki de; herhangi bir ışık damlası, tozanı yok bu karanlığın içinde. …. Beni kapıdan içeri iterken, O., istediğini şimdi göreceksin diyordu; karşıdan, uzaktan, bildiğim bir yüzün bana doğru gelmekte olduğunu göreceğim. Bildiğim ama gene de çıkaramadığım bir yüz. …. Birden boğmak isteyeceğim onu. Deli gibi atılacağım boynuna doğru. Yıldırıcı bir acı, her yanım kesiliyormuş gibi bir acı duyarken korkunç bir şangırtı içerisinde yere düşeceğim. Parçalanmış ışıkların yanı sıra O., Sevinç, Sevim, sağır bir sarışın çocuk, bir tek yüzde toplanmış, kanlar içinde, gülerek bakmakta olacaklar bana, aynalarda sanki, ya da yerde, belki de kafamda… Her yanımda yapış yapış bir acı, çok eski, koyu bir koku. Işık yavaş yavaş kararırken ben, benim artık, kırılmış her parçanın içerisinde. Aynada tanıyamadığım ben. Binlerce parça. Artık ben de olmayan yüz binlerce parça.

Sokak hayvanlarını öldürenlere 90.000 lira ceza

Balıkesir İl Çevre Müdürlüğü'nce geçtiğimiz yıl hayvanlar adına çok önemli bir karar verildi. Yaklaşık 50 sokak hayvanını öldüren üç kişi toplam 90 bin lira para cezasına çarptırıldı. Yapılan itirazı Marmara Sulh Ceza Mahkemesi'ndeki bir yargıç reddetti ve cezayı onayladı. Hayvanlara edilen eziyetlerin cezasız kalmaması adına, verilen karar dönüm noktası niteliğinde.

Hayvan ambulansı: Alo 153

Barınak Gönüllüleri Derneği (BGD) yaklaşık dört yıl önce 'Kalbimiz Sokakta Atıyor' adlı bir kampanya başlattı. Birçok sanatçı bu kampanya için önce sokak hayvanlarıyla objektiflerin karşısına geçti, sonra da sahneye çıktı. Bu, kimsesiz sokak hayvanları için yapılan en büyük etkinliklerden biri. Konserden elde edilen gelirle ilk önce sahipsiz hayvanlara hizmet verecek bir engelli rehabilitasyon merkezi kurulması amaçlandı. Ancak yetkililer, bu merkez için uygun bir yer bulunamayınca, konser geliriyle bir hayvan nakil ambulansı oluşturulmasına karar verildi. İşte BGD ve İBB'nin (İstanbul Büyükşehir Belediyesi) ortaklaşa yürüttükleri bir proje olarak hayata geçen hayvan nakil ambulansı, 15 Haziran 2009 tarihinden beri yedi gün 24 saat durmaksızın çalışıyor. Alo 153 aklınızda bulunsun.

Godard'ın denklemiyle Bir+Bir

Kasım 2009'da kapanan *Roll*'dan iyi bir haber de almıştık; yeni bir derginin eli kulağındaydı. Neyse ki fazla bekletmediler bizi, *Bir+Bir*'in ilk sayısı Mart ayında yayımlandı. *Express* ve *Roll*'dan bildiğimiz ekibin çıkardığı *Bir+Bir* hayata dair her şeyin iç içe olduğu bir dergi; müzik, edebiyat, siyaset, sinema, fotoğraf, yemek, spor... Ekipten Yücel Göktürk'ün sözleriyle: "*Roll* müzik merkezliydi. *Bir+Bir* o anlamda merkezsiz, çok merkezli. *Roll*'un yelpazesi de genişti ama bu daha farklı. Gündelik hayatta dokunduğumuz her şeyle ilgili..."

Emanet Kardeş Bayramlar

Boş Bulunup Yanlış Bildiğimiz 101 Şey-Gafillikler Kitabı'nın ardından Akdoğan Özkan'ın yeni kitabı *Kardeş Bayramlar* gene İnkılâp Yayınevi tarafından yayımlandı. Zengin Türkiye coğrafyasında farklı inanç gruplarının farklı (dini) bayramları ve özel günleri, tarihler, ritüeller ve seçme resimlerle anlatılmış. Renkli, dinamik bir kitap. Akdoğan Özkan, bu kitabı, bu ülkede birlikte yaşamış/yaşayan kardeşleri birbirlerinden haberdar etmek; o bayramların anlamlarını, gündelik yaşamdaki kültürel yansımalarını aktarmak; kardeşin bayramını kardeşe emanet etmek için yazdığını söylüyor.

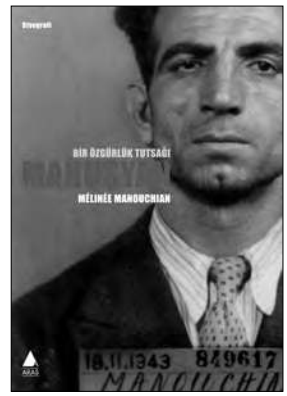

Haritalarla İstanbul hikâyeleri

Sanat tarihçisi Dr. Ayşe Yetişkin Kubilay'ın, Topkapı Sarayı Müzesi Başkanı Prof. Dr. İlber Ortaylı'nın danışmanlığında hazırladığı *İstanbul Haritaları 1422-1922* adlı kitap Denizler Kitabevi tarafından yayımlandı. Özel bez ciltli sert kapak, 6 renk baskı ve özel kutusunda 290,00 TL'ye satılan kitapta İstanbul'un 500 yıl içindeki farklı dönemlerinden 100 harita hikâyeleriyle okura sunulmuş. *İstanbul Haritaları* fetih öncesinden başlayıp Osmanlı İmparatorluğu'nun son günlerine uzanarak İstanbul'un gizli kalmış güzelliklerini, dönemin haritaları ve gezginlerin tanıklıklarına dayanarak anlatıyor.

Manuşyan
Bir Özgürlük Tutsağı

Aras Yayıncılık tarafından yayınlanan *Manuşyan: Bir Özgürlük Tutsağı*, İkinci Dünya Savaşı yıllarında, işgal altındaki Paris'te, faşizme karşı verilen direniş mücadelesinin liderlerinden Misak Manuşyan'ın yaşamını anlatıyor. Misak'ın karısı Mélinée tarafından yazılan kitapta, Manuşyan'ın 1906 yılında Adıyaman'da başlayan 37 yıllık yaşamının çarpıcı ayrıntılarıyla birlikte 23 yoldaşıyla aynı anda kurşuna dizilmeden önce karısına yazdığı, "Canım Melinée'm, sevgili küçük yetimim..." diye başlayan mektubu okunmaya değer.

Seamus Heaney İstanbul'da

1995 yılında Nobel edebiyat ödülünü kazanan şair Seamus Heaney, Mayıs ayında İstanbul'a geliyor. 12-16 Mayıs tarihlerinde düzenlenen Uluslararası İstanbul Şiir Festivali'ne, tema ülke İrlanda kapsamında katılacak olan Seamus Heaney İrlanda'nın gelmiş geçmiş en büyük yazarlarından biri. Somerset Maugham Ödülü'nü alan *Dead of a Naturalist* adlı ilk kitabını, *Door into the Dark* (1969) ile *Wintering Out* (1972) adlı şiir kitapları izledi. Son yıllarda Oxford, Harvard ve Berkeley üniversitelerinde konuk profesör olarak dersler veren Heaney'i dünya gözüyle görmek ve tanıma fırsatı kaçmamalı.

Anaïs Nin

Keskicinin Saati (Ragtime*)

Kent sağ yanına yatmış uyuyordu. Gördüğü korkulu düşlerle ürperiyordu. Bacalardan horultular yükseliyordu. Bulutlar her yanını kapatamadığı için ayakları açıkta kalmıştı. Bulutlardaki bir delikten dışarı beyaz tüyler dökülüyordu. Şehrin göbeği rahatlasın diye bütün köprüler düğmeler gibi açılmıştı. Kent yanan her lambanın altına kendini çizip duruyordu.

Ağaçlar, evler, telgraf direkleri yana yatmıştı. Eskici çatılar, mahzenler, soluk alıp veren kanalizasyonlarla açık boruların çevresinde dolanıyor, kırık şişe, atık eşya, kâğıt, teneke ve bayat ekmek gibi döküntüler arıyordu. Uyuyan kentin ceplerine girip çıkıp torbasını dolduruyordu. Kentin göğsündeki saat ceplerini, kol yenlerini ters yüz ediyor, kirli yakasını, saçlarını karıştırıyor, kopuk telleri topluyordu. Mandolin tamiri içindi kopuk teller. Kol ağzına geçirilmiş pervazlar, ekmek kabukları, kırık saat camları, tütün parçacıkları, metro bileti, tel ve pul. Eskici, kirler ve kokular arasında sessizce çalışıyordu.

Torbası giderek şişiyordu.

Kent yavaşça sol yanına döndü ama evlerin gözleri hâlâ kapalı, köprülerse açıktı. Eskici sessizce çalışıyor ve sağlam şeylere hiç bakmıyordu. Gözleri hep kırık, eski, solmuş, parçalanmış bir şeyler arıyordu. Sağlam öteberi onu üzüyordu. Sağlam eşyayla ne yapılabilirdi ki? Alın müzeye kaldırın. Dokunmayın bile. Oysa yırtık bir kâğıt, tek kalmış bir ayakkabı bağcığı, tabağı olmayan bir fincan onu heyecanlandırırdı. Bunlar değişebilir, dönüşebilir nesnelerdi. Bükülmüş bir boru parçası, sapı olmayan sepet ne güzel. Tıpası olmayan bu şişe, anahtarı kayıp kutu ne güzel. Yarım yamalak bir elbise, bir şapka kurdelesi, tüyü eksik bir yelpaze ne güzel. Bir fotoğraf klişesi, bir bisiklet tekerleği, kırık bir plak... Parçalar, eksik dünyalar, döküntüler, enkaz, eşyaların sonu, değişimin başlangıcı.

Eskici mutlulukla başını salladı. Adlandırılamayan bir nesne bulmuştu. Parlak ve yuvarlaktı. Anlatılmaz bir şeydi. Mutluydu. Aramaya son verecekti artık. Şehir taze ekmek kokusuyla uyanmak üzereydi. Torba dolmuştu. Hatta torbasında şans getirsin diye bir kedi kuyruğu vardı ve içinde pireler uçuşuyordu.

Gölgesini peşinde sürükleyerek iki kez yere iyice eğildiğinde torbanın gölgesi deve hörgücü gibi göründü. Sakalı devenin ağzı, yürüyüşü devenin kum tepelerinde sallanarak gidişi gibiydi. Ben devenin hörgücünde oturuyordum.

Beni kentin dışına götürdü. Burada ağaç yoktu. Köprü yoktu. Kaldırım yoktu. Toprak. Sadece sertleşmiş toprak yol vardı. Yıkılmış evlerden kalan isli ağaçlardan yapılmış barakalar. Barakalar arasında Romanların at arabaları. Barakalar ve at arabaları arasında ancak

tek kişinin geçebileceği bir patika. Barakaların çevresinde çitler, içinde paçavralar. Yatak, iskemle, masa yerine kullanılan paçavralar. Üstlerinde erkekler, kadınlar ve çocuklar. Kadınların içinde yeni çocuklar. Pireler. Eski bir ayakkabıya yaslanmış bir dirsek. Süzgün gözleri mandolin teline bakan doldurulmuş geyiğe yaslanmış bir baş. Eskici isimsiz nesneyi kadına uzatıyor. Kadın bu yuvarlak nesneyi eline alıp evirip çeviriyor. Tik tak sesleri duyuyor. Bunun bir saat olduğunu söylüyor. Eskici alıp kulağına dayıyor ve saat gibi tik tak sesi çıkardığını ama akreple yelkovanı olmadığına göre zamanı gösteremeyeceğini söylüyor. Tik tak diye zamanın geçtiğini gösterebilir belki ama saati gösteremez.

“Ve bütün gece eskici şarkıya devam etti: Yeni, yeni değildir; yeni, yeni değildir. Sonunda ben uykuya yenildim. Beni kaldırıp torbalarına atmışlar.”

Barakanın tepesi Arap çadırı gibi sivri. Pencereler Asyalıların gözleri gibi çekik. Pencere pervazında bir çiçek saksısı var. Bir mezardan kopmuş demir saplar üstüne iliştirilmiş boncuklar. Kadın, çiçeği suladıkça demir saplar paslanıyor.

Çamurlu suda oturan çocuklar eski bir ayakkabıyı sandal gibi yüzdürmeye çalışıyor. Kadın kırık makasla ipi kesiyor. Eskici kırık gözlükle gazete okuyor. Çocuklar su sızdıran kovalarla çeşmeye gidiyor. Geri dönünceye kadar kovaları boşalıyor. Eskiciler torbalarından çıkan nesnelerin başına çömeliyor. Çiviler dökülüyor. Bir kiremit. Harfleri düşmüş bir trafik levhası.

Arkalarındaki arabadan çamurda sürüklenerek getirilen bir büst çıkıyor. Büstün başı bir yana dönmüş. Kolları ve bacaklarına ne olmuş? Eski öteberi yığını içinde mi? Pencereden atılıvermiş mi? Şafak vakti bulunmuş bir insan heykeli parçası.

Barakanın çatlaklarından tek telli mandolinin sesi geliyor.

Eskici iltihaplı tek gözüyle bana bakıyor. Dibi olmayan bir sepeti tutuyorum. Bir şapka kenarı. Bir palto astarı. Kendime dokunuyorum. Ben de yarım mıyım? Kollarım, bacaklarım, saçım, gözlerim var mı? Ayak tabanım nerede? Ayakkabımı çıkarıp bakıyorum. Gülüyorum. Ayak tabanıma mavi bir bez yapışmış. Eski püskü ama kobalt tozu gibi bir mavi.

Yağmur yağıyor. Bir şemsiye iskeleti buluyorum. Şarap kokan şişe mantarları yığını üstüne oturuyorum. Bir eskici geçiyor. Elinde bir bıçak sapı var. Onunla istiridye kabuklarıyla dolu bir patikayı işaret ediyor. Patikanın öteki ucunda benim mavi elbisem var.

Elbisemin yitişine ağlamıştım. On yedi yaşındayken bu elbiseyi parçalayıncaya dek dans etmiştim. Elbiseyi giymeye çalışıyorum ama üstümden düşüyor. İçinde kalamıyorum. Ben buradayım; elbise de burada ama yine de onu sonsuza kadar yitirmişim işte. Açık havada dans ediyorum. Topuklarımdan biri kırılıyor ve yere düşüyorum. Yağmurlu bir gece sevgilimi deli gibi öperek bir tepeye tırmandığım sırada yitirdiğim topuk bu.

Ya öteki şeyler, kaybettiğimi düşündüğüm bütün öteki şeyler nerede acaba?

Eskici bana bir akıl dişi ve uzunken kestiğim saçımı uzatıyor. Sonra bir paçavra yığınına dalıyor ve ben onu kaldırmaya uğraşırken, kolları saman dolu bir korkuluk ve üstünde kurşun deliği olan bir silindir şapka buluyorum.

Eskiciler kırık kepenkler, pencere çerçeveleri, naylon sakallar, kestane, atkuyruğu, geçen yıldan kalma kutsal palmiye yapraklarıyla yaktıkları ateşin başına toplanmış. Sakat adam gövdesi üstünde oturuyor. Takma ayakları yanında duruyor. Barakalarla arabalardan kadın ve çocuklar çıkıyor.

İnsan bir şeyini attıktan sonra bir daha hiç bulamasa olmaz mı, diye soruyorum.

Eskici yarım ağız gülüyor. Bir gülüş parçası bu, yarım gülüş. Hep birlikte şarkıya başlıyorlar. Barakalarında bir Çin feneri gibi asılı duran sarmısağın kokusunu duydum ilkin. Sarmısak kokusunu karışık bir şarkı izledi.

Hiçbir şey yitmez, olsa olsa değişir
Yeni tele dönüşür eski tel
Yeni torbaya eski torba
Yeni tavaya teneke tava
Yeni pabuca eski pabuç
Yeni ipeğe eski saç
Yeni şapkaya hasır şapka
Genç adama çocuk
Ve yeni, yeni değildir
Yeni, yeni değildir
Yeni, yeni değildir

Ve bütün gece eskici şarkıya devam etti: Yeni, yeni değildir; yeni, yeni değildir. Sonunda ben uykuya yenildim. Beni kaldırıp torbalarına atmışlar. N

İngilizceden çeviren **Şefika G. Kamcez**

*Piyanoda iki elin birbirinden ayrı ritimler çaldığı, kesik tempolu erken caz müziği. Yirminci yüzyıl başlarında ABD'de popüler olmuştu. Aynı zamanda rag sözcüğü paçavra anlamına geliyor.

ANAÏS NIN (1903-1974) Fransız asıllı roman ve öykü yazarı. Sekiz ciltten oluşan günlüğüyle ünlüdür. Yazılarında gerçeküstücülüğün ve Otto Rank'tan aldığı psikanaliz derslerinin etkisi görülür. 1966'da günlüğünün ilk cildini yayımladı. Birçok eleştirmen Nin'in kadınlıkla ilgili eşsiz anlatımına, lirik üslubuna ve psikolojik sezgisine hayranlık duyar. Bazıları ise narsistik olarak değerlendirdikleri kendine dönüklüğünü eleştirir. Bu konudaki tartışmalar ölümünden sonra yayımlanan *Delta of Venus: Erotica* (1977, *Venüs Üçgeni*) adlı yapıtından sonra daha da arttı. Türkçe yayımlanan kitaplarından bazıları: *Henry ile June Günce 1931-1932, Cam Fanusun Altında, Elena Lawrence'ın Batık Kadını, Ateş Merdivenleri İçsel Kentler 1, Albatrosun Çocukları İçsel Kentler 2, Aşk Evindeki Casus, Minotor'u Kışkırtmak, Dört Odalı Kalp.*

Sean O' Toole

Rephile'e Giden Yol

"HEY, PAPA CROCS, NE ZAMANDIR KAMYON KULLANIYORSUN?"

"Yirmi yedi yıldır."

"Ha, Mandela'nın hapiste olduğu zamandan beri."

Barda Moses Skweyiya'nın yanında oturan kır saçlı adam bezgince gülümsedi. Benzetmedeki gerçek canını yakmıştı. Yirmi yedi yıl.

"Sanırım. Hiç böyle düşünmemiştim," dedi, yavaş, kararlı bir sesle. "Tıpkı Mandela gibi."

Sam "Papa Crocs" Ngwenya biranın kalanını plastik bardağa boşalttı.

"Haydi, Mandela'ya içelim." Moses bardağını kaldırdı. "Mandela'ya!"

"Mandela'ya."

Bira sıcak ve tatsızdı, kötüydü tadı. Sam tuvalete gitmek için izin istedi. Bira çişini getiriyordu, tahminen bütün gece kalkıp duracaktı bu yüzden.

Yıpranmış bilardo masasının çevresinde dikilen dört gencin arasından yol bulup geçti. Eğrilmiş bacakları ve sarhoş nidalarına rağmen gözleri açıktı. Ölçülü bir sertlikle baktılar. Sam kimseye çarpmamaya özen gösterdi. "Papa Crocs" –bu takma adı yıllardır duymamıştı. Moses ona yalnızca bu saçma adla seslenirdi. Germiston Taşımacılık kapanalı on iki yıl olmuş muydu ne?

Sam tuvalete doğru perdenin arkasına süzüldü. Moses'ı düşündü işerken, onunla karşılaşmayı beklemiyordu. Şirkete ilk geldiğinde tazecik bir gençti, çiftlikten parka gelmiş şaşkın ve şen şakrak biri. İki yıl boyunca hamallığını yapmıştı, bu saçma takma ad da beraber yaptıkları yalnız yolculuklardan birinde uydurulmuştu. "Papa Crocs" –zararsız bir ad, timsah anlamına gelen Ngwenya biraz daha saygılı bir maskaralık, gerçekten. Bu çocuğu her zaman sevmişti.

Ellerini yıkarken etrafına bakındı. Oldukça temizdi tuvalet, ama burası da restoran gibi çıplaktı, hatırladığı gibi değildi. Bilardo oynayan gençlerin arasından geçip dönerken barda iki kız gördü. Kızların gözleri yukarıdaki televizyona kitlenmişti, hemen hemen onun kızı yaşındaydılar. Beş yıl önceki ziyaretinden bu yana çok şey değişmişti. Hamburgerci Wimpy'yi hâlâ hatırlıyordu. Bu Yebo Yes tavernasının mönüsüyse bira kartonu arkasına karmakarışık, çalakalem yazılmış sözcüklerden oluşuyordu. Herhalde yeni yapılan paralı yol Bay Frank için pek iyi olmamıştı.

Sam öğleden sonra seçtiği güzergâhta ilerlerken, Frölich Motorları'nın sahibi aksi Bay Frank'ı görmeye can atıyordu. Bu koca adamın Stuttgart ve Windhoek'teki anılarını, bir

yük treni tepesinde ufak sırt çantası ve gençlik hırsları dışında hiçbir şey taşımadan yaptığı efsane Güney Afrika yolculuğunu dinlemekten her zaman keyif almıştı. Rephile hâlâ kundakta gülücükler dağıtan bir bebekken, ona bu tuhaf kuzeyli Almandan sıklıkla söz ederdi. Biricik kızını rüyalara daldırmaya yarayan, fantastik yol karakterlerinden biriydi. Her şey nasıl da değişmişti. Rephile'in artık uyku öncesi hikâyelere ihtiyacı yoktu, bugünlerde televizyon ihtiyacı olan bütün hikâyeleri veriyor gibiydi.

"Karın nasıl?" diye sordu Moses, Sam otururken.

"İyi."

"Ya kızın… Neydi adı?"

"Rephile. O da iyi. On iki yaşında."

"On iki! Şirket kapanalı o kadar çok olduğunu hiç fark etmemişim."

"Mayıs 1993."

"*Eish*, hafızan çok kuvvetli Papa Crocs. Bazı şeyler hiç değişmiyor."

"Senden ne haber, evlendin mi?"

"Asla. Evliliğe ihtiyacım yok benim."

"Neden?"

"Kendi hayatımı yaşamak istiyorum. Her kasabada bir kadınım var. Bir eşe ihtiyacım yok, henüz değil."

"Kaç yaşındasın, Moses?"

"Ekimde otuz olacağım."

"O halde çok geçmeden bir eşe ihtiyacın olacak."

"Belki, ama henüz değil. Şimdilik kısıtlanmış değilim, sınırsızım."

"Belki, ama henüz değil. Şimdilik kısıtlanmış değilim, sınırsızım. Sam onun tanıdık tuhaf sözcük seçiminin anlamını, kendinden emin kararlılığını düşündü. Kısıtlanmamış. Sınırsız. Kendisi gençken asla böyle konuşmamıştı."

Sam onun tanıdık tuhaf sözcük seçiminin anlamını, kendinden emin kararlılığını düşündü. Kısıtlanmamış. Sınırsız. Kendisi gençken asla böyle konuşmamıştı. Yirmi iki yaşında Zandi'yle evlenmiş, üç yıl sonra da kamyon kullanmaya başlamıştı.

"Bir tane daha içeceğim, sen de ister misin?" dedi Moses, boş bira şişelerini masadan toplarken.

Sam başını onaylar biçimde salladı ve Moses uzaklaşırken birden buna pişman oldu. Kwaito müziğinin düşük, ısrarlı temposu başını ağrıtmıştı. Nadiren bira içerdi, özel durumlarda yalnızca, tabii eğer eski bir tanıdıkla şans eseri karşılaşması böyle tarif edilebilirse. Uyumalıyım, diye düşündü genç kadınların oturduğu yerdeki televizyona bakarken. Başlarını tempoyla uyum içinde sallıyorlardı. Yaşlıyım ben, buraya ait değilim. Bu müzik çok tuhaf. Hemen kendini yokladı: Rephile de bu müziği sever.

Moses elinde iki soğuk birayla geri döndü.

"Hangi şirket için çalışıyorsun, Papa Crocs?"

"Roodeport'taki ufak bir şirkette. Parası pek iyi değil ama Soweta'ya çok yakın. Karım bir plan yapmamı istedi. Akşamları paydos edip eve gelebileceğim bir iş bulmamı söyledi. Bulabildiklerim içinde en iyisi buydu. Ya sen? Senin şirketin nasıl?" Arkadaşının solmuş tulumuna baktı. Tulumun cebinden şirketin arması sökülmüştü, Sam hemen anlamıştı. Moses işten çıkartıldığında tulumunu bırakmamıştı.

"*Eish*, hayat zor şimdilerde. Sanırım bu işten vazgeçsem iyi olacak, Papa Crocs, boş ver içelim. Bu işten bir gelir sağlayamıyorum. Şimdiki gibi, örneğin, Durban'a doğru tek yön gidiyorum. Kısa süreli bir iş. Geri dönmem için tren parası verdiler, üçüncü sınıf. Dönüşü kendim halletsem daha iyi."

"Ne yazık ki Newcastle'a gidiyorum. Durban'a gidiyor olsam benimle dönebilirdin."

"Sağol Papa Crocs, sen iyi bir adamsın… Tıpkı Mandela gibi." Yüzüne arsız bir gülümseme yerleşti. Sam'le kadeh tokuşturdu. Benzetmeyi oyun oynayan gençlerin duyup

bakacakları kadar yüksek bir sesle tekrar etti. Sam bir ağız dolusu birayı alelacele yuttu. Gençler oyunlarına kaldıkları yerden devam etti. Moses ayaklandı.

"Yeni karımla konuşacağım, şurada," dedi, başıyla bar tarafını gösterirken.

Sam eski hamalının ağır ağır barda dolanmasını izledi. Uzun adımları kendinden emindi, ne istediğini biliyordu. Barda yalnız başına oturan bir kadının yanında durdu. Kadın kendine oldukça büyük gelen bir Orlando Korsanları tişörtü giyiyordu. Elbise gibi duruyordu. Belki de şimdilerde moda buydu? Sam tuvaletten dönüşte onu gördüğünü hatırlamıyordu. Bilardo masasının etrafındaki gürültücü gruptanmış gibi de görünmüyordu. Onlar konuşurken içeri girmiş olmalıydı. Belki bu çıkması için bir işaretti. Birasının kalanını Moses'a bırakabilirdi, yeterince içmişti. Kalkmaya yeltendi.

"Daha erken Papa Crocs, nereye gidiyorsun?" Moses kolunu kadının omzuna atmıştı. Bir sandalye çekti. "Neo'yla tanış."

Kadının gülümsemesi sert bir bakışa benziyordu.

Ne biçim bir ad bu? Televizyondan fırlamış bir şey gibi geliyordu kulağa, geç saatte SABC1'de yayımlanan programın sunucularının kendilerine taktıkları ad gibi bir şeye benziyordu. Birasını Moses'a uzattı.

"Ne o, yoksa daha içmeyecek misin, Papa Crocs?"

"Hayır, birazdan uyumaya gitsem iyi olacak. Sabah erkenden Newcastle'da olmam gerek."

"Hey, yaşlanıyorsun…"

"… Tıpkı Mandela gibi." Bu sefer kahramanını ondan önce oyuna katmıştı.

Kadının sert, çökmüş gözleri vardı. Sam farkına vardı, aslında kadının zayıf ve kuru yüzü itici değildi. Sol gözünün altında büyük bir yara izi vardı. Sarhoş bir adamla zalim bir gece, diye hayal etti.

"Bay Rooks'un Germiston'dayken sana söz verdiği kamyona ne oldu?" diye sordu Moses.

"Avukatlar götürdü onu. Açık artırmayla sattılar. Bilirsin arada görüyorum o kamyonu, 2701 numaralı olan hani. O benim kamyonumdu. O kamyonda adı yazılı olması gereken biri varsa, o da benim. Bu hâlâ canımı acıtıyor."

Moses aslında dinlemiyor, elini Neo'nun göğüslerinden birinde yaramaz bir çocuk gibi gezdiriyordu.

"Ya sen, sana ne oldu Moses şirket kapandıktan sonra?"

"*Kwasa kwasa*'yı sevmeye başladım."

"Efendim?"

"*Kwasa kwasa*! Aman sen de hiçbir şey bilmiyorsun, Papa Crocs. Müzik, Zambiya'dan."

"Anlıyorum. Zambiya'da çalışmaya nasıl başladın?"

Moses güldü. "Hayır, hayır, Afrika içlerine uzak mesafeye mal taşıyan bir şirketteydim."

"Afrika." Bu sözcük tekrarlandıkça Sam'in ağzında ılık, yabancı bir tat bırakmıştı. Birbirine karışmış tarçın, mango ve kırmızıbiber tatları gibiydi. Kamyonuyla Polokwane'den öteye gitmemişti hiç. "Pekiyi, işler neden kötü gitti?"

Neo kıvrandı ve Moses'ın eline bir şaplak attı. Memesinin ucunu çimdiklemişti.

"O uzak mesafeye mal taşıyan şirket, onlar sadece sahtekârdı. İşe başladığımda şu arabanın şoför adına kayıtlı olması için yapılan anlaşmalardan birini imzalattılar. Çok heyecanlanmıştım. Asıl şimdi gerçekten sınırsız olmak için bir şans yakalamıştım. Ama *daai ding is fokol net,* saçmalık." İçindekileri kusmuştu. "Beni dolandırdılar, o kamyonu benim

Sean O'Toole
1968'de Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Pretoria şehrinde doğdu. Cape Town Üniversitesi'nde yaratıcı yazarlık eğitimi aldı. *Art South Africa* dergisinin editörü ve *Sunday Times*'da yazıları yayımlanıyor. "Rephil'e Giden Yol" adlı öyküsü Afrikalı yazar adaylarının öykülerinin toplandığı *African Road*'un 2006 seçkisinde yer aldı.

üzerime bile kaydetmemişler. Zambiya'dan döndüğümde de beni kovdular. İş hacminden fazla şoförleri olduğunu söylediler. Diyeceğim o ki, şu yetkilendirme hikâyesi sadece lafta kalıyor."

Moses koca bir yudum bira içtikten sonra elinin tersiyle ağzını sildi. Yeniden gülümsedi. Bu yakınma onu rahatlatmaya yetmemişti ama Sam'e daha önce düşünmüş olduğu bir şeyi anımsatmıştı.

"Biliyor musun, bu hükümet bizi yetkilendirmek istediğini söylüyor ama kim denetliyor ki?" Pek de uygun düşmemişti ağzından çıkan sözcükler. Devam etti.

"Biliyorsun Moses, ben politikacı değilim, politikadan da pek hoşlanmam, her neyse, ama görüyorsun ya, bu bizim taşımacılık işinde bilinen pilotlar var. Tren makinistleri var tanınmış olan. Gemi kaptanları var, onlar da tanınmış. Ama biz, kamyon şoförleri…" Düşünce silsilesini kaybetmişti. Kesin biradandı, bira her zaman düşüncelerini bulanıklaştırır, dikkatini dağıtırdı.

"*Ai*, bu yaşlı adam, fazla ciddi. Haydi git biraz daha bira al." Neo'ydu konuşan. Sam ilgiyle kadına baktı. İlk kez konuşmuştu, genellikle Moses'ın boşalan bardağına bira doldurmakla meşguldü. Kadın onun şaşkın bakışlarıyla karşılaştı. Düşmanlık yoktu, sonsuz bir anlaşmazlık vardı sadece. Moses'a baktı. Gözleri kan çanağına dönmüş, parmakları kadının futbol formasının içinde karartı gibi görünen büyümüş meme uçlarıyla oynamakla meşguldü. Boş yere söylemişti bütün bunları. Sam zavallı başını öne düşürdü.

Nasıl olmuştu da düşünce silsilesini böyle kaybetmişti? Sabah kamyonu kullanırken belirginleşmişti bu düşünceler. Tim Modise'yi dinliyordu, 702'de. Tim yetkilendirmeyi tartışıyordu. Stüdyo konuğu bir BEE uzmanıydı. Bazen, özellikle kesin olan meclis kararlarını sorguladıklarında, sözler akar gider, ama Tim uzmanın yorumlarını netleştirmesini sağlarken konuyu hep istediği yere getirirdi. İşte Tim'i bu yüzden seviyordu, işte bu yüzden o radyo gazetecisinin programını cızırtılı orta dalga kanalı olan SAfm'de takip ediyordu.

Radyonun düşüncesi kamyonunun arkasındaki yatağını hatırlatmıştı. Yatağa gitmenin tam zamanıydı. Burası artık ona göre değildi.

"Moses'a hoşça kal dediğimi söylersin," dedi.

Moses tuvaletteyken kalkmaktan dolayı suçluluk duydu. Ama artık eski hamalı ona bağlı değildi, şimdi kendi seçimleriyle yaşayan biriydi, mirasını iyi kullanıyordu. Nasıl olsa onlar artık bir ekip değildi, artık değildi.

Nehir kenarındaki sis kamyonların park ettiği yere yayılmıştı. Sam sis içinde zorlukla kamyonunu aradı. Hayal kırıklığına uğramıştı. Bay Frank'ı görmeyi ve onun önemsiz şakalarına gülmeyi ummuştu. Bunun yerine, yıllardır aklına gelmeyen biriyle biralı bir sohbete yakalanmıştı. Kamyona binerken, bir anlık da olsa Neo'yu düşündü. Aslında onu düşünmek daha karmaşık düşüncelerin başlangıcıydı. Daha ne kadar Rephile yaşlı ailesinin koruyucu kanatları altında rahatça barınacaktı? Düşüncesinin yanıtını bilmek istemedi.

Sam ranzasına uzandı, başının üstüne yapıştırdığı fotoğraflara baktı. Yeterince iyi değildi ama bu da bir şeydir, diye düşündü, Chiawelo'daki gri tuğladan yapılmış evini incelerken. Soweto'nun güney batısında olan evinin fotoğrafına kaç kez bakmıştı kim bilir? Rephile önde, gülümsüyor, omzunun üzerindeyse evin numarası görünüyordu: 2841. Duvarı yan kapıya kadar özensizce beyaza boyanmıştı. Başka bir fotoğrafa baktı. Rephile, okulun ilk gününde, Sam Durban'daydı o gün. Zandi'nin, yalnız bir gülümsemesi vardı. Yirmi yedi yıl süren bir yalnızlık. Tıpkı Mandela gibi, diye kendi kendine bir espiri yaptı.

O da yalnızlığına, benzer bir tapınak inşa etmiş miydi? Herkes hapiste öyle yapmaz mı? Yanında getirdiği *Sowetan* gazetesine uzanırken, düşündüklerine güldü. Jon Qwelane'siz

geceler aynı değildi. 702'deki patronların onu açığa almasından sonra akşamlar aynı geçmiyordu. Qwelane'in kararlı, yavaş ve dağınık konuşmasını, sesindeki telaşsızlığı, özellikle de Cape Town'dan telefon edenlerin sinir bozucu konuşmalarını bastırırken takındığı umursamaz tavrını özlüyordu. Qwelane'e ne olmuştu? Bu yetkisizleştirme miydi?

Gazetenin spor bölümünü açtı, Korsanlar'ın oyuncularından birinin fotoğrafını inceledi. Rephile, bu Vilakazi denen adamı beğendiğini söylemişti. Rephile. Son zamanlarda nerelerde neler gördüğüyle daha da az ilgileniyordu. Giderek Zandi'ye benziyordu, uzaklaşıyordu. Rephile… Onun için ne kadar da uzun zaman beklediklerini düşündü.

İşte döndük. Radyo 702'de Tim Modise programını dinliyorsunuz. Bildiğiniz gibi, bugün stüdyomuzda özel bir konuğumuz var, eski başkan Nelson Mandela. Madiba'yla konuşmak için bulunmaz bir fırsat. Hatlar açık, bizi şimdi arayın. Sıradaki arayan için hazır mısınız Bay Mandela?

"Evet Tim, hazırım. Biliyorsun, 1990'dan beri hazırım."

"Harika. Tamam, Sam Ngwenya var hattımızda. Merhaba Sam, canlı yayındasın. Bay Mandela'ya sorunu alalım."

"Evet… Merhaba, Tim, ben Sam. Nasılsın Tim?"

"İyiyim Sam, Bay Mandela'ya sormak istediğin nedir?"

"Tata Mandela, ben Sam. Sizinle konuştuğum için çok heyecanlıyım."

"Teşekkür ederim, Sam."

"Tamam Sam, sorunu alalım. Biliyorsun, hatta bekleyen birçok kişi var, bu yüzden çabuk ve basit ol, lütfen.

"Özür dilerim, Tim. Tata Mandela, ben kamyon şoförüyüm. Bazen, yani genellikle yollardayım. Geçenlerde kitabınızı, Özgür Bir Afrika'yı okudum. Orada diyordunuz ki, 'İnsan kendi evi olana dek insan değildir.' Katılıyorum. Ama aslında, ben size hapishaneyle ilgili bir soru sormak istiyorum. Hapisteyken hiç Orlando West'deki ilk evinizi düşünür müydünüz?"

"İşte şimdi güzel bir soru sordun, Sam. Bilmem o kadar geçmişi hatırlayabilir miyim?"

"Demek istediğim, ilk eşiniz Evelyn ile evliyken, Bay Mandela?"

"Evet Sam, ben o zamanlar hâlâ Evelyn ile evliydim. Robben Adası'na gönderilmeden önce o evden taşınmıştım, Winnie ile yaşıyordum. Ama bilirsin, Sam, hâlâ hatırlarım, duvarlarında Roosevelt, Churchill ve Ghandi'nin resimleri olan evimi."

Gazete göğsünden düşerken Sam doğruldu. Bölmesinin ışığı hâlâ yanıktı. Kamyona bindiğinde radyoyu açtığını hatırlamıyordu, düşündü, radyonun takılı olduğu konsola baktı. Radyo kapalıydı. Tüm bu saçmalığı rüyasında mı görmüştü? Çişi gelmişti. Kamyondan inerek yakındaki restorana güç bela ilerleyebilirdi. Ortalık sessizdi. Yalnızdı da. Kamyonunun durduğu yerden biraz öteye işedi. Tekrar içeri girdi, yeniden radyoyu kontrol etti. Kesinlikle kapalıydı. Battaniyeye sarılıp yeniden fotoğraflara baktı; ev, Zandi, Rephile. Işığı kapatırken etraf tamamen karanlık ve sessizdi.

"Alo, orada mısın Sam? Sam?"

"Evet Tim, buradayım. Özür dilerim, biliyorsun bu sizin orta dalga kanalınız bazen komik olabiliyor, özellikle de gök gürlerken. Bir yerlerde fırtına var sanırım, seni ya da Tata Mandela'yı duyamadım."

"Sanırım bugün şanslı günündesin Sam. Yapımcım az önce hatta bekleyen öteki dinleyicilerimizin hattan düştüğünü söyledi. Bay Mandela'ya sormak istediğin başka bir şey var mı? Ama sen sormadan önce, tekrarlamak istiyorum, Nelson Mandela'ya soru sormak için aramak isterlerse hatlarımız şu an açık. Tamam Sam, sor bakalım."

"Teşekkürler Tim. Aslında Tata Mandela, size soracağım soru oldukça basit. Size çocuklarınız hakkında bir soru sormak istiyorum. Biliyorsun, Tata, benim bir tane çocuğum var, Rephile.

"Gazete göğsünden düşerken Sam doğruldu. Bölmesinin ışığı hâlâ yanıktı. Kamyona bindiğinde radyoyu açtığını hatırlamıyordu, düşündü, radyonun takılı olduğu konsola baktı. Radyo kapalıydı."

Yaşadığınız bütün zorluklara rağmen, siz şanslıydınız: Makgatho, Makaziwe, Thembi, Zenani, Zindziswa… Bir sürü çocuk. Size zor bir soru sormak istiyorum…"

"Dinliyoruz Sam, ve lütfen çabuk ol, stüdyoda hatta bekleyenlerin ışıkları yanıp sönüyor."

"Tamam Tim, Tata Mandela'ya sormak isterim: Nasıl bir baba, her zaman çok uzaklardayken, hapisteyken belki, bir baba olabilir? Çocuklarınızın saygısını kazanmanız sizin için zor olmadı mı?"

Uyandığında hava hâlâ karanlıktı. Karanlık yeni yeni çekiliyordu. Bazı şoförler çoktan motorlarını çalıştırmıştı. Yeniden işemesi gerekiyordu. Ağzı da kurumuştu. Kamyondan inerken Mandela'yla yaptığı görüşmeyi düşündü. Gerçekmiş gibi görünüyordu, kekelemesi, büyük adamın sorusunu yanıtlarken kendine has tavrı. Yeniden düşündü, ne sormuştu ki? Rüyanın netliği belli başlıklar bırakarak hemencecik yitiyordu. Dün gece Moses'ın tarif ettiğine benzer bir kamyonun yanından geçti. Perdeleri hâlâ kapalıydı, camları buğuluydu.

Sam tuvaletin olduğu kısma girdiğinde, lavaboya doğru eğilmiş adama selam verdi. Aynada kendine, göğsünün üstünde duran şirket logosuna baktı. Yaşlandım… Tıpkı Mandela gibi. Yüzünü yıkadı, ufak bir bezle hızlıca sildi. Dişini fırçalarken tekrar kendine baktı, yolda bir yerde yemeğe karar verdi. Burada yapacak işi kalmamıştı.

Kamyonunu park ettiği çakıllı, geniş açık alan çöp yığını içindeydi. Iskartaya çıkarılmış mısır koçanları, boş konyak şişeleri, eski cep telefonu kartları, güneşten ağarmış mango çekirdeğine benzer çekirdekler, hatta inek pislikleri. Yere bir kamyon tarafından sıkıştırılmış lastiğin üstünden atladı. Güneşten sertleşmiş, yerde kalıcı bir iz bırakmıştı. Şanslıydı, dün gece bunlardan birine takılıp düşmemişti; her yer bunlarla doluydu.

Neo'nun yaklaştığını gördü.

"Günaydın." Sesine neşeli bir hava katmaya çalıştı.

Kadın meydan okuyan bir bakışla yanından yürüyüp geçiyordu. Sanki sabahın ilk saatlerindeki ışık onu tamamen görünmez kılıyordu.

"Günaydın," diye tekrarladı. Kadın durdu, neredeyse gülümsedi.

"Merhaba Papa Crocs." Yüzü dalgın bir gülümsemeyle yumuşadı. Yürümeye devam etti.

Vitesi ikiye attığında, kamyon gıcırdadı, yalpalayarak yeni uyanıyormuş gibiydi. Moses'ın uyuduğu kamyonun yanından geçti. Önemi olmayan sadece karın tokluğuna yapılan bir iş, demişti. Kim suçlayabilirdi ki onu? Sam hızını artırdı, geniş kavisli bir dönüş için tekerleri delice döndürdü. Neo'yu, Yebo Yes tabelasının yanındaki verandada sigara içerken görür gibi oldu. Kamyonu park yerinden çıkarmak için döndürdüğünde aynasına baktı. Gördüğü tek şey birinin siluetiydi, belirsiz ve uçucu.

Radyosuyla birlikte kıpırdandı. Mandela'nın kitabında okuduğu, her mahkûmun zorluklara göğüs germesi hakkındaki şey neydi? Hatırlayamadı. Öyle ya da böyle bu tür düşünceler için henüz çok erkendi. Saatine bakarak, Newcastle'a öğleden önce varabileceğini hesapladı, evini düşündü, hâlâ erişilemeyecek kadar uzaktaydı. N

* Güney Afrika dilinde "Eish" ve "Ai" gibi hayret, şaşkınlık, hayal kırıklığı, öfke belirten ünlemler olduğu gibi bırakılmıştır.

İngilizceden çeviren **Senem Ünal**

FERDA İZBUDAK AKINCI

Küçük Bir Olasılık

KAHVALTI MASASINDAYDILAR.

Yaz bitmiş, bahçedeki büyük akasya ağacının altındaki oval, mermer masanın örtüsü kaldırılmış, her an yağabilecek yağmur düşünülerek sandalyelerdeki minderler çıkarılmıştı. Sabah kahvaltılarını, salonun boydan boya camlı kapısının önünden başlayarak bahçeye uzanan, evin geniş verandasında yapıyorlardı artık. Sonbahar geldiğinde bahçeden birden vazgeçemezler, böyle adım adım çekilirlerdi eve.

Bahçe, kızıl kahverengi yaprakların uçuştuğu, yazın yırtıcı parlaklığını yitirmiş havanın hafif nemli kollarıyla ağaçları sardığı, dış kapıya uzanan toprak yolun iki yanında ekili zambaklardan ve bahçeye inen merdiven kıyılarına konmuş saksılardaki sardunyalardan başka yeşil rengin kalmadığı, duvar diplerindeki yabani otların, sarmaşıkların sarardığı bir sonbahar bahçesine dönüşürken, onlar ince hırkalarını giyer, her pazar sabahı bu verandada, ailenin bir arada olma keyfini yaşarlardı. İçilen fincan fincan çaylarla, kakaolu, kahveli sütlerle bu kahvaltıları uzattıkça uzatır, uzun kış günlerini çıplak dallı ağaçlara bakarak camların ardında geçirecekleri günler gelmeden bahçeyi doyasıya yaşamak ister, iyice üşümeden sofradan kalkmazlardı.

Kahvaltı masasındaydılar.

Aklı bir gece önceye kaydı Z'nin. Salonda oturuyorlardı, yine hepsi bir arada. İçini saran huzursuzlukla bir ara kalkıp yatak odasına gitmiş, eve geldiğinde elbise dolabının en üst gözüne yerleştirdiği büyükçe kutunun önüne birkaç eşya koymuş, onu, karısının göremeyeceği biçimde iyice gizlemeye çalışmıştı. Konuşuncaya, ona olabilecekleri anlatıncaya dek saklanmalıydı bu kutu. Bu evde karısından bir şey gizlemeye kalkışacağı hiç aklına gelmezdi. Ne var ki yaşamda akla gelmedik şeyler de oluyordu. Kafasının içinde, kapağı, rengi, şekli kesin çizgilerle belirginleşmiş kutu capcanlı, yüzü hafifçe asılmış, durgun oturuyordu kahvaltı masasında. Üç doğum yapmış olmasına karşın beli hâlâ incecik karısı, gri bir etek, uçuk pembe bir kazak giymiş, artık neredeyse tamamen hazır olmuş sofranın ortasına, bir demet kızıl krizantem koyuyordu.

Sofrada oturan çocuklarına baktı Z. A, on dört yaşında, şimdiden çok yakışıklı bir delikanlıydı. Fiziksel özellikleri bakımından kendisine benzeyen tek çocuğuydu. Uzun kirpiklerle çevrili, zeki bakışlarla bakan kahverengi gözleri, gençliğinin bütün sıcaklığını yansıtıyordu. Dik omuzları, keskin yüz hatları, çıkık alnına iki kanat gibi gerilmiş kaşlarıy-

la sandalyesinde dimdik oturan oğlunu süzerken, onu ilk kez asker giysileri içinde görür gibi olmadığını fark etti. Elleri, oturuşu, yaşına göre hiç de uçarı olmayan hareketleri, yün kazağının yakasından görünen bembeyaz gömleği, dalgalı saçlarından alnına düşmüş siyah perçemi, düzenli spor yaptığı için iyi gelişmiş vücut yapısı ve olayları değerlendirmede parlak zekâsı ile oğlu, pekâlâ üst düzey bir bürokrat, ülkeyi başka ülkelerde temsil edecek bir büyükelçi olabilirdi.

"Yalnızca emin olmak istiyordu; hayatlarını ciddi olarak tehdit eden bir şey olmadığından. Ülkede esen savaş rüzgârlarından haberi vardı elbette."

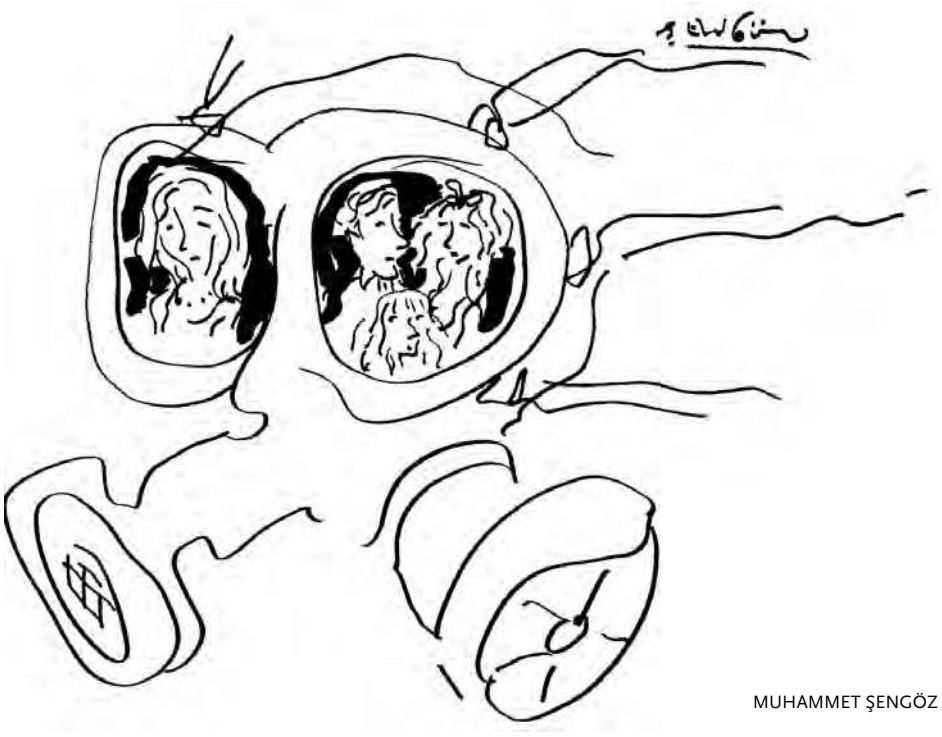
A'nın hemen yanında küçük kızı C oturuyordu. O da ablası gibi annesinin renklerini yansıtıyordu. Annesi, bukleleri altın pırıltılı saçlarının üst kısmını toplamış, koyu pembe saten bir kurdeleyle bağlamıştı. Yanakları da neredeyse kurdelenin rengindeydi. Özellikle gözleri tıpkı annesinin gözleriydi. Menekşe gözlüydü C. En sevdiği giysisini, pastel renkli çiçeklerle kaplı kolsuz kadife elbisesini giymişti. Z, küçük kızının kahvaltıyı sabırla bekleyen yüzüne, onun iyi eğitildiğini, kibar bir kız olarak büyüyeceğini düşünerek bakıyordu. Kutu ise yatak odasındaki dolapta, giysilerin hemen ardında, dün gece sakladığı yerde duruyordu. Bu masada oturanlardan hiç kimse kutunun orada durduğunu bilmiyordu. Çok güzel bir sonbahar bahçesine uzanan verandalarında, kahvaltı masasındaydılar.

Babasının öteki yanında oturuyordu B. On yaşını birkaç hafta önce bitirmişti. Genç kız olmaya özeniyor gibiydi biraz. A'nın küçüğüydü. Ortanca çocuk... Olgun görünmeye çalışıyor, dikkatli, aşırı kibar davranıyordu. Narin yapılı bir kızdı. Boyu hızla uzuyordu. Solgun, açık renk teniyle ela gözlerini koyulaştıran sık kirpikleri tuhaf bir çelişki yaratıyordu yüzünde. Dudaklarındaki kıvrımlarla yüzü daha da güzelleşiyordu. B, ağırbaşlı davranışlarıyla, geleceğin şimdiden yetişmeye başlamış yumuşak huylu, piyano çalan, kitap okuyan 'iyi' bir bireyiydi.

Baba sandalyesinde kımıldandı. Bahçeden savrulup gelen kıvrılmış, kızıl bir yaprak, masanın beyaz saten örtüsünün üstüne kondu. B elini uzatıp yaprağı aldı. Arkasındaki Japon gülünün dibine, kocaman saksının toprağının üstüne koydu. Kırılmasını istemeyen, incelikli bir hareketle. Z, kızının bu hareketini izlerken yüzünde acı bir gülümseme belirdi. Güzel karısı o sırada önündeki cam fincana, üstüne çiçekler serpiştirilmiş porselen çaydanlıktan çay dolduruyordu. Aşağıdan, evlerin çatıları kapattığı için yalnızca yatak odalarının pencerelerinden görülebilen denizden, kıyıya vuran dalga sesleri ve yosun kokuları geliyordu.

Çay fincanlarını doldurduktan sonra, kocasının karşısındaki sandalyeyi çekip oturdu Y. Artık kahvaltıya başlayabilirlerdi. Mutfaktaki ekmek kızartma makinesinden henüz çıkmış ekmekler, kayısı kıvamında kaynatılmış yumurtalar ve fincanlardaki çaylar soğumadan.

Z, istemeden de olsa kabul etti. Çok huzursuzdu. Sessizdi, dalgın görünüyordu ama içinde giderek büyüyen bir dalga vardı. Neşesizdi evet, kaşları çatılmaya başlamıştı. İçindeki fırtınayı dışarı taşırabilirdi istemeden. İstemeden, çünkü konservatuvar bitirmiş, ince, duygulu, kendisini taparca seven bu güzel kadının ve onun dış dünyadan kopmak pahasına özenerek büyüttüğü çocuklarının üzülmesini, mutsuz olmasını asla istemiyordu. Yoksul bir ailede büyümüştü. Devlet okullarında bursla okumuş, askeri liseden sonra Harp Okulu'nu bitirerek orduya girmişti. Tek istediği görür görmez âşık olduğu, evlenme teklifine 'evet' diyerek kendisine dünyaları bağışlayan, ilk çocuğu A doğduğunda müzik dünyasından kopan, bir daha da bunun sözünü etmeyen karısıyla güzel bir evde, mutlu bir hayat yaşamaktı. Ordudan aldığı aylık belki bunlara yetmeyebilirdi, ama çalıştığı ilk yıllar yememiş içmemiş para biriktirmişti. Sonra babasının memleketteki küçük tarlasının bulunduğu arazide altın madeni bulunmuş, orayı hatırı sayılır bir para karşılığı satmışlardı. Derken bu evi almışlardı. Güzel, denize yakın, bahçesi geniş bir evdi. Hayalini kurduğu şeylere en

MUHAMMET ŞENGÖZ

yakın olduğu sabahlardı pazar sabahları. Ailesiyle birlikte kahvaltı ettiği, kahvaltıdan sonra karısının piyano çaldığı sabahlar...

Son zamanlarda hep böyle düşünceliydi, ama bu sabah ayrıca gergindi de Z. Bardağı tutan ellerindeydi gerginlik. Sırt kaslarında. Kaşlarının arasında gitgide derinleşen çizgilerde. Bir gün önce, uzun süredir kendisini kaygılandıran bilgiler salt sözcükler olmaktan çıkmış, gerçeğin, insan ne kadar isterse istesin kaçamayacağı yalınlığına bürünmüş, korkutucu bir olasılığa dönüşmüştü. Ekmeği yutamıyordu. Lokmalar tırtıklıydı da boğazını tırmalıyordu sanki. Bir gece önce, yattıklarında karısına bazı şeyleri anlatmak zorunda kalmıştı ama, anlatamadıkları anlattıklarından çoktu. Hem, Y saygılıydı, daha fazla anlatması konusunda zorlayıcı davranmamıştı. Yalnızca emin olmak istiyordu; hayatlarını ciddi olarak tehdit eden bir şey olmadığından. Ülkede esen savaş rüzgârlarından haberi vardı elbette. Hem televizyonların sürekli yayınları nedeniyle, haberi olmayan da yoktu. Ne var ki tehlikenin boyutlarını kimse bilemezdi. Bir sabah kalktıklarında görürlerdi ki savaş başlamış... Ya başka bir ülke bombalanıyor ya da kendi ülkeleri. Savaş böyle bir şeydi.

Uzaktan bakılınca, hızlı seyreden, yıkıcı bir bilgisayar oyunu gibiydi savaş. Televizyon kumandasının tuşlarına basan sizseniz, yapıları tek tek deviren, uçakları kentin üstüne salan, kentin yerle bir olduğunu izleyen de doğrudan siz oluyordunuz. Ama canınız yanmıyordu. Çünkü oralarda ölen çocuklar sizin çocuklarınız değildi.

Bu yüzden giderek kanıksanıyordu televizyonda izlenen gerçek savaşlar. Magazinsel haberlere dönüşüyordu. Acı, kan ve çığlıklar içinde, ölülerini taşıyan, parçalanmış cesetlere sarılan insanlar, izleyicilere acı vermemeye başlıyordu. Kanıksanıyordu. Gördükleri yalnızca filmdi sonuçta. O insanlar, şaşkın, umutsuz, korkmuş, yaralı, yanık, parçalanmış, bağıran, koşturan, dövünen, pat pat toprağa düşüp ölen o insanlar da filmin oyuncularıydı. Yanan, havaya uçan köprüler, evler, gemiler, araçlar filmin dekoruydu. Sahne bir savaş sahnesiydi. Elinde güçlü, otomatik tarayıcı silahı olan adam bir uzaylı ya da robottu, hepsi bu. Varsayıldığına göre, dünyayı kurtarmak üzere, beline hiç bitmeyen kurşunlar sarılmıştı. Öyleydi sanki... Oyundu...

Z, huzursuzca kımıldandı oturduğu yerde. Yanı başlarında, bir film ya da bilgisayar oyunu olamayacak kadar gerçek bir tehlike vardı. Sürekli bunu düşünmekten olsa gerek, dilindeki tatların tümü silinmiş, ağzına kötü, acı bir tat yayılmıştı. Kullanılacak kimyasalın sistemik bir zehir olacağı varsayımı güçlüydü. Sızan bilgiler bu yöndeydi. Elbette ülke koruma altındaydı. Gereken önlemler alınmıştı. Şimdi çok güçlü, hem büyük hem çok güçlü

o dost ülkeden gerekli silahlar alınıyordu. Anlaşmalar yapılmış, hatta dünyanın en büyük bankası bunun için ülkeye kredi açmıştı. Gereken önlemler alınmıştı, alınmış mıydı?

Z, masanın üstüne koyduğu ellerinin titrediğini gördü. Bir eliyle sıkıca çatalını kavradı, öbür elini şakağına dayadı. Kimyasalı kullanacak olan bir komşu ülkeydi. İnsan komşusuna, onu ânında öldürecek zehirle saldırır mı? Masum insanları, hiçbir şeyden habersiz kahvaltı yapan ve aslında belki de bir kahvaltı bile bulamayan, yaşamaktan başka umutları olmayan karnı aç çocukları öldürür müydü? Ne biçim komşuydu bu böyle?

Her şey...

– Çay ister misin hayatım? Üçüncü kezdir soruyorum. Çok dalgınsın.

– Evet, evet, lütfen...

Her şey ince bir planın sonucu gibi görünüyordu. Bir satranç oyunu. Usul usul ilerliyordu piyonların arkasındaki atlar. Birden ileri atılmadan. İki ileri, bir sağa... İki ileri bir sola...

Derken filler başlıyordu saldırıya. Vezir tetikteydi. Şah, kalelerine sığınmış, dizi dizi askerlerinin korumasında kendini güçlü hissediyor, uzaktan izliyordu hareketi.

Arada atlar iki ileri bir yana, birer çalım daha... Sonra Vezir arkasına alıyor Şah'ı. Dalıyor savaş alanına. Savaş kızışıyor. Şah mat olmasın diye bütün ince planlar. Piyonlar, atlar, filler sahada can verebilir. Şah mat olmamalı ama...

Tam o anda, titreyen sonbahar yaprağı gibi bir ses... Kırılgan, uçan bir ses...

– Babacığım, okulda piyano gösterimiz var. Gelirsiniz değil mi?

Kızı, kırpıştırıp durduğu gözlerini kendisine çevirmiş, ipek buluzunun ince, dantel yakasıyla oynuyor. Çok mu otoriter bir baba o? Kızı gözlerini kırpıştırmadan yüzüne bakamıyor mu? Elleriyle oynamadan, bir şeye tutunmadan konuşamıyor mu babasıyla?

Bir korku yalıyor içini. Öyle olmamalı, olmamalı, olmamalı!

Çocuklarının kendisinden korkmasını istemiyor. Güven duymalılar babalarına.

– Gelmez miyim kızım, diyor belli belirsiz ama yumuşacık bir sesle. Küçük kız atılıyor:

– Organze elbisemi giyebilir miyim ablamı dinlemeye giderken.

– Elbette tatlım, diyor anne. Ama şimdi peynirini bitirmelisin. Kemiklerin zayıf kalmamalı. Dolgun olmalı.

Kızlar babalarından korkmamalı. Onlara güvenmeli. Onlar kızlarını ko-ru-ya-bi-lir mi? Ya oğullarını?

Koruyabilir mi babalar çocuklarını?

Kimden ama, kimden?

Ölümden, elbette ölümden! Anneleri babaları sağken daha, küçücük bedenlerinin ölümle tanışmalarına engel olabilirler mi?

Ne zaman olabilirler? Ne zaman olamazlar? Bilgisayar oyunundaki uçaklar gibi, şehirlerin üstüne yürüyünce içi bomba dolu uçaklar, içinde yakıcı gazlar, sistemik etki eden ya da sinir sistemini etkileyen gazlar ya da akciğer tahriş eden gazlar bir kentin üstüne, sonbahar bahçelerine güz yağmuru yerine yağmaya başladığında, babalar, ince, titrek, narin sesli kızlarını ölümden koruyabilir mi? Yakışıklı oğullarını ya da evlerini dünyanın bütün tatlarından, güzelliklerinden, başarılarından daha çok önceleyen, seven, bakışı nazlı kadınlarını?

Yumrukları sıkılıyor Z'nin. Ellerini çabucak masanın altına saklıyor. Saklanıyor musun baba?

Bir dost ülke şimdi krediler açıyor kendilerine, bu korkunç gazları taşıyan uçakları havada vuracak, etkisiz hale getirecek uçaksavarlar alınabilsin diye. Alacaklar elbette. Ala-

cağız, diyorlar.

Peki ama, bu komşu ülke ile kendilerini savaşa tutuşturan da o büyük, o kocaman dost ülke değil mi?

Öyle diyorlar. Demeseler de herkes biliyor bunu. Ancak bilinmeyen bir şey var. O büyük dost ülke komşu küçük ülkeye saldırırken, onlar hep yardım etti dostlarına. Orduda bunu bilmeyen yoktu. Büyük ülkenin askerlerinin olduğu bölgeler yaratılmıştı ülkenin içinde. Oralar yasak bölgeydi. Ülkenin iyi yetişmiş subayları için bile. Yasaktı.

Yasak!

Oralarda konuşlanmış satranç taşlarıydı büyük, dost ülkenin askerleri. Her şey Şah'ı korumak içindi. Şah mat olmasın diye. Peki Şah kimdi?

İşte o noktalar, küçük komşu ülkeye saldırı noktaları olarak kullanılıyordu. Bunu bilmeyen yoktu. Alçak sesle konuşan ya da yalnızca düşünenler bile tehlikeliydi. Susma zamanıydı. Pencereleri, kapıları, ilkbahar, sonbahar bahçelerine açıp şarkılar söyleyerek yemekler yeme zamanı. İyi ama çocuklar böyle yaşamayı hep hak eder. Niçin şimdi bu bile çok görülüyor onlara?

Z biliyor ve anlıyor. Büyük ülkenin silah satma zamanı geldi. Avuçları kaşınıyor. Ter içinde. Sıkıntılı. Yükü çok, parası yetmiyor. Bu yükten kurtulmalı. Atmalı üstünden. Silah gitmeli, yerine para gelmeli. İyi bir değişim bu. Böyle olmalı. Bunun için de bu iki küçük ülke, tarih boyunca insanların durmadan birinden ötekine aktığı bu eski komşular birbiriyle savaşmalı. Piyonlar bunun için sürülüyor siyah beyaz karelere kaç zamandır. Z bunları biliyor ve anlıyor.

Şimdi bir kahve fincanı var elinde Z'nin. Kızlar içeri girmiş, verandadaki sandalyeleri boş, ama yatak odasındaki kutu yerinde duruyor. İçinde bir gaz maskesi var. Bir takım da koruyucu elbise. Kimyasal saldırı bekleniyormuş. Bunları bir subay olarak gerektiğinde kullanmasını istiyorlar. Alarm düdükleri şehrin içini yakarak çalmaya başladığında... Takıp hemen görev yerine gelmesini...

"Kızlar içeri girmiş, verandadaki sandalyeleri boş, ama yatak odasındaki kutu yerinde duruyor. İçinde bir gaz maskesi var. Bir takım da koruyucu elbise. Kimyasal saldırı bekleniyormuş."

Yalnızca bir tane.

O kadar.

"Peki ama, benim üç çocuğum var, bir de karım. Nasıl olur? Bu maskeyi ben nasıl takarım?" diye acı acı haykıran, hayır haykıramayan, bunu usulca söyleyen yalnızca kendisi olmasa da...

"Bu kadar, bir maske var, bir takım da koruyucu elbise. Alarmı duyduğunuzda görev başındaysanız, maskeleriniz askeriyeden sağlanacak. En hızlı biçimde. Ama evlerinizdeyseniz, yerini bilin ve gerektiğinde hemen takarak görev mahallinize gelin..."

Bu bir karşı çıkış mı?

"Çocuklarım peki? Karım?"

"Evlerinizde sığınak yoksa, kapısı ve penceresi az bir odayı sığınak haline getirin. Kapı ve pencereleri dışardan sıkıca bantlayın. Naylon örtülerle örtün. İç kenarlarına yüz kez sulandırılmış çamaşır suyu ile ıslatılmış bezler yerleştirin..."

Ya okuldalarsa?

Okullar bu konuda bilgilendirilecek.

Yoldalarsa? Koşup eve ya da okula, hangisi yakınsa ona gelecekler.

Bunlar çözüm olabilir mi? Girdikleri yerde ne kadar kalacaklar? Oradan çıkıp eve, sığınaklara nasıl gelecekler? Kimyasal silah tehdidi varsa maske vermelisiniz. Koruyucu giysi vermelisiniz. Herkes için. Herkes için!

Bunları söyledi mi? Bağıra bağıra? Yoksa çocuklarına da öğrettiği gibi kibar bir sesle mi sordu bütün soruları?

Dolaptaki kutuda, kendisine verilen tek maske, tek giysi var. Bunu takmayacağını çok iyi biliyor. Karısına bakıyor önce. O da takmaz çocukları dururken, biliyor. Sonra çocuklarına bakıyor bir bir...

Maskeyi hangisi takacak? Giysiyi...

Yarın okula gidecekler. Güzel yüzleri açık havada pırıl pırıl.

Masanın üstünde onları bir kutu bekleyecek. İçinde bir maske var.

Belki hiç takamayacaklar maskeyi. Elbiseyi hiçbiri giyemeyecek. Buna zaman bulamayacaklar. Tehlike yine de var. Ama ne kadar uzak? Ne kadar yakın? Uzak diyorlar, gerçekten uzak mı? Küçük bir olasılık, diyorlar, çok küçük... Bu umuda sarılmalı mı?

Küçük kızın cıvıltılı sesi:

– Deniz kıyısına inebilir miyiz anne?

– Elbette yavrum. Paltolarınızı giyin. Sahil serindir.

Onlara engel olmak ister gibi, öne doğru atıldı Z. Sonra toparladı kendini. Nereye kadar? Üstelik belki de şimdi evde yapılması gerekenleri yapmanın tam zamanı. Onlar yokken. Pencereler, kapılar örtülmeli, yalıtılmalı.

Kızlar, kelebekler gibi geçip gitti bahçedeki toprak yoldan. Kapıdan çıkıp gözden yittiler. Gidebilirler elbette, küçük bir olasılık çünkü, çok küçük...

Arkalarından oğlu çıktı. Spora gidecekti. Yaşam sürüyordu.

Karısına baktı Z. Ona anlatmalıydı. Neler yapmaları gerektiğini. Söze, 'Küçük bir olasılık ama... bilmen gerekiyor,' diye başlamalıydı belki... Evet, evet, sonunda buldu, başlamak için en uygun sözcükler bunlar.

Masayı toplamaya girişen kadını kolundan tuttu usulca. Yanına çekti.

– Gel, dedi, yanıma otur, sana anlatmam gereken bir şey var.

Bir gün önce eve getirdiği, dolaba gizlediği kutuyu şimdi anlatmalıydı ona. Maskeyi ve elbiseyi. Y'nin gözlerine doluveren korkudan etkilenip vazgeçmemeliydi. Daha fazla geciktiremezdi. Evde yapılması gerekenleri, hemen...

Bir odayı ivediyle yalıtmaları gerekiyordu. Yapmaları gereken çok şey vardı. Evin bodrumu yoktu. Uykusuz geçirdiği gecenin bir yerinde, yatak odasının yalıtım için en uygun yer olacağına karar vermişti. Çocukları ürkütmemeliydi. Onlara da bazı şeyler anlatacaklardı elbette. Ama pencereleri kimyasal silahtan korunmak için bantlanmış bir odada, bilinmeyeni beklerken çocukluk düşlerinin kararmasını, korkuyla sarmaş dolaş uyumalarını da istemezdi. Sirenler öttüğünde yatak odasında toplanacaklardı. En uygun yerdi orası.

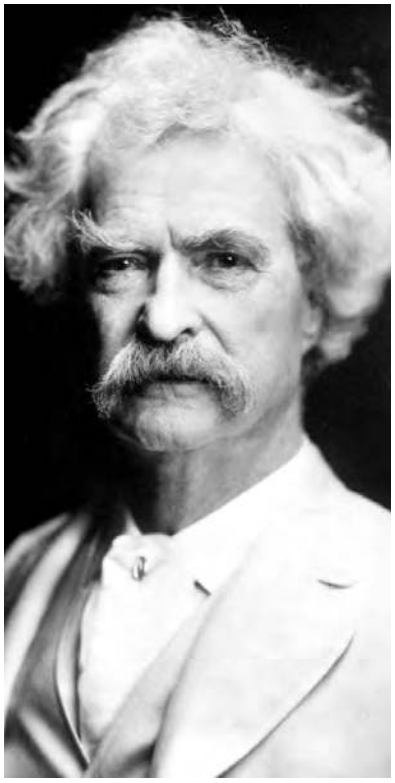
Vazgeçmemeliydi. Hiç gelmemesini dilediği o an geldiğinde, işte o zaman maskeyi hangi çocuğunun kullanacağını soracak olan karısının dehşet içindeki yüzünü görmemek için anlatmaktan... vazgeçmemeliydi.

– Küçük bir olasılık ama, dedi Z, neredeyse titreyen, özür dileyen bir sesle. Sonrası duyulmadı.

Sesini bastıran gök gürültüsü titretti her yanı. Gökyüzüne baktılar. Havada yağmur filan yoktu.

Sirenler, kulaklarını yırtarcasına acı acı ötmeye başladı. N

10 soruda Mark Twain

1 Asıl adı nedir?

İngilizcede "ikiyi işaretle" anlamına gelen "Mark Twain" geminin dibe oturmaması için gerekli su derinliğini ölçen bir gemici terimidir. Asıl adı Samuel Langhorne Clemens olan yazar gençlik yıllarında Mississippi Nehrinde uzun yıllar kaptan olarak çalışmıştı. Mark Twain adını ilk kez 1863'te mizahi bir gezi yazısında kullandı.

2 İlham kaynağı...

Mississippi Nehri yazar için hem serüven dolu ve büyüleyici hem de ürkütücü ve acımasız bir yerdi. Matbaacılık ve gazetecilik gibi yaptığı birçok değişik iş farklı insanlarla tanışmasını sağladı. Sözgelimi altın arayıcıları arasında ağızdan ağıza anlatılan son derece abartılı fıkraları, öyküleri yöresel konuşma biçimleriyle yazıya döküyordu.

3 Yazarlıktaki ilk başarısı?

Bir maden ocağı kampında madencilerden dinlediği yerel bir hikâyeyi kendi ağzından anlattığı "Claravas'ta Zıplayan Kurbağa Kutlaması" adlı öyküsü 18 Kasım 1965 günü *New York Saturday Press* gazetesinde yayımlandı. Öykü, 1867'de yayımlanan ilk kitabında da yer aldı.

4 En ünlü romanları hangileri?

Öksüz ve yaramaz bir çocuğun Mississippi'de geçen serüvenlerini içeren ve 1875 yılında yayımlanan *Tom Sawyer'in Maceraları* adlı romanı çok sevildi. 50. yaş gününü kutladığı 1885 yılında yayımlanan *Huckleberry Finn'in Maceraları* adlı romanı kimilerince Amerikan edebiyatının ilk büyük eseri olarak değerlendirildi. Bu kitapta da yaramaz ve asi bir çocuğun hikâyesini anlattı.

5 Konuşmalarına ne zaman başladı?

Bir gazeteci olarak ünlendikten sonra 1866 yılında dünyayı dolaşarak konuşmalar yapmaya başladı. Oldukça ünlenen bu konuşmalarında kitaplarından yaptığı alıntıları anekdotlarla ve mizahıyla besledi. Konuşmaları kitapları için de bir çeşit reklamdı.

6 Nasıl geçiniyordu?

Huckleberry Finn'den sonra beş yıl boyunca kitap yayımlamayan Twain, çeşitli işlerdeki yatırımları hep para kaybıyla sonuçlandı. 1885'te kurduğu yayınevi 1894'te iflas etti. İlk olarak eski ABD başkanlarından çok büyük hayranlık duyduğu Ulysses Grant'ın anılarını, ardından kendi kitabı *Huckleberry Finn'in Maceraları*'nı yayımlayan Twain, bu iki kitapla elde ettiği başarıyı bir daha yakalayamadı.

7 Alameti farikası nedir?

Beyaz pazen takım elbisesidir. İlk kez 1906'da yayın haklarıyla ilgili bir kongreye bu takım elbisesiyle katılan Twain şöyle der: "Benim gibi 71 yaşına gelen bir adam için koyu renk elbiseler giymenin bunaltıcı etkileri olabiliyor. Açık renklilerse göze daha hoş görünüyor, ruhu canlandırıyorlar."

8 Arkadaşları kimlerdi?

William Dean Howells, Booker T. Washington, Nikola Tesla, Helen Keller ve Henry Huttleston Rogers gibi birçok ünlü arkadaşı vardı.

9 Akvaryum ve maymunbalığı...

Mark Twain ölümünden önceki dört beş yılda yaşları on bir ile on altı arasında değişen genç kız hayranıyla mektuplaşıyor, onları New York'taki evinde sık sık ağarlıyordu. Yazar bu kulübü "Akvaryum", üyelerini de "Maymunbalığı" (Angelfish) olarak anmıştır. Twain hem bu kız çocuklarının sanata olan ilgilerini teşvik etmiş hem de ömrünün son döneminde depresyonuna karşın kendini canlı tutmaya ve onların varlığından esin almaya çalışmıştı.

10 Nasıl öldü?

Mark Twain, 1906'da yazmaya başladığı biyografisini tamamlayamadan geçirdiği kalp rahatsızlığı sonucu 21 Nisan 1910'da Connecticut'ta hayatını kaybetti. Daha önce 1896 yılında üç kızının en büyüğünü, 1904 yılında 34 yıllık eşi Olivia'yı, 1906 yılında küçük kızını kaybetmişti.

AĞAÇ

Gerçek düğümü, 'seyir toplumu'nun üyelerinin ne'yi öğrenmek istediğinde aramalıyız. Michael Jackson'ın otopsi sonucu, Tarkovski'nin ağaç meseli türü öğrenilesi mesajları devredışı bırakan sayısız gündelik mesajdan yalnızca birisi. İki mesaj hattını birden kullanamaz mı birey?

Enis Batur

Masada, Giono'nun ağaç öyküsünden sözediyordum, Alpagut Gültekin konuyu Tarkovski'nin *Kurban* filmindeki ağaç meselesine getirdi: Çıkar çıkmaz gördüğüm, senaryosunu yayın haklarını hemen alarak yayımladığım, üstüne üstlük önsözünü yazdığım o yapıtın çekirdek(teki) metaforunu *unutmuşum*.

Önce, bu: 'Benim gibi' biri, 'böyle birşey'i nasıl oluyor da unutuyor? Üstelik, döneceğim oraya, bende takınak boyutuna ulaşmış bir konunun, ilginin merkezine oturuyor mesel de, metafor da.

Aradan yirmi yıl geçmiş olması, kimilerinin gözünde yeterli bir açıklama sayılabilir, benim gözümde hayır. Doğruluğu tartışılır, benim getirdiğim, bir hafta üstünde kafa patlattıktan sonra vardığım açıklama başka:

Yourcenar'ın, çok iyi tanıdığıma inandığım *Hadrien'in Anıları*'nda, önemli bir ayrıntıyı unuttuğuma değinmiştim (bkz: *PP*, s. 228). Bunu öğrenince (farkedince, anlayınca), yeniden döndüm kitaba, okurken gördüm: Hadrianus, yediğimiz bir meyvenin canımıza can katışının üzerinde durur, Yourcenar'ın kaleminden: Bu katkıyı, katılışı somut olarak seçemeyiz gövdemizde, ama içimize girmiş, eklenmiştir.

Yapıtlarla ilişkimiz de böyle: *Kurban*'daki ağaç meselini unutmuş, anımsayamamış olmam, onu bir biçimde içleştirmediğim anlamına gelmiyor: Bana katılmış ve orada erimiş besbelli.

Orada: Belleğimin, zihnimin, kara kutumun bir noktasında. Bir yerden ötekine gitmemde payı oldu belki, işini gördü, silindi, ya da *örtündü* iyice. Öyle ki, Alpagut onu devreye soktuğunda bile anımsayamayacak ölçüde gömülmüş *orada*: Yeniden dönmem, yerinde görmem gerekti onu.

***

"Biliyor musun, uzun, çok uzun yıllar önce bir Ortodoks manastırında yaşayan Pamwe adında bir keşiş, bir dağ tepesine tıpkı bizim gibi kurumuş bir ağaç dikmiş ve öğrencisine bu ağacı tekrar hayata uyanıncaya kadar sulamasını söylemiş… Bunun üzerine öğrencisi Joann Kolow da bir kova su alıp yollara düşmüş. Bir tek kova suyu dağa çıkarıp geri dönmesi bir bütün gün sürermiş. Tanyerinin ağarmasından güneşin batmasına kadar tam bir gün… Her sabah bir kova suyla dağa çıkıyor, eğri büğrü ağacı suluyor ve hava kararınca manastıra dönüyormuş. Bu tam üç yıl sürmüş. Sonra, günlerden bir gün gene dağa çıktığında bir de bakmış ki ne görsün, ağaç çiçekler içinde değil mi?" (*Kurban*, Tuba Tarcan Çandar çevirisi, 1988).

Bu çile öyküsünde bir Sisifos çeşitlemesi barınıyor bir farkla: Ereksiz bir çile değil buradaki, ekilen umudun biçildiği bir son bekliyor öykünün ucunda. Tarkovski'nin her gün tekrarlanan edime kilitlediği anlam, yaşamını *sulla dies sine linea*'ya ayarlamış benim gibi biri için ışık kaynağı.

Yoksa, ama, işin içinde ikinci yaşama ilişkin bir inanç beklentisi de mi var? Günlüğünün içparalayıcı son sayfalarında bir izdüşüm bulamadım. "Ev" sorunu dışında: Ülkesini yitirmiş bir adamın ev'den umduğu onun yerini tutmasıdır. Olabilseydi, önüne ağacını dikecekti herhalde, oğluyla birlikte. *Kurban*'ın kapağında bir görüntü dörtgeni.

Pamwe'den Kolow'a uzanan hatta dikkatle bakmak gerek. Bir kez daha, elverme izleği. Benim diktiğim ağaçtan artık sen sorumlusun. Sonsuza uzasın istenmiş bir devridaim hareketi ("ritm"i diyor Tarkovski), bir silsile inşası.

Kova dolusu suyla tırmanmak, kovayı boşaltıp dönmek.

Âyin temposu.

Bis: Yakarı, tespih tanesi, melekle döğüş.

***

Tarkovski

Bu çile öyküsünde bir Sisifos çeşitlemesi barınıyor bir farkla: Ereksiz bir çile değil buradaki, ekilen umudun biçildiği bir son bekliyor öykünün ucunda. Tarkovski'nin her gün tekrarlanan edime kilitlediği anlam, yaşamını *sulla dies sine linea*'ya ayarlamış benim gibi biri için ışık kaynağı.

Ağaç, bende başlangıç sözü gibi yer etmiş. İlk şiirlerden, Yunus'tan, *Başkalaşımlar*'ı tetikleyen Mondrian'dan sanal sitemin tek görsel kalemine, "Dal, Budak"a, TRT 2 için yaptığım "Ağaç Şiirleri" programına sayısız parçadan oluşan bir toplam.

Kök, gövde, omaca, dal.

Farkına varmadan yazabilir mi insan, bir kitabını? İlk satırlardan bu yana yapmışım o işi ben. Ola ki kurgulamaya bile gerek yoktur parçaları, doğal sıralarına ayak uydurmak, omurgayı zamandizinselliğe terketmek en doğrusu: Madem yazmamışım, yazılmış.

Biri okumaya kalkıştığı an *görünecek* bir kitap öyleyse.

Ağacım, sonuçta, *olmuş*.

Bilmeden, ama bile bile, her gün, kırk yıldır, elimde dolu bir kova…

***

Ağaç, ağaç dikmek, her gün bir kova dolusu suyla tırmanmak ve inmek – ne türden bir anlam alanının ortasındayız burada? Din kültürü, gizemcilik, her tür inan/ç ve iman formu, batıl ve batın kaynaklar: Hangi depoya başvursak elimiz dolu çıkacağımız tartışılmaz. Birinden ya da ötekinden esintiler taşısa bile, sözgelimi benim o alan içindeki duruşum, Felsefe'nin ve Şiir'in kattıklarıyla, çırılçıplak varoluş haline eksenlidir. Başka deyişle: Öte anlamlandırmalara pek sokulmayan bir yaklaşım.

Kurban'ı, yirmi yıl aradan sonra katederken, Tarkovski'nin bugüne daha bir oturan cümlesiyle karşılaştım: "Haberlere boğuluyoruz, oysa hayatımızı değiştirecek en önemli mesajlar bize ulaşmıyor." Filmi üzerine *après-coup* yazdığı bir metinden.

Gerçekte, iki tarafı da keskin, bıçağın: Mesajlar bize, biz mesajlara. *Kurban*'ın yapıldığı yıllarda ucu görünmeye başlayan koşulların bugün batağına saplandığımızı söyleyebiliyoruz: Yirmi dört saat üzerinden, dört koldan, çığ iniyor üstümüze, altından kalkılası yüklerden değil 'informatif çağ'ın saldıkları. Görünüşte, *ne olup bittiğini* öğrenme hakkımızı kullanıyor, bilgi sahibi olduğumuza inanıyoruz. Bizden saklanan *asıl* bilgilerin ve haberlerin öneminin iyi niyetle farkındayız; sözkonusu farkındalık, ulaşım tıkanıklığını gidermeye yol açmıyor. Lyotard'ın, çeyrek yüzyılı aşkın süre önce işaret ettiği, informatif düzlemin merkezden yönetimi sorunu, önem sırasının saptanmasına ilişkin ölçütlerin göreceliği türünden konulara hiç açılmıyorum.

Gerçek düğümü, 'seyir toplumu'nun üyelerinin ne'yi öğrenmek istediğinde aramalıyız. Michael Jackson'ın otopsi sonucu, Tarkovski'nin ağaç meseli türü öğrenilesi mesajları devredışı bırakan sayısız gündelik mesajdan yalnızca birisi.

İki mesaj hattını birden kullanamaz mı birey? Genellikle, sıklıkla, birine kilitli yaşayanın ötekinde kaybolduğunu söyleyebiliriz.

Hayatımızı değiştirecek mesajlara kulak kesilmeye yatkın bir yaşam üslubunu, yaşama biçimini *istiyor* muyuz ama? Çoğumuz hayatından memnun, onu her gün değiştirmesine yol açacak bir yolu seçmeye niyeti yok sonuçta – pencerelerini, kapılarını 'önemli mesaj'lara kapatmayı yeğliyor insanlar: Ortak dil öyle kuruluyor ve yayılıyor.

Ayrıksı dil, yalnızlaştırıcı. N

Murathan Mungan

Kısa yazı uzun düşünce

Yıllar önce *Akıl Tutulması* adlı kitabını büyük bir ilgiyle okumuştum Max Horkheimer'ın. Akılları kurcalayan birçok konuda zihin beraklaştıran, insana yeni düşünceler esinleyen, yaşama ilişkin çeşitli olguları kuşatıcı bir yetkinlikle ele alan güçlü bir kitap olarak yer etmiş belleğimde.

Ayrıca kitabın adı, kültür ve düşünce hayatımızdaki pek çok durumu açıklamakta geçerli olabilecek "akıl tutulması" gibi parlak bir deyiş kazandırmıştı gündelik terminolojimize. Gerçi bu söz zamanla yaygınlaşarak bizzat kendi aklı tutulmuş kişilerin ağzında bütün anlamını yitiriyordu ama olsun, bu bizim kültür hayatımızın bir cilvesiydi; en azından bunun Horkheimer'ı doğrudan ilgilendiren bir yanı yoktu. Öteden beri doğruları öldürmenin bir yolu da anlamlarını boşaltıp onları donmuş söz kalıpları olarak klişeleştirmek değil miydi zaten? Ayrıca bu uğurda kurban edilen ilk söz de "akıl tutulması" değildi tabii; geçmişten bugüne başka kavramların, terimlerin başına da aynı şey gelmemiş miydi? Örneğin, bir başkasının düşünce dünyasındaki, olaylara yaklaşımındaki tutarsızlığa yöneltilmiş eleştirel bir yargılama yaftası olarak sık kullanılmaya başlanan "çifte standart" sözünü anımsayalım. Yaşamı boyunca çifte standartla yatıp kalkmış birilerinin ağzında bu söz ne kadar "takma vampir dişi" gibi duruyorsa, "akıl tutulması" sözü de bir o kadar iğreti duracaktı elbet. Nicedir işlemez hale getirilmiş terimler, saygınlığını kaybetmiş kavramlar, içi boşaltılmış sözcük ölüleriyle dolu bir söz mezarlığı taşıyoruz dilimizde.

Horkheimer

Yazdıklarıyla birçok kişiye esin ve tartışma kaynağı olmuş Max Horkheimer, Frankfurt Okulu'nun tanınıp bilinen öncülerindendir. Bu kez elimizde farklı bir kitabı var: *Alacakaranlık*. Onun kitaplarında görmeye alışık olduğumuz oylumlu yazılar, derin çözümlemeler, yerini bu kitapta fragmental yapıda kısa yazılara, anlatı parçalarına, izlenimler, saptamalar barındıran irili ufaklı notlara bırakmış. Elbette bir Horkheimer kitabında her zaman ilgiyle okunacak, çeşitli konulara ışık tutan fikir zenginleştirici, ufuk açıcı yazılar bulunabilir, ama benim bu kitapla ilgili söz alma nedenim, onun entelektüel düzeyiyle bağdaşmayacak ölçüde tutarsızlıklar, çelişkiler, yetersizlikler ve yaklaşım kabalığı içerdiğini düşündüğüm birkaç yazısıyla sınırlı yalnızca.

Öncelikle kitabın 1933 tarihli önsözünde yazılanları okura da hatırlatmakta yarar var: "Buradaki düşünceler, 1926 ile 1931 yılları arası Almanyası'yla ilgili değişik zamanlarda kaleme alınmış notların bir derlemesidir. Bunlar, hummalı bir çalışma sürerken, yazarın, verdiği molalarda çalakalem kâğıda döktüğü ve bir daha gözden geçirmeye zamanı olmadığı düşüncelerden ibarettir." Burada da belirtildiği gibi Horkheimer gelişigüzel biçimde kaleme alındığı söylenen bu yazıları kitaplaştırmayı belki düşünmüyordu bile, bu nedenle de üzerinde yeterince durmadı, ama benim bu yazılara ilişkin sözünü etmek istediğim şey, işin bu yanının ötesinde Horkheimer'ın bazı yaklaşımlarının özüne, çekirdeğine ait itirazlar barındırıyor.

Kendi payıma söylemek isterim ki kısa yazıların, yazarı okur karşısında daha çıplak bırakan bir özelliği olduğuna ilişkin öteden beri taşıdığım kanıyı bu kitapla bir kez daha pekiştirmiş oldum. Yalnızca kısa yazının yüzölçümüyle ilgili bir sorun değil bu; az sözcükle çok iş yapılabildiğini nice özlü söz, deyiş, aforizma ve şiir sanatının güçlü örneklerinden yeterince biliyoruz. Kısa yazı, bir yazarın kafasının işleyişini, temel yaklaşımını, giderek düşüncelerinin ve sözünün gerçek çapını daha çabuk ele veren bir ifade türü kanımca. Yazarın usavurum, çıkarsama, ilintilendirme, bağlantı kurma biçimleri ve en önemlisi ideolojik çelişkileri yahut açıkları konusunda "kısa yoldan" bilgilendirici olabiliyorlar. Oylumlu tutulmuş bir yazıda görmeye alışageldiğimiz sıfat bolluğu, benzetme, yakıştırma, metafor, gönderme, anlam zemininde muğlaklık payı, açıklama ya da tekrarlama olanağı gibi unsurlar seyreldikçe yazarın farkında olduğu ya da olmadığı zaaflarını saklamak konusunda işi zorlaşıyor; okuruna daha çıplak yakalandığı oluyor.

Horkheimer'ın da bu kısa yazılarında kimi zaman fazla çıplak yakalandığı kanısındayım. Bazı durumları, olguları anlama, kavrama ve yorumlamada ona yardım eden Marksist değer ölçüleri, sınıfsal yaklaşımı hazırlıklı olmadığı konularda yahut yeterince donanımlı olmadığı alanlardaki kimi olguları anlama, kavrama, yorumlamasında ayağına dolanıveriyor. Marksist sözlüğün dışında gördüğü her disiplinin verilerine aşırı kuşkuyla yaklaşımının zaman zaman onu sekterleştirdiği görülüyor. Örneğin, dönemi için yeni sayılan psikoloji, psikanaliz disiplinine o da birçok kuşakdaşı gibi yoğunlaştırılmış bir kuşkuyla yaklaşırken, psikolojinin kullandığı ölçütlerin tarihüstü, tarihaşırı olduğu, hatta sabit olduğu konusunda vehme kapılıyor. Toplumsal, tarihsel koşullar ile insan tekinin belirlenimi arasındaki ilişki, onun düşünce sistematiğinde ve dilinde fazla birebir kurulmuş mekanik bir şablona dönüşüveriyor. "Karakteroloji Hakkında", "Söyleşinin Ardında Yatan Psikoloji Hakkında", "Ruhsal Sıkıntılar", "Psikolojik Çözümlemesi Zor Bir Kavram", "Bir Nevroz Durumu" gibi yazı başlıkları bile onun bu konuya olan ilgisini görmemiz için yeterliyken, o da birçok benzeri gibi Marksizme rakip olarak görülen ya da engel olduğu varsayılan her düşünce disiplinine karşı alınan ham tavırla yaklaşıyor. Bunun yanı sıra günümüzde de benzerlerine sık rastladığımız bir tutumla "Psikoloji"nin kimi terim ve kavramlarından işine geldiği yerlerde yararlanmayı, karşı tarafa bir saldırı nesnesi olarak kullanmayı, işine gelmediği durumlardaysa toptan reddetmeyi yeğliyor.

Ibsen

Strindberg

Nietzsche üzerine yaptığı kaba yorumdan, Nietzsche'yi anlamadığı, anlamaya çalışmadığı hatta anlamayı reddettiği sonucu da rahatlıkla çıkarılabilir. Bu tutumunda, siyasal bir tavır alma zorunluluğu hissetmesi kadar, her ulusun çocuklarının bazı atalarını reddetme gereksinimine dayanan negatif milliyetçilik eğilimi de sezilebilir. Aynı felsefe, kültür ve düşünce geleneğini oluşturan zincirin sonraki halkalarının taşıdığı yahut taşıma olasılığı bulunan Ödipal nitelikte bir çekirdek duygudur bu. Kiminde ortaya çıkar, kiminde çıkmaz, ama diyelim ki kimi Alman Marksistlerinin Nietzsche'ye karşı kimi Fransız Marksistlerinden çok daha öfkeli olmasında bunun bir payı olduğu söylenebilir. "Negatif milliyetçilik" diye terimlendirmeye çalıştığım duygudan kastım kabaca bu. Yukarıdaki Alman, Fransız örneklemesinde Nietzsche'ye karşı olmayı Marksizmin bir gereği sayan eski moda solculardan söz ediyorum elbet; yoksa Marksist olalım yahut olmayalım ihtiyacımız olan şey Nietzsche'yi doğru anlamaktır; yoksa onu faşizmin düşünce babası sayarak Hitler'e bağlayan, günübirlik siyaset çıkarları uğruna görüşlerini çarpıtan, "üst-insan" kavramını doğrudan "üstün insan", "üstün ırk" diye algılayanlardan bir farkımız kalmaz.

Horkheimer kafasında kaba bir siyasallaştırılmış içerikle biçimlendirdiği "biliminsanı modeli"ni, tarihsel koşullar ile birey teki arasındaki belirlenim ilişkisinin dinamiklerini âdeta askıya alarak bütün toplumlara ve bütün zamanlara uyarlarken Antik Yunan'a kadar da gidiyor ve, "Kendini tamamen bilime adayan Arşimet, çevresinde öldürülmüş insanları unutmuş ve kendi kuyusunu kazmıştır," diyor.

Erkekleri yermek için, kadınlarla karşılaştırırken söylediği, yorumsuz aktaracağım şu cümle Horkheimer'ın gözlemciliğinin nesnelliği konusunda da duyulması gereken kuşkuyu pekiştirici bir örnektir: "Değişik vesilelerle düzenlenen toplantılarda, nüfuz, güç, karizma ve güzellik bakımından kendilerini diğerleriyle kıyaslamayan kadınlardır." Efendim?

Aynı biçimde Ibsen ile Strindberg'i, Slav ikliminin bu iki büyük oyun yazarını karşılaştırırken de tek ölçüsünün kendince yorumladığı tarihsel materyalizm malzemesine uygunluk olduğu görülüyor: "Strindberg, hain kadını, iktidarsız adamı ve tarihsel anın yaşattığı cehennemi gayet güzel yansıtmış fakat ilişkileri, biyolojik olarak ebedileştirmiştir; bu nedenle de bu boyutu gözden kaçmıştır. Daha 'yüzeysel' olan Ibsen ondan üstündür; çünkü Ibsen, evlilikteki sorunları, bilinçli olarak aile geçmişiyle bağdaştırmaya çalışır ve böylece her şeyi tarihle ilişkilendirir."

Bu arada Ibsen'de "aile geçmişi" diye adlandırdığı bağın, tarihsel materyalist diye nitelendirilebilecek bir malzeme olmaktan çok, yazarın Emile Zola natüralizminden ve o dönem tıbbının gözde konusu olan kalıtımsalcılıktan etkilenen bir tarihsel devamlılıkla sınırlı olduğunu belirtmek gerekiyor; ama her eserin izleyicisine tanıdığı bir vehim payı vardır, değil mi?

Horkheimer'ın gerek bu yazısında, gerek kadın konusuna şöyle bir değinen yazılarında genel olarak bütün sol tarihe egemen olan temel bir bakışın gediği görülür. Aslında bu başlı başına bir yazı konusu olabilecek bir malzemedir. Düşünce tarihine bakıldığında, sınıflı toplumlardaki insan ilişkilerinin; kadına yahut erkeğe ait özelliklerin biyolojik olarak ebedileştirilmesine, tarihaşırı olarak kabul görmesine haklı olarak karşı çıkanların, alttan alta sinsice erkekliğin biyolojik ebediliğine gönülden inandıkları ve erkekliği asla sorgulamaya yanaşmadıkları görülür. Tüm tarihi göze almak, kendini göze almaktan daha kolaydır çünkü.

İlişkiler

Arthur Miller, "Oyunlarda gerçek kişiler yoktur, yalnızca ilişkiler vardır," der. Irwin Yalom, "İnsanı iyileştiren terapi değil, doktor ile hasta arasındaki ilişkidir," der.

Yeryüzünde milyonlarca kişi ilişkilerinden yakınır. İnsanı mutlu ya mutsuz eden şeyin ilişkiler olduğu hemen herkesin ortak düşüncesidir. Yüzlerce yıldır sanat yapıtları, insan ilişkilerini konu edinir. Ne kadar yol alındığını söyleyebiliriz peki?

İyi şeyler, şiirler

Dünya şiirinden ve çeşitli ülkelerin şairlerinden haberdar olmamızı çoğunlukla şair-çevirmenlere, onların gönül zengini emeklerine borçluyuz. Orhan Veli'den, Necati Cumalı'dan, Melih Cevdet Anday'dan Eray Canberk, Şavkar Altınel, İzzet Yasar'a dek kimi şairlerimiz değişen sıklıklarda zaman zaman çeviriler yapmış olsalar da Ülkü Tamer, Cevat Çapan gibi adlar bu zorlu uğraşı demirbaşları kılarak dünya dillerinden ve farklı coğrafyaların şairlerinden sayısız şiiri dilimize kazandırmış, çeşitli yayınlar ve diziler yönetmiş, bu konuda başka şairleri yüreklendiren girişimlerin öncüsü olmuşlardır.

Bu bağlamda anmak istediğim Cevat Çapan'ın genel yayın yönetmeni olduğu "İyi Şeyler" başlığı altında yayımlanan, dünyanın batısından, doğusundan klasik, modern klasik ve çağdaş örnekler sunan yaklaşık 80 kitaplık şiir koleksiyonu, yayıncılık tarihimizin yüzakı işlerinden biridir. Şairler ve şiirseverler olarak biz, birçok dünya şairini bu çeşit diziler ve koleksiyonlardan tanıdık, önceden bildiklerimizle tanışlık yeniledik. Unutmamak gerekir ki her birinin şiirlerimizde, dizelerimizde hakkı vardır.

Bu yazıda anmak istediğim "İyi Şeyler" başlıklı bu yayın bize, Sappho'nun *Şiirler*, Ömer Hayyam *Bir Çöl Rüzgârı Ömrümüz*, Başo / Buson / İssa'nın *Haikular*, Şirazlı Sadi'nin *Ateş ve İpek*, Kobayaşi İssa'nın *Ömrümde Bir Yıl* gibi yeryüzü klasiklerinden başlayıp Rainer Maria Rilke'nin *Duino Ağıtları*, Rimbaud'nun

Tufandan Sonra, Lorca'nın *Ne Garip Federico Adında Olmak*'ına uzanan geniş bir coğrafya ve tarih atlasından devşirilmiş, şiir sanatında farklı eğilimleri, yönsemeleri, arayışları belgeleyen seçkin örnekler sundu. Bu nedenle aşağıda sayacaklarımın bir katalog dökümü olarak değil de, bu çeşit uğraşlarda nasıl bir birikimle karşı karşıya olduğumuzu hatırlatmayı önemseyen bir belge olarak okunmasını isterim:

İyi Şeyler kitapları arasında *Bakır Atlı*'yla Aleksandr Puşkin, *Deniz Kızı*'yla Lermontov, *Dinleyin*'le Vladimir Mayakovski, *Kızkardeşim Hayat*'la Boris Pasternak, *Vedalaşmaların İlmini Yaptım Ben*'le Osip Mandelştam, *Şiirler*'le Aleksandr Blok, *Ruh ve Ad*'la Marina Tsvetayeva, *Şiirler*'le Anna Ahmatova ve ad konmamış kitabıyla Andrey Voznesenski geçmişten günümüze Rus şiirine şöyle bir genel bakış fırsatı sunuyor.

Mavi Gitarlı Adam'la Wallace Stevens, *Her Şey Ayartabilir Beni*'yle W.B. Yeats, *Açık Ev*'le Theodore Roethke, *Aşk ve İsyan*'la Kenneth Rexroth, *Sessiz Geceler*'le öykücülüğünün yanı sıra çok iyi bir şair ve denemeci olan Raymond Carver, *İyi Geceler Willie Lee* ile aynı zamanda roman ve hikâyelerinden tanıdığımız Alice Walker, *Pencereden* ile Carol Moldaw geçmişten günümüze Amerikan şiirine şöyle bir genel bakış fırsatı sunuyor.

Öklidgiller'le Guillevic, *Orfe'nin İzinde*'yle Guillaume Apollinaire, *Seni Öylesine Düşledim*'le Robert Desnos, *Ölü Doğa* ile André Verdet, *Sevdalılar*'la Jules Laforgue, *Biricik Bir Son Kaygısı*'yla Edmond Jabès, *Öteki Güneş*'le André Velter, *Dünün Yedi Günü*'yle Claude Esteban geçmişten günümüze Fransız şiirine şöyle bir genel bakış fırsatı sunuyor.

Gün Gün Üstüne'yle Salvatore Quasimodo, *Şiirler*'le Giuseppe Ungaretti, *Sevdiğim Kadınsa Müzik*'le Mario Luzi, *Kimse Yenemez Aslanı*'yla Bianca Tarozzi geçmişten günümüze İtalyan şiirine şöyle bir genel bakış fırsatı sunuyor.

Bunların yanı sıra kendi payıma özel bir ilgi ve sevgi duyduğum Polonya şiirinden *Başlıksız Olabilir* kitabıyla "Nobel" ödüllü Wislawa Szyborska, *Bozkırda Bir Katedral*'le Zbigniew Herbert, *Ateş Karalamaları*'yla İsveç'ten gözde şairim Tomas Tranströmer, *Sanki*'yle Hollanda'dan Judith Herzberg, *İkimiz Arasında*'yla Danimarka'dan Henrik Nordbrandt ve *Durduramazsın Dünyayı* ile Peter Poulsen, *Trenlere El Sallayan*'la İngiltere'den Roger McGough ve *Yıldızlı Şölen*'le Henry Reed, *Geceyarısı Çiçekleri*'yle İrlanda'dan Eavan Boland, *Gölgeyi Yüksekten Övmek*'le Filistin'den Mahmud Derviş, *Soyağacı*'yla Yunanistan'dan Eleni Vakalo, *Sınırsızdır Şiir*'le Çek Cumhuriyeti'nden Miroslav Holub, *Suyun Ayak Sesi*'yle İran'dan Sepehri, *Ölüm Fügü*'yle Avusturya'dan Paul Celan ve *41 Aşk Şiiri*'yle Erich Fried, *Denize Övgü*'yle Portekiz'den Fernando Pessoa, *Alman şiirinden Sevgililer*'le Brecht ve *Ertelenmiş Zaman*'la Ingeborg Bachmann, *Şiirler*'le Irak'tan Abdul Vahap El-Beyati ve Rüyadan *Çağrılmak*'la Nazik El Melaike, Suriye'den *Hüzünlü Irmak* ile Nizar Kabbani, *Güneş Taşı*'yla Meksika'dan Octavio Paz, *Gölge Bile Yalnız*'la Şili'den Pablo Neruda bize yeryüzü şiirini seslendiriyorlar.

Şiir yayınları ve koleksiyonlarından söz açılmışken Kavram Yayınları'nın bir dönem "Yeryüzü Şiirleri" başlığı altında yayımladığı dizisini de anmak isterim: Güven Turan çevirisiyle William Carlos Williams ve Hilda Doolittle, Eray Canberk çevirisiye Robert Desnos, Ahmet Cemal çevirisiyle Rainer Maria Rilke ve Ingeborg Bachmann, Turgay Fişekçi çevirisiyle Nezval ve Brecht, Ahmet Soysal çevirisiyle Yves Bonnefoy, Egemen Berköz çevirisiyle Salvatore Quasimodo, Kemal Atakay çevirisiyle Cesare Pavese, Halil Gökhan çevirisiyle Pierre Reverdy kitapları bizi bir kez daha dünya şiirine çıkaran aydınlık basamaklardı.

Bu anlamda yayınların seyreldiği günümüzde şiire özel bir önem veren Kırmızı Yayınları, Doğu ve Batı şiirini aynı uzaklıkta kollayan bir tutumla çeşitli diziler altında kitaplar yayımlıyor. Her dizinin bağlam farkına vurgu getirmek maksadıyla farklı kitap boyutları tasarlanmış, böylelikle her şiir kitabı ait olduğu diziyi boyutu ve tasarımıyla daha ilk elde belli ediyor.

Çoğu seçmeler biçiminde derlenmiş bu kitapların önemli bir bölümünde, aynı şairin değişik tarihlerde farklı çevirmenlerce yapılmış çevirilerinin bir araya toplandığını görüyor; o şairin dilimizdeki serüveni hakkında âdeta tarihsel bir tarama yapmış oluyoruz.

"Kaleme almak"

Yazılı kültür tarihinin kâğıt-kalem dönemine

özgü kullanışlı deyişler vardır hani. "Refik Halit Karay tarafından kaleme alınan bu yazıda…" yahut "Halide Edip Adıvar'ın kaleme aldığı bu eser…" denirken kimse bir ikircim duymazdı eskiden, ama yazmak için çoğunlukla bilgisayarın kullanıldığı günümüzde "kaleme almak" sözü zamanın titreştirdiği bir ikircim taşıyor artık; dilde eski ferahlığına sahip değil.

"Kaleme almak" sözündeki soyutlama anlamsal niteliğini kalemin bir "nesne" olarak hayatımızdaki varlığına borçlu elbet. Onun bir yazı aracı olarak giderek ortadan kalkıyor olması, bu sözü daha şimdiden bizim için yabancılaştırıyor. Birkaç kuşak sonra belki kimse için bir şey ifade etmeyecek.

Dil, nesne, soyutlama, metafor, anlamsal düzeyler üzerine düşünmeye başladığımızda bu gibi örnekler insanın içini erken sızlatıyor.

Okur sevgisi

Okurlarımdan biri internete yazdığı notta, benim yaratıcılığımı çok daha verimli kullanabilecekken onun deyişiyle bazı "boş işlerle uğraşarak" zamanımı harcadığımdan yakınmış. Haklı olabilir tabii, ama ben hâlâ neyin "dolu", neyin "boş" olduğundan o kadar emin değilim. Ayrıca onun bu düşüncesinde yalnız olduğunu da sanmıyorum; benden beklentileri ya da kastettikleriyle ulaştıkları sonuçlar farklı da olsa böyle düşünenlerin sayısı hiç de az değil. Sadece şiir yazmamı isteyen kimileri, içimdeki şairin gizilgücünü yeterli verimlilikte kullanmadığımdan şikâyet ediyor örneğin; öykülerimin meraklıları dilimdeki Şehrazat'ın yeterince anlatmadığından yakınıyor. "Her şeyi bırak oyun yaz," diyenlere, "Hayır, her şeyi bırak roman yaz," diyenler karışıyor; "Tamam seçkiler iyi güzel de bırak başkaları derlesin öteki yazarların yazdıklarını, sen yalnızca kendi işine kapan," diyenler çıkıyor; "Denemelerinin, düzyazılarının tadı bir başka, ama sen onları çok boşluyorsun, daha çok fikir, daha çok düzyazı," diye sitem edenler oluyor. Kendi eksenimin etrafında dönerek tutturmaya çalıştığım terazimin kefelerine herkesin kendi gönlünce birkaç dirhemlik itirazı var.

Ben de tahmin edebiliyorum: Yalnızca roman yazıyor olsaydım, dünyada daha çok tanınıyor olurdum belki. Daha fazla sayıda yazmış olsaydım oyunlarım birçok ülkede oynanır, en azından daha çok para kazanabilirdim. Diyelim deneme yazmayı sürdürüyorsanız, bunların aynı anda birçok dile çevrilmeyeceğini de bilirsiniz zaten. Salah Birsel'e, Nermi Uygur'a, Füsun Akatlı'ya biçilmeyen kaderden sizin payınıza bir şeyler düşmesini niye bekleyesiniz ki? Sonuçta bunlar bilinmeyecek şeyler, kestirilmeyecek akıllar değil. Ama galiba ben hayatta olduğu gibi yazıda da en çok burnumun dikini sevdim.

Yalnızca roman yazıyor olsaydım, dünyada daha çok tanınıyor olurdum belki. Daha fazla sayıda yazmış olsaydım oyunlarım birçok ülkede oynanır, en azından daha çok para kazanabilirdim. Diyelim deneme yazmayı sürdürüyorsanız, bunların aynı anda birçok dile çevrilmeyeceğini de bilirsiniz zaten.

Çok yıl önce Ankara Tunalı Hilmi Caddesi'nde Bilgi Yayınevi'nin bodrum katındaki odasında Attilâ İlhan bana "Başka hiçbir şeyle uğraşma, yalnızca roman ve şiir yaz," demişti. "Millet bunları okur, bunları ciddiye alır. Hikâyeden para kazanılmaz. Bizim memlekette oyun da okunmaz. Makale yazacaksan, bir gazeteye yaz, başka türlü ondan da para kazanılmaz."

Yazıyla hesap arasındaki ilişkiye ne aklım erdi, ne kafa yordum. Yazıya dökülmeyi bekleyen malzemenin sesini dinledim hep, içime kulak verdim.

"Yazar, karakterlerini yarattığı gibi okurunu da yaratır," der Henry James. Bunca yıldır katettiğim yolda sanırım sözü edilmeye değer başarılarımdan biri de budur: Kendi okurumu bulmuş, yaratmış olmam… Murathan Mungan'ın şimdisine bakılarak pek anlaşılır bulunmayabilir bu cümle, ama yola çıktığı ilk günün koşullarından bugüne zamandizisel bir eğrinin verilerine, dönem belirleyicileriyle bakıldığında bu söz yerini, anlamını bulur.

Özel yaşantımda da böyledir: Okuduğum kitapları, seyrettiğim filmleri, oyunları, dinlediğim müzikleri, gezdiğim sergileri, üzerine kafa yorduğum konuları çocukça denebilecek bir coşkuyla başkalarıyla paylaşmayı severim. Kimi dostlarım bu konudaki heyecanımın bulaşıcı olduğunu söyler. Ne zaman benimle konuşsalar enerjim geçiyormuş onlara; bir şeyler yazmaya, bir şeyler yapmaya kışkırtıyormuşum.

Kimileyin başta sözünü ettiğim tarzdaki itirazların gölgesinde kendime sorduğum olmuştur: Diyelim ne kadar okunacağını, ne ölçüde paylaşılıp tartışılacağını bilmediğin herhangi bir denemeye, makaleye bunca zaman harcamak yerine, diyelim kaç yıldır bir türlü bitiremediğin romanlarından, oyunlarından birine kapansan ne olurdu sanki, diye.

Ben okumanın, seyretmenin, izlemenin de öğrenilebilir bir şey olduğunu düşünüyor, sanatçının eğitimi kadar okurun eğitimini de önemsiyorum. Okur derken, aynı çağı paylaştığımız, aynı kültürel iklimin havasını soluğumuz okuru kastediyorum elbet.

Düzyazılarımın çoğuna bakıldığında temel derdimin kültürel sosyoloji olduğu anlaşılır. Gücümün yettiğince tarihsel, toplumsal bütünlüğü ve dinamikleri içinde anlamaya, kavramaya çalıştığım konular, olgular hakkında yazmaya çalıştım bugüne kadar. Buna karşın yıllardır içimde dolanıp durdukları halde hâlâ kâğıt üstünde yerini bulamamış pek çok konu var.

Yazdıklarımda, gündelikte içkin olan tarihsel ve sosyolojik malzemenin, kültürel reflekslere dönüşmüş olan hafıza kayıtlarının ardına düşmeye çalıştım. Sanattan siyasete, geçmişten şimdiye olan bitenler konusunda geliştirilmesi gerektiğine inandığım dikkatler, farkındalıklar; hem olgulara hem yapıtlara ilişkin katman çözümlemeleri; edim, tepki, yaklaşım dinamiklerinin algılanabilmesi; en ilgisiz görünen olguda bile kültürel soyaçekimin izinin sürülmesi; çağın değerleri ve getirdikleri karşısında yaşanan yüzleşmeler; kültürel bellek ve benlik bölünmelerinin gündelik sonuçları; ruh iklimimizin saklı dirençleri açık göstergeleri; popüler kültür eğrileri, kimi yapıtların ve bazı tutumların içerdiği etik sorunlar, özellikle de her zaman temel ilgi odağımı oluşturan "psikolojik olan"la "sosyolojik olan"ın birbirine değme noktaları gibi bende anlama, bilme iştahı uyandıran birçok konu başlığının çevresinde dolandım.

Yalnızca yaratmanın, üretmenin sorunları değil, aynı zamanda okumanın, seyretmenin, dinlemenin, izlemenin, anlamanın, kavramanın, değerlendirmenin yolu yordamı benim zihnimi meşgul ettiği kadar okurun da aklını kurcalasın istedim. Ben yazarlık yaşamım boyunca okuruma hep sıra arkadaşım muamelesi yaptım. Benim gördüğüm filmi o da izlesin, benim okuduğum kitabı o da okusun, benim üzerine kafa yorduğum konuları o da düşünsün, hafta sonlarımız birbirine benzesin istedim.

Şimdi bu duyguma onca yılın süzgecinden baktığımda görüyorum ki yalnızca çocukça bir taşkınlık, ahlaki kaygı, sanatçı tanıklığı, solcu paylaşmacılığı, kendi aklını beğenip zekâsını okşama ihtiyacı, biraz öğretmenlik ruhu ya da ağabeylik etme, yol gösterme isteği değilmiş bu; çok daha yalın, çok daha görülür bir okur sevgisiymiş. Ben okurumu hayatımdaki biri gibi sevmişim. Kendi başıma ardı ardına kitaplar, dergiler okuyup, oyunlar filmler seyredip, sergiler izleyip, onca konu ve sorun hakkında düşünerek hızlı adımlarla kendi yoluma devam etmek yerine dönüp onlara anlatmak, onlarla paylaşmak, konuşmak, tartışmak; bir şeylere dikkatlerini çekmek istemişim. Kendi maceram kadar onların hayatını da önemsemişim. Kimine göre kazancım, kimine göre kaybım bu, ne olursa olsun, iyi de etmişim. Çünkü bu, bendim.

Bir çift söz

Bazı yazılar kılı kırk yaran titiz incelemeler, derin çözümlemeler, çokkatmanlı göndermeler içerir; ele aldığı konulara ilişkin bazı çıkarsamalar, saptamalarda bulunarak kimi sonuçlara ulaşır; bu çeşit yazılar çoğunlukla da uzun tutulur. Bu yoğunluktaki kuşatıcı, kapsayıcı yazıların düşünce dünyamıza eğitici, zenginleştirici katkısı; bize kazandırdığı bakış berraklığı yadsınamaz.

Öte yandan okuyanda şimşek imzasına benzer çakımlar uyandırmayı amaçlayan; onun algısını ve çağrışımlarını kışkırtan, bir konu hakkında etraflıca düşünmeye çağıran doğası gereği kısa tutulmuş yazılarsa, gökyüzüne bırakılmış, ucunu gösterdiği ipinden birileri tarafından yakalanmayı bekleyen uçurtmalar gibidir; başka bir işlev yüklenirler.

Bir yazarın okudukları, dinledikleri, seyrettikleri, düşündükleri, izlenimleri hakkında bir çift söz etme gereksinimiyle kaleme aldığı irili ufaklı notların, başkalarının yaşamına renk, soluk, canlılık kattığını; onda öğrenmek, izlemek, katılmak, paylaşmak arzusu yarattığını görmek başlı başına bir yazı mutluluğudur.

İyi yazılmış notlarda ayaküstü sohbet etme tadı vardır. Hayat, geçerken birbirine uğramış insanların birbirlerinin kapısına bıraktıklarıyla da çoğalır. Benim bu notlarla yapmaya çalıştığım kısaca budur.

Bu seferki 227 sayfa tuttu, bir dahaki belki 189 sayfa olur. N

KADIN VE MEKÂN

Yayımlandıkları tarihlerde üzerinde çok konuşulan ve yazılan, üçü de hâlâ güncelliğini koruyan Adalet Ağaoğlu'nun (d: 1929) *Ölmeye Yatmak*, Buket Uzuner'in (d: 1955) *Balık İzlerinin Sesi* ve Aslı Erdoğan'ın (d: 1967) *Kırmızı Pelerinli Kent* romanlarının mekânları doğal olarak hem roman karakterlerini hem de onların kaderlerini etkiler, bu anlamda birbirinden çok uzak ve çok farklı bu üç mekân ve üç romandaki üç kadın kahramanın alter-egosu da denebilir.

Buket Uzuner

Mekân bir romancının asıl karakteridir. Klasik romandan postmoderne, tek odadan ütopik adaya, küçük bir köyden milyonluk bir metropole kadar romanın mekânı daima asıl karakteri olmuştur. Çünkü mekân, tıpkı zaman gibi romanın omurgası, iskeleti, kaidesidir. Mekân bir edebiyat eserinin hem dekoru hem de kostümüdür. Bu yüzden mekânı yanlış ve/veya zayıf çatılan roman ölü doğar.

'Edebiyatta kadın ve mekân' konulu bu yazıyı yazmakta olduğum sırada daha önceden planlanmış bir seyahatin rotasında Venedik'e gitmiştim. Birçok insanın o sırada devam eden Venedik Bienali'ni gezmek için koşturduğu Venedik'te benim gezmek istediğim mekânlar arasında bir de tarihi otel mevcuttu. Bu, Venedik'in Lido Adası'nda 1900'de Art Deco stilinde kurulmuş olan 'Hotel des Bains'di. Turistlerin Venedik sokaklarını ve kanallarını doldurduğu saatlerde Adriyatik Denizi'nde yarım saatlik 'vaporetta' yolculuğuyla ulaştığım Lido Adası, demografik olarak yaşlı, turistik olarak da heyecanlı sayılmayacak, eğlence vaat etmeyen, sakin, kendi halinde bir Akdeniz adasıydı. Ancak daha çok yaşlı ve zengin Avrupalıların kaldığı bu otele beni ta İstanbul'dan getiren tek şey dünyaca önemli bir romanın mekânı olması özelliğiydi. Lido'daki Hotel des Bains, hem Thomas Mann'ın şahane uzun hikâyesi (novella) *Venedik'te Ölüm*'ün, hem de aynı eserin Luchino Visconti tarafından 1970'de çekilen aynı adlı filminin mekânıydı ve bu nedenlerle özeldi. Venedik'ten trenle Floransa'ya yapacağım seyahatin de yazmakta olduğum Uyumsuz Bayan Defne Türker adlı roman için mekân araştırması yapmak amacıyla planlandığını yazının tam bu noktasına 'cuk diye' eklemek isterim.

Bir romancının her romanında ilk karakteri mekândır, savını Türk edebiyatının üç farklı kuşak kadın romancısı tarafından yazılmış üç romanın mekânlarına değinerek didiklemek isterim. Seçtiğim roman mekânlarından biri 1960'ların Ankarası, diğeri gerçekte var olmayan ütopik bir ada, üçüncüsü de Rio de Janerio şehridir. Yayımlandıkları tarihlerde üzerinde çok konuşulan ve yazılan, üçü de hâlâ güncelliğini koruyan Adalet Ağaoğlu'nun (d:1929) *Ölmeye Yatmak*, Buket Uzuner'in (d:1955) *Balık İzlerinin Sesi* ve Aslı Erdoğan'ın (d:1967) *Kırmızı Pelerinli Kent* romanlarının mekânları doğal olarak hem roman karakterlerini hem de onların kaderlerini etkiler, bu anlamda birbirinden çok uzak ve çok farklı bu üç mekân ve üç romandaki üç kadın kahramanın alter-egosu da denebilir. Yazarlarının seçtiği mekân kentlere bakarak bu üç romanın renk okuması da sırasıyla: Bozkır grisi, okyanus mavisi ve Rio kırmızısıdır.

İyi yazarlar kendi dişil ve eril yanlarını yazarken adilane kullanır. Bu yüzden teorik olarak yazarların cinsiyetlerine göre sınıflanmaması taraftarı bir yazar olsam da, aynı zamanda Simone de Beauvoir'ın, "Kadın doğulmaz, kadın olunur" saptamasını, doğruluğunu bizzat yaşayarak anlamış bir kadın olarak da; yazmak, kendini ifade etmek ve birey olabilmek yolunda ancak en fazla bir yüzyıllık cılız bir geçmişi olan kadınlığın, insanlığın öteki yarısını oluşturan erkeklerin binlerce yıldır bu özgürlük ve özgünlüğe sahip olarak ürettikleriyle kıyaslayınca 'kadın yazarlar' yaftasının daha bir süre kullanılacak olduğunun farkında olduğumu itiraf etmek zorundayım. Bu son saptamaya dayanarak, Türk edebiyatının farklı üç kuşak kadın yazarının bu çalışmada adı geçen üç romanında yer alan üç kadın karakter; sırasıyla Aysel, Afife ve Özgür birbirine hiç benzemeyen üç farklı mekânda

dünyayı ve hayatlarını sorgularken, aslında Türkiye Cumhuriyeti'nin yetiştirdiği üç modern kadının kendi kültürel haritasını da çizdiklerini söylemek olasıdır. Yer yer birbirine çok yakın kaygı, korku ve hüzün sevinçleri dile getiren Aysel, Afife ve Özgür, bazı yönlerden aynı kişi olabilecekken, devamlılık bakımından pekâlâ aynı ailenin üç kuşak kadını: *anneanne-anne-kız* olarak da okunabilirler. Ancak kolektif kadınlık bilinci söz konusu olduğunda bu üç kadın karakter, kendi dönemlerinde dünyanın herhangi bir kültüründe rahatlıkla karşılığını bulacak kadar da evrenseldir.

Adalet Ağaoğlu'nun *Dar Zamanlar* üçlemesinin ilk kitabı olan *Ölmeye Yatmak* (1973), yazarın Cumhuriyet devriminin 624 yıllık monarşizmin küllerinden doğan genç Türkiye'ye armağanı olan modernleşmenin Cumhuriyet'in ilk kuşakları üzerindeki sosyal ve psikolojik etkilerini inceler. Yazar, bu romanına mekân olarak 1960'ların Ankarası'nı seçmiştir. Çünkü Cumhuriyet devriminin kırsal bir cemaat kültüründen kentli modern bireyleri yaratmak üzere kurulan yeni devletin başkenti, tıpkı kendisi gibi genç, deneyimsiz bir mekân olan Ankara'dır. Adalet Ağaoğlu modernleşmenin farklı karakterlerini, özellikle savaş ve devrimlerin en çok etkilediği kadınlar üzerindeki bireysel dönüşümleri irdeleyerek incelerken 1960'ların Ankarası'nı, devrimin başkenti olarak romanın odağına oturtmuştur. Ankara şehri, tıpkı Cumhuriyet devrimiyle birlikte birey olarak kişilik haklarına kavuşan ama bunlarla ne yapacağı konusunda ürkek ve kafası karışık olan genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kadınları gibi şaşkın, ürkek ve saftır. Medeni Kanun üzerinde kazandığı söylenen ama günlük hayatta henüz izi pek görülmeyen hakları nedeniyle mutlu olması gereken ama Osmanlı büyükanne ve annelerinin kulağına astığı kadınlık kısıtlamaları arasında sıkışan ilk kuşak kadınlar gibi Ankara da kasaba geçmişi ve köylü halkıyla başkent olmanın gerektirdiği modernleşmenin arasında kalmış bir bozkır çiçeğidir. Başka bir deyişle; eğer Türkiye Cumhuriyeti ilk kuşak kadınlarından beklenen, kendilerinden yüz yıl önce birey olma savaşına giren Avrupalı ve Amerikalı kız kardeşleri gibi olmak 'görev'iyse, Ankara'nın da yüzlerce yıl saltanatlara başkentlik etmiş olan İstanbul gibi olması beklenmekteydi. İşte *Ölmeye Yatmak* romanını edebiyatımızın çok önemli eserlerinden biri yapan nedenlerin başında yazarı Adalet Ağaoğlu'nun da bizzat Cumhuriyet'in ikinci kuşak kadını olarak bu 'görevler baskı'sının dışına çıkabilecek gücü, edebi ve estetik yetkinliği göstererek, 'içerden biri' olarak bu durumu yazmış olmasında yatmaktadır ki, bu bile bütün zorluk ve 'cinnet'lerine rağmen Cumhuriyet devriminin başarısının bir işareti kabul edilebilir.

Ölmeye Yatmak romanının kadın başkarakteri Aysel, devrimin kızı olarak hayatını 'aydınlanma ülkü'süne adamış, görev bilinciyle yaşamıştır. Bu bilinç öyle güçlü bir yaşam amacına dönüşmüştür ki, Aysel kendi kuşağındaki eğitimli hemcinslerinin çoğu gibi kendi arzularını ve dişiliğini sorgulayıp, yaşamayı aklına bile getir(e)memiştir.

Zaten bütün sosyal değişimlerden en fazla ve derinden etkilenen daima kadınlar ve çocuklardır. Ankara'da bir otel odasında 'ölmeye yatmak'a karar veren Aysel, çocukluğundan başlayarak kendisiyle ve hayatıyla hesaplaşmaya girer:

"Ölmeden önce son sigaramı içsem mi artık? Çok istiyorum bir sigara içmeyi. Neden içmeyecekmişim peki? Henüz ölmediğime ve canım da çektiğine göre. Beni ne alıkoyabilir sigara içmekten. Hangi görevim benim? Hangi ödevim? Hangi Atam?" (s. 104)

Kadın olarak cinsellik ve kendi cinsel kimliği konusunda girdiği hesaplaşma daha da hüzünlü gerçekleri ortaya serer:

"Hem canım kadınlığımı kocamın yanında bile düşünemem ben. Beni düşündüren hep başka şeylerdir. Okudum o kadar, öğrendim. Koştum, koştum... Neredeyse yoruldum. Neredeyse bir köşede oturmak dönemi. Neredeyse... Ama daha vatan... Kurtarmak, yüceltmek, öğrenmek, öğretmek, koşmak daha... Daha uygarlaşmak... Batı... Az gelişmiş... Çok gelişmiş... Gelişmekte olan yani... Daha kurtarmak... Kurtulmak..." (s. 268)

Bu dram yaşanırken romanın her sayfasında Ankara hep başkarakterdir, zaten ölmeye yatılan otel odası da 1960'ların Ankarası'nın bir parçasıdır. Kendisi nasıl 'Yeni Türkiye'nin Aydın Kadını'ysa Ankara da 'Yeni Türkiye'nin Aydın Başkenti'dir. Bu nedenle *Ölmeye Yatmak,* hem mekân-karakter çalışmaları için Türk edebiyatının en başarılı örneklerinden, hem de Türkiye'nin modernleşme ve kentlileşme sorunsalını kadını bunun dışında tutarak irdeleyen erkek yazarlardan farklı olarak "sorgulayan bir özne" olarak değerlendiren ilk romanlardan biridir, kanımca.

Adalet Ağaoğlu bir söyleşide kendisine, "Romanlarınızda da hayatınızda da belirgin bir Ankara etkisi var," diye soran gazeteciye: "Gerçekten öyle. Ankara Radyosu'na 1951 yılında girdim. Ankara'da o zamanlar üç şey vardı; konser, tiyatro ve radyo. Biz Cumhuriyet'le, çok fazla aşılandık. İşte bu durumu *Ölmeye Yatmak* kitabıyla sorgulamak zorunda kaldım. Bu kitabı yazmamda iki duygu etkilidir. Birincisi, Küçük Tiyatro'da ilk oyunum *Bir Piyes Yazalım* oynandığı zaman bir alkış koptu. Benim oyunumun sahnelenmesi Ulvi Uras'a verilmişti. Behice Boran'lar o dönem komünizm propagandası yapmaktan tutuklanmıştı, o da gitti. Benim oyun ortada kaldı. Bir Alman rejisör geldi savaş yıllarında. Oyunu o sahneledi, Devlet Tiyatrosu dergisinde de, 'Cumhuriyetin bir genç kızı bunları nasıl düşünmüş,' diye bir övgü yazdı. O zaman Cumhuriyet ideolojisi 'genç kızdan bir oyun yazarını da çıkardı' diye düşündüm. Kendimi *Ölmeye Yatmak* kitabındaki müsamere sahnesindeki gibi, başına krepon kâğıdı bağlanmış çocuk gibi hissettim. İkincisi, anayasaya karşı 1968'de bir yürüyüş yapmıştık. O zamanlar

Bir dram yaşanırken romanın her sayfasında Ankara hep baş karakterdir.

işte ben 30'lu yaşlarımdayım. Kimimiz profesör, kimimiz yazar, ben de TRT'de çalışıyorum o dönem. Öğrencilerle beraber Cumhuriyet'in biz ikinci kuşağı yürüyorduk. O zaman kendime, 'Biz neyi yapamadık?' diye sordum. Parmağı kendime çevirdim, romandaki Aysel karakteri de öyle çıktı ortaya. *Ölmeye Yatmak* muhakkak Cumhuriyet'in başkenti Ankara'da geçecekti. Aysel'e gece yarısından sabaha kadar Ankara'yı dolaştırdım. Aysel öğrencisiyle yattı. Çünkü nasıl öğrencilerinin yürüyüşünde ben onların arkalarına takıldımsa, demek ki, Cumhuriyet'in ilk kuşağı kendinden sonra gelenlerin altına yattı. Çok simgesel anlamda kullandım,"[1] diyerek bu konudaki son sözü söylüyor.

Türk Edebiyatı'nda, ütopik, 'olmayan-hiçbir yer'i mekân edinmiş henüz pek fazla roman yazılmadığı için *Balık İzlerinin Sesi* (1992) adlı romanın üstelik on sekiz yıl önce yayımlanmış olması özelliğiyle 'kadın ve mekân' konulu bu çalışmaya seçtiğimi belirtmek isterim. Ancak, *Balık İzlerinin Sesi* (BİS olarak geçecektir) kendi romanım olduğu için yazarın mekân seçimindeki referanslarını tahmin etmek yerine açıklamak gibi bir avantajım, öte yandan kendi romanına yorum yapmak dezavantajım var. Bu sonuncuyu etik bulmadığım için başka yazarların eleştirilerinden yararlanacağım.

"*BİS* romanında Ütopya Kavramı" adlı tez çalışmasında Aslı Yerlikaya, romanın mekânı için şöyle diyor: "Buket Uzuner'in BİS adası aslında bir ütopyadır. T. Companella'nın *Güneş Ülkesi*, Francis Bacon'ın *Yeni Atlantis*'i, Peyami Safa'nın *Yalnızız*'ı, Thomas More'un *Ütopya*'sı gibi," der. Thomas More'un Yunanca yer anlamına gelen 'topos' kelimesinin başına yok anlamına gelen 'U'yu getirmek suretiyle uydurduğu bir kelime olan ütopyanın anlamı ise, tasarlayıcısı için bir ideali ya da karşı ideali temsil eden düşsel ve tutarlı bir toplum tasarısıdır. Aynı zamanda zamandan ve mekândan soyutlanmış ideal bir toplumun betimlemeleri olarak da tanımlayabiliriz. "Ada"nın "dünya"dan daha iyi bir yer, daha mutlu bir yaşama ortamı olarak düşünülmesi ile ütopya ortaya çıkar. Ütopya, Thomas More'un bu türe adını veren ünlü yapıtında olduğu gibi, başka ilkelerle işleyen daha iyi, daha güzel bir toplum ülküsünün dile gelişidir. "Ütopya" kavramını ilk telaffuz eden Thomas More da olsa, bu kavrama, adı "ütopia" olmadan yıllar önce rastlarız. "… Ortaçağ dünya görüşünün sekteye uğradığı, yeniçağın ise tam anlamıyla oturmadığı bir dönemin düşünürü olan Thomas More'un eseri *Ütopya*, bu esere ad olmaktan çıkarak, belirli bir yazın türünün genel adı olarak kullanılır. Bu türün yeni edebiyatımızda dikkate değer ilk temsilcisi Peyami Safa'dır. Eseri *Yalnızız*'la ortaya koyduğu Simeranya bir ütopyadır. Samim içinde bulunduğu yer, zaman ve toplumla belirlenmiş birçok olumsuzlukları ortaya koyarken Ütopya türünde eser veren bir diğer yazar Buket Uzuner'dir. Eseri *Balık İzlerinin Sesi*, ütopya türünün dayandığı eleştirel tutumu (sıradan çoğunluğun normal ölçütlerine göre sık sık yansıttığı gibi) düşsel bir dünyanın özlemini (seçkinlerin kendilerini dürüst ve saygın bir şekilde evrensel ölçütlerle gerçekleştirebilmeleri) de etkileyici, değişik bir üslupla verir."[2]

Romana adını veren Balık İzlerinin Sesi (BİS) adası, 20. yüzyılın son yıllarında Pasifik Okyanusu'nda olduğuna dair bazı işaretler taşıyan, ancak koordinatları bilinmeyen, ütopik bir adadır ve romanın asıl mekânıdır. *BİS*, dünyanın farklı ülkelerinde sistem karşıtı oldukları için otoriteye direnen insanların, otoriteye uyum(suzluk)-davranış bozukluğu yaşadıkları savıyla ülkelerinden toplanıp, bir çeşit toplama kampına sürülmesini konu edinir. *BİS*, insanlara nasıl yaşamaları ve ne tüketmeleri gerektiğini farklı sosyal, siyasi ve dini paketlerle dayatan 'otorite'nin, hiç sorgulamadan kurallara uyan milyonlarca 'sıradan insan'a (romanda 'normaller' olarak anılır) kötü örnek olacağından korktuğu seksen sekiz 'sıra dışı insan'ı (romanda 'seçilmişler' olarak anılır) yok etmeye çalışmasının tuhaf hikâyesidir. Romanda yerel otorite olarak gösterilen devletler, polis ve askerler, uluslararası otorite olarak da Birleşmiş Milletler (BM) ortak bir programla, özgür düşünen bu yaratıcı ve sıradışı insanları kuzeyde 'düşünsel karantina'ya alsalar da, onlar incelikle yapılmış bir planla kaçarak cennetvari ütopik BİS adasına sığınırlar. Kendilerine dayatılan 'tek tip hayat müebbet'inden canlarını tehlikeye atarak kaçan BİS adası sakinlerinin arasındaki tek Türk karakteri Afife Piri adlı genç bir kadındır. Anne tarafından Türkiye'nin ilk kadın tiyatro oyuncusu Afife Jale'ye, baba tarafından da ünlü Osmanlı denizci ve haritacısı Piri Reis'e akraba olduğunu iddia eden Afife Piri'nin aslında, Müslüman kadınların oyunculuk yapmasının yasak ve günah olduğu Osmanlı-Türkiye kültürünün devamı modern Türkiye Cumhuriyeti'nin üçüncü kuşak kadını olarak sırtında hâlâ taşıdığı kadınlık yaraları ve çelişkileriyle ancak Türkiye'den çok uzakta, hatta olmayan/ütopik bir adaya yüzleşebilmesi manidardır. Çünkü Afife Piri adlı genç kadın, dedesi olarak kabul ettiği Pirî Reis'in şaibelerle dolu haritasına rağmen başının derde girmediğini, ancak kendi hayatı hakkında kendi karar vermek istediği için cezalandırılan ve sonunda delirerek ölen (büyükannesi) Afife Jale'nin korkunç sonunu farkındadır.

Bu noktada, *Ölmeye Yatmak*'taki 1960'ların Aysel'i yerine, şimdi kendi başına dünyayı gezebilen, Batı'nın iyi üniversitelerinde fenmühendislik eğitimi alabilen sonraki kuşak Cumhuriyet kadını (tıpkı romanın yazarı gibi) 1990'ların Afi-

fesi vardır karşımızda. Ankara'da ölmeye yatan Aysel gibi kendini (artık) dünya vatandaşı olarak hisseden Afife de üzerine yüklenen görev ve önüne konan engellerden bunalmıştır, ancak o ölmek yerine yaşamayı seçmiş, fakat sürgüne yollandığı kamptan kaçıp kendi ülkesi yerine en uzağa, hatta olmayan bir adaya (mekâna) kaçmıştır ki; bu da üçüncü kuşak kadının bile hâlâ kendi kültüründe boğulduğunun bir metaforudur.

"İlkçağdan günümüze kadar ortaya koyulan ada ütopyalarının hepsinin ortak özelliği dışa kapalı olmasıdır. Balık İzlerinin Sesi adası da yalnızca "seçilmiş"lere hitap eden dışa kapalı bir adadır. Tommosa Compella'nın *Güneş Ülkesi*, Samuel Hartlib'in *Macaria*'sı, James Harrington'ın *Oceana*'sı gibi."[3]

BİS romanında mekân kadar kadın olmak ve kadınlık konusu da önemli yer tutar, aynı roman üzerine yaptığı çalışmada Aslı Yerlikaya: "Uzuner aşk ve cinsellik kavramlarını iki ayrı kişiye yükleyerek bir zıtlık durumu oluşturur. Ancak bu iki kavramın karşıtlığı yan yana ve demokratik bir biçimde işlenir. Afife cinselliği Anders Grieg ile yaşarken, aşkı Romain Gary'de bulur. Bu durumu şöyle nakleder: 'Beğendiğim iki erkek arasında kararsızdım ve aşkın saatinden habersiz olacak kadar da toydum.'"(s. 111)

Öte yandan Prof. Talat S. Halman, "Balık İzlerinin Sesi: Ütopyanın Sonu" adlı makalesinde, "Şeytansı bir kişilik olarak, anlatıcı Afife'yi ve yazar Uzuner'i yönlendirir. Gerçekte, onları şehitlere dönüştürür, ancak, ironik olarak, kendisi de bir şehit olur sonunda. Türk romancılarının yarattıkları kurmaca kahramanlarının pek azı psikolojik oluşumları bakımından Gary kadar karmaşıktır,"[4] demiştir.

BİS romanıyla ilgili bir söyleşide yazar, bu yazının kadınlık, kadın ve kadın yazar kısmına not düşülecek konulara değinmiş ve anlaşılacağı üzere bunlara da ancak olmayan bir adayı mekân seçmek durumunda kalmıştır:"… Afife Piri aynı anda iki erkeğe aşıktır. Erkeklerden biri yaratıcılık, zekâ, incelik ve güzelliği temsil eden çok yakışıklı bir ideal, öbürü güveni, dostluğu, sürekliliği temsil eden yaşlı bir bilgedir. Yani her kadının bir erkekte boşuna aradığı o iki farklı özellik yine iki ayrı erkekte bulunmaktadır. *BİS* ütopik mekânı gibi kadınlık ütopyalarından en büyüğünü de okura sunar."[5]

Üçüncü olarak ele alacağım roman Aslı Erdoğan'ın *Kırmızı Pelerinli Kent*'idir. Romanına mekân olarak Rio de Janerio gibi karmaşası, şiddeti ve yoksulluğu bol, insan hakları bakımından zayıf, ancak rengi ve ritmiyle büyüleyici bir 'üçüncü dünya ülkesi' şehrini seçen yazar, (tıpkı kendisi gibi bir süreliğine) kadın karakteri Özgür'ü Rio'ya yollamıştır. *Kırmızı Pelerinli Kent*, kurmaca içinde kurmaca tekniğiyle, okuru çift yanılsama ortamında gerçeklikten soyutlarken, Özgür 1998'de (tıpkı 1960'taki Aysel ve 1990'daki Afife gibi) hayatla hesaplaşmakta, kadın kimliğiyle 'içindeki ve dışındaki şiddet'i sorgulamakta ve bunu (tıpkı Afife gibi) kendi kültüründen çok uzak bir mekânda, başka bir kıtada yapmaktadır. Özgür, okumak için gittiği Rio'da okuldan atılınca yazmakta olduğu günceyi bitirmek, 'otoritenin yarattığı veya karşıt yaratılmasına neden olduğu şiddet'in kodlarını çözüp ondan sonra memleketine geri dönmek ister. Aslında adının anlamı gibi özgürlüğüne düşkün olan genç kadının geri dönmeyi gerçekten isteyip istemediği de netlik taşımaz. Hayatın kendisi gibi bu arzusu da net ve belirgin değildir. Zaten Özgür'ü yalnızca içine doğduğu kültür değil, daha evrensel bir bakışla yeryüzü kültürü de içerdiği şiddet ve yarattığı yalnızlıkla incitmekte, kırıp parçalamaktadır. İçinde taşıdığı yalnızlık ve örselenmişlikle kendini yenilenlere yakın konumlandırır. Yanındayken de uzağında olduğu hissettirilen, kendinde duyduğu eksikliğe karşın, onu tamamlanmış bulduğu düşündürülen, anneden çok bencil bir arkadaş pozisyonuna koyduğu annesi onu telefonla aradığında kesik kesik konuşarak kendini şöyle anlatır: "'Döneceğim… Rio ile hesaplaşmamı bitirir bitirmez. Şimdi kaçarsam sonsuza dek esir düşmüş olurum anne. Beni anlıyor musun anne?' Sessizlik…" (s. 25)

Annesi anlamaz, ev sahibesi anlamaz, Özgür karnavalların havai fişeklerinin yerine patlayan bombaların, saldırgan hırsızların arasında, kuytularda, karanlık sokaklarda kendi iç seslerinin, kendi izini sürerek yalnızlık hikâyesini yaşar. *Kırmızı Pelerinli Kent*'in asıl karakteri olan mekânı; Rio şehrini yazar Aslı Erdoğan, romanın "Karnaval" bölümünde betimlerken şöyle diyor:

"Rio yüzü olmayan bir maskeye, altın tozuna bulanmış dev bir bilinçaltına dönüşmüş. Kent tam altındaki muazzam bir maden ocağı çöküyormuşçasına zangır zangır titriyor, sarsılıyor, dört bir yandan yıkılıyor. Tek ve aynı ritmi yansıtıyor gövdeler; hoyrat öpüşlerde, ani ataklarında dansçıların ve geri çekilişlerinde, atabaque davullarının vuruşlarında, birbirine sarmaşıklar gibi dolanan gövdelerin eşzamanlı salınımlarında. Bir dağ silsilesinin doruğuna tırmanmak gibi; tam ulaştığını sandığım an, Rio, uzun, zarif, acımasız parmağı ile bir başka çılgınlık doruğunu gösteriyor." (s. 81)

Başka kültürlerden yazarların veya gezginlerin renk, ses, gizem ve coşkuyla betimlediği Rio şehri, Aslı Erdoğan'ın romanında karanlık ve şiddetli yüzüyle görünür. Böylece bir bakıma "Narkissos'un Maskeleri"nin Özgür'ünü anlatan roman ile Özgür'ün romanda yazdıkları birbirini tamamlar.

Yazarın "Kadın Olmayı Hep Reddettim" başlıklı bir söyleşisinde yaptığı açıklamaysa, 'mekân ve kadın' konulu bu yazının en can alıcı

Rio şehri, Aslı Erdoğan'ın romanında karanlık ve şiddetli yüzüyle görünür.

satırlarından olacaktır:

"Erkek çocuk isteyen bir ailenin kız çocuğuydum. Baştan beri kadın olmayı reddettim ben. Ben düşünce yapısı olarak biseksüelim. Hem kadın hem erkek gibi bakabiliyorum her şeye. Çocukluğumdan beri kadınlık normlarına uyamadım. Şimdi, 'Evet, ben istediğiniz kadın normlarında değilim,' diyebilecek entelektüel birikime de sahibim, psikolojik güce de. Ama bunun bedelinin ne olduğunu da öğrendim. Yalnızlık, alay, küçümsenme…"[6]

Bu yazıda üç kadın yazarın mekânları açısından kısaca ele aldığım üç romanının kahramanları olan; Aysel 1960'ta Ankara'da bir otel odasında hayatla ilişkisini bitirmeye karar verir, Afife 1990'larda ütopik bir adada dünyayla ilişkisini kesmekten başka çıkar yol bulamaz, Özgür'ünse 1998'de Rio'da hayatla zaten zayıf olan bağlantısı kopartılır. Evet, Aysel intihar etmekten vazgeçer, artık kendi olmaya, istediği gibi yaşayacağı bir hayatı seçmeye karar verir. Ancak aynı Aysel eğer 2000'lerde ölmeye yatsaydı ona hayata tekrar tutunmaya destek ve umut verecek 'ülküdaşları'ndan birini bulabilecek miydi, sorusunu da yanında taşıyarak günümüzde yaşar. Bu da bütün sorunlarına karşın 1960'ların günümüze oranla nahif ve erdem odaklı etik anlayışına dair zihinlerimizde iz bırakır. Özgür çantasını çalmak için saldıran bir yankesici tarafından öldürülür. Aslında korumak için hayatını kaybettiği çantası değil içindeki günlüğüdür; günlüğüyse kendini ve dünyayı anlamak için yazdığı hayatı! Afife, 'tek tip hayat' yaşaması için baskı yapan otoriteye tepki olarak dostlarıyla beraber sürgüne gittiği ütopik BİS adasıyla beraber yerküreyi terk eder, kaybolmayı seçer, kendini yeryüzü kayıtlarından siler. Öyle yapar, öyle yaparlar… Kim bilir bundan yüz yıl sonra başka bir kadın yazar, Türkiye'de yaşamakta olan üç kadın yazara ait üç kadın karakterin romanlarının sonunda nasıl hayatta kaldıklarını anlatan bir yazı yazar. Eğer o zamana kadar insanlık dünyanın bizimkisinin de dahil olduğu 'öteki coğrafyası'nda zorbalık, şiddet ve korkuyla; baskı, günah ve ayıpla tektip hayatlar kalıbını yıkabilmişse… Kim bilir… N

Kadın ve Mekân (Turkuvaz Yayınları, Ocak 2010) adlı kitapta yayımlanan aslından yazar tarafından kısaltılmıştır.

[1] Ayça Örer'in yaptığı söyleşi, *Taraf*,15 Mart 2009

[2] Aslı Yerlikaya, "Buket Uzuner'in *BİS* Romanında Ütopya Kavramı", *İz* dergisi, 2004

[3] Aslı Yerlikaya, "*Balık İzlerinin Sesi* Romanında Postmodernist Öğeler", 2004

[4] *Bookworld Literary Magazine*, ABD, Aralık 1992

[5] *Varlık*, Haziran 1992

[6] Elif Korap'ın yaptığı söyleşi, *Milliyet*, 31 Ocak 2005

FARUK DUMAN

"GEVEZE YAZAR, OKURA BOŞLUK BİRAKMAZ"

“Çünkü anlatacak hikâye kalmamış.”

Bize “sucuk benzeri ürün” vs. yedirmelerine gıcık oluyorum. Okul diye çocukları tıktıkları mezbahalara, nikâh dairesi diye kafalarımızı kestikleri yerlere “şirket” adı altında ülkemize birer hançer gibi saplanmış gökdelenlere. Dolayısıyla bunlara ait sözcükleri bile kullanmak istemiyorum. Böyle olunca, yazdıklarım masal olmasa bile dil öyle uyanıyor.

SEMİH GÜMÜŞ
Fotoğraflar AYDIN ÇETİNBOSTANOĞLU

***İncir Tarihi*, Faruk Duman’ın sanırım gene coşkuyla yazdığı bir metin, üstelik bu kez ondan beklenmeyen, epeyce büyük hacimli bir roman. Yaza yaza yazdıklarının yazınsal niteliğini yükselten bir yazarsın Faruk ve bunun sonu nereye varacak, yazdıklarını en iyi okuyanlardan biri olarak, merak ediyorum.**

Sanırım hep yeni bir şeylerin peşinde olmaktan kaynaklanıyor. Örneğin, öykü kısa metindir. Üç sayfa, on sayfa, neyse. Ama her öyküde daha öncekilerde olmayan biçimsel bir şeyler olsun istiyorum. Sözgelimi, bir sözcük. İlk kez o öyküde kullandığım bir sözcük. Ya da bilinen bir sözcüğü başka anlamlarıyla da kullanmak. Sözdiziminde başka şeyler… Tabii öyküde daha kalıcı, kıssalara benzeyen, ama çağımızın sorunlarını dolaylı da olsa kavrayabilen şeyler yazmak istiyorum. Mesela *İncir Tarihi*’nde çok hoşuma giden bir kısa öykü var, daha önce *Sincan İstasyonu*’nda da yayımlamıştım: “Tüneğini Yanında Taşıyan Kuşun Öyküsü.” Kuş, sahibini bir tünek olarak betimler ve ısrarcı olur. Ama tehdit karşısında inadından vazgeçmek zorunda kalır. Peki ben size yalan söyledim, bu tünek benim değildir, der. Olmuş olmamış bilemem ama, evrensel meseleler bunlar; Galilei’nin “yine de dönüyor”u gibi. Ama zaten insan edebiyatı yaşamı boyunca arar. Hep daha başka, daha yeni, daha güzel metnin peşinde koşar. Herhalde yazmayı sürdürme belasının sorumlusu da bu duygu.

Öte yandan, bence en önemli özelliğin, yazmaya başlamadan önce kendine özgü bir dünya ve ona uygun bir biçim ve dil yaratıp her yeni kitapta bu anlayışı geliştirerek sürdürmen, şaşırtıcı farklılıklarla karşımıza gelmen. Bu çizgi hep aynı yoldan mı gidecek, yoksa çok farklı öyküler ve romanlar da bir gün gelecek mi?

Şimdi tabii, dil farklı, az önce söylediklerimi bir kenara koyarsak, dilin ve yazdığımız, yazarak oluşturduğumuz dünyanın ortaya çıkışı sezgilerle ilgili bir şey. Yani tabii bana göre böyle. Bu dil, benim anadilimdir, esprisi, kesilip açılışı, doğa algısı, yetiştiğim çevreyle ilgili bir şeydir, buradan bir edebiyat dili yaratmaya çalışıyorsunuz. Çünkü içinde büyüdüğünüz dil, hepimiz için öyle, hamdır. Ben çevresinde büyüdüğüm dilin belli noktalarının üzerine giderek onu anlamaya çalıştım.

Masalcıları dinlediğim zaman, aslında benimle aynı şeyi konuştuklarını, aynı ünlemle şaşırdığımızı anlıyorum.

Ama dilimdeki tadı da edebiyat yapacağım diye bozmadım. Var olan dil, bir yazı, bir öykü dili olacaksa orada tabii çalışmanız gerekiyor. Çünkü bir yandan da okuyorsunuz ve bir okur olarak sizi çeken şeyleri yazmak istiyorsunuz. Bana göre (bunu metin kurma meselesini dışarıda tutarak söylüyorum) "yapılmış" bir dil rahatsız edici bir şeydir. Elinden geldiği kadarını yapmalıdır insan. En yalın, en abartısız şekilde. O zaten onu özgün kılacaktır.

Zeyrek ile hayatın bir uçtan öbür uca keşfine çıkıldığı bir serüveni okuyoruz ama gene kendini hemen gösteren bir dil içinde. Anlamı dil içinde yarattığını düşünürüm öteden beri, ama *İncir Tarihi*'nde bu ikisi birbirinden biraz ayrılıyor. Gene bildiğimiz Faruk Duman dili, ama bu kez ayrıca izi sürülen, güçlü bir anlam dizisi var.

Evet, bu söylediklerinde benim için sevindirici olan çok şey var. Önce dilimin doğal yapısını bozmak istemiyordum. Ama bir yandan da roman dili zorluyor, kendine çekiyordu. Ben gevezelikten hoşlanan biri değilim. Gevezelik deyince yanlış anlaşılmasın, beni oyalayan metin başka, geveze başkadır. Geveze yazar, okura boşluk bırakmaz asla. Her şeyi kendisi söyler. Öyle ki, sözgelimi bir kahramanın tüm özelliklerini sayıp döker. Ben acırım böyle roman kahramanlarına. Sanki yazar tavuk, bu kahraman da didiklenecek mısır koçanıdır. Bu nedenle, metin uzadıkça böyle şeyler yapmaktan korktum. Bir yandan da, bütün yan hikâye ve çıkarımlarla dolu sayfalar bir yana, izlemek istediğim, okurumun da izlemesini istediğim bir serüven var. Neden istiyoruz bunu, baktığınız zaman tümüyle bildik bir serüven. Ama istiyoruz. Romanı dengede tutan bir harç o. Böyle olunca senin dediğin şey ortaya çıktı işte. Yani roman, bir tür olarak dayattı bunu. Ama bana özgü yalın dili koruyabildiğimi düşünüyorum.

Nedir senin dili olabildiğince indirgeyen, yalınlaştıran bu dil anlayışının nedeni?

Bunu tam olarak bilseydim herhalde yazamazdım. Yazdıkça böyle oldu. Dil bir arayıştır, dille işini tamamlamış yazar, yuvarlandıkça havası sönen ve küçülen bir küreye benzer. Bu konuyla ilgili net bir şey hatırlıyorum; lisede, yazdıkça yazıyor, ama bir türlü memnun olmuyordum. Ben de beğenmiyordum yazdıklarımı, kimse de ilginç bulmuyordu. Ama dergilerin yazdıklarımı basmasını çok istiyordum. Bir gün, kendimi neredeyse suçüstü yakaladım: Ne istiyorsun, dergiler, yayınevleri için mi yazıyorsun? Onların basmaya değer bulacağı şeyler mi yazmak istiyorsun? Dergilerde çıkan öykülere benzer şeyler mi amaçladığın? O zaman, kâğıdı kalemi bıraktım. Kimseyle görüşmemeye, bildiklerimin

tümünü unutmaya karar verdim. Birkaç yıl sonra, yalnız benim istediğim öyküleri, yalnız benim istediğim biçimde yazmaya koyuldum. Hiçbir şey umurumda olmayacaktı. Zannediyorum kendi dilimi böylece aramaya başlamış oldum.

Masallara, mitolojiye, giderek arkaik metinlere yakınlığını biliyorum. Sonunda bir süredir yazdığın metinler de onlara bağlandı. *Sencer ile Yusufçuk*'tan sonra *İncir Tarihi* bunun en belirgin izleriyle okunuyor. Bu ilişki nereye kadar sürecek?

Aslında kendiliğinden olan bir şey var; bizim dilimize, ruhumuza özgü şeyi arıyorum. Masalcıları dinlediğim zaman, aslında benimle aynı şeyi konuştuklarını, aynı ünlemle şaşırdığımızı anlıyorum. Yani benim doğal dilim orada. Bir de, galiba öfkeli biriyim biraz; yaşadığımız şu muhteşem "teknolojik" yaşamı kabul edemiyorum. Bize "sucuk benzeri ürün" vs. yedirmelerine gıcık oluyorum. Okul diye çocukları tıktıkları mezbahalara, nikâh dairesi diye kafalarımızı kestikleri yerlere, "şirket" adı altında ülkemize birer hançer gibi saplanmış gökdelenlere. Dolayısıyla bunlara ait sözcükleri bile kullanmak istemiyorum. Böyle olunca, yazdıklarım masal olmasa bile dil öyle uyanıyor.

Tezleri olmayan, tersine, eğlenceli bir roman yazmayı amaçladığını özellikle vurguluyorsun. Bunu edebiyatımızın günümüze ilişkin bir sorununa verdiğin karşılık olarak düşünebilir miyiz?

Evet, tamamen öyle, yukarıda da belirttiğim gibi. Büyük ve "çeviri" laflardan çok sıkıldım: Öteki, ortak akıl, sivil toplum, bellek, platform, inisiyatif, metinlerarası… Edebiyatçı bunlardan roman çıkarmaya çalışıyor, düşünebiliyor musun? Çünkü anlatacak hikâye kalmamış. İnsan tanımıyor. Kitap tanıtımı yazarları da okudukları her romanda bir "öteki" yakalamaya çalışıyor. Çok sıkıcı.

Ben ilgi çekici buldum: Çığırından çıkmış bir cinselliğin yazılabilmesi gerekiyor artık, diyorsun, çıplak bir biçimde. Nereden çıktı bu düşünce?

Ben "terbiyeli" dile katlanamıyorum ki. Yani bir kitapta diyelim ".ik" şeklinde yazılmış bir şey gördüm. Çok kızıyorum buna. Bundan utanıyorsan, yazma. İnsanlar ne der, diye düşünüyorsan, yine yazma, devletin hoşuna gitmez diye düşünüyorsan yine yazma. Yani açıklanabilecek bir yanı yok bunun. Bir de elbette yazarın bir tepkisi de bu olmalıdır. Bu anlamda Türkiye hiçbir zaman, bin senedir bugünkü kadar gerici olmadı. Televizyon ekranlarından, önce memeleri kaldırdılar. Sonra içki kadehlerini, şimdi de sigaraları. Kimi

Didaktik de, mesaj da birer yazınsal biçim olabilir. Mesele, ne yazarsa yazsın, yazarın koşullanmış olmasıdır. Sorun budur.

Roman yazmakla "konu" yazmak...

***İncir Tarihi* benim yazınsal metinlerde çoğu kez aradığım bir özelliğe sahip: Yaşadığımız hayata ilişkin önemli sorunlar yerine sıradan ayrıntılar, hem de çok yalın biçimde anlatılıyor ki, ben de sıradan ya da basit olandan nitelikli metinler çıkma şansının daha çok olduğunu düşünüyorum.**

Bence de öyle. Bizim bugün hayranlıkla okuduğumuz büyük yapıtların hiçbirinin hayata ilişkin önemli şeyler söylemek hedefiyle yazıldığını sanmıyorum. Bence Cervantes *Don Kişot*'u yazarken çok eğlenmişti… Şimdi bizde bir şey var, yakın tarihe gidiliyor, oradan, yazılacak şeyler aranıyor. Bu biraz galiba ülke gündemiyle de ilgili bir şey. Bu, bir edebiyatçı için son derece tehlikelidir. Neden? Bizim edebiyat ortamımız ne yaptı, toplumcu edebiyatı eleştirdi örneğin (çoğunluk için söylüyorum). İşte mesaj kaygısı taşıyor, didaktik vs. Ben çoğu yerde asıl meselenin bu olmadığını söyledim. Didaktik de, mesaj da birer yazınsal biçim olabilir çünkü. Mesele, ne yazarsa yazsın, yazarın koşullanmış olmasıdır. Sorun budur. Yapıtlar o dönemde de bu nedenle yaralı doğuyordu, bugün de böyle. Değişen bir şey olmadı. Ciddi temalar, önemli tartışmalar yaratacak konular seçmek de koşullanmadır. Dolayısıyla edebiyat anlayışı aslında teknik olarak aynıdır. Şimdi öyleyse toplumcu yazarlarımızın suçu neydi? Neden bugün Ermeni meselesine değinen roman şahane oluyor da Kavel grevini anlatan Hasan Hüseyin unutuluyor? Bence açık; koşullara çok kapılıyor bizim yazarımız. Bu, bu tür konuların edebiyatta yeri yok anlamına gelmiyor kuşkusuz. Ama baştan beri bir roman yazmakla bir "konu" yazmak arasında sıkışıp kalmışız, mesele bu.

terbiye ediyorsun? Nasrettin Hoca'yı terbiye ettiler. Şimdi çocuklar için fıkralar anlatmış biri gibi hoca. Karagöz'ün fallusunu kestiler. Evliya Çelebi'yi tonton bir seyyah gibi anlatıyorlar. Çok değil, yirmi sene önce mahalle aralarında kadınlı çocuklu ne laflar edilirdi. Bir tanesini çok iyi hatırlıyorum. Kadınlardan birine kızdıkları zaman, "eşek sikenin karısı" diye dalga geçerlerdi. Bu güzel dili niye terbiye etmeye çalışıyorsun?

Öte yandan, hayvanlar ve bitkiler var. Benim bizim yazarlarımızda çok özlediğim bir özelliktir doğanın tam içinden çıkmak, onu yazmak. Yaşar Kemal'den sonra pek görmediğimiz. İncir var baştan, ama sonra Zeyrek'le birlikte bitkilerin ve hayvanların da kişilik kazanarak anlatıldığı bir roman *İncir Tarihi* ki, bizim edebiyatımızda benzerleri pek az bulunan bir türün örneklerinden. Günümüzün kaotik yeni zamanlarıyla doğanın içinden yazmak nasıl bağdaşıyor?

Bu galiba yalnızca yazarlığımızla değil, okurluğumuzla da ilgili bir şey. Tabii insan olarak yaşamda durduğumuz yer de önemli. Yetişme biçimimiz, dünyayı algılayışımız. Enis Batur, bir söyleşisinde "hayvana dönüşebilmek" istencinden söz ediyordu. Apuleius'un eşeğe dönüşmüş kahramanı da ancak o zaman insanı yakından tanıma fırsatı bulmuştu. Yine Batur'un toplu denemelerine o süreğen "Başkalaşımlar" adını vermesi de bence burada hoş bir tesadüf oluyor. Bence ilginç bir şey oluyor şimdi: Sözünü ettiğin "kaotik," çok önemli bir benzetme yordamımızı elimizden alıyor. Mesela *Değişim*'in böceğe dönüşmüş kahramanı da yine bir olanaktır. Diyeceğim, doğadan kopuş, bizim hayal gücümüzü yok ediyor. Örneğin, doğru dürüst üşümemiş biri üşümekle ilgili ne yazacak? Ama dediğim gibi, ben doğasever biriyim, kişi olarak ne istiyorsam, nasıl yaşıyorsam onu yazıyorum. Galiba modernist edebiyat buna olanak tanımış son denemeydi.

***İncir Tarihi* çok güzel bir kitap adı. Ama Faruk Duman kitaplarına ad koymakta da çok duyarlı ve becerikli...**

Teşekkür ederim. Bazen önce kitabın adı geliyor. Mesela *İncir Tarihi* ve *Sencer ile Yusufçuk* öyle. Önce kitap adları yazılmıştır.

Bugün sonunda yazmayı amaçladığın bir Faruk Duman başyapıtı tasarlayacak olsan, onu nasıl anlatırsın?

Şöyle bir hayalim var: Gerçek anlamda bir "nehir roman" yazmak istiyorum. Küçük ciltlerden oluşacak ve her biri kırda bulunmuş bir şeye adanacak. Örneğin bir ceviz tanesi, bir şeftali çekirdeği, bir kırık boynuz, bir taş, bir salyangoz kabuğu… Bunu bugüne kadar

edindiğim tüm bilgiden, deneyimden sıyrıldıktan, bir arınma metni olarak yazmak isterim. Ama belki de bu nedenle hiçbir zaman yazılamayacak.

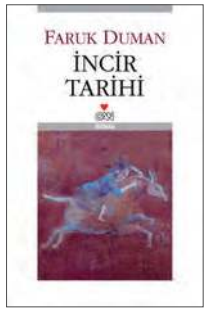
Edebiyatımızda birbirini izleyen yapıtların yanında, sözgelimi Amerikan edebiyatında gördüğümüz çeşitliliğin yaşanmadığını söyleyebilir miyiz? Sen bu açıdan edebiyatımızın bugününü ya da geçmişten bugüne gelen görünümünü nasıl değerlendiriyorsun?

Bence güneyli yazarların yaptığı şey, çevrelerinde yaşanan hayatın izini sürmekti. İçinde yaşadıkları toplumun ruhunu anlatmak istediler. Bu nedenle insanlarını yakından tanıdılar. Çiftçilik yaptılar, küçük işlerde çalıştılar. Ama tabii yaşam koşulları belirleyici oldu burada. Bir de Amerika'nın yaşadığı süreç, halkın verdiği ayakta kalma savaşı özellikle öykü sanatı için müthiş deneyim oldu. Bizim edebiyatımızda da örneğin bir Orhan Kemal, Sabahattin Ali bence bu düzeyde, benzer yazarlardır. Ama bizim öykümüzü bununla birlikte, hatta belki bundan çok şiir geleneğimiz etkilemiştir. Bu bakımdan bizim ustalarımızın yarattığı edebiyatın, özellikle öykü için söyleyebilirim, Amerikan edebiyatının ortaya koyduğu çeşitlilikten bir eksiği yoktur. 50 Kuşağı'nın öyküleri, bana göre dünya ölçüsünde. Onat Kutlar, Erdal Öz, Leyla Erbil, Füruzan.. Yaşar Kemal'in yarattığı olağanüstü bir roman var sonra. Bugün de 80'e kadar süren tüm anlayışları birleştiren, açan, ayrıştıran, yazarlar var. Şunu söylemek isterim; yılda üç yüz-dört yüz roman yayımlanıyor olabilir, biz de burada oturup bunların çoğunu eleştirebiliriz. Ama bence çok iyi yapıtlar da çıkıyor. Burada önemli olan bu yapıtların okurla buluşabilmesi.

Son zamanlarda okuduğun kitaplar arasında önemli bulduklarını nedenleriyle belirtebilir misin?

Fredric Jameson'ın *Modernizm İdeolojisi*'ni okuyorum. Jameson'ın edebiyat yazılarını bir araya getiren bir kitap. Jameson, yapıtı ele alırken tarihi, çevreyi, yazarı, bizim yapıtın çok uzağında gördüğümüz katmanlarıyla değerlendiriyor. Tabii bu doğal olarak yapıttan çok bizim yorum bilgimizle temasa geçtiği anlamına geliyor. Zengin bir okuma kültürü bu tür metinlerle gelişiyor bence. Geçenlerde Lawrence Durrell'ın *Mekân Ruhu*'nu elime aldım yine. Yazarın mektupları, anı parçaları, basılmamış metinleri… Bu kitap Durrell'ı eskisinden daha çok sevmemi sağladı. Özellikle kitaplarına girmemiş öyküler olağanüstü. N

Faruk Duman (1974) Ardahan'da doğdu. Kitapları: *Seslerden Başka Sesler* (1997), *Av Dönüşleri* (1999), *Nar Kitabı* (2001), *Pîrî* (2003), *Kırk* (2006), *Keder Atlısı* (2004), *Sencer ile Yusufçuk* (2009), *İncir Tarihi* (2010)

SUZAN SAMANCI Savaş atmosferinin gerisinden. Siyasal ve yaralı bir aşk romanı.

***Halepçe'den Gelen Sevgili* siyasal bir roman mı, bir aşk romanı mı?**
Bütünlüklü bir roman olarak görüyorum. Minör edebiyatın izdüşümü. Savaş atmosferinin gerisinden, politik dokunun içinde kımıldayan ve coğrafyasına benzeyen siyasal ve yaralı bir aşk romanı…

Dört öykü kitabından sonra iki roman. Şimdi hangi türe yakınsınız?
Sağ kolum roman, sol kolum öykü, yüreğim şiir. Sofi gibi zorlanıyorum. İkisini de sırtımda taşımak istiyorum.

Bundan sonraki kitap roman mı, öykü kitabı mı?
Mayalanan bir şeyler var, doğrusu bilemiyorum…

Niçin *Taraf*'ta köşe yazıları yazıyorsunuz?
Yaşadığım coğrafya ve gerçekliğim zorluyor. Sadece kurgularla uğraşmak daha fantastik bir dünyada yolculuk yapmak isterdim… Bunca acı yaşanırken, işaret etmemek… Ve tarafız taraf olmasına da, değiliz desek de potansiyel suçluyuz ya…

En son hangi kitapları okudunuz?
Paul de Man'ın *Okuma Alegorileri*. Ve yıllar sonra yeniden Ingeborg Bachmann'ın *Malina*'sı, Faulkner'ın *Döşeğimde Ölürken*, Avesta Yayınları'ndan çıkan *Heciyé Cindi* ve Eminé Evdal'ın hazırladığı *Folklara Kurmanca*, Emine Sevgi Özdamar'ın *Haliçli Köprü*'sü.

Sizi en çok etkileyen romancı, öykücü, şair?
Romancı: Faulkner, Fuentes, Oğuz Atay, Bilge Karasu, Sadık Hidayet.
Öykücü: Çehov, James Joyce, Vüs'at O. Bener, Sabahattin Ali, Sait Faik.
Şair: Aragon, Cemal Süreya, Edip Cansever, Ehmedê Xani.

Edebiyatın dışında nelerle uğraşıyorsunuz?
Edebiyat temel mesleğim. Şimdilerde öğrenciyim ve Fransızcanın zorlu yolculuğundayım. Yeni bir ülke! Cenevre ile Diyarbakır arasında mekik dokuyorum.

Yazarlık veriminizde istediğiniz noktada mısınız?
Seçiciliğim, tekrara düşme kaygım hep zorluyor ve yenice başlamışım sanısını hep korumak istiyorum. Dolayısıyla değilim tabii.

Diyarbakır'da geçen uzun yılların sizde bıraktığı iz?
Yasaklar, ağıtlar, yas evleri, "elde var acı."

Kürt sorununun sizce en kısa tanımı nedir?
Hukukun ve gerçek özgürlüğün sunduğu atmosferde kendimiz olabilmek ve kendimizi yaşayabilmek.

Şu anda ne yazıyorsunuz?
Öğrenciliğim izin vermiyor. Gözlerim hep fotoğraf çekiyor. N

Suzan Samancı: yasaklardan ve ağıtlardan uzakta kalamamak... Yaşadığı coğrafya yazarın gerçekliğini de zorlar... Yazarı potansiyel suçlu yapan hayat... Suzan Samancı'nın okudukları, etkilendiği yazarlar...

HAKAN ŞENOCAK'IN

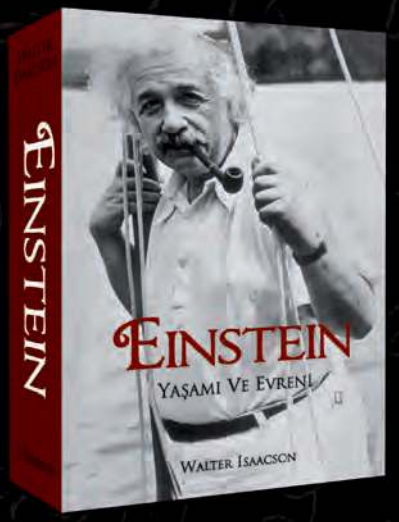
EN ÇOK ETKİLENDİĞİ YAZAR

En sevdiğim yazar, anne babasının takdiriyle Romain Gary, kendi isteğiyle Émile Ajar... Dolayısıyla en çok etkilendiğim yazar anlamına da gelir mi bu, bilmiyorum. Sanırım. Émile Ajar'da iki derin güzellik buluyorum. Benim okuduğum tüm yazarlar arasında, hüznü en sade ve başını öne eğmeden anlatan adamdır kendisi. İkinci bir güzellik ki çok ender bulunan türden, romanları büyük usta bir öykücünün tüm inceliklerini taşır; roman olmasına romandırlar ama romanın gevşekliği, matematik kurnazlığı, gevezeliği yoktur onda. Sıkı dokulu bir öykü gibidir her biri. İlk satırdan son satıra kadar sahici bir duygulanım alır götürür insanı. Tüm benzersizliğine rağmen dünyanın en tanınan yazarlarından biri olmayışını yetersizliğine değil, edebiyatta ve hayattaki dik duruşuna, bükülmez karakterine, efendisizliğine bağlıyorum.

BİR DÂHİNİN BİLİNMEYEN YÖNLERİ

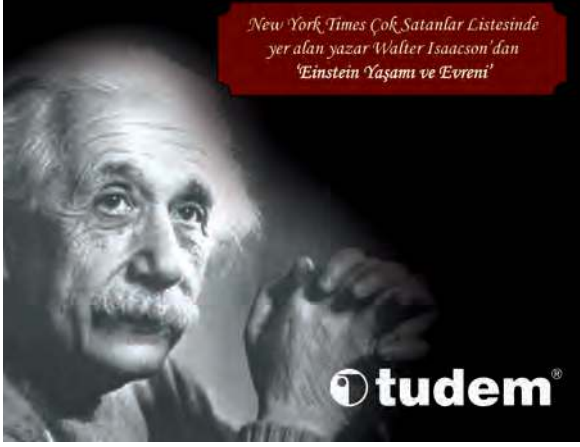
Muhteşem biyografileriyle tanınan gazeteci yazar Walter Isaacson tarafından, Albert Einstein'ın tüm eserleri ortaya çıktıktan sonra yazılan ilk kapsamlı biyografi! Zihni nasıl işliyordu? Onu dâhi yapan neydi? Özel hayatı ve dini görüşleri nasıldı?

Bu muhteşem kitapta büyük dâhinin şimdiye kadar görmediğiniz fotoğraflarını da bulacaksınız.

Muhteşem bir adamın biyografisi... Walter Isaacson, zevkle okunan ve büyük fizikçiyi yaşatan bu yapıtta onu hem insan olarak ele alıyor, hem de fizikteki öncü fikirlerini ortaya çıkarıyor.
Murray Gell-Mann, The Quark and the Jaguar 'ın Nobel Ödüllü yazarı

New York Times Çok Satanlar Listesinde yer alan yazar Walter Isaacson'dan
'Einstein Yaşamı ve Evreni'

tudem®

Notos okuru Ayça Erkol yazı atölyelerine de katılıyor.

Ayça Erkol: Bir fikri işlemek...

Yazma eylemini geliştirmek için neler yapıyorsunuz?
Genellikle daha önce not ettiğim fikirlerden, tümcelerden, ifadelerden bir tanesini rastgele seçerek işlemeye başlarım. Aklıma gelenleri serbestçe yazdıkça bazen ortaya ilginç bir şey çıkıyor, bazense hiçbir sonuca varamıyorum. Yine de daha çok bu "idman" anlarında ilerleyebilen biriyim. Baştan sona kurgulamak daha az başvurduğum bir yöntem. Tembelleştiğim dönemlerde ise yazı atölyelerine katılmak, egzersizlerime getirdiği disiplinle gelişimime çok yardımcı oluyor.

Kılavuzunuz olarak seçtiğiniz yazarlar var mı?
Yirminci yüzyıl öncesinde doğmasına rağmen, bir şeyler yaratmayı başarmış kadın yazarları kılavuzum sayabilirim: Brontë kardeşler, Jane Austen ve tabii ki *Kendine Ait Bir Oda* diyen Virgina Woolf.

Son zamanlarda okuduklarınızdan, seyrettiklerinizden önermek istedikleriniz...
Şu anda Dana Gioia ve R.S. Gwynn'ın derlediği *The Art of the Short* Story adında bir kitap okuyorum. Kitapta, Baldwin'den Kafka'ya kadar elli iki ünlü yazarın hayat hikâyesine ve öykülerine yer veriliyor. Kitabın en güzel tarafı ise yazarların kendi ağızlarından ilham ve öngörülerini anlatmaları. Yazmanın onlar için anlamını ve kitaptaki hikâyenin perde arkasını kendi ağızlarından aktarması ile özel bir kitap. Öyküye gönül veren ve İngilizce bilen herkese öneririm. N

aşkın haçsız seferi

"... hoyratça aransa üstümüz
sinsice eşelense cebimiz
hiçbir şey çıkmazdı birbirimizden başka;
ne ihanete, ne sadakate
bulamazlardı bir kanıt
biz; birbirimize görünür
birbirimize kokardık..."

Hakan İşcen

Bu onların hikâyesi.
Buğu'nun ve Çizgi'nin.

DK DOĞAN KİTAP
www.dogankitap.com.tr

www.askinhacsizseferi.blogspot.com

ELİF SOFYA

"Okuma Uğraşı"ndan "Yazmak Eylemi"ne

Notos, bu kez de Murat Yalçın'a, kendisinde en çok iz bırakan hangi kitapları okurlara önerdiğini sordu. Yazarların önerdiği kitaplar, içinden seçimlerimizi yapacağımız çok renkli bir dünya oluşturmaya başlar. Sonunda hiçbir zaman okuyamayacağımız sayısız kitap kalır geride, ama okuyacaklarımızı seçerken, başkalarının deneyimleri her zaman yolumuzu aydınlatır.

Bir kitabı okumak, başka bir kitabı okumamaktır.
Bilge Karasu

Önce yalan vardı.

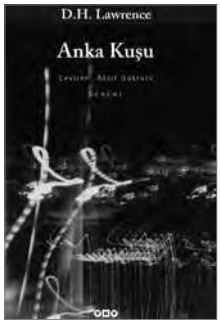
Anneme söylettiğim yalanlarla başladı her şey: İlkokul yıllarında, beni oyuna çağırmaya gelen mahalle/okul arkadaşlarıma "evde yok" dedirterek.

Arkadaşlarıma, derslerime, aileme, hayata kitaplarla ihanet ettim (Giderek, yayıncılığı iş edinerek mesleğe ihanetten kurtuldum, diyebilirim).

Kitapların dünyasından çıkmamak için yazmaya koyuldum salt. Okumakla yetinmeyip defterlere geçirerek kimi kitapları; kendim yazmışçasına, bu kez defterlerden okuyarak…

Bana okumayı öğreten yazarların başında Akşit Göktürk gelir. Nurullah Ataç'la Nermi Uygur sonra. Şiirden, öyküden, romandan önce düzyazıya/nesre vurgundum. Düşünceyi yazmak çabası düş çatmaya, duygu balonları uçurma oyununa dönüştü bende. Yazdıklarım öyküye benzetildiğinden, belki de kırk kez yinelendiğinden inanmaya başladım ben de. Yoksa… ("Yoksa"sı kalmadı artık.)

Anka Kuşu
D.H Lawrence

Okuma Defterleri

D.H. Lawrence'ın *Anka Kuşu*'nu (Bilgi, 1966) okuduğum ilk "ciddi" kitaplardan sayabilir miyim? 1985-90 arası tutuğum "Okuma Defterleri"ne bakılırsa, eh, sayabilirim elbet.

Obur okurluğumda düzenli tuttum bu defterleri: Yılbaşı geceleri döküm yaparcasına, günlük kazancını ölçen tüccarlar gibi günde ortalama kaç kitap okuduğumu hesaplar, yeni yılda verimi artırmak için tutacağım yolları düşünürdüm (Giderek, hesapsız kitapsız bir okur oldum).

Diyeceğim, kitapların "yalan"larla dolu "oyuncak"lar olduğunu öğrenince delikanlı dünyam başıma yıkıldı, on beşimde.

"Kitap da bir yeraltı kovuğudur, iki kapaklı. Yalan söylemek için eşi bulunmaz bir yer," diyordu Lawrence, Akşit Göktürk'ün Türkçesiyle.

Kimdi Akşit Göktürk, o ne diyordu bu konularda?

Hadi bakalım, doğru *Okuma Uğraşı*'na. Boyumu aşan bir kitapmış, olsun, gözüpek okur değil miyim, illa okuyacağım (hem de anlayarak)…

"Gizli bir günce tutan, yalnız kendim için yazıyorum diyen kişinin durumunda da, kâğıt üstüne dökülen metnin göndericisi ile alıcısı birleşmiştir." (Altını çizip "çok doğru" demişim: Ne ürkütücü bir bilgiçlik, Tanrı korusun!) "Kurmaca metin, var olan gerçeğin bir yansısı değil, onun belli bir anlamda bütünlenmesidir." (Altını çizip, "Belli bir anlam şart mı? Tartışılır!" demişim: Çıkıntılık yapacağım ya, neyi ne kadar anladığımın önemi yok!)

Sıkı bir yazın okurunun öğretmeni sayarım Akşit Göktürk'ü: *Çeviri*: *Dillerin Dili*, *Sözün Ötesi* de eklenerek okunursa. Yalnız on beş yaş erken; sonra...

Afrika Dansı
Sevim Burak

Madem "sonra"ya geçtik "ortaya karışık" yapayım: Vüs'at O. Bener, Feyyaz Kayacan, Bilge Karasu, Sevim Burak, Tezer Özlü, Oğuz Atay, Leylâ Erbil, Tomris Uyar, Yusuf Atılgan, Hulki Aktunç, Ferit Edgü, Fikret Ürgüp, Necati Tosuner ya da Tahsin Yücel'den, dahası Halit Ziya, Nahit Sırrı, Refik Halit, Ahmet Hamdi ya da Sait Faik'ten hangi birinin hangi kitabını atsam masaya?

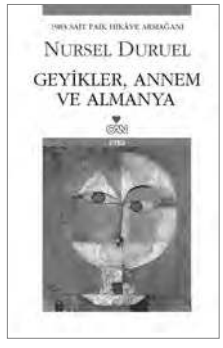
O yıllarda aldığım bir uyarıyı unutamam; anmalıyım burada (söylediklerini çarpıttığımdan değil, köpürttüğümden, ad veremiyorum): "Yaşar Kemal okumadan Sevim Burak okunur mu? Asfalt yol dururken keçiyollarında işin ne? İn aşağı, gel yanımızda rahat rahat yürü. Yol bulamazsın oralarda, beni dinle!" (*Tenhalarda menhalarda gezme şaşkın* diyen bir dost yani.)

Bende bu keçi inadı varken keçiyolları vız gelirdi. Dikine gittim, okur olarak: "Kemal"leri boş geçerek *Afrika Dansı*'nı sökmeye çalıştım. Okuma serüvenim bir bakıma kendimi tanıma serüveni oldu böylece: En zorundan başlarsam her şey kolay gelir… Kalabalığın içinde sıkılmaktansa yalnız başıma eğlenirim… Arkasında çobanı, önünde köpeği olan bir davar sürüsünün sayılı keçisi olmaktansa, dağların ensesinde yalnız gezinen, meşelerin arasında bir görünüp bir yiten, giderek varlığı bir göz yanılsaması olan bir yaban keçisi olmayı yeğlerim…

Parlatarak anlatıyorum, *–engin ol gönül–* Kemal Bilbaşar da bir başka "Kemal" değil mi? *Denizin Çağırışı*'nı sevmedim mi yani? *Aylak Adam* havası almadım mı? Ya İlhami Bekir Tez'in aynı tarihlerde yayımlanmış *Taşlı-Tarladaki Ev*'i, konaklamadım mı orada sanki?

Öykü mü olsun dediniz? İzzet Yasar'dan *Dönüşü Olmayan Hikâyeler* desem? Sonra, İsmet Tokgöz? –Tanır mısınız bilmem; ben yıllar sonra tanıştım, birlikte yemek yedik, yazdıklarımızdan konuştuk.– *Bir Kadırga İçin Yaz Resmi*: Yitik bir "tek kitap"…

Geyikler, Annem ve Almanya
Nursel Duruel

"Keçi"yi an da geyiği anımsama, olur mu? Evet ya, *Geyikler, Annem ve Almanya*. Lise yıllarımda bana evini, kitaplığını açan, dost gibi dost Ebubekir Kurban tutuşturduydu elime Nursel Duruel'i, Bahattin Özkişi'nin *Göç Zamanı*'yla birlikte.

Tamam, Nursel Duruel, Bilge Karasu'yla aynı dönemde tanıyıp dostluğunu kazandığım biri, ama hadi bakalım, bir bulmaca daha: Kim bu Bahattin Özkişi? *Bir Çınar Vardı*, *Sokakta*, *Uçtaki Adam-Köse Kadı*... Özdenliğiydi beni etkileyen. Meraklısına bırakayım gerisini.

Körleşme
Canetti

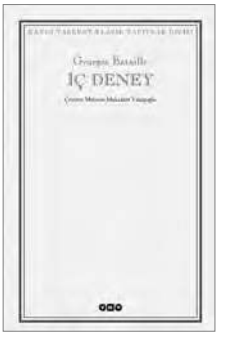
Şimdi, nereden geldik ki buraya?

Daha, önceki gün Semih Gümüş bu konuyu önerdiğinde, yerli "Fabio Ricci"sine "Canetti-*Körleşme*, Svevo-*Zeno'nun Bilinci*, Melville-*Kâtip Bartleby,* Calvino-*Bir Kış Gecesi Eğer Bir Yolcu*, Céline-*Gecenin Sonuna Yolculuk*, VOB-*Dost/Yaşamasız*… Kafka'nın sıngın insanlarının gülünçlüğünü deşmek için *Değişim*'in parodisini yazmaya niyetlenişim… Hisar'ın ağlak yerleri: Geçen zamanın, 'fani'lik duygusunun bıraktığı öd acısını dindirmek için çocukluğun ('soğuk geceleri'ne, değil) cennet bahçelerine sığınması vs. Unutma: Hikmet Birand, *Alıç Ağacı ile Sohbetler-Anadolu Manzaraları*... " notunu düşen ben değil miydim? Ya, akşam tam da metro merdivenlerinde, gene bu yazıyı kafasında evirip çevirirken, "*Mekânın Poetikası*'ndan kesinkes söz etmeliyim" diye mırıldanan?

Söz edeyim öyleyse: Yıllar önce –"yıllar nedir ki" diyorsanız çok değil on beş yıl önce– ilk kalem ağrım *Aşkımumya* çıktıktan sonra okuduydum *Mekânın Poetikası*'nı: "*Aşkımumya*'dan bir şey anlamayan varsa yardımcı kitap olarak okusun" dediydim bir yıl boyunca çevremdekilere.

İç Deney
Bataille

Mekân algısının öne çıktığı metinler yazdığımı, kişilerin ancak dengeleyiciler olduğunu ayırt ettim Bachelard'la. Şaşırtıcı geldiydi, bir kitabın yazdıklarımı kavramama bu denli yaraması. Düşünsel imgeler kurmayı duyguya yeğleyişimi, özümün zihinsellikten yana oluşunu düpedüz göstermişti, gene o günlerde okuduğum *İç Deney* (Bataille) ile birlikte.

Rilke

En iyisi baştan başlamak… –Baştan mı? "Kemal"leri okumadan Sevim Burak okursan olacağı budur: İki satır yazmak için kırk katır değiştirirsin işte böyle!–

Yazmak Eylemi de Ferit Edgü'nün bir kitabı. Onu erken değil, geç okudum. –Geç mi? Ne kadar geç?– *Şimdi Saat Kaç*'tan sonra, önceki yıl… Bendeki *Malte Laurids Brigge'nin Notları* eprimişti, yenisini alırken görüp aldım. "Yazmak, nesnelerle söyleşmenin bir yolu olsa gerek" diye düşündüm okurken de, Rilke gibi. –Neyse, yaklaşma Rilke'ye, yanarsın. Demedi deme!–

Rilke

Kitaplardan, "Kemal"lerden söz ettim ya, Hasan Bülent Kahraman'ın geçen yıl *Notos*'ta yayımlanan bir yazısına dokunarak noktalayacağım.

Kutsal Sığınak
Faulkner

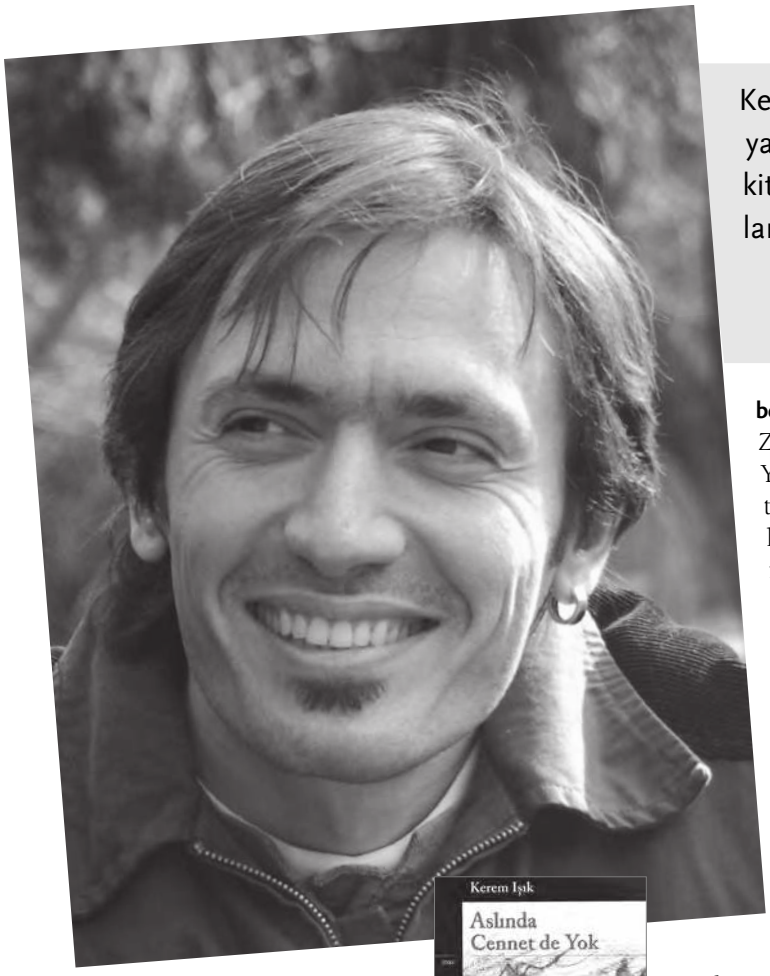
"Büyük romancımız Yaşar Kemal zaman zaman Faulkner'dan söz eder. Bu benim için anlamı olan bir yaklaşım değildir. Faulkner Türkçeye çok az çevrilmiştir," diyordu Kahraman.

Vaktiyle kafayı bozduğum, didiklediğim bir yazar söz konusuysa hiç üşenmem. Kitaplığımdaki Faulkner'ları parmağımın ucuyla saydım, tek tek: 1950'lerden başlayarak, Bilge Karasu, Ülkü Tamer, Rasih Güran, Murat Belge, Talât Sait Halman, Gülten Yener, Hamdi Koç, Semih Aközlü, Deniz Ilgaz, Aslı Biçen, Necla Aytür çevirileriyle tam on altı kitap! Üstelik Hamdi Koç'un çevirdiği *Kutsal Sığınak* (1986), yirmi yıl sonra bir de Necla Aytür çevirisiyle (*Tapınak*, 2007) çıkmış. Bu arada, atladığım ya da bende olmayan üç beş kitap daha vardır sanırım.

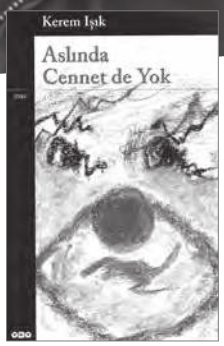
Diyeceğim, Yaşar Kemal Faulkner'ı ne kadar okumuştur, Faulkner Türkçeye çevrilmediği zamanlarda mı ondan söz etmiştir, bilemem… Bildiğim tek şey, "Faulkner Türkçeye çok az" çevrilmemiştir.

Ha, on beşinde *Okuma Uğraşı* okumak da hüner değil. Bazı kitapları "zamanı gelince" yeniden okumalı. Hisar'ın "vakt-i merhûn" dediği zaman, döne döne gelir. N

KEREM IŞIK Uyanık olduğum her an kitaplar, sayfalar ve cümleler arasında olmaktan keyif alıyorum.

Kerem Işık ilk öykü kitabını yayımladı. Eleştiri yazıları da ilgi alanında. Bu arada ikinci öykü kitabının hazırlığında. Dergilerde öykü yayımlamak... Leyla Erbil'in ilk öykü kitabı *Hallaç* ve Beckett... Bu arada çeviri ve İzmir'de yaşamak...

***Aslında Cennet de Yok*, yayımlamak istediğiniz ilk kitap mıydı?**

Evet, öyle. Uzun bir dönem içinde yazılmış ve bazıları dergilerde yayımlanmış olan öykülerimi içeriyor.

Öyküden başka neler yazıyorsunuz?

Minimalizm ve absürd ile ilgili bir inceleme yazısı üzerinde düşünmeye başladım. Kuram/inceleme/eleştiri yazıları okumak ya da –kendimce– yazmaya çalışmak hem ilgilendiğim konularda çok daha derinlikli bilgiler edinmeme hem de bu konulara bambaşka açılardan bakmama olanak sağlıyor.

Yayımlanacak ikinci kitabınız şimdiden belli mi?

Zihnimde belli. Yine bir öykü kitabı olacak. Birkaç öyküsünü tamamladım bile.

Genç yazarlar şanslarını nasıl zorlayabilir?

Dergilerde 'pişerek'. Ve elbette ki dur durak bilmeden çalışarak.

Son zamanlarda okuduklarınızdan unutamadıklarınız?

Leyla Erbil'in ilk öykü kitabı *Hallaç*. İlk baskısı 1960'da yapılan bu mücevher kitap beni temelden sarstı. Yayımlandığı dönem düşünülecek olursa, günümüzde bile yeniliğini/özgünlüğünü/deneyselliğini koruyan bu kitabın kıymeti daha iyi anlaşılacaktır bana kalırsa.

Sizi en çok etkileyen yazar?

Samuel Beckett.

Sizin için edebiyattan önce ne geliyor, sonra ne?

Ailem kapsam dışı tutulacak olursa edebiyattan önce hiçbir şey gelmiyor. Sonraysa müzik (bir dinleyici olarak).

Niçin çeviri yapıyorsunuz?

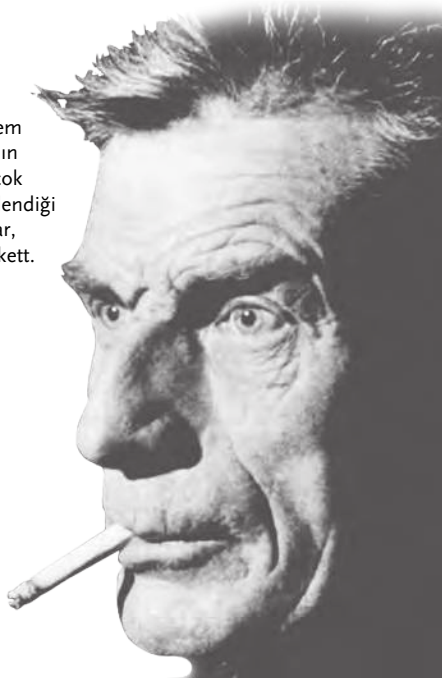
Yalnızca yazma ve okuma esnasında değil, uyanık olduğum her an kitaplar, sayfalar ve cümleler arasında olmaktan keyif aldığım için.

İzmir'de yaşama duygusu nasıl anlatılır?

İzmir doğup büyüdüğüm kent. Diğer büyük kentlere kıyasla bana zamanın biraz daha yavaş aktığını hissettiren kent.

Şu anda ne yazıyorsunuz?

İkinci öykü dosyam üzerinde çalışıyorum. Neredeyse tamamı zihnimde şekillenmiş durumda. Daha deneysel öyküler de içerecek olan bu dosya beni epeydir heyecanlandırıyor ve son noktayı koyana dek de böyle devam edeceğe benzer. Bir de az önce bahsettiğim, absürd ile ilgili bir yazı taslağı dolaşıyor zihnimde.

Kerem Işık'ın en çok etkilendiği yazar, Beckett.

Okumak, izlemek, dinlemek, görmek için yedi öneri.

David Helfgott İstanbul'da

Dünyanın en önemli piyanistlerinden biri kabul edilen ve hayatı Oscar ödüllü *Shine* filmiyle beyaz perdeye aktarılan, şizofreni hastası David Helfgott, 6 ve 8 Nisan'da konser vermek üzere İstanbul'a geliyor. Helfgott'a Naci Özgüç yönetimindeki yetmiş kişilik İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası eşlik edecek. On iki yıl akıl hastanesinde yattıktan sonra hayata karışan, insanlara piyano ve klasik müziği sevdiren adam olarak anılan Helfgott'tan Rahmaninov'un 3. Piyano Konçertosu'nu dinlemek isteyenler bu konseri kaçırmamalı. www.biletix.com

Birsen Tezer ve *Cihan*

Birsen Tezer'in, yıllardır birlikte çaldığı müzisyen dostları Mümtaz Solmaz (bas gitar), Tunç Öndemir (akustik gitar), Emre Tankal (elektro gitar) ve Ahmet Özbilen (perküsyon) ile birlikte çalıştığı *Cihan* albümü Kalan Müzik tarafından yayımlandı. Zamanında Ortaçgil'in *Eski Defterler*'de yaptığı gibi, çoğunlukla tek seferde, dinleyici önünde çalar gibi, 'hücum kayıt' tekniğiyle kaydedilmiş albümde kendi bestelerinin yanı sıra Bülent Ortaçgil, Erkan Oğur, İlhan Şeşen ve Zafer Cımbıl'ın eserlerini de yorumluyor Birsen Tezer.

Leyla Erbil'in "Vapur"u

Kadın Eserleri Kütüphanesi, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti programı kapsamında İstanbul Kadın, Kadın İstanbul projesiyle birçok etkinlik düzenliyor. 2010 yılındaki toplantılardan biri Leyla Erbil'in "Vapur" öyküsü üstüne. 8 Mayıs saat 13.00'de Leyla Erbil'in katılımıyla Haliç'teki Kadın Eserleri Kütüphanesi'nde yazarın "Vapur" adlı öyküsü incelenecek. Tülin Tankut'un yöneticiliğindeki panelde Sema Bulutsuz, Orhan Koçak, Mahmut Temizyürek ve Necmiye Alpay konuşmacı olarak yer alıyor. 0212 534 95 50

1990 KADIN ESERLERİ KÜTÜPHANESİ

İpek Hanım Çiftliği

İpek Hanım Çiftliği, Nazilli'de büyük bir organik bahçe. Sahibi Pınar Kaftancıoğlu, 1997 yılında İstanbul'dan ayrılarak Nazilli'de evinin bahçesinde organik ürün yetiştirme serüvenine atılırken, bu işin bu kadar büyüyeceğini bilmediğini söylüyor. Zamanla, taze, uygun fiyatlı, çok çeşitli organik ürünü Türkiye'nin her yerine kısa sürede gönderebilecek bir yapı oluşturulmuş ve başarıyla uygulanıyor. Vejetaryen olan Pınar Hanım'ın çiftliği, tavukların yaşlanarak öldükleri ender yerlerden. "Niçin 'İpek Hanım'?" sorusunun yanıtına gelince, kızı İpek'i sağlıklı beslemeyi ve büyütmeyi istemekle başlamış her şey. www.ipekhanim.com

Uçan Süpürge Ankara'da havalanıyor

13. Uçan Süpürge Uluslararası Kadın Filmleri Festivali 6-13 Mayıs 2010 tarihleri arasında Ankara'da gerçekleşecek. 1998 yılından bu yana düzenlenen, sinemanın evrensel gücünü kullanarak cinsiyet eşitliği konusunda toplumsal bilinci yükseltmeyi ve sinemada kadın emeğini görünür kılmayı amaçlayan festival, bu yönüyle ülkemizdeki film festivalleri arasında özel bir yere sahip. Dünyanın dört bir yanından uzun ve kısa metrajlı filmlerle belgesellerin gösterildiği festivalde paneller, sergiler ve imza günleri de düzenleniyor.
www.ucansupurge.org

Müge İplikçi'nin ilk çocuk kitabı

Columbus'un Kadınları, *Kafdağı* ve *Kısa Ömürlü Açelyalar* gibi kitaplarıyla tanınan Müge İplikçi'nin ilk çocuk kitabı *Uçan Salı*, Günışığı Kitaplığı tarafından yayımlandı. Küçük bir çocuğun hayallerini, özellikle de "uçma tutkusu"nu anlatan bu ilginç öykü, İstanbul'un yok edilen simgelerinden biri olan Kadıköy'deki eski Salı Pazarı'nda geçiyor. Hayalperest bir çocuğun gündüz düşlerini, okuru gerçek ve hayal arasında duraksız bir yolculuğa çıkararak anlatan İplikçi'nin bu renkli öyküsü, Mustafa Delioğlu'nun usta işi desenleriyle daha da renklenmiş.

Hep Yazmak İsteyenlerin Hikâyeleri

Radikal gazetesinde haftalık sinema yazılarını sürdüren Fatih Özgüven'in *Bir Şey Oldu* (2006) ve *Hiç Niyetim Yoktu* (2007) adlı iki öykü kitabından sonra *Hep Yazmak İsteyenlerin Hikâyeleri* Mart ayında Metis Kitap tarafından yayımlandı. Franz Kafka'nın, "Menziller ve yollar yoktur; yol dediğimiz şey, tereddütlerdir" sözüyle açılan kitapta yazanlar, yazdıklarını yaşayanlar ama hayatın akışında, işleri olacağına varanlar için öyküler yer alıyor. Fatih Özgüven ustalığında...

DAĞHAN IRAK

İçimdeki...

EVHAMLIYIM. BENDE BİR ŞEYLERİN SÜREKLİ YANLIŞ GİTTİĞİNDEN ŞÜPheleniyorum, ama doktora gitmiyorum. Doğrusu, doktora gitmekten korkuyorum, daha doğrusu, bana neyimin olduğunu söylemesinden. Evet, ev yapımı evhamlarla çıldırmak daha zevkli değil ama yine de idare edilebilir bir tarafı var. Evham dalga dalga gelir, her şeyin kötü gittiğini hissedersin, endişelenirsin, "aman canım iyiyimdir" dersin, geçer, sonra yine gelir. O aradaki boşluklarda nefes alırsın ki kendini bir sonraki dalgaya hazırlayabilesin. Böyle anlatınca zor geliyor biliyorum ama bisiklete binmek gibi, bir kere oturtunca sorun olmuyor.

Ama bu kez doktora gidiyorum. Bayıldığımdan değil, zorunda olduğumdan. İşe girerken ya da ehliyet alırken sağlık raporu istenmesinden nefret ediyorum. Bence evhamlılar için özel ehliyet çıkarsınlar, hiç bu külfetle uğraşmayalım. Bizimkisi sağlık raporsuz oluversin. Gerekirse özel plaka kullanabiliriz, öbür sürücülerin neyle uğraştıklarını bilebilirler, zarar yok, bilakis fayda var. Mesela evhamlıların plakasının kenarında iki eliyle yüzünü kapamış adam figürü olabilir. Belki ilerleyen zamanda bize özel park yerleri de konur, duvar kenarıysa sünger kaplanmış olur, çıkarken "arabayı çizersem" diye endişelenmeyiz. Evhamlı insanların hayatı zaten yeterince zor.

Belki doktora gideceğimi bir süredir biliyor olduğumdan, ama zaten iyi değilim, bir süredir uyuyamıyorum, yemek yiyemiyorum, içimde sürekli bir daralma, bir tür endişe, benim için normal, lakin nedenini bilmiyorum. Öğrenesimin olmadığı kesin, ama şimdi doktora gidilecek ya, eninde sonunda öğreneceğiz. Doktor tam bana neyim olduğunu söyleyecekken teatral bir ses tonuyla, "Sürpriz olsun doktor," diye baskın mı çıksam acaba? Hani ultrasondan sonra bebeğin cinsiyetini öğrenmek istemeyen tipler gibi. "Doktor, raporu alabiliyorsam ver, gerisini elleme," desem acaba kurtulabilir miyim? Hipokrat yemininde, "İlla ki neyin olduğunu söyleyeceğim, söylemezsem Hipokrat çarpsın" gibi bir bölüm mü var, bilmiyorum ki.

Evhamlı insanın kriptoniti antiseptik kokusu. Sanki ortamı senden korumak için her tarafa sıkılmış gibi. Yoksa bir şeyin mi var? Zaten doktorun sana söyleyeceklerinden ürkmüşsün, bir de o koku, öf. Bir güzel tarafı, etraftaki herkes üniformalı. Tıp personeli doktor olanlar ve doktora benzeyenler şeklinde ayrılıyor. Çok dikkatli bakmazsan (ki bakma, bakarsan onlar da sana bakar) ayırt edememe ihtimalin var. Yani doktorun muayenehanesine girinceye kadar, hazırlık maçları yapman olası. Bir süre sonra herkesin sana hastaymış gibi baktığından o kadar emin oluyorsun ki, doktorun muayene sırasındaki, "Sen hasta-

Dağhan Irak
(d. 1981)
Eurosport'un yaratıcı ekibinin sıra dışı spikerleri arasında. "İçimdeki", yayımlanan ilk öyküsü.

sın, evet" yolundaki hareketleri batmıyor, yani göreceli olarak. Yine de beni çağırdıklarında irkiliyorum, neden irkilmeyecekmişim ki?

Doktor zorunlu hareketlerle başlıyor; kulak, ciğer filan. Rahatsızım bu durumdan, niye kulağıma baktı ki şimdi? Ben zaten insanların başkalarının kulaklarına bakmasına karşıyım, sırf bu yüzden saç uzatmışlığım var. Ama şimdiki bir mahremiyet sorunu değil, durup dururken kulağımda bir şey bulup çıkaracak, al başına belayı. Zaten bir sürü derdim var, bir de kulakla mı uğraşacağım? Sonra bir de çocukluktan kalma sendrom var. Acaba aşağıya bakacak mı? O da çok fena, çocuksun, doktora gidiyorsun, grip olmuşsun alt tarafı –bilemedin suçiçeği–, hop iç çamaşırının lastiğini çekip yarım saniyelik bir bakış atıveriyor. "Sen gerçekten erkek olabilir misin?" mesajı mı verilmek isteniyor? O kadar kısa bir bakışta –yerinde olmaması dışında– nasıl bir sorun bulunabilir ki? Bulunabilir mi yoksa? Ya vardıysa da vaktinde doktorun gözünden kaçtıysa? Of, of, of. Acaba, "Bak ama öyle kısa değil, alıcı gözle bak," desem ne yapar bu doktor?

Ama doktorun ürolojik faaliyetlerle pek alakası yok, kalbime konsantre olmuş durumda. Sanırım on dakikadır böyleyiz. Niye on dakikadır kalbimi dinliyor bu adam? Arada yer değiştiriyor, sonra geri dönüyor filan. Kalbimde sorun olduğunu adım gibi biliyordum ben zaten. Hep böyle bir sıkışma, sanki dayanamayıp gerilimden patlayacakmış gibi. Hayır, endişeden değil.

Neyse ki muayeneyi bitirdi, bence epeyce de uzun sürdü. Kesin kötü bir şey söyleyecek ama hiç değilse dokunmalı kısmı bitti. Belki söylemez, zaten muayene ederken de kasıldım kaldım, pek yardımcı olmadım. "Ne halin varsa gör," der, raporu verir gönderir. Belki. Yani inşallah. Ben çoktan fitim "ne halin varsa gör"e.

Şu ana kadar "doktor" olarak andığımız adam yaşlıca, beyaz saçlı, kolormatik gözlükleri var. Elleri soğuk değildi, bu bir teselli, ancak fazla konuşmadı, bundan çok hoşlanmadım. Belki ben ceset gibi durduğum ve her dokunduğunda beni gırtlaklayacakmış gibi küçük çığlıklar attığım içindir. Ama bu sefer konuşacak, bir şeyler yazıyor, şimdi kaykıldı koltuğunda. Evet, konuşacak, muhakkak, bittim ben.

"İçinde bir sıkıntı hissediyor musun?"

Bu kadarını ben de sorardım, iki saattir küçük krizler geçiriyorum yanında.

"İştah problemin var mı? Geceleri uyuyabiliyor musun?"

Tamam buldu, kurtulamadık. Kesin kötü bir şey.

Kafa sallıyorum durmadan. Ağzım kaskatı kesildi, ne yapayım?

Artık söyleyecek, kaçış yok, bari söylesin, neyse çıksın. Yok zaten geri dönüşü, buradan sonra ne olursa olacak artık.

"Kulaklarınızda iltihap var, temizletin ya da gliserin damlatın."

Bu giriş olsa gerek, haydi hayırlısı.

"Bir de sırtınızdaki beni bir dermatoloji uzmanına gösterseniz iyi olur."

Herhalde bana cilt kanseri olduğumu söylemeye çekindiği için başkasına paslıyor.

"Ayrıca içinizde bir ağaç büyüyor."

…

"Arbor inkrementum dediğimiz durum söz konusu. İçinizde iki buçuk yıllık bir *Platanus orientalis* olduğunu tahmin ediyorum, yani halk diliyle çınar ağacı. Dolayısıyla sonbahara doğru nus vermeye başlayacak. O dönemde göğüs kafesinizde karıncalanmalar yaşayabilirsiniz."

Doktorun yaşadığım şoku anlayabilmesi için konuşabilmem gerek ama ben içimdeki ağacı hissetmekten başka bir şey yapamıyorum. Zor bela ne yapmam gerektiğini sorabiliyorum.

"Bence bir dendroloji uzmanına görünmenizde fayda var. Son dönemde bu bilim dalı çok gelişti, artık çınar ağaçları hakkında her şeyi biliyorlar. Ağacınıza iyi bakmanız için en uygun tavsiyeyi onlar verecektir."

Doktor, benim bu ağaçla yaşayamayacağımın farkında değil. Ben bu vücutla zor yaşıyorum zaten.

"Bu olgunluktaki bir *Platanus*'u içinizden çıkarmamıza imkân yok. Ancak dilerseniz sizi ağacın dışından sökebiliriz. Bu çınarın gelişimini epeyce hızlandıracaktır. Yine de bana kalırsa dış kabuğa karışıncaya kadar bekleyin."

Karışıncaya kadar dediği benim. Adam bana, "Kabuk ol" diyor resmen. Ama başka çare de yok galiba. Biliyordum başıma bunun geleceğini.

Yine de kabul etmem gerekiyor, *Platanus*'a karışmak, insan içine karışmaktan daha kolay. Bir kere çok dayanıklı; hava kirliliğinden, ağaç hastalıklarından hiç etkilenmiyor. Hızlı büyümediği zamanlarda canımı fazla yakmıyor, üstelik kendimi eskisinden daha sağlam hissediyorum. Bazen vücuduma el feneri tuttuğumda yeşil, sarı kabuklarını görebiliyorum. Yakın zamanda alev almak gibi bir planım da olmadığına göre sorun yok. İşe girme planlarını da bir kenara bıraktım. Vakti gelince gidip bir tarafta dikilmeyi planlıyorum. Ağaç olarak, insan olduğumdan daha özgürüm. Artık evham yok, korku yok, gelip bir köpeğin işemesinden başka derdim yok. Arada ilaçlamanı da yaptın mı, kurdu, haşaratı da musallat olmuyor. İnsan olarak tutunamadığım bir dünyaya *Platanus orientalis* olarak kök salıyorum. Dünya dallarımın arasından akıp gidiyor, umursamıyorum. N

ZERRİN SOYSAL

Ev Cini

KIZININ ODASINA GİDİNCEYE KADAR SIRADAN BİR SABAHTI. SAAT YEDİ-de uyanıp çay suyunu koymuş, kaynamasını beklerken sofrayı hazırlamıştı. Kızıyla oğlunu uyandırdıktan sonra kocasının o gün giyeceklerini çıkarıp yatağın üstüne sıralamıştı. Hepsi masaya oturunca kızaran ekmekleri getirmiş, çayları doldurmuş, yumurtaları soymuş, portakal suyu sıkmıştı. Kapıdan geçirirken üçünün de nasıl göründüğünü son bir kez gözden geçirmişti. Evin havalanması için açtığı camdan çocukların servis aracına binmelerini seyretmiş, akşama hayırlısıyla sağ salim geri dönmeleri için dua etmişti. Ardından yatakları toplamış, salondaki yamulmuş yastıkları, kaymış örtüleri eski haline getirdikten sonra günlük işlerine başlamak için ev kıyafetini giymişti.

Yatak odalarının açıldığı koridorda elini beline koyup bir süre düşündükten sonra temizliğe kızının odasından başlamaya karar verdi. Islak bezle lambanın parlak pirinç ayağını ovalarken bir sis dalgası kapladı odayı, göz gözü görmez oldu. Sandalyenin arkasına tutunup olan biteni anlamaya çalışırken görüntü durulup berraklaştı. Şeker pembesi odanın ortasında genç bir adam dikiliyordu. Kadın yere düşürdüğü bezin üstüne basıp gerileyerek yatağın kıyısına çöktü.

"Sen de kimsin?"

Tepeden bakar bir tavırla kadını baştan aşağı süzdü adam.

"Bunu bildiğinizi sanıyordum."

"…"

"Ovduğunuz lambanın ciniyim ben!"

İncecik çizgili kurşuni takım elbise, beyaz gömlek, parlak kırmızı kravat, gıcır gıcır ayakkabılar... Kolundaki pahalı saate çabucak göz attı adam.

"Evet, başlayalım."

"Neye?"

"İşimiz. Dile benden ne dilersen!"

Kadın gözlerini ovuşturdu, inanmakla inanmamak arasında gitti geldi. Lambanın cini diye bir şey olabilir miydi gerçekten de? Belki de hırsızdı, ya da pazarlamacı falan? Neler duyuyordu Allah korusun! Eğilip yerdeki bezi aldı.

"Bak kardeşim, nasıl girdin buraya bilmiyorum ama sen en iyisi hemen git."

Çattık belaya, der gibi sabırsızca baktı cin.

"Bakın hanımefendi, ne dediğimi anlamadınız sanırım. Ben, az önce ovduğunuz masa

lambasının ciniyim. Çağırdınız geldim."

'Ben' derken göğsüne koyduğu ellerini çaprazlayıp sihirli sözünü yineledi. Bu haliyle nispeten inandırıcı görünüyordu.

"Dile benden ne dilersen!"

"Kızım üniversiteyi kazansın."

Ne olacaksa olsun dercesine bir solukta söylemişti bunu. Elindeki bezi alnına götürüp terini sildi, yüzünde kara bir leke oluştu. Cin fark etmemiş gibi yaptı.

"Üzgünüm. Bu kurallara aykırı. Başka bir şey isteyin."

"Beyim terfi etsin."

"Bu da olmaz. Başka?"

Kadın kendisini dilek bulmaya öylesine kaptırmıştı ki genç adamın sandalyeye kurulup ayaklarını masanın üstüne koyduğunu fark etmeden elindeki bezin eprimiş köşesini didiklemeyi sürdürdü.

"Oğlumun bir kız arkadaşı olsun. Öyle utangaç ki! Hep sivilceleri yüzünden… Baktıkça üzülüyorum haline. Doğrusunu söylemek gerekirse hiç arkadaşı yok. Hep bilgisayar başında… Ağzından kerpetenle laf alıyoruz, çok pısırık. Ne olacak bu çocuğun durumu ilerde diye düşünmekten uykularım kaçıyor. Kız olsa neyse de erkek bu, aile babası olacak. Şöyle yırtık olmalı biraz, babasına bile efelenmeli yerine göre, değil mi?"

Bu dileği bari reddedilmesin diye varını yoğunu ortaya koymuş, bütün inandırıcılığını kullanarak cini ikna etmeye çalışmıştı. Sustuğunda soluk soluğaydı.

"Olanaksız hanımefendi, üzgünüm."

Gerçekten de üzgün görünüyordu genç adam, kadın söylediğine pişman oldu. Gözünü tavana dikip düşünmeyi sürdürdü.

"Hah buldum! Annemi iyileştir. Bütün yükü bende. Temizliği, ütüsü, alışverişi…"

Ağzını açmaya bile tenezzül etmeden başını hayır anlamında iki yana salladı cin. Tek kulağındaki minik küpenin ışıltısı kadının gözünü aldı.

"Kardeşime iş bul o zaman. Koskoca adam ne zamandır karısının eline bakıyor. Çocukları yüzüne karşı dalga geçiyor. Kendini yiyip bitirdi dağ gibi mühendis. Çok üzülüyorum ona. Bunu yap bari!"

Duraksadı. Sonra bir çırpıda, "Mutlaka vardır bir yolu canım," dedi.

Cin üzgün bakışlarla, kibarlığını hiç bozmadan ayağa kalkıp karşısına geçti.

"Bakın efendim, bütün söylediklerinizi yapmayı çok isterdim ama uymak zorunda olduğum kurallar var."

Kadın inanıp inanmama konusunu bir yana bırakmış, cini razı etmek için uğraşıyordu. Çarşıda pazarda yaptığı pazarlıklar geldi aklına.

"Hem dile benden ne dilersen diyorsun hem de söylediklerimi yapmıyorsun. Nasıl iş bu?"

Elini ağzına siper edip fısıldadı.

"Ne gerekiyorsa yaparım! Vardır elbet bir kolayı… Bulunur."

Daha önce hiç rüşvet vermemişti ama kocasının trafik polislerine buna benzer şeyler söylediğini duymuştu. Güldü genç adam, iş eğlenceli olmaya başlamıştı.

"Dilek dilemede çok deneyimsizsiniz anlaşılan. İşin kötüsü yönlendirici olmamız da yasak. Size ancak zaman konusunda yardımcı olabilirim. Acele etmeyin, düşünün."

Uzanıp masanın üstündeki kalem süsünü aldı, oynamaya başladı. Plastikten bir kuş kafasına yapıştırılmış pembe yumuşak tüyler nazlı nazlı dalgalandı. Bu sözleri duyunca rahatladı kadın. İyice düşünürse cinin gerçekleştirebileceği dilekler bulabilirdi. Evet mutlaka bulurdu.

Öyküleri ve yazıları *Sözcükler* ve *Notos* dergilerinde yayımlanan **Zerrin Soysal**'ın yayımlanmayı bekleyen iki roman dosyası ve üstünde çalıştığı bir romanı var.

“Plastikten bir kuş kafasına yapıştırılmış pembe yumuşak tüyler nazlı nazlı dalgalandı.”

“Kahve içer misiniz?”

“Olur. Bu kurallara aykırı değil.”

Kadının peşine takıldı, önlü arkalı, mutfağa geçtiler. Adamı ilk gördüğü andaki tedirginliği geçmiş, kalp atışları normale dönmüştü kadının. Alışkın hareketlerle ocağa su koydu. Fincanları çıkardı.

“Güzel bir eviniz var.”

“Sağ ol kardeş. Ay pardon! Size nasıl sesleneyim bilemedim. Kendimizin… Rahmetli babacığımın sayesinde. Evsiz adama kız vermem diye tutturduydu da kırıp sarıp aldılar zamanında. Yoksa bu devirde nerdeee… Süt ister misin?”

“Yok. Sade içiyorum.”

Az önce kahvaltı sofrasının kurulduğu masanın iki yanına yerleşip kahvelerini içmeye

başladılar. Kadın ne isteyeceğini düşünsün diye özellikle susuyordu cin. Dilek bulmakta bu kadar zorlanan birine hiç rastlamamıştı.

"Aklıma söylediklerimden başka bir şey gelmiyor. Ne olur onları yapsan? Çok sevaba girersin, inan."

"Tamam, dinle: Bankada şef olan bir kocam, üniversiteli bir kızım, arkadaş canlısı bir oğlum olsun. Sağlıklı bir annem, iş güç sahibi bir kardeşim... Oluyor mu böyle?"

"Yapabilsem sizi kırar mıydım hiç?"

"Eeee, ne duruyorsun o zaman?"

"Dilekler size ait olmalı."

"Allah Allah! Bu da ne demek? Deminden beri söylediklerim benim ağzımdan çıkmadı mı?"

"Yanlış anladınız. Demek istediğim, dilekler yalnızca sizi ilgilendirmeli. Mesela, kızım üniversiteyi kazansın diyorsunuz. Ya o istemiyorsa kazanmayı?"

"Ay öyle şey olur mu hiç? İki yıldır dershaneye gidiyor. Kucak dolusu para döktük. İstemez olur mu?"

"Yine de yapamam. Onun karşısına çıksam başka şey isterdi belki. Siz iyice düşünüp, kendi isteklerinizi bulun."

"Bulurum elbet canım. Tabii ya… Yalnızca kendim için…"

Gözlerini tavana dikti. Mutfak kapısının üstündeki köşeye kurulmuş örümcek ağını fark edince beynine kan yürüdü. Daha iki gün önce süpürmüştü tavanı. Ne zaman gelip yerleşmişti pis mahluk? Cin gider gitmez onu indirmeye karar verip ellerini incelemeye koyuldu.

"Beyim çok düşüncelidir. Bir dediğimi iki etmez, ne istesem alır. Allah sizi inandırsın, bir gün de eve eli boş gelmemiştir. Her şeyim var çok şükür!"

Gözlerini cine dikip bir süre bekledi, yutkundu.

"Aklıma gelen her şeyi söyledim, kabul etmedin. Başka bir şey yok ki! Allahıma da bunlar için dua ediyorum her namazda."

Gücenik bir tonla çıkan sesi cini yumuşatmıştı.

"Doğrudan sizi ilgilendiren, başkalarıyla alakası olmayan bir dilek bulamaz mısınız? Kesinlikle vardır, eminim. İyice düşünün."

Ne istese? Düşünmeye çalıştıkça beyni temelli durmuştu. Tek bir şey gelmiyordu aklına. Başını kaldırıp karşısındakini tepeden tırnağa süzdü.

"Sen benim bildiğim cinlere hiç benzemiyorsun."

"Hangi açıdan?"

"Her açıdan. Kılık kıyafet, dilek beğenmeme… Ne bileyim? Her şey işte."

Güldü. İş adamı görüntüsünden sıyrılıverdi. Sonra yeniden ciddileşti.

"Siz de yağ kandili kullanmıyorsunuz ona bakılırsa… Üstelik Alaaddin'e benzer bir yanınız da yok."

Durup söyleyeceklerini tarttı.

"Tuhaflık bende değil, sizde aslında. Bu çağda yaşamıyorsunuz sanki. Başkaları daha ben sözümü bitirmeden saymaya başlıyor."

"Nasıl yani, geri kafalıyım mı demek istiyorsunuz? Çağ mağ da neyin nesi?"

"Yok canım, yanlış anladınız. Günümüzde herkes önce kendini düşünüyor. Bireyci…"

"Ben de düşünürüm kendimi. Yatağa düşsem ne yapar bu çocuklar derim. Beyim kendine bakamaz perişan olur derim. Ele güne karşı düzgün giyinirim, saçımı boyarım."

"İyi ya işte! Bu durumda kendiniz için istekleriniz de olmalı değil mi?"

Tekrar düşünmeye daldı. Ne istese? Hiçbir eksiği yok ki! Görümcesi koltuklarını değiştirmek istiyordu; olmaz. Ona görünmedim diyecek bu züppe.

“Kahve için teşekkürler! Elinize sağlık.”

“Afiyet olsun! Meyve yer misin? Çok güzel kiraz var dolapta, erik de… Dur dur çay demleyeyim. Kek dünden ama sıkıca kapattım ağzını, tazedir.”

“Yok teşekkür ederim. İşimizi bitirelim önce.”

“Peki. Şimdi bulacağım, bir dakika!”

Masanın üstündeki el örgüsü peçetelikten bir peçete alıp terini sildi. Haklıydı çocuk, sittin sene bekleyemezdi ya! Kendisinin de işleri vardı hem. Kocası akşama işkembe çorbası istemişti, kasaba gidecekti daha. Ertesi gün, günüydü; dolma saracak, börek, kek yapacak. Cinden istese? Kendisinin temizlemediği işkembeyi ağzına sürmez adam, anlar. Ötekiler desen, mutlaka elinden çıkmalı. Tefe koyarlar alimallah! Ne istese, ne istese? Birey çağıymış. Kim uydurur böyle zırvaları? Gitsinler tek başına dağda yaşasınlar o zaman. İnsansız olur mu? Herkes birbirine muhtaç. Başları yastığa gelsin de hele, görsünler bireyleşmeyi, bir tas çorbanın yoluna bakar insan. Bir düğünü derneği, bir derdi tasası olsa komşuya koşar. Önce can, o ayrı… Peygamber efendimiz ne demiş: Komşusu aç yatarken uyuyan benden değildir. Bireymiş, zevzeklik!

Çocukluğunda babaannesinden dinlediği masalları düşünüp lambanın cininden neler istendiğini anımsamaya çalıştı.

“Kaç tane dileğimi gerçekleştirebilirsin?”

“Sınır yok. Kaç tane dilerseniz… Hele siz bir taneyi bulun da!”

Kafa mı kaldı? Daha bir tane bile söyleyememişken… Birden gözleri parladı, bulmuştu kolayını.

“Tamam, dinle: Bankada şef olan bir kocam, üniversiteli bir kızım, arkadaş canlısı bir oğlum olsun. Sağlıklı bir annem, iş güç sahibi bir kardeşim… Oluyor mu böyle?”

Cinin yüzüne alaylı bir gülümseme yayıldı.

“Bu çok kolay, hemen yapabilirim ama iyi düşünün. Şimdiki kocanız, çocuklarınız, akrabalarınız ne diyecek bu işe? Onları gözden çıkarabilecek misiniz?”

“Allah esirgesin! Aman sakın ha, vazgeçtim. Ben sanmıştım ki…”

Cin ellerini çaresizlikle iki yana açtı. İyice bunalmıştı kadın. Çok geç çıkmıştı bu cin karşısına, çok! Baba evindeyken, kızken olsa ohoooo… Kimseciklerde olmayan, noksansız bir çeyiz dilerdi. Evlendiğinin dokuzuncu ayında doğurmayıp biraz sefa sürmeyi, sonra, sonra… Neyse işte, bir sürü şey vardı o zaman istenecek. Cin ellerini kenetlemiş başparmaklarını çeviriyordu. Sesini çıkarmasa da gözleri sabırsızlıkla üstüne dikilmişti.

“Of tamam! Şu içerdeki lambayı parlat yeter. Başka bir şey istemiyorum.”

Az sonra, ovmasına gerek kalmadan ışıldamış lambayı yerine yerleştirip masanın tozunu alırken, cine niçin bütün evi temizletmediğine şaşarak, “Ah aptal kafam,” dedi. Hazır yakalamışken tuvaletin şıp şıp damlayan musluğunu da değiştirtebilirdi. Mutfaktaki örümceği aldırabilirdi. Bir sürü dilek bulurdu sakin kafayla düşünse. İki ayağı bir pabuca girince, akıl edememişti. N

Mustafa Erdiken

Kaçık

Kaçık için günün hangi saati olduğu önemsizdi. Odanın her zamanki düzensizliği sürüyordu. Az önce postacının getirdiği ufak paket de bu karışıklık içinde bir yerlere karışmıştı. Kahvaltısını mutfakta bulduğu biraz yulaf ezmesinin üstüne bir bardak portakal suyuyla bir şişenin dibinde kalmış şarabı dökerek yaptı. Perdenin aralığından dışarısını izledi bir süre. Dalgalar durmuştu. Eve girdiği an bastıran yağmur ardından bir fırtınayı sürüklemişti.

Tek işi eve taşıdığı gazete, dergi, broşür türü kâğıtlardaki resimleri kesmekti. Teknelerle gelen turistler kasabanın dar sokaklarına, gölge mekânlarına hücum ederdi. Onlar için bu kez şanssız bir hafta sonuydu. Kaçık, resimlerden arta kalan kâğıtları büyük bir çuvala doldurup atmaya karar verdi. Güneş ufukta azıcık yüzünü göstermişti. Kapalı mekânlara tıkılan turistler birer ikişer sahile iniyor, pansiyonların bahçelerine yayılıyordu. Akşam yemeği öncesi günübirlik gelenler teknelerine doluşurken öbürleri iki gündür görmedikleri güneşin en azından batışıyla yetinmek istiyordu.

Dar merdivene büyük bir çuval, bir karton kutu, bir de poşet yığdıktan sonra cebindeki parayı sayıp önce çuvalı yüklendi. Öbürlerini de iç bahçenin çıkış kapısının yanına taşıdı. Çıkmadan önce pencereleri de kapadı, ani bir rüzgâr bütün kâğıtları, çizdiklerini, kestiklerini uçurabilirdi. Bahçe kapısının dışına bir araç park ettiği için yüklerini çıkarmakta zorlandı. Sokağın bir ucundan deniz görünüyordu, güneş batmak üzereydi artık, çevresindeki bütün bulutlardan sıyrılarak. Sokağın öbür ucuna yöneldi, bu eski kâğıtları sattığı bir adam vardı. Bir eskici, belki de antikacı. Teklif ettiği fiyatın bir kısmına başka gazeteler için pazarlık yaptı. Anlaştıktan sonra bir de eski plak alıp paranın geri kalanını cebine attı.

Denize inmeden arka sokaklarda kaybolmuş bir lokantaya oturdu. Radyodaki haberlere kulak kabarttı, ardından günlük gazeteleri gözden geçirdi. Balığının yanına bir kadeh Girit rakısı istedi. Lokantacı havanın sıkıcılığından, işlerin durgunluğundan söz etti. Ama yabancı bir ülkeden gelen televizyoncular onun lokantasını görüntülediği için keyifliydi. Bir de kasaba hakkında hazırlanacak bir gezi rehberinde de fotoğrafları çıkacaktı yakın zaman içinde. Kaçık, eline geçerse bu fotoğrafları onun için keseceğini söyledi. Geri döndükten sonra kitabı bir yerlerden bulup gönderebilirdi de. Ne kadar vardı geri dönüşe; daha kesilecek sayısız sayfa onu bekliyordu. Yaz bitiyor olmalıydı, havanın gidişatı öyleydi. Sahildeki lokantalardan yükselen müzik sesleri insanların seslerine karışmaya başlamıştı. Yemeğini bitirdikten sonra yalnızca bu lokantada karşılaştığı insanlarla birkaç şey ko-

MUHAMMET ŞENGÖZ

nuştu. Onlar da bir yerlere gitmek istiyordu. Uzaklara gitmek değil ama, bu coğrafyadan uzaklaşmak akıllarının ucundan bile geçmiyordu. Kaçık, bir zamanlar eski bir kitapçıda karşılaştığı Meksikalı ressam kızı hatırladı. Onlar çok uzaklardan gelmişti. Hayatının unutulmaz bir kesitiydi o. Kızın yaptığı resimlerden öylesine etkilenmişti ki, birlikte çalışmaya başlamışlardı. Bu çok uzun zaman önceydi. Hayatının kızın eviyle kendi atölyesi haline geldiği, bütün görüntülerin daracık sokaktan batan güneşe benzer biçimde gözünden gelip geçtiği bir küçük Avrupa kenti. Kızın habersiz gidişinin ardından tüm çalışma isteğini yitirip atölyeyi kapatmıştı. Kalabalığının içinde kaybolabileceği bir kente sığınıp yalnızca kâğıtları keserek unutmaya çalışmıştı.

Ötekiler yolculuklarına onu da davet etti. Kararsızlığa düştü. Yaptığı çalışmalar bir düzen gerektirmiyordu. Geldiğinden beri, kendi isteği dışında, üstelik başkalarının teklifiyle yolculuk yapmak aklından bile geçmemişti. Ötekiler de kendilerine katılması için ısrarcı değildi; yine de hareket edecekleri saati öğrendi. Gelmeye karar verirse, denize açılacakları teknenin orada bulunacağını söyledi. Yükünü sırtlanıp dış kapının yanına bıraktı. Tedirgin adımlarla denize doğru yürüdü. Güneş batmıştı. Pansiyonların masalarında yemekteydi insanlar. Duvarlardan taşan çiçekler beyaza öylesine karışmıştı ki koşar adım attı kendini çarşıya. Bir ayna aradı yüzüne bakmak için, kulağına tanıdık bir şarkı takıldı. Kalakaldı. En yakındaki barın kapısından içeri girdi, bir bira söyledi bu kez. En son Meksikalı kızla bu tür yerleri dolaştığı aklına geldi, birkaç müzeyi gezmek için yaptığı yolculukta. İçerisi sürekli kalabalıklaşıyordu, kenara çekilip bu kalabalığa bakmaya koyuldu. Az ileride Fransızca konuşan bir kız barmene bir şeyler anlatmaya çalışıyordu. Kalabalıktan sıyrılıp onu izlemeye başladı. En sonunda anlaştılar barmenle. Kız yanından geçerken âdeta gözlerine takılıp kaldı. Ne anlatabilirdi ki ona, ne kadar konuşabilirdi ki Fransızcayı artık. İçkisini bitirip kapıya yöneldi. İçeri girmeye çalışanlar, dışarı çıkıp soluklananlar, başka yerlere gidenler… O karmaşa sırasında kızın arkasında durduğunu gördü, ardından ikisi

de kendilerini dışarıda buldu.

Sabah erkenden uyandı, hemen pencereye koştu. Bulutlar tamamen dağılmıştı, sokaktan geçen birine seslenerek saati sordu. Aceleyle bahçeye çıkarken dün getirdiği kâğıt yığınını dağıttı. Onu oraya ne zaman çıkardığını hatırlamıyordu. Kız geldi, biraz çekinerek bahçe kapısından içeri baktı. Hemen çıktılar, hızlı adımlarla pek konuşmadan tekneyi buldular. Gruba katılmışlardı. Limandan ayrılırken artık odasını toparlama zamanının geldiğini düşündü. Neler çizdiğini, boyadığını görmek istiyordu. Sonra kestiklerinin ayrılması işi vardı, elindekileri de bitirip bir daha eve kâğıt taşımamalıydı. Kız denize giriyor, tekneden tanıştıklarına Fransızca bir şeyler öğretmeye çalışıyor, gittikleri koylarda sürekli yiyip içiyordu. Akşama doğru, geceleyecekleri yere vardılar. Kendi kaldığı pansiyon odasından farklı olmadığı halde yabancılık çekti, garipsedi odayı. Kız telefonda arkadaşlarıyla konuşuyordu. Onlardan habersiz çıkmıştı yola. Kaçık, o ayrılmadan onun resmini çizmek istiyordu. Bunu, ona da söyleyince kız heyecanlandı birden. Büyük bir kentten gelmiyordu, okul arkadaşlarından oluşan bir grupla tatile çıkmıştı. Kaçığın kafasında okul düşüncesi tamamen silinmişti, bu hayatta okula giden insanlar olduğunu bile unutmuştu. Kendi öğrencilik yıllarını hatırlamıyordu. Meksikalı kızı hatırlıyordu ama o günlerde takip ettiği dersler, girip çıktığı binalar, hazırladığı ödevler yoktu aklında. Öğrencilik hayatı tamamen farklıydı, hızlıydı. Onun hayatı ise bütünüyle beklemek, sabır üzerine kurulmuştu şimdi. O artık farkında değildi ama şu kasabaya yerleşeli bir yılı geçmişti.

“Kaçık bir hisle kesilecek ne kadar resim varsa kesti, kestiklerinin hepsini tek tek elden geçirdi. Sonra resme başladı. Hasırın tek tarafına kızı, öteki tarafa kendini resmetti.”

Bir sonraki gün birkaç adaya uğrandı. Birbirinin aynı olduğunu sandığı bütün kıyı kasabalarının öyle olmadığını gördü bu adalarda. Eline kâğıt kalem alıp birkaç cümle yazmaya çalıştı, ardından vazgeçip kâğıdın öbür yüzüne kızı çalakalem çizdi. Gitmeli miydi, ayrılmalı mı? Kızla gitmeli miydi? Kaçıktı o! Kesilecek evler, ağaçlar, yüzler, kazalar, köprüler, kadınlar vardı. Rengini yitirmiş bir hayatın içinde en iyi ışığı bulacak bir kaçıktı. Geldiğinden beri önerilen bütün sergi tekliflerini reddetmiş, mektupları açmadan ya bir kenara atmış ya da elinde makas varsa kesivermişti. Adanın kalabalıklığına çok şaşırdı. Derme çatma kurulmuş yazlık çarşılarda kız hediyelik eşyalar alıyor, üstüne renkli renkli giysiler seçiyordu. Ona da bir hasır şapka aldı, güneşten korunması için. Bir de yere yayabileceği başka bir hasır hediye etti. Evet, onun resmini bu hasıra yapacaktı. Ama ne kadar sürede bitireceğini bilemiyordu. Belki de kız ayrılmadan yetiştiremeyecekti. Sabah kasabaya döndüler. Hemen odasına kapattı kendini. İlk iş olarak kesilecek kâğıtları üst üste yığıp ne kadar olduklarına baktı. Ortalığa yayılmış karalamalarını, parçalanmaya yüz tutmuş kâğıt dosyasına yerleştirdi gelişigüzel. Birkaç boyamayı masa üstünde bıraktı. Günün geri kalanını da kesiklere ayırdı. Akşam yemeği için yukarıdaki lokantaya gittiler. Kız çılgına döndü, bu dışarıdan dökük görünen yerin bahçesine girince, büyülendi âdeta. Yakınlardan gelen müziği merak etti sonra. Bir düğün yapılıyordu, yemeklerini bitirince orayı buldular. Konuşma uğultularını bastıran müzikle dansın etkisine kapılan kızın gözleri parlıyordu. O gece, sabaha kadar değişik yerlere girip çıktılar.

Resme başlayamadı. Kızın arkadaşları başka bir ülkeyi tatil planına eklemişti. O, uykusuz gecenin ardından yola çıktı. Grubu geçirdikten sonra odasına döndü. Birkaç mektup buldu yine. Açıp okudu bu kez. İki ay sonraki bir sergiye katılma teklifi. Alttaki imza okulundan bir arkadaşına ait olmalıydı, ad hiç yabancı değildi. Aynı okulu bitirenlerce açılacak bir karma sergi için kendisine üç aydır mektup gönderdiğini yazmıştı. Amaç bir arada çalışmış bu insanların sanatlarını ne düzeye taşıdıklarını göstermekti. Ne eski boyamaları görmek istiyordu, ne de atölyesine dönmeye niyeti vardı. Ama katılacağını yazdı. Kesmeleri hemen bitirip yapacağı resmi yetiştirmek için çalışacaktı. İki gün –farkında olmadan– aralıksız çalıştığı oldu. Kaçık bir hisle kesilecek ne kadar resim varsa kesti, kestiklerinin

hepsini tek tek elden geçirdi. Sonra resme başladı. Hasırın tek tarafına kızı, öteki tarafa kendini resmetti. Bu arada ondan bir mektup da almıştı. Okulun başladığını yazıyordu, ona yazmayı sürdüreceğini belirtmişti. Resmi bitirip sergi için postaya verdiği an kıza da bir mektup gönderdi. Sergideki resimden söz etti, kendisinin orada olamayacağını, ama gidip görürse memnun olacağını… Yolda gördüğü postacı ona bir mektup tomarı verdi. Bu mektuplar atölyesinin posta kutusuna bırakılmıştı. Komşusu onun için biriktirip topluca göndermişti. Mektupların tarihlerine baktığında bir yıldır burada paramparça kâğıtlarıyla zaman geçirdiğini fark etti. Bazılarını zarfını açmadan kutuya, bazılarını da bir göz atıp ortalığa attı.

Sergi açılmıştı. Kız hasır boyamayı görünce çok sevindi, şaşırdı. Çoğu insan da bu ikiyüzlü, hasıra boyanmış çalışma karşısında şaşırıyordu. Oda boş. Bütün kesikler kutulanmış, resim malzemeleriyle birkaç üst baş çantalara doldurulmuş. Masada bir mektup. Yağmurlu bir gün. Kaçık, saçı sakalı birbirine karışmış, pansiyon sahibi, lokantacı, öteki birkaç tanıdıkla vedalaşıyor. Yolu uzun. Odasının anahtarını teslim etmiş, cebinde başka anahtar yok. Eşyaları limana taşıyorlar. Kutuları postaya veriyor, üstlerine cebinden çıkardığı mektuptaki adresi yazıyor dikkatle. Sonra ayrıldığını bildiren öbür mektupları ilgili kişilere gönderiyor. Sergi kapandıktan sonra resmin kıza gönderilmesini önemle belirtiyor.

Şimdi bilmediği bir dilin konuşulduğu, dalgaların yüksekten kıyıya vurduğu, ilk çizgilerini biçimlendiren kadının, Meksikalı kızın yaşadığı okyanus kıyısındaki kente gidiyor. Ani aldığı bu kararın nedenini bilmiyor. Kesmeyi sürdürecek mi, bilmiyor. Kestikleri ne olacak, bilmiyor. Yeni bir bekleyişe ihtiyacı var, bunu geçmişine ait bir izin yanında gerçekleştireceğini hissediyor yalnızca. Meksika'ya gelme önerisini kabul eden insan da, onun zamanla nasıl bir kaçığa döndüğünü bilmiyor. Belki kendisi de bu kaçığı çıkarıp atmak istiyor hayatından. Havaalanında bulduğu gezi rehberini lokantaya gönderiyor, içine o anda lokantanın bahçesini çizdiği bir kâğıt koyuyor. Ayrılmak o kadar da zor değil. Onu bundan sonra bekleyen hayat belli değil. Fransız kız resmi aldı, ama o da ne yapacağını bilmiyor; hangi tarafını duvara asacağını. Deniz kıyısında taş toplayan kendi resmini asıyor. O tatil ona kaçığını hatırlatıyor, o deniz…

Anlatacak ne kaldı, bunu da ben bilmiyorum. Sabaha karşı radyoda gelincik çiçeğinden yapılan yemek tariflerini dinlerken bu hikâyeyi bitiriyorum. Gözümün önünde bir gelincik tarlası canlanıyor, kulaklarımda bir Fransız melodisi… Kendi kaçıklığımın özlemine sığınıyorum. N

SERAP GÖKALP

Düş Olanların Gördüğü Çocuk

ÇİMENLERİN ÜSTÜNDEKİ KUŞ TÜYÜ, RÜZGÂRDAN İÇ ÇEKTİ. FAZLASIYLA zavallı duruyordu. Hangi? Bir guguk kuşu tüyü, olsa olsa özgür olayım derken yalnız kalmıştır. Niye? İşte. Hiçbir yere ait olmak istemediğinden… Babam elini enseme koyup hiçbir zaman, "Aferin oğlum," demedi ki… Yalnız ninesi…"İrfan demek, gerçeğe ulaştırıcı güçlü seziş demektir," diye severdi Ninesi. "Bir de varış demektir. Adın rehberin olsun."

Gözlerini yavaşça kapadı; boşlukta, kalın taş saplı, parlak sarı renkli, ateş gibi yanıp sönen bir çiçek gördü. Gözünü açınca birden kayboluyordu. Elini uzatıp kenarları karanlığın içinde incelerek titreşen çiçeğe dokunmak istedi ama kıpırdayamadı.

Yanından gelip geçen ayakları gördü. Gece miydi gündüz mü anlayamadı, çiçeğin orada durduğunu, ışığından aldanmış olabileceğini düşündü. Ayakkabılara karşı çok büyük bir dostluk hissetti. Onların çevresinde olması içini güvenle doldurdu, beri yandan kaldırımın üstüne düşüp kalkan bu tokmakların, onu sarmısak dişi sanıp ezmesi de işten değildi… Birden öfkeye kapıldı! Onları tek tek avlayıp gebertmek, bu havanın dibine atmak ve kendisi tokmak olmak, onları cırt, cırt! Annem diye biri var mı? Bir fotoğraf ya da bir mezar taşı olsun. Yoldan kopan uğultu üstüne saldırıyordu.

Vazgeçti…

Bin bir zorlukla dönüp yaslandığı ağacı okşadı. Kabuğun sırtını acıttığı yerden içine güven sızıyordu. Bu nedenle ona dokundu ve teşekkür etti. Kimsesinin olmayışı umurunda değildi şimdi. Kıkır kıkır güldü. Ağacı sevgiyle kucaklayan beş altı metre boyundaki kollarının midesi bulanmaya başlamıştı. Gülüşünden dört bir yanı ses oldu. Kollarının midesi olmadığını biliyordu ama bulanıyordu işte, çünkü ikisi de öyle diyordu, midesinin duygularını ödünç aldıklarını söylüyorlardı. Hareketsiz kalsa belki… Zorlukla döndü…

Sırtını yine ağacına yaslayıp toprağın üstüne kıvrıldı. Nerede olduğunu unuttu ama bildik geliyordu şu kıvrılıp yattığı… Toprağın kavram olarak ne olduğunu unutmuştu. Bir süre boş ceplerini merakla araştırır gibi belleğini araştırdı.

Vazgeçti…

Çiçeğini görmek için gözlerini kapattı. Yoktu. Tekrar gözünü açtığında tiner torbası da yok olmuştu, çiçek gibi. Ağacının altındaydı ama kalabalık gitmişti.

Önemsiz bunlar…

Yalnızca, evden aceleyle çıkarken aklınıza takılan yersiz kuşkular gibi bir şey; neyi

MUHAMMET ŞENGÖZ

unuttum, duygusu. Zaten artık bir evi de yoktu.

Buna hiç takılmaz. Başka bir şey anımsamadı. Çiçeğini de unutmuştu.

Tam o sırada parlak çizgiyi gördü. Yavaşça doğruldu, kendi kendine inanamadığı bir dinginlikle çizginin kenarına kadar geldi. Yok, bu bir çizgi değildi. Duru bir su seriliydi önünde. Öylesine parlıyordu ki, İrfan'ın gözlerinin kökü sızladı. Buralarda hiç böyle bir su olduğunu bilmediğini düşündü. Dönüp ağacına baktı. Güzelce yerinde duruyordu, ama çevresi asfalt değil çimenlerle kaplıydı şimdi ve bu tarafta ulu ağaçların arasındaki rüzgâr durmuştu. Ayakkabılarını yitirmişti, çıplak ayaklarından bütün gövdesine bir ürperti fışkırdı. Korktu ama ağzından gülme sesi çıktı.

Suya doğru yürüdü…

Çimenlerden gıdıklanan ayakları az sonra çakıllardan rahatsız oldu. Kafasının su kadar berrak olmasını yadırgadı. Çok çok uzun zamandır böyle hissetmemişti.

Adını duydu…

Oysa boş ve ıssız bir yerde olduğunu sanıyordu. Çimenlerden, ağacından başka bir de

parlak su vardı. Karşılara baktı, suyun kıyıyla birleştiği yere. Ninesi... Suyun öte tarafından adını gönderen o muydu? Onun da ayakları çıplaktı. Ama çimenlere basmıyor gibiydi. Nasıl oluyor, diye mırıldandı, adı anlama, bilme olan İrfan anlayamadan. Aklı hiçbir zaman olmadığı kadar duruydu oysa.

Suya girdi...

Onun su değil gümüşsü bir jöle olduğunu o zaman anladı. Ayakları, yavaşça bu maddeye girmişti. Durmadı. Aydınlıktı artık kafası, tinere bulaşmadığı zamanki kadar aydınlık. Nasıl olduğunu bilmiyordu ama apansız… O madde –neyse artık– yürüdükçe bulaşmaz oldu ayaklarına. Rahatça koşabiliyordu ve…

Ninesi gibi ayakları yere basmaz oldu bir an sonra. O zaman bir hafiflik duygusu… "Onunla git," dedi bir ses. "Şimdi." Arkasını dönmedi, bunu çok istemesine karşın, dönmedi.

Tam şuradaydı; adı gerçeğe ulaştırıcı güçlü seziş anlamına geliyordu. Varış demekti aynı zamanda. Böcek kabuğu duruşuyla şu ağacın dibindeydi. Elinde plastik bir torba, saçları tarazlanmış, kir içinde. Yüzünde –katılıp kalmış– tanımsız bir duygunun –çatlak solgun– ağaç kabuğu maskesi. Sırtı ağaca dayalı. Yaşamda ve ayakta hiçbir dayanağı olmayan İrfan. Tinerci Fan diye çağrılan o çocuk işte, yaşarken olduğu gibi şimdi de bir ağaca yaslanmıştı.

İlk deneme oydu, İrfan. Bir cankurtaran geldi, sedyeye aldılar ve gittiler. Cebinden bir iki tane metal para tekerlendi ağacın dibine. Hiç zor olmadı. Kimse adının İrfan olduğunu bilmiyordu. N

notoskitap.blogspot.com

Her gün bir kez tıklamak yeter.

DERYA SÖNMEZ

Kâtip Sabri Bey Mezarlığı

SABRİ BEY, YÜREĞİNE ÇÖREKLENEN HUZURSUZLUĞUN PENÇESİNDE, saatlerdir can çekişiyordu. Birbiri ardına devirdiği kadehler bile göz kapaklarını ağırlaştırmaya yetmemişti. Ne radyodan yayılan kanunun buğulu sesi ne de aralık pencereden usulca sızan imbatın serinliğiyle avutabildi gönlünü. Dışarı çıkıp, dolaşmaya karar verdi.

Sahile inen dar sokaklar, gecenin ilerlemesiyle birlikte boşalmıştı. Sabri Bey, sahil boyunca dizili barakalar arasında dolaşıyor, denizden esen rüzgârın taşıdığı yosun kokusuyla ciğerlerini dolduruyordu. Ayın, koca bir tabak gibi gökyüzünde belirdiği böyle gecelerde, deniz bütün sırlarını geceye açardı. Kıyıya vuran dalga sesleri, kalın halatlarının esneyişiyle inleyen takalar, denizin olmayacak yerinden fırlayan kırlangıç balıkları, hepsi birlik olur, insanoğlundan gizlenmiş sırları bir bir geceye fısıldarlardı. Ancak bu gece Sabri Bey, gecenin fısıltıları arasında başka bir sesi daha seçiyordu. Havada, inceden inceye süzülen yumuşacık bir ut sesi. Rüzgârın taşıdığı kokuların izini sürmeyi bırakmış, daha önce duymadığı bir ezginin peşi sıra ilerliyordu. Sahilden epeyce uzaklaşmıştı ki, yolun kıyısında oturan genç kız dikkatini çekti. Bomboş, karanlık sokakta hem de gecenin bu saatinde, tek başına genç bir kız olacak şey değildi. Kız, Sabri Bey'den yana bakıyor, iri gözlerini süze süze gülümsüyordu. Arkasına baktı, kimse yoktu. Kız kendisine gülümsüyordu. Yanına yaklaştığında sokak lambasının aydınlattığı yüzünü daha rahat seçti. Gövdesi birdenbire ter boşandı, bayılacağını sandı. Sarsılmış bedenini ayaklarının dibindeki taşa güçlükle bıraktı. Karşısındaki Melahat'ti, hem de kırk yıl önceki haliyle. Gözleri karardı, düşünceleri bulanıklaştı. Melahat, basma elbisenin içinde dalgalı deniz gibi devinen bedenini kıvıra kıvıra bir şeyler söylüyor, ancak sesi duyulmuyordu. Gerçekten bu kadar güzel miydi kahverengi gözleri, yoksa gerçekleşmemiş düşlerin tüm kusurlarını usta fırça darbeleriyle saklayan bir zihin aldatmacası mıydı? Önce kumral, dalgalı saçları değişti, sonra esmer yüzünün kıvrımları... Birbiri ardına düşleyip de sahip olamadığı kadınlara dönüştü; komşu kızları, film yıldızları... Kimisini hatırlayamamıştı bile. Bir an soluğu kesilecek gibi oldu. Kalbi, zalim bir el tarafından yakalanmışçasına sıkıştırılıp sıkıştırılıp bırakılıyordu. Alnında biriken soğuk teri elinin tersiyle silerken kızın oturduğu taşın bir mezar taşı olduğunu fark etti. Üstünde, "Âşık Sabri Bey" yazıyordu.

Kızın yanından kaçarcasına uzaklaştı. Ruhu henüz bu yaşlı gövdeyi terk etmeden, belli ki aklı erken davranmış, bırakıp gitmişti onu. Dar sokağın ana caddeye açılması umuduyla soluk bile almadan koşuyordu. Kafasının içi gümbür gümbür zonkluyor, kalbi şakakların-

Derya Sönmez 1980 Ayvalık doğumlu. Öyküleri *Özgür Edebiyat*, *Her Şeye Karşın* ve *Kül Öykü gazete*sinde yayımlandı. 2009 yılında "A Sea of Words" Uluslararası Kısa Öykü Yarışması'nda, Türkiye'yi temsil eden öyküsü, seçilen otuz öykü arasında yer aldı. Halen Ankara'da doktorluk yapıyor ve "Perşembe Grubu" adlı edebiyat topluluğuyla birlikte öykü çalışmalarına devam ediyor.

da atıyordu. Hiç duraksamadan dakikalarca koştu. Bir süre sonra aralık bahçe kapılarından sızan çocuk cıvıltıları korkusunu yatıştırdı. Sert adımları yumuşadı, müziğin yumuşacık ritmiyle uyum içine girdi. Derin bir nefes alarak, hayal gördüm, diye düşündü. Can sıkıntısı içinde kıvranarak ne yapacağını şaşıran yüreği, belli ki aklıyla dalaşmayı eğlence bilmişti. Sabri Bey sokakta ilerledikçe müziğin sesi de artıyordu. Bir süre sonra ut sesinin nereden geldiğini anladı. Sokak kenarında bir delikanlı ut çalıyordu. Genç adam başını kaldırdı. Göz göze geldiler. Adımları yavaşladı, ayakları birbirine dolaştı. Kesik kesik soluyor, can çekişen yaralı bir hayvan gibi inliyordu. Otuz yıl önceki hali, yanı başındaydı. Gencecik Sabri, karşısında duruyor; henüz kırlaşmamış gür saçları, rüzgârda savruluyordu. Gözleri, hiçbir acıya tanık olmamışçasına berraktı. Parmakları tellerin üzerinde geziniyor, yumuşacık bir ezgi geceye yayılıyordu. Delikanlı udu bıraktı, Sabri Bey'e bakmadan, ağır adımlarla karanlık sokakta kayboldu. Delikanlının kalkmasıyla, taşın üzerindeki silik yazı ortaya çıktı: "Musikişinas Sabri Bey".

Genç adamın yitip gittiği sokakta irili ufaklı mezar taşları diziliydi. Sabri Bey kimini görmezden geliyor, ancak kaçırdığı bakışları çok geçmeden bir başkası tarafından yakalanıyordu. Avukat Sabri Bey, Kadri Bey'in arkadaşı Sabri Bey, balıkçı Sabri Bey... Kâtip Sabri Bey'i oluşturan ne varsa, tam tersi bu koca mezarlıkta sıra sıra yatıyordu. Kimileri bir mezar taşıyla taçlandırılacak kadar önemli bulunmamıştı besbelli. Hele bunlar; bir mezar taşından bile mahrum bırakılanlar, bilinçaltının rahminden kurtarılamadan kendini kara toprağın altında bulanlar; en büyük yaygarayı da onlar kopardı. Karanlık sokaktan çığlıklar yükseliyordu. Sabri Bey kaldırımın köşesine kıvrılmış, hareketsizce duruyordu. Belki de onu bu zalim rüyadan uyandıracak sakin bir sabahı bekliyordu.

Sabri Bey'in geçmişteki görüntüleri arsız çığlıklar eşliğinde dirilirken, bazıları da kazdıkları çukurdan bir sandık çıkarıyordu. Az sonra Sabrilerin gözlerindeki öfke dindi, bağırışları kesildi. Bu tanıdık sandığın elden ele dolaştığını gören Sabri Bey güçlükle ayağa kalktı. Eski fotoğraflar, gençlik coşkusuyla çiziktirilen birkaç dize, bazı gazete kupürleri... Saatlerdir gördüklerine, o anda ikna oldu. Tüm sesler kesilmişti. Sokakta çıt çıkmıyordu. Birdenbire bütün gözler Sabri Bey'e çevrildi. O an gençliğinin, çocukluğunun onlarcası,

yüzlercesiyle göz göze geldi. Evler, ağaçlar, sokak lambaları büyüdü; gökyüzündeki yıldızlar uzaklaştı, ışıklarını yitirdi. Sabri Bey'in yaşlı bedeni eğrildi, büzüldü. Ama yine de göz önündeydi. Çaresizlik içinde kıvranarak, söylenebilecek herhangi bir sözün olmadığını fark etti. Beyazlamış şakaklarını, yaşlı avuçları arasına alarak olduğu yere çöktü. İnsan bir başkasından gelecek en onulmaz suçlamalar karşısında kendini savunabilir; bir başka insana karşı, kendini aklayabilirdi. Ancak kendisine ne söyleyebilirdi? Sabriler, sandığı dikkatle sokağın ortasına taşıdı, dört bir tarafında uzun kuyruklar oluşturdular. Sırası gelen önce sandığın içine eğiliyor, sonra eline aldığı görünmez parçayı ender rastlanan bir sanat eseriymişçesine evirip çevirerek kenara çekiliyordu. Elleriyle çevreledikleri boşluğu bir ayin havasında yukarı kaldırarak, ay ışığına tuttular.

Dolunay gökyüzünde yavaş yavaş yer değiştiriyor, gün ışığının yokluğuyla gizlenenleri insafsızca açığa vuruyordu. Kâtip Sabri Bey bu gece, öylesine muhtaçtı ki karanlığa... Son bir gayretle doğruldu, bütün gücünü yorgun adımlarında topladı. Zaman, bir heykeltıraş sabrıyla Kâtip Sabri Bey'i şekillendirirken hangi ayrıntılar gereksiz bulunmuştu da yontulmuştu? Ölümden böylesine korktuğu bu hayatta Kâtip Sabri Bey'i yaratmak adına, kendi elleriyle kaç Sabri'nin katili olmuştu? Taş yığınlarıyla kaplı sokaktan kaçarcasına uzaklaştı. Ancak yazgısını tamamlamamış yetenekleri, doyurulmamış hevesleri, kendine bile yabancı düşleri de, bu dünyadan alacaklı ayrılan huzursuz ruhlar gibi musallat oldukları Sabri Bey'in peşinden, akın akın, karanlığı delerek ilerledi. N

Cengiz Akın

Sıradaki

BAYILDI! BAYILDI! KADIN BAYILDI. ULAN KİM BAYILDI? NİYE BAYILDI? Tam da mesainin bitmesine yakın, sıçtırma… Başımı masadan kaldırıp gözümü açtım, kendimi kıç kadar kabinin içinde gördüm. Dalmışım. Facit marka hesap makinelerinin sesleri arasında böğürürcesine bağıran adamı görüyorum camdaki delikten. Sihirli küre büyüklüğündeki delikten bakıyorum. O da bakıyor. Hinlik var bakışlarında, sezebiliyorum. Binlercesini bilirim, işleri görülene kadar kuzu gibidirler. Ya sonra? Aramızda iki üç adım var. Belli uyuduğumu görmüş olmalı ki korkudan camın önüne yanaşmamış. Korkmalı, bugün değilse yarın, yarın değilse en geç bir ay içinde mutlaka işi yine düşer.

"Ne bağırıyorsun, kıçına acı biber kaçmış gibi?"

"Kolonya, şey kolonya var mı, sıranın en önünde kadın bayıldı da."

"Ayıltma servisi miyiz?"

"Haklısınız da, bayıldı işte."

"Bana mı sordu?"

Bilirim o bakışı ben. Küfür dolu.

"Anamı mı, dedin?"

"Bir şey demedim."

"Yo, demişsindir. Giyim kuşamına bakılırsa adam sayılan cinstensin. Sonra tıraşın da oldukça iyi." Başımı kaşıyıp adama veriştirmeye devam ediyorum.

"Başımızı kaşıyacak vaktimiz yok bizim, böyle şeylerle meşgul etmeyin bizi. Kendi aranızda halledin canım. Sıradaki."

İnatçı da. Bir daha sesleniyorum, sıradaki. Sesim küçücük kabinin içinde yankılanıyor. Bizim daireye benzer bir ikincisinin olduğunu sanmam. Hem çok büyük, hem de tertip düzen açısından ilginç. Çalışma kabinleriyle dikkati çekiyor. Bir metreye bir metre genişliğinde ve bir metre on beş santim yüksekliğinde sunta kabinin üstüne yine bir metreye bir metre ve altmış beş santim yüksekliğinde cam bir kabin geçirilmişti. Kabinlerin camlarına yuvarlak delikler açılmıştı. Dairede işi olanlar bu deliklerden evrakları memurlara uzatırdı. Aralarında yan yana yarımşar metre boşluk bırakmış, arka arkaysa boşluk bırakılmadan konmuş on iki adet kabinden oluşan, toplam altı uzun sıra vardı. Allahtan kabinlerin üstü açıktı. Koca salonda yetmiş iki memurduk. Birbirimizi buzlu camların arkasında saklı gölgeler gibi görebiliyorduk ancak. Sıkıcı. Yellensen adam gibi yellenemezsin. Esnesen kollarını iki yana açamazsın. Sıkışıp kalıyor insan. Ruhen de. Hayaller kurmayı unutuyor evvela, ardından insanlığını.

George Tooker, *Devlet Dairesi*, 1956

Bu sayıda "Bu resmin öyküsünü yazar mısınız?" çağrısına gönderilen öykülerden birini yayımlıyoruz. **Cengiz Akın**'ın öyküsü, geçen sayıda yayımladığımız resimden çıkılarak yazılmış öyküler arasından seçildi.

Sabah sekizden akşam beşe, hiç saymadım, kaç kere 'sıradaki' dediğimizi. Yemek molalarını çıkarırsak geriye kocaman sekiz saatlik çalışma dilimi kalıyor. On dakikada bir, bir kez 'sıradaki' desek saatte altı, günün sonundaysa kırk sekiz kere eder. Dile dolanan bir nakarat gibi. İnsanı çileden çıkarıyor, en güzel düşlerde bile hiç beklenmedik biçimde, birden duyuruyor kendini. Facit marka hesap makinelerinin tuşlarının tempo tuttuğu, sıradaki, yan masa, şu çaprazdaki memur, kaç kere diyeceğim senin işine bir üst katta bakılıyor lafları gibi daha niceleri bir korku müziği gibi beynimin içine doluşuyor. Utanmasam ağlayacağım. İki damlanın, bıraksam gözümden kaçacağını biliyorum. Karım gözümün önüne geliyor, Şöyle adam gibi yapamadık şu işi aylardır, diyor ateşli ateşli. Korkuyorum, kadın milletine güven olmaz, tak diye geçirir boynuzu. Son zamanlarda onu heyecanlandırmak için güzel sözler diyeyim diye işi iyice berbat ediyorum. Kadını tam tava getiriyorum, birden dökülüyor ağzımdan, senin işine bir üst katta bakıyorlar hanım, sıradaki.

Saatime bakıyorum. Son on beş dakika. Son kez, sıradaki diyeceğim. Sadık Ağabey solundaki delikten duvardaki saati kolluyor. Alışkanlık. Kolundaki saatten çok duvardakine bakar. Böylece bir yanlışlık olsa (vaktinden önce kafesinden çıksa) sorumlusu vergi dairesinin saati olacak.

Tavana bakıyorum, iki insan boyu tavanda asılı sıralı lambaların sönmesinden evvel çalacak zili bekliyorum. Birden beliriyor önümde, tek farkı, paltosunu giyinmiş. Yine aynı bakışlar.

"Alacağın olsun, dedin, duydum seni."

"Bir şey demedim. Uyandı."

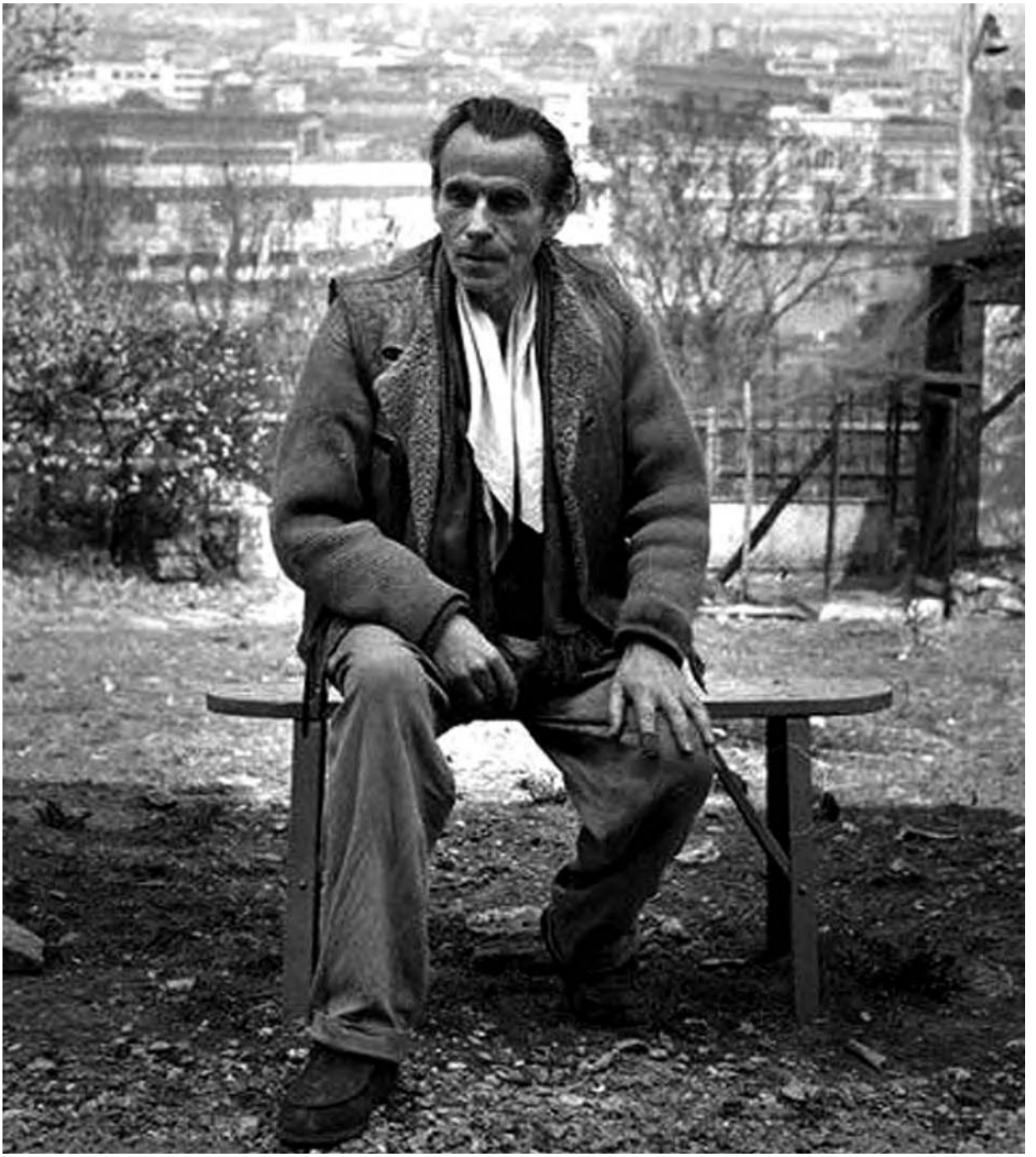
"Kim uyandı?"

"Az evvel siz göremediniz, bir kadın arka tarafta, sıranın başında bayılmıştı da, o uyandı."

"Bana ne. Hadi kardeşim, işin bittiyse."

Adamı çileden çıkarıyorlar. Gitmiyor. Neden sonra kolonya yok dediğimde ilerliyor. Yüzünü o anda anımsıyorum. Bu bizim yeni tayin edilen memur.

Belki bu akşam kim bilir, Handan'la o işi de tamamlarız. N

LOUIS-FERDINAND CÉLINE

“Değer taşıyan tek hikâye,
bedelini ödediğinizdir.”

Ayrıksı bir dünya yazarı.

Louis-Ferdinand Céline yirminci yüzyıl Fransız edebiyatının önde gelen yenilikçilerinden. Öfkeli ve dağınık üslubuyla dürüstlük, güzellik ve her türlü değerden yoksun dünyaları kasvetli bir hava içinde betimlemede usta bir yazar. Umutsuzluk, ahlak dışılık, şiddet ve pornografik öğelerle dolu yapıtlarında dünyaya ve insanlara duyduğu öfkesi her satırda hissedilir. Bir ara benimsediği Yahudi karşıtı tutumu ve Nazilerle işbirliği yaptığı için cezaevinde kalması 1930'lardaki saygınlığını azaltmıştır azaltmasına ama bu durum Céline'in pek de umurunda değildir zaten. Yayımladığımız söyleşiler *Paris Review* için yapılan söyleşilerin toplandığı *Writers At Work* (1967) adlı kitaptan.

(Söyleşi, 1 Haziran 1960)

CÉLINE: Size ne anlatayım ki? Okurlarınızı nasıl memnun ederim bilmiyorum. Bu insanlara karşı nazik olmamız gerek… Kendilerini incitmeden eğlendirmemizi beklerler bizden. Pekâlâ… Konuşalım bakalım. Bir yazarın içinde öyle çok kitap yoktur. *Journey to the End of the Night* (*Gecenin Sonuna Yolculuk*), *Death on the Installment Plan*, bunlar yeterli. Ben bu işe meraktan giriştim; merakın bedeli de ağırdır. Ben bir trajedi tarihçisiyim. Birçok yazar trajediyi arar, bulamaz. Trajediyle ilgisi olmayan küçük küçük kişisel hikâyeler gelir hatırlarına. Diyeceksiniz ki Yunanlar var. Trajik Yunanlar tanrılarla konuştukları izlenimine kapılırdı… Evet, tabii… İsa. Tanrılarla telefon görüşmesi yapmak öyle her gün başımıza gelen bir şey değildir, değil mi?

Peki sizin için günümüzün trajedisi nedir?

Stalingrad'dır. O nasıl bir katarsistir! Stalingrad'ın çöküşü Avrupa'nın bitişidir. Bir felaketti yaşanan; bütün bunların merkezi Stalingrad'dı. Bunun bittiğini, tamamen sona erdiğini söyleyebilirsiniz, Beyaz uygarlığın. İşte hepsi bu, biraz gürültü çıkardı, kasıp kavurdu, silahlar, çağlayanlar. Ben bunların içindeydim… Ben bunlardan kâr payı çıkardım. Bu malzemeyi kullandım, sattım. Besbelli, bu işlere karıştım ben, Yahudi meselesine. Aslında beni ilgilendirmeyen işlerdi, orada olmam için hiçbir nedenim yoktu. Gene de onları anlattım… kendi üslubumla.

Hani şu *Journey*'in ortaya çıkışıyla skandal yaratan üslubunuz. Tarzınız birçok alışkanlığı sarstı.

Buna "yaratmak" diyorlar. İzlenimcileri ele alalım. Güzel bir günde tuvallerini alıp dışarı çıktılar resim yapmak için. Çimlerin üstünde nasıl öğle yemeği yediğinizi bizzat gördüler. Müzisyenler de bunun üstünde çalıştı. Bach'tan Debussy'e kadar büyük bir fark var. Bu besteciler birtakım devrimler başlattı; renklere, seslere can verdiler. Benim içinse bu sözcüklerle, sözcüklerin konumuyla oldu. Mesele Fransız edebiyatı olunca, oradaki bilge adam ben olmalıyım, hataya yer yok. Biz dinlerin çocuklarıyız –Katolik, Protestan, Yahudi… Evet, Hıristiyan dinleri. Asırlar boyu Fransız eğitimini yönetenler Cizvitlerdi. Latinceden çevrilmiş tümceleri bir fiil, bir özne, bir tümleç, bir ritim ile mantıklı bir biçimde kurmayı öğrettiler bize. Kısacası şurada bir nutuk, orada bir vaaz, her yerde bir öğüt! Bir yazardan söz ederken, "Hoş bir tümce örgüsü var!" derler. Bense, "Bu okunmuyor," derim. "Ne muhteşem teatral bir dil!" derler. Ben bakarım ve dinlerim. Düzdür, bir hiçtir, sıfırdır aslında öylesi. Ben konuşulan dili yazıya döküyorum; hem de tek bir hamlede.

Bu sizin "küçük müziğim" dediğiniz şey, değil mi?

Alçakgönüllü olduğum için "küçük müzik" diyorum, ama bu dönüşümü başarabilmek aslında çok zor. Bu, emek demektir. Bu haliyle hiçbir şeye benzemiyor gibi görünebilir, ama bu kalitedir. Benimkiler gibi bir roman yazabilmek istiyorsanız, sekiz yüz sayfa elde etmek için seksen bin sayfa yazmak gerekir. Kimileri benden söz ederken, "Doğal bir konuşma sanatı var… Konuşur gibi yazar… Bunlar günlük dile ait sözcükler… Hemen hemen aynılar… Kulağa tanıdık geliyor," derler. Evet, işte, bu bir "dönüşüm"dür. Dönüşüm beklediğiniz sözcük, beklediğiniz durum değil belki de. Bu biçimde kullanılan bir sözcük her zaman karşılaştıklarınızdan daha samimi, daha gerçekçidir aynı zamanda. Kendi tarzınızı yaratırsınız. Kendinizde ifade etmek istediğiniz şeyin ortaya çıkarılmasına yardımcı olur bu sözcük.

Peki sizin ifade etmek istediğiniz nedir?

Duygu. Biyolog Savy'nin çok yerinde bir sözü vardır: "Başlangıçta duygular vardı, eylem yoktu." Bir amipe dokunursanız geri çekilir; hisleri vardır, konuşmaz ama

Annemden bana geçen bir alçakgönüllülük var, mutlak önemsizlik duygusu, hem de son haddinde bir önemsizlik. İstediğim tek şey insanların beni tamamen yok sayması. İnzivaya çekilmek için bir arzum, hayvani bir isteğim var. Boulogne'yi, evet Boulogne-sur-Mer'i çok severdim mesela. Saint-Malo'ya sık sık giderdim, ama artık mümkün değil maalesef. Az çok orada da tanınıyorum artık. İnsanların hiç gitmediği yerler olsun...

hisseder. Bebek ağlar, at koşar. Sadece bize, bize verilmiştir eylem. Budur bir politikacıyı, bir yazarı, bir peygamberi yaratan. Eylem korkunç bir şeydir. Koklayamazsınız. Ama bu duyguyu dillendirebilecek hale gelmek hiç kimsenin tahmin edemeyeceği kadar zordur… Çirkindir… İnsanüstüdür… İnsanı öldürebilecek bir hünerdir.

Ama yine de, her zaman yazma ihtiyacı duyuyorsunuz.

Hiçbir şey karşılıksız yapılmaz. Bedelini ödemek zorundasınız. Kurguladığınız bir hikâyenin hiçbir değeri yoktur. Değer taşıyan tek hikâye, bedelini ödediğinizdir. Ancak bedelini ödediğiniz bir hikâyeyi dönüştürme hakkınız vardır. Öteki türlüsü rezil bir durum. Bana gelince, ben çalışıyorum… Bir sözleşmem var, onu yerine getirmek zorundayım. Şimdi altmış altı yaşındayım, yüzde yetmiş beşim iptal olmuş durumda. Benim yaşımdakilerin birçoğu emekli. Bense Gaillard'a altı milyon borçluyum… yani devam etmek zorundayım. Hazırlık aşamasında olan bir romanım daha var: daima aynı iş… Devede kulak. Bildiğim yalnızca birkaç roman var. Ama roman dantele benzer biraz… manastırlarla yok olmuş o sanata. Romanlar, arabalara, sinema filmlerine, televizyona, cümbüşe karşı savaş veremez. Karnı tok sırtı pek, büyük savaştan kurtulmuş bir adam akşamları eşinin yanağına bir buse kondurur, günü geçirmiştir artık. İşi bitmiştir.

(Söyleşi, 1960 yılında bir süre sonra)

Sizi etkileyen bir şok, yazınsal bir patlama geçirdiğinizi hatırlıyor musunuz?

Hayır, asla! Ben önce tıbba gönül verdim; edebiyata değil kesinlikle. Aman Allahım, asla! Bana göre hünerli insanlar her zaman Paul Morand, Ramuz, Barbusse'tur, edebiyat için yaratılmış adamlar yani.

Çocukluğunuzda, yazar olacağınız aklınıza gelmez miydi hiç?

Ah, hayır, hiç, asla, asla, asla. Doktorlara karşı inanılmaz bir hayranlık duyardım. Doktorluk bana olağanüstü gelirdi. Tutkum tıptı benim.

Çocukluğunuzda, bir doktor size ne ifade ederdi?

Hasta olan anneme, babama bakmaya Passage Choiseul'e gelen bir adamı sadece. Gerçek anlamda çalışmak gibi görünmüyordu yaptığı; insan vücuduna şaşırtıcı şeyler yaparak iyileştiren mucizevi bir adamdı benim gözümde. Mükemmel bir şeydi bu benim için. Adam çok bilgili görünürdü. Kesinlikle büyüleyici gelirdi bana.

Peki bugün bir doktor size ne ifade ediyor?

Artık doktorlar toplum tarafından hor görülüyor, herkes onlarla rekabet içinde; artık saygınlıkları kalmadı doktorların, hiç kalmadı. Kılığı benzincilerdeki pompacılara benzediği için, yavaş yavaş pompacıya dönüşüyorlar, yanlış mı? Artık söyleyecek sözleri kalmadı; ev kadınlarının bile Larousse Médical'i

Öyle çekilmez bir hayattı işte!

Passage Choiseul'de uzun süre mi yaşadınız?

Evet, on sekiz yıl, orduya katılana kadar. Orada yoksulluk son safhadaydı. Yoksulluktan da beter bir şeydi; çünkü yoksullukta kafa dağıtabilir, hovardalık yapabilir, sarhoş olabilirsiniz, ama bu sonu gelmeyen bir yoksulluktu, köklü bir yoksulluk. Korkunçtu. Bütün hayatım boyunca noodle yedim ben. Annem yıpranmış dantelleri onaran bir kadındı. Bu dantellere koku bir sinerse bir daha hiç çıkmazdı. E tabii, kokulu danteller de satılmazdı. Kokmayan yiyecek neydi peki? Noodle. Taslar dolusu noodle yedim. Haşlanmış noodle, evet evet; bütün gençliğim noodle, lapa yiyerek geçti; kokmayan şeyler yani. Passage Choiseul'daki mutfağımız ikinci kattaydı, bir dolap kadardı ancak. İkinci kata dönen bir merdivenden çıkılırdı; noodle'ın kaynayıp kaynamadığına bakmak için sürekli inip çıkmak gerekirdi; katlanılmaz bir şey! Annem topaldı, bir bacağı sakattı; o haliyle o merdivenleri çıkmak zorundaydı. Günde yirmi beş kez tırmanırdık o merdiveni. Öyle bir çekilmez bir hayattı işte! Babam memurdu, beşte gelirdi eve. Annemin dantellerini dağıtırdı sonra. Ah ah, yoksulluktu bu, ağır bir yoksulluk.

var artık. Hem sonra hastalıklar da eski saygınlıklarını kaybetti, sayıları daha az artık; frengi yok, bel soğukluğu yok, tifo yok. Antibiyotikler trajediyi tıbbın elinden aldı. Bu yüzden artık veba da yok, kolera da.

Doktorluk mesleği, kitaplarınıza da yansıyan bazı keşifler, deneyimler sunmuştur size.

Evet, evet. Otuz beş yıl doktorluk yaptım, tabii bunun da bir anlamı var. Gençliğimde çok koşuşturdum. Çok merdiven çıktık, çok insan gördük. Bu deneyimin bana her açıdan çok, hem de çok yardımcı olduğunu söylemeden edemem. Ama tıbbi romanlar yazmadım asla, bu acayip sıkıcı olurdu… Soubiran gibi.

Tıp aşkı çok erken yaşta içinize girdi, ancak bambaşka bir yolda devam ettiniz.

Evet, hem de nasıl! Satın alma görevlisi yapmak istiyorlardı beni, büyük bir mağazada tezgâhtar olmamı istiyorlardı. Çünkü hiçbir şeyimiz yoktu, ailemin durumu kötüydü. Görüyorsunuz ya yoksul geldim, yoksul gidiyorum.

Annenizin sizin üstünüzde büyük bir etkisi var mı?

Her şeyden önce, karakterlerimiz aynı. Öylesine sert, öylesine katlanılmaz bir kadındı ki! Evet, bir mizacı vardı, ama hayattan zevk almayı bilmiyordu, o kadar. Daima üzüntülü, daima trans halindeydi. Hayatının son dakikasına kadar çalıştı.

Size nasıl hitap ederdi? Ferdinand diye mi?

Hayır, Louis diye. Büyük bir mağazada, Hôtel de Ville'de, Louvre'da görmek isterdi beni, satıcı olarak. Onun hayaliydi bu. Babam da onun gibi düşünürdü, çünkü babamın edebiyat öğrenimi çok başarısız geçmiş. Dedem de doktora yapmış bir adam. Söylediklerine göre ikisi de o kadar başarısız olmuş ki hayatta, benim ticarette başarılı olacağıma inanırlardı.

Babanız öğretim hayatında daha iyi bir konuma gelemez miydi?

Gelebilirdi tabii, ama bakın ne olmuş: öğretmenlik diplomasına ihtiyacı varmış ama eğitim derecesi yeterli değilmiş. Parası olmadığı için de devam edememiş eğitime. Bir de babası ölüp geriye bir kadın beş çocuk bırakınca…

Babanız ne zaman öldü?

Journey kitabımın çıktığı yılda, otuz ikide.

Kitap çıkmadan mı?

Evet, hemen önce. Zaten sevmezdi o kitabı. Hem kıskanıyordu da beni; bir yazar olarak görmezdi de zaten. Ben de kendimi yazar olarak görmüyorum ya, en azından bir konuda aynı düşüncedeydik.

Anneniz kitaplarınızı nasıl bulurdu?

Kitap yazmanın tehlikeli, kötü olduğuna inandığı için sorun oluyordu. Bunun sonunun çok kötü olacağını düşünürdü. Çok tedbirli bir tabiatı vardı.

Kitaplarınızı okudu mu?

Okuyamadı, okuyamazdı. Okusaydı eğer, çok adi olduğunu düşünürdü. Hem zaten kitap okumazdı annem, kitap okuyan kadınlardan değildi. Kendini beğenmiş de değildi aslında. Ölünceye kadar çalışmaya devam etti. Cezaevindeyken öğrendim öldüğünü. Hayır hayır, Kopenhag'a gidiyordum öldüğünü duyduğumda. Korkunç, iğrenç bir yolculuktu. İğrençti; ama unutmayın ki her şeyin sadece bir tarafı iğrençtir. Bilirsiniz, deneyim sadece onu tutanı aydınlatan neredeyse

sönük bir lambadır… paylaşılamaz… Ben de bunu kendime saklamalıyım. Bence, söyleyecek güzel bir hikâyen varsa ölmeye hakkın vardır. Oraya kabul edilmek için hikâyeni anlatır, yoluna devam edersin. *Death on the Installment Plan* sembolik olarak budur, ölü olmanın ödülü… Sözü geçenin yüce Tanrı değil, şeytan olduğunu, insanoğlu olduğunu gösterir. Doğa iğrençtir; baksanıza kuşların, hayvanların hayatına.

Hayatınız boyunca ne zaman mutluydunuz?

Lanet olsun ki hiçbir zaman. Mutlu olmak için yaşlanmak gerek. Arzularımdan vazgeçmek karşılığında bana çok para verseler, mest olurum. Çünkü o zaman emekli olup bir yere kaçma fırsatım olur, çalışmak zorunda kalmam, öteki insanları seyrederim sadece. Mutluluk demek deniz kenarında tek başına huzur içinde olmaktır. Çok az yemek, evet evet. Hatta nerdeyse hiçbir şey yememek. Ne elektrik ne eşya kullanırım; bir mum yeter. Bir mum yakıp, gazete okurum. Öteki insanların heyecanlı, azimle tutuşmuş hallerini seyrederim, gösteriye dönmüş hayatlarını, ritmi yakalamak için birbirlerini davetlere çağırma yarışlarını. Gördüm ben bu hayatı, bir zamanlar aralarında yaşadım bu insanların… Tam bir komedi! Zamanlarını böyle geçirirler. Birbirlerini takip edip aynı golf kulüplerinde, aynı restoranlarda buluşurlar.

Eski günlerinize dönebilseydiniz, edebiyat dışındaki zevkleri hayatınızdan çıkarır mıydınız?

Kesinlikle evet! Mutluluk aramıyorum ben, sevinci hissetmiyorum. Hayattan zevk almak mizaca, yiyip içtiğinize bağlıdır. İnsan güzel şeyler yemeli, içmeli ki günler çabuk geçsin, değil mi? Güzel şeyler ye, iç, arabayla gezinti yap, gazete oku, gün hemen geçiverir. Gazete oku, birkaç misafir gelsin, sabah kahvesini iç, yürüyüşten dönünce bir de

Gen Paul, Céline ve Pierre Labric, 1942.

bak, öğle yemeği zamanı! Öğleden sonra birkaç ahbapla görüş, gün bitiversin. Akşam oldu mu her zamanki gibi yat, uyu. İşte bu kadar. İnsan yaşlandıkça, gün daha hızlı geçiyor değil mi? Gençlikte gün bitmeyecek gibi uzundur, ama yaşlandıkça çabucak bitiverir. Emekliyseniz, gün şimşek gibi geçer, oysa çocukken çok yavaştır.

Maaşlı bir emekli olsaydınız zamanınızı nasıl geçirirdiniz?

Gazete okurdum. Kimsenin beni göremeyeceği bir yerde yürüyüşe çıkardım.

Burada yürüyüşe çıkabiliyor musunuz?

Hayır, asla! Çıkmasam daha iyi.

Niçin?

Tanırlar beni; istemem. Görülmek istemiyorum. Bir limanda olsa gözden kaybolabilirim. Le Havre'de… Le Havre'deki güvertelerde kimse sizi fark etmez. İhtiyar bir denizciden, ahmaktan başka bir şey göremezsiniz oralarda.

Gemileri sever misiniz?

Ah, evet! Evet! Onları seyretmeye bayılırım, onların gelişini, gidişini seyretmeye. Gemiler, rıhtım, ben; öyle mutlu olurum. Gemiler duman çıkarır, giderler, dönerler, ama sizi ilgilendiren hiçbir şey yoktur. Kimse size bir şey sormaz! Sonra yerel gazete *Le Petit Havrais*'i okursunuz, işte… işte bu kadar. Hepsi budur. Ah ah, hayatım bambaşka geçerdi.

Hiç örnek aldığınız kişiler oldu mu? Benzemek istediğiniz insanlar?

Hayır, çünkü herkes mükemmel, hepsi; ben o kadar da mükemmel olmak istemem, yok böyle bir arzum. Benim istediğim tek şey kimsenin umursamadığı bir ihtiyar olmak. Onlar ansiklopedilere giren insanlar, ben istemem bunu.

Aslında günlük hayatınızda karşılaştığınız insanları kastetmiştim.

Yo, hayır, hayır, hayır! Onları daima başkalarına alavere dalavere yapar-

ken görüyorum, sinirlerimi ayağa kaldırıyorlar. Hayır. Annemden bana geçen bir alçakgönüllülük var, mutlak önemsizlik duygusu, hem de son haddinde bir önemsizlik. İstediğim tek şey insanların beni tamamen yok sayması. İnzivaya çekilmek için bir arzum, hayvani bir isteğim var. Boulogne'yi, evet Boulogne-sur-Mer'i çok severdim mesela. Saint-Malo'ya sık sık giderdim, ama artık mümkün değil maalesef. Az çok orada da tanınıyorum artık. İnsanların hiç gitmediği yerler olsun…

(Céline'nin son söyleşisi, 1 Haziran 1961)

Romanlarınızda aşkın önemli bir yeri var mıdır?
Asla. Aşktan söz etmeye hiç ihtiyacımız yok aslında. Bir romancıysanız tevazu sahibi olmanız gerekir.
Peki ya arkadaşlık?
Ondan da hiç söz etmeyelim.
Peki, önemsiz duygular üstünde durmanız gerektiğine mi inanıyorsunuz?
Hakkında konuşulması gereken şey yapılan iştir. Önemli olan tek şey odur. Büyük bir özenle yapmak gerekir bunu. Aşırı bir reklam çabasıyla söz ediliyor bundan. Hepimiz birer reklam nesnesi haline geldik; iğrenç bir şey bu. Herkesin alçakgönüllülüğe değer verdiği bir zaman gelecek elbette. Her alanda olduğu gibi edebiyatta da olacak bu. Reklam hastalığına yakalanmışız hepimiz; rezil bir durum. Yapılması gereken tek şey de işimizi yapıp, çenemizi kapatmaktır. Bu kadar. İnsanlar esere bakar ya da bakmaz, okur ya da okumaz, orası eseri ilgilendirir. Yazarın yapması gereken ortadan kaybolmaktır.
Zevk için mi yazarsınız?
Öyle denemez aslında. Param olsaydı, yazmazdım. Madde bir.
Aşktan ya da nefretten de yazmıyorsunuz?
Yo, ondan da değil. Sözünü ettiğiniz bu duyguları, aşkı, arkadaşlığı seviyorsam bu sadece beni ilgilendirir, okuru değil.
Çağdaşlarınız ilginizi çekiyor mu?
Hayır, pek sayılmaz. Bir zamanlar savaştan kaçmalarını engellemek için ilgiliydim onlarla. Nasıl olduysa, savaşa katılmadıkları halde zafer sarhoşu oldular. Bense hapse tıkıldım. Onlarla uğraşma işini elime yüzüme bulaştırdım, hiç ilgilenmemeliydim aslında. Uğraşmam gereken tek kişi yine kendimim.
Son kitaplarınızda sizi ifade eden bazı duygular var hâlâ.
Ne olursa olsun kendinizi ifade edebilirsiniz. Bu zor değil.
Son kitaplarınızda kişisel hiçbir şey olmadığına bizi inandırmak istediğiniz anlamına mı geliyor bu?
Hayır, kişisel hiçbir şey yok. Tek bir şey vardır belki, o da hayatla oyun oynamayı bilmediğimdir. Kokuşmuş öteki insanlara karşı artık bir üstünlüğüm var çünkü onlar sürekli hayatla oynaşma halinde. Hayatla oynaşmak demek, yemek, içmek, geğirmek, sevişmek demektir; yani bir adamı günün sonunda bir hiç ya da bir terbiyesiz yapan bir sürü şey demektir. Bense bir oyuncu değilim. Bu da çok işe yarıyor aslında. Neyi seçmem ya da nasıl tat almam gerektiğini biliyorum. Ancak, çökmüş bir Roma imparatorunun da dediği gibi iş geneleve gitmekte değil, hesabı ödememektir, öyle değil mi? Ben hayatım boyunca genelevlere gittim, ama çabuk vazgeçtim. İçki içmem. Yemek yemeyi sevmem. Bunların hepsi saçmalık. Buna hakkım var, değil mi? Tek bir hayatım var; onu da uyuyarak, yalnız kalarak geçirmek istiyorum.
Gerçek bir yazma yeteneği olduğuna inandığınız yazarlar kimler?
Yazar olarak gördüğüm üç ad vardı o önemli dönemde. Morand, Ramuz, Barbuss gerçek anlamda yazarlardı. O duygu vardı onlarda. Yazmak için yaratılmışlardı. Ama ötekiler öyle değildi. Allah aşkına, hepsi de sahtekârdı, sahtekârlar sürüsüydü. Efendiler, bu sahtekârlardı işte.
Yaşayan en büyük yazarlardan biri olduğunuza inanıyor musunuz hâlâ?
Hayır, pek sayılmaz. Büyük yazarlar… sıfatlara ihtiyacım yok benim. Bunun için önce ölmeniz gerek; ölesiniz ki sonra sizi bir sınıfa dahil etsinler. Yapmanız gereken ilk şey ölmek.
Sizden sonra gelecek nesillerin size karşı adil olacağına ikna oldunuz mu?
Aman Allah'ım, tabii ki ikna olmadım! Belki de o zaman Fransa diye bir ülke bile olmayacaktır. Dökümü yapan Çinliler ya da Barbarlar olacaktır, benim edebiyatım, bilgece oluşturduğum olay örgüsü, üç noktalarım gıcık edecektir onları… Bu mümkün. "Edebiyat"tan söz ediyoruz ya, ben işimi bitirdim, bitti. *Death on the Installment Plan* kitabımdan sonra, söyleyebileceğim her şeyi söyledim. O kadar da çok değilmiş.
Hayattan nefret mi ediyorsunuz?
Doğrusu, hayatı çok sevdiğimi söyleyemem, hayır. Canlı olduğum için, sorumluluklarım olduğu için hayata katlanıyorum. Ama bunun dışında, tamamen pesimist ekolü temsil ediyorum. Bir şey için umut beslemem gerekir. Ben hiçbir şey için beslemiyorum bu umudu. Mümkün olduğu kadar acısız bir ölüm umuyorum yalnızca. Herkes gibi. Hepsi bu. Kimse benim için, benim yüzümden acı çekmesin diye. Huzur içinde ölmek yani. Mümkünse bir hastalığa yakalanıp öleyim, yoksa kendimi yorgunluktan öldüreceğim. Öylesi çok daha kolay olurdu. Beni bekleyen şey, ömrüm oldukça yaşayacaklarım hep daha da çetin olacak. Bir yıl öncesine göre daha zahmetle çalışıyorum şu anda; gelecek yıl bu yıldan da zor olacak. Gerçek bu. N

İngilizceden çeviren
Nermin Özdilkural

FAULKNER'CI

Çamur içindeki fukara mahallesindeki evinde oğluyla Hollywood filmleri izleyen babamın, Faulkner'vari birisi olabilmesine giden yol, Faulkner'ın yeryüzündeki bütün "garibanların" hoşlanacağı türden biyografisinin babamınkiyle benzerliğinden geçiyordu.

Ufuk Karakurt

"Şüphesiz doğu ve batı âlemleri arasında münasebetler sıklaşmıştır."
Ahmet Cevdet Paşa, 1854

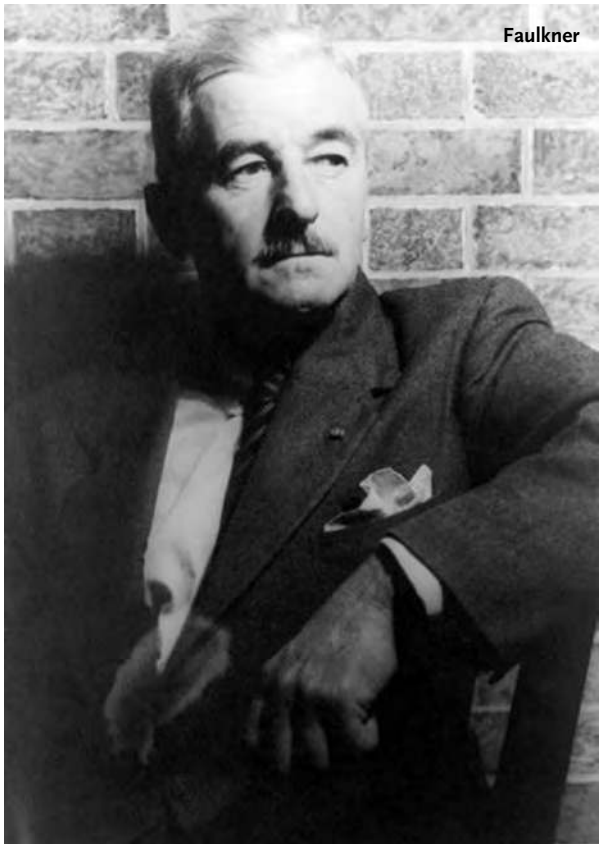
Babam tam bir Faulkner'cıydı. Ama bundan haberi yoktu. Ona Faulkner'cı dediğimi bilse, muhtemelen bundan hazzetmezdi. Bunda onun geleneksel biri olmasının ne kadar payı vardır, bilmiyorum. Ama nedense, "uçuk kaçık herifler" dediği yazarlara pek yakınlık beslemeyen babam ın Charles Bronson'cu, Johan Cruyff'cu veya Muhammed Ali Clay'ci olduğunu söylesem bundan fazla da rahatsızlık duyacağını zannetmiyorum. Batılıların kimilerini seçiyordu herhalde.

Zaten kitaplarla arası iyi değildi. Aile efradı üstündeki hâkimiyetinde hassas doğulu biri olarak, ara sıra ne halt karıştırdığımı denetlemek için odama girdiğinde, masanın üstünde yavaş yavaş çoğalan kitaplardan birini evirip çevirir ve sarı metal çerçeveli, kemerli, devasa gözlüklerini geriye ittirip ufarak dişlerinin otuz ikisini birden gösteren, eğilip kalkmaya alışmış sırıtışıyla, eskiden okuduğu bir kitaptan bahsederdi: Karıncalar. Söylediğine göre, Birinci Dünya Savaşı'nda, ele geçirmek için savaştıkları anlamsız çöllerin birindeki siperlerinde hiçbir zaman gelmeyecek bir yardımı bekleyen, yarı ölü durumdaki bir grup ecnebi askeri, ağır ağır kemiren karıncaları anlatıyormuş bu roman. 80'lerden kalma, beyaz şeritli, lacivert ve ninja kostümü gibi dar eşofmanını üstüne geçirip ara sıra karıştırdığı fi tarihinden kalma fotoğrafçılık dergileri veya bazen deri mahfazasından çıkardığı Elmalılı Tefsirli *Kuran*'dan başkaca bir şey okuduğunu görmedim. Yani, babamla Faulkner'ın münasebeti, onun "karıncalar" değil de, daha gerçekçi başka dehşetlerden bahseden romanlarından gelmiyor.

Böyle olsa da, babamın da benim de, Faulkner ile ilk tanışmamız aynı zamana denk gelir. *Firavunlar Ülkesi* diye, eski bir film sayesinde. Doğrusu, biz o zamanlar C. Eastwood filmlerinden hoşlanırdık, *İyi, Kötü ve Çirkin*'i o kadar çok seyretmiştik ki, artık "çirkin" Tuco'nun soyduğu silahçının ne zaman, "Remington, Colt, Root, Smith Wesson, Colt-Navy, Joslyn," diye revolver markalarını sayacağı ya da "iyi" Blondie'nin, hasılatı ne zaman, "Beşi sana, beşi bana," diye paylaştıracağını ezberden bilirdik.

VHS video kiralama döneminde araya karışmış "büyük prodüksiyon" *Firavunlar Ülkesi*'ni ise sevmemiştik. Tıpkı kimileri gibi. Hitchcock'ta hep bir tımarhane havası vardı, Bruce Lee'de hikâyeler zayıftı, İbrahim Tatlıses ise tepsi gibi dümdüzdü. Fazla Amerikalı bir firavunu canlandıran Jack Hawkins'in robot gibi el kol hareketleri ve Kıbrıs prensesi Nellifer'i oynayan Joan Collins'in, tüllerle örtülü, burgulu dandik tenekelerle kaplı bikinisinden taşan inek memeleri dışında değişik bir şeyi olmayan, senaryosunu Faulkner'ın yazdığı *Firavunlar Ülkesi* ise, Mısır piramitleri konulu uyduruk bir turistik broşürden bile berbattı. *İyi, Kötü ve Çirkin* gibi bir piyasa filminde bile, bütünüyle ilginç bir ahlaki seçimle, kimin iyi, kötü veya çirkin olduğu harika bir şekilde belirsizleştirilmişken, *Firavunlar Ülkesi*'nde iyilerle kötüler çizgi filmlerdeki gibi açıktı. Aşırı gelişmiş empati yeteneğiyle, sekiz yaşındaki bir melez çocuk, tecavüze uğramış kolejli bir kız, âşık bir gerizekâlı, sapık bir içki kaçakçısı, ırkçı bir asker ya da döşeğinde ölen yaşlı bir kasabalı kadın taklidi yaparak yazabilen Faulkner hiçbir kitabında böylesi teknik bir hata yapmamıştır. Bu arada filmin yapım yılı 1955, yani yazarın Nobel almasından altı yıl sonrası olduğuna göre, "Nobel cenaze biletidir. Onu aldıktan sonra kimsenin bir şey yaptığını görmedim," diyen T.S. Eliot, haklı galiba.

Faulkner'la böylesine münasebetsiz bir ilk tanışmamız olsa da, onun hoşlanacağı türden bir ironiyle, çamur içindeki fukara mahallesindeki evinde oğluyla Hollywood filmleri izleyen babamın, Faulkner'vari birisi olabilmesine giden yol, Faulkner'ın yeryüzündeki bütün "garibanların" hoşlanacağı türden biyografisinin babamınkiyle benzerliğinden geçiyordu (tabii ki deha, başarı ve Amerika kısmı hariç). Saçma sapan ve doğru düzgün işler arasında, fakirlikle orta sınıf zenginliği

Faulkner

Mississippi Üniversitesi öğrencileriyle her yıl Faulkner'ın ölüm yıldönümünde mezarını ziyaret eder. Bu ziyarete bir şişe viskiyle gidilir, yarısı mezarının üstüne dökülür, diğer yarısı da kurban olarak seçilen yeni öğrenciye içirilirmiş. Böylelikle, yazarın hayaletinin huzursuzlanarak mezarından kalkması ve ortalığa dehşet saçmasının önlendiği düşünülürmüş.

arasında ve tabii ki, birinden ötekine göç edip durduğu şehirler arasında geçen bir ömür… Babamın nadiren anlattığı hikâyelerin geçtiği yerlerin, kendi doğduğu şehir olan Kars'ın, bir zamanlarki Kürtler, Ermeniler, Çerkezler, Azeriler, Türklerden oluşan şiddet dolu kozmopolitliğini ve birkaç yıl elektrikli eşya kaçakçılığı yaptığı Irak, Suriye ve Rus sınırlarındaki tuhaf yaşamını, kendi çocukluk hatıralarının abartılarıyla bezeyerek oluşturduğu, yarı hayali bir coğrafya olduğunu sezerdim. Tıpkı, Faulkner'ın romanlarında anlattığı Yoknapatawpha bölgesinin yarı hayali olması gibi. ITT televizyon fabrikasında işçilik yaparken, pazar günleri, hoşuna giden fotoğrafları karelere bölüp yağlı boya kır resimlerine büyütmesi, Faulkner'ın badanacılık ve kaçak içki üreticiliği yaparken bir yandan romanlar yazmasına benzetilebilir. Fakat, bunların hiçbiri elbette ki onu bir Faulkner'cı yapmaz.

Onu asıl Faulkner'cı yapan, kör kütük inanışlarla örülmüş bir çeşit bakış açısıydı. Basit bir yerden, mesela kadın önyargılarından başlayalım.

"Para, kadın gibidir, önünde eğilirsen seni görmez, dik durursan o senin önünde eğilir." Faulkner: "Başarı kadınsıdır, önünde eğilirseniz ezer geçer. O yüzden kadınlara elimizin tersini göstermeliyiz. O zaman belki önünüzde sürünürler." (*Paris Review* röportajı, 1956)

Kendisini beceriyle kazıklamış bir müteahhitle cebelleşmesinden sonra: "Amma da usta yalancıymış herif, yalanlarıyla kendini bile kandırıyor."

Faulkner: "Yetişkin ve müzmin yalancı yalnızca kendini aldatır, hayatı boyunca doğruluğuna inandığı yalanlardır karşısındakini hemen inandıran." (*Ağustos Işığı*, 1932)

Bana bazı olumsuz şeylerin nedenini anlatırken: "Bazen iyilikle kötülüğün ne demek olduğunu unutuyoruz." Faulkner: "Kötü de ne demek hey Tanrım?" (*Kutsal Sığınak*, 1932)

Eski bir politikacıya saydırırken: "Adam, aynı köpek gibi sabırlı, eşek gibi de dayanıklı." Faulkner:

"– Ya erdemleri? Dayanıklılık?

– Katırlarda da var.

– Hoşgörü, sabır, bağlılık, çocuk sevgisi?

– Köpeklerde de var." (*Ayı*, 1942)

Gençlerden şikâyet ederken: "Gençler eskilerin hakikatli öğütlerini unuttu, gitti. Kafaya hitap etmiyorlardı, ama bari gönlümüze hitap ediyorlardı." Faulkner: "Bugün yazan gençler çatışma içindeki insan yüreğinin sorunlarını unuttular ki bu çatışma tek başına iyi yazıyı yapabilir. .... [Gençler] yazı odalarında eski hakikatler ve kalbin doğrularından başka şeye yer vermemeliler; sevgi ve onur, şefkat ve gurur, merhamet ve adanmışlığı anlatan uçucu ve ölmeye mahkûm hikâyelerin ihtiyacını çeken şu eski evrensel hakikatler." (Nobel Konuşması, 1949)

Ve son olarak babaannemden bahsederken: "Rahmetli bazen balık gibi bakardı." Faulkner: "Annem bir balıktır." (*Döşeğimde Ölürken*, 1930)

Faulkner'la ilgili bundan çok daha şakacı başka bir hikâye var. Her yıl Faulkner'ın ölüm yıldönümünde mezarını ziyaret eden Mississippi Üniversitesi öğrencileriyle ilgili. Bu ziyarete bir şişe viskiyle gidilir (yazmak için, "ihtiyacım olan şeyler kâğıt, tütün, yemek ve biraz viskidir," der Faulkner), yarısı mezarının üstüne dökülür, öteki yarısı da kurban olarak seçilen yeni öğrenciye içirilirmiş. Böylelikle, yazarın hayaletinin huzursuzlanarak mezarından kalkması ve ortalığa dehşet saçmasının önlendiği düşünülürmüş. Belki, Faulkner'ın öfkeli hayaleti babamı da ziyaret etmiştir. Yok daha neler! İkisinin de toprağı bol olsun. N

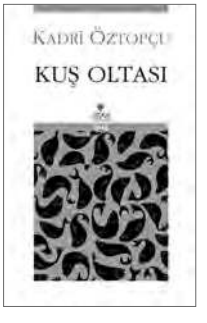

Ziyan Hayatlar

Öztopçu'nun öykünün ne olduğu, öykünün imkânlarının nasıl genişletilebileceği gibi sorunsalları ihmal etmeyen bir yaklaşım sergilediği görülüyor.

Kadri Öztopçu, 2006'da yayımladığı *Yanlış Hikâyeler*'le dikkatleri çekmişti. Görünüşte bir ilk kitaptı bu, ama içerisindeki öykülerin yetkinliği Öztopçu'nun edebiyatla ilk ilgilenmeye başladığı 1970'lerin başından bu kitabını yayımladığı 2006'ya kadar geçen süre içinde edebiyatı ve öyküyü yakından takip etmiş olduğunu –kim bilir, belki de bu zaman zarfında nice öykü yazıp yayımlamamayı yeğlediğini– duyuruyordu. 2009'da yayımlanan *Kuş Oltası*'nın bu kanaati daha da pekiştirdiği söylenebilir. Bu kitaptaki öyküleri Kadri Öztopçu birbirinden farklı anlatım özellikleri ve kurgularla kaleme almış. Bu noktada, dikkat çekici olan, Öztopçu'nun farklı anlatım özelliklerinin günümüz öykücülüğünün gösterdiği çeşitliliğe koşut bir çeşitlilikte olması. Bu durum Öztopçu'nun yazarken, öykünün ne olduğu ya da nasıl kurgulanabileceği, öykünün imkânlarının nasıl genişletilebileceği gibi sorunsalları ihmal etmeyen bir yaklaşım sergilediğini gösteriyor. Her öykü için uygun kurgusal yapıyı özenle aramış olduğunu düşünebiliriz. Kurgularındaki ya da anlatım özelliklerindeki bu çeşitliliğin yanı sıra, öykü kişilerinin toplumsal konumlarının ya da öykülerin geçtiği mekânların da çoğunlukla birbirinden farklı oluşunun da altını çizmek gerekir.

Öte yandan Kadri Öztopçu'nun öyküleri arasındaki bu 'benzemezlik' mutlak bir şey değil. Benzerliklerin daha derinlerdeki katmanlarda saklı olduğu söylenebilir. Özellikle öykü kişilerinin ruh durumlarında ve geçip giden zamana/hayata bakışlarında birbirine hayli yakın bir ton mevcut. "Gelen Kim" adlı öyküdeki şu cümle örneğin: "Sanki yaşadığımız artık, hayatımız değil de, anısı onun." Bu öyküde hikayeleri anlatılan iki kişiden oldukça farklı iki kişinin anlatıldığı "Kopyacı"nın erkek kahramanının, ilk başta anlam verilemeyen davranışının derininde de yaşadıklarının sahihliğini yitirmiş olması bulunuyor. Belki bir zamanlar varmış, ya da var olabilecek gibiymiş, sonraları bütünüyle yitmiş gitmiş bu sahihlik duygusu. Ya da "Simsiyah"ın kahramanının, "Gidecek yer yok" deyişinde benzer bir durumla karşılaşıyoruz. Onun da yaşadıkları bir zamanlar yaşadıklarının anısıdır. "Neyin Rengidir Beyaz"ın kahramanının hayat çizgisi de bir yerde kırılmıştır; sonrası yaşanmamışlıkların biriktirilmesidir: "Köhne bir hayatta bile öyle çok şey birikiyor ki, inanamazsın. Resimler birikiyor: yapılmamış. Aşklar birikiyor: doyulmamış. Uzaklar birikiyor: gidilmemiş. Çocuklar birikiyor: doğmamış. .... Günler birikiyor Müjgânım: yaşanmamış." Bu öykünün anlatıcısının kendi hayatı için "köhne hayat" deyişini andırır biçimde, "Gölge"nin anlatıcısı da, "ziyan hayatlar"dan söz eder. İlk anda kapısının önünde geçtiği komşularının hayatına ilişkin gibidir bu söz, ama öykünün bütününe sinmiş bir betimlemedir bu. Bu yüzden, öykünün anlatıcısının/kahramanının dışarıdan gelip evden içeri girişi, bir karanlıktan bir başka karanlığa geçiş olarak tanımlanır. "Enginde Yavaş Yavaş"ın anlatıcısı için de, bir yerde olmakla öbür yerde olmak arasında pek fark yoktur: Bu ancak "bir kasvetten ötekine" geçiştir. Bir karanlıktan ötekine geçiliyorsa, ya da bir kasvetten öbürüne, o zaman "Gölge"nin anlatıcısının vurguladığı gibi, insana bir tek "boş vermenin geçici, sahte huzuru" kalıyordur. Öztopçu'nun öykü kişilerinin büsbütün yıkılmalarına engel olan da,

orada olmakla burada olmak ya da onu yapmakla bunu yapmak arasında çok büyük fark olmadığını görmeyi başarmış olmalarıdır –boş vermenin geçici, sahte huzurunun hem farkında olup hem de bundan güç almalarıdır. *Kuş Oltası*'nın en farklı öyküsü diyebileceğimiz, masalsı bir dille anlatılmış olan "Kadersiz"in bile derinlerinde bunu görmemiz mümkün. Naci'nin çocukların aşağılanmalara katlanması da onun "boş vermişliği" sayesindedir. Öykünün sonunda kanla gözyaşının birbirine karışmasını da, bir kaderin (ya da kadersizliğin) iki ayrı ucundaki kişilerin (acı çektiren ve acı çeken) o kadar ayrı olmadıklarının simgesi olarak okunabilir. Kadri Öztopçu'nun öykülerinin insanda bıraktığı buruk tat, sanırım, ziyan hayatları anlatırken bir yandan da, o ziyan hayatların da hayat olduğunu, ama aynı biçimde, bütün hayatların ziyan olduğu yerde ziyan hayatlardan söz edilemeyeceğini hissettiriyor olmasından.

Kadri Öztopçu'nun öykülerindeki ses ve ritmin üzerinde de durmak gerek. Noktalarla kesilmese, bir cümle oluşturacak kelimeler artlarına konan noktalarla kimi zaman tek kelimelik cümlelere dönüşüyor ve böylece öyküler, ağır aksak bir ritimle, dura dura ilerliyor, ağır ağır akıyor. Bu ağır akış, bu kesik kesiklik öykünün atmosferini tamamlayan bir öğe hali alıyor –öyküdeki zamanın da ağır aktığını duymamıza yardımcı oluyor örneğin. Kimi zaman da, cümleler noktalı virgüllerle birbirine bağlanıyor. Bu ritim ise bize anlatıcının telaşını, ya da olayların hızını hissettiriyor.

Kuş Oltası'da çok farklı biçimlerde, toplumun çok farklı kesimlerinde yaşanan 'ziyan hayatlar,' özenli bir dil ve kurguyla, noktalama işaretleri bile ziyan edilmeden, anlatılıyor.

BEHÇET ÇELİK

Kadri Öztopçu, *Kuş Oltası*
Can Yayınları, Ekim 2009, 114 s.

Masum olmayan öyküler

Yalçın Tosun, kendini bulma sürecinde aileyle yaşadığı savaşımın belirleyiciliğinin kişinin tüm yaşamına etkisi üstüne kafa yorarken okuru da kendi geçmişiyle hesaplaşmaya itiyor.

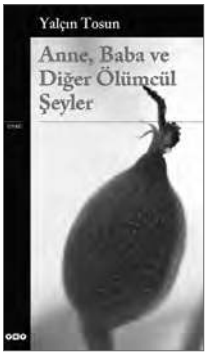
Niçin çocuk sahibi oluruz? Yalnızca çocuğun kendisini istediğimiz için mi? Yoksa bazen farklı kaygılar da barındırır mı bu yücelik atfedilmiş istek? Anne babamız bizden torun bekler; çevremizdeki arkadaşlarımız evlenir ve çocuk yapar, sıra bize gelir; kendimizi tamamlanmamış hissederiz; evliliğimizi, ilişkimizi sağlamlaştırmak isteriz; yaşlandığımızda bize bakacak birisi olsun deriz içten içe… Pek dillendirmediğimiz öteki kaygılar biçiminde beliren bu iç seslerimiz, çok da tekin olmayan bir yola girildiğinin göstergeleri mi acaba? Deyiş de ele vermiyor mu zaten kendini: çocuk 'sahibi' olmak. Bir şeyin ya da birinin sahibi olmak, ona hükmetmek, baskı kurmak, talep etmek… Çocuklar anne babalarının arzu ve hayalleri ile toplumsal değerlere göre büyüyor, maddi ve manevi belli bir olgunluğa erişince de yuvayı terk ediyorlar. Ama genellikle o yuvada geçmiş çocukluk ve ergenliğin olumlu ve belki de çoğunlukla olumsuz etkilerini yaşamları boyunca taşıyorlar. Oscar Wilde'ın dediği gibi, "Çocuklar hayata ana babalarını severek başlıyor, zamanla onları eleştiriyor ve nadiren affediyorlar."

Kimilerine karamsar gelebilecek bu girişin nedeni bir kitap. Yalçın Tosun'un *Anne, Baba ve Diğer Ölümcül Şeyler* adlı ilk kitabı. Adı bile, üstüne uzunca düşünülebilecek bir derya. "Hiçbirimizin anne babası masum değil, biz de masum değiliz; bunlar da masum öyküler değil," diyordu Yalçın Tosun, YKY'nin "İki Yazar İlk Kitaplarını Anlatıyor" etkinliğinde. Gerçekten de aile denen karmaşık ilişkiler yumağının

öykülerdeki karakterler üstündeki yıpratıcı etkisini okudukça kendi hikâyesine dalmadan edemiyor okur.

"Kereviz"de, Nesli'nin bir çerçeveciyle evlenmesini hazmedemeyen ve yaşlılık arifesinde kendilerini yalnız bıraktığı için içten içe ona öfke duyan annesiyle ve kendi çocukluğuyla hesaplaşması; "Aynada" öyküsünde, çocukken annesinin olur olmaz vesveseleri nedeniyle sokakta oynamasına izin vermediği baş karakterin oyun oynamanın değerini bilmesi; "Apollon"da, fazla kilolarından mustarip muhasebeci kızın, babasının erken ölümüyle annesinin zorunlu hobisi olması…

Çeşitli dergilerde yayımlanan öyküleri ve kitap eleştirileriyle tanıdığımız Yalçın Tosun ilk kitabıyla, hayatta neyi nasıl yapacağımızı söyleyen mekanizmalardan biri olan aileye tepki gösteriyor âdeta. Kendini bulma sürecinde aileyle yaşadığı savaşımın belirleyiciliğinin kişinin tüm yaşamına etkisi üstüne kafa yoruyor ve bu sırada okuru da kendi geçmişiyle hesaplaşmaya itiyor.

Anne, Baba ve Diğer Ölümcül Şeyler'i okuduğum sırada, retrospektif sergisiyle yakın zamanda İstanbullularla buluşan Semiha Berksoy'un bir resmiyle karşılaştım. Kanımca aile içi ilişkilerdeki iletişimsizliği, ilgisizliği imler nitelikteki "Annem ve Ben"de, ön plandaki anne figürünün kolunu ta başının üstünden dolandırarak arka plandaki çocuk figürünün elini tutmasını –kulağı tersten tutmak gibi– resmetmiş Semiha Berksoy. Kitap ve resim, hoş bir tesadüfle, anlama uğraşında birbirlerini besledi, tamamladı âdeta. Kitabın başındaki epigrafta André Gide'in de dediği gibi: "Senin için kendi ailen kadar, kendi odan kadar, kendi geçmişin kadar tehlikeli bir şey yoktur."

Arı bir dille yazılmış *Anne, Baba ve Diğer Ölümcül Şeyler*, hatırlamaktan kaçındıklarımızı hatırlatması açısından da önemli kanımca. Yalçın Tosun'un bu bellek açıcılığı ikinci kitabı için iştah kabartıyor. N

TUĞBA ERİŞ

Yalçın Tosun, *Anne, Baba ve Diğer Ölümcül Şeyler*
YKY, Kasım 2009, 87 s.

Bir katil, bir maktul, bir tanık

Cewerî, gelenesel anlatım tarzı ile postmodern kurguyu harmanlayarak anlattığı hikâyelerde sürrealist imgeleri de serpiştirmeyi ihmal etmemiş.

1980'den sonra hızla yükselişe geçen Kürt edebiyatında Avrupa'daki göçmen yazarların hakkını teslim etmek gerek. Çoğunu, 80 darbesiyle Avrupa'ya politik nedenlerle sığınma talebinde bulunmak zorunda kalanların oluşturduğu yazarların başını Fırat Cewerî'nin çektiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Bunda Kürt edebiyatında büyük bir öneme sahip *Nûdem* dergisine yıllarca emek vermesinin elbette ki büyük bir payı var. *Geç bir Sonbahardı* diye çevirilen ilk romanının ardından Türkçeye çevrilen *Birini Öldüreceğim* adlı son romanıyla, çevirmen ve öykücü kimliğinin yanına romancı kimliğini de eklemiş oldu. Yıllardır İsveç'te politik sürgün olarak yaşayan Firat Cewerî'nin *Ez ê Yekî Bikujim* adlı romanı Muhsin Kızılkaya'nın akıcı çevirisiyle İthaki Yayınları tarafından yayımlandı. *Birini Öldüreceğim* olarak çevirilen kitap, birbirlerinden her anlamda farklı üç karakterin yollarının aynı şehirde tesadüfen kesişmesini konu alıyor. Üç ayrı hikâyeden bambaşka tek bir hikâye yaratan Cewerî, her eylemimizin başkaları için azınsanmayacak öneme sahip olduğunun altını, roman boyunca ustalıkla çiziyor.

Roman, politik nedenlerle yıllarca hapis yatan Temo'nun hikâyesiyle başlıyor. Bilinmeyen kişilerce hem babası hem de erkek kardeşi öldürülen, aylarca işkence görüp ağır ruhsal sorunlar yaşayan Temo'nun öbür politik mahkûmlardan bir farkı var. Temo, başına gelecek felaketleri önceden sezinleyebiliyor. Ancak, gele-

ceği önceden hissetme ve öngörme yetisine sahip Temo, dış dünyadan tam anlamıyla soyutlanması ve romanın sonunda katil olmasıyla bunun bedelini fazlasıyla ödüyor.

Rüyasında birisini öldüreceğini gören Temo, tüm gün adı verilmeyen şehirde belinde gizlediği bıçakla öldürülmeyi gerçekten hak eden birini arar. Fakat düşündüğü kadar kolay maktul bulamaz, çünkü kimileri ya gerçekten çok masumdur, ya da sokaklarda öldürülmeyi hak edecek çok suçlu vardır. Tüm hayatının başkalarınca yönetildiğine inanan ve en azından öldüreceği kişi konusunda özgür olmak istediğini keskin bir dille söyleyen Temo, maktulunu sokak sokak arşınlayarak arar. Cewerî monologlar aracılığıyla Temo'nun trajedisinin yanı sıra bulunduğu Kürt şehrinin içler acısı panaromasını da gözler önüne seriyor. Temo'ya göre, adsız bu şehir uçurumun eşiğinde, her geçen günle sonunu getiriyor. İnsanlar kendi değerlerinden uzak bu şehirde. Çocuklar sokaklarda dilenirken, kadınlar hayat kadını olarak hayatlarını idame ediyor. Kürtçeyi konuşmamakta resmen direnen insanlarla tanıştıkça Temo'nun acısı katlanıyor; hapiste geçirdiği yıllarını heba ettiğine tamamen ikna oluyor. Tam anlamıyla mahkûmiyet sonrası boşluk ve hiçlik duygusu yaşayan Temo'nun hikâyesi, ikinci ana karakter Diana ile tanışmasıyla kesintiye uğruyor ve Diana'nın trajik hikâyesine yoğunlaşıyor.

Kürt yazarlarının, roman ve öykülerinde Kürt sözlü geleneğine sık sık başvurduğu bilinir. B*irini Öldüreceğim* romanında da bunu rahatlıkla gözlemlemek mümkün. Diana'nın hikâyesini başkasının hikâyesini anlatır gibi bir çırpıda kendi ağzından dinliyoruz. Babası yaşında bir adamla evlenmeye ayak diremeyi başaran Diana, Almanya'da yaşayan babasının yanına gittiğinde onun baskılarından kurtulmayı başaramaz. Fırsatını bulduğunda Almanya'daki Kürt derneklerine giderek, politik eylemler ve gösterilere katılarak Kürt kimliğini su yüzüne çıkarıyor. Militanlıktan hayat kadınlığına uzanan hayatında, kendini bu hayattan çekip çıkaracak bir kurtarıcı bulmayı umut eder. Zira mücadele arkadaşlarını ele vermemek için kendi bedeninden vazgeçmeyi tercih etmek zorunda kalır. Yine fedakârlıklarla örülü bir hayatın içine akar. Ancak yine de umutludur. Bu umut önce Temo, ardından üçüncü bir hikâyeyle karşımıza çıkan sürgün bir Kürt yazar olacaktır. Ancak, Diana kurtarılmayı beklerken roman boyunca Temo ile birlikte izini sürdüğümüz maktul olmaktan kurtulamaz.

Cewerî, gelenesel anlatım tarzı ile postmodern kurguyu harmanlayarak anlattığı hikâyelerde sürrealist imgeleri de serpiştirmeyi ihmal etmemiş. Temo'nun odasında asılı duran Salvador Dali'nin yaptığı eriyip akan saat resmi buna bir örnek oluşturur. Temo'nun hayatını bir önceki gün gördüğü rüyalarının devamı gibi yaşaması da, kanımca, Cewerî'nin 'büyülü gerçekçilik' akımından çokça etkilendiğini gösteriyor. Kahramanların gerçek ile hayal arasındaki ayrımı net bir şekilde çizememesi, romanın kurgu ve biçemine yansımakla beraber romandaki olaylar dizisi de bu muğlaklıktan payını almış. Bu durum okurun birtakım olayların gerçek mi yoksa bir hayal ürünü mü olduğu konusunda emin olmasına izin vermiyor. Ancak bu ikililik halinin, romana belirsiz tanımlamasının atfedilmesine yol açmaktan çok olaylara ve durumlara birden çok anlam yükleyerek, romanı içerik ve biçim bakımından daha da zenginleştirdiğini söyleyebiliriz.

Temo, Diana ve romanın sonunda karşımıza çıkan adsız sürgün Kürt yazar, politik kimlikler yüzünden parçalanmış hayatların birer örneğini oluşturuyor. Temo, kimliğinin mücadelesi için yıllarca hapis yatıyor; Diana bedenini satmaya zorlanıyor; yazar ise ömrünün yarısından çoğunu sürgünde geçiriyor.

Birini Öldüreceğim, birey ve toplum arasındaki kopukluğa, insan hakları ihlallerine, kadınların ezilmişliğine, bireyin gittikçe yabancılaşmasına da değiniyor. Stockholm ve adsız şehir –ki bu şehrin Diyarbakır olduğu verilen bazı kodlarla ortaya çıkıyor– arasındaki insanların en temel hak olan yaşama hakkına olan tutum farklılıklarının ve geçmiş zaman ile bugünün karşılaştırılmasında ortaya çıkan gerçekler, günümüz bireyinin çıkmazını, yalnızlığını ve mutsuzluğunu anlamak bakımından somut belgeler niteliğindedir. Değerlerin zulüm ve baskı karşısında yok olduğu, insani duyguların köreldiği ve kişinin kendi toplumunda kolayca öteki konumuna düştüğü bir ortamda, bir militan, bir yazar ve yıllarca hapis yatmış eski bir devrimcinin ortak hikâyesinden çıksa çıksa bir katil, bir maktul ve bir de tanık çıkar. Bu bakımdan, *Birini Öldüreceğim* savaşın insan kıyımının yanı sıra ilişkileri darmadağın ettiği gerçeğini yüzümüze tokat gibi çarpması bakımından oldukça önemli bir roman. N

ÖZLEM GALİP

Firat Cewerî, *Birini Öldüreceğim,* Kürtçeden çeviren: Muhsin Kızılkaya
İthaki Yayınları, 2009, 152 s.

Mutlu evlilik yoktur...

Öykülerin ortak noktası büyük şehirde yaşayan, iyi kazanan, maddi sorunlarını aşmış ama yine de içlerinde bir şeylerin eksik olduğunu hisseden karakterlere sahip olması. Bu karakter bazen kadın oluyor bazen erkek.

Cem Selcen'in üç romanından sonra ilk öykü kitabı *Öğle Paydosu* Sel Yayıncılık tarafından yayımlandı. Edebiyatta önce öykü sonra roman yazan yazarlara sıklıkla rastlasak da, kısa bir metinde kurguyu, anlatımı, dili kotarmanın daha zor olduğunu bilenler, önce romanı daha sonra öyküyü deniyor. Tabii ki hangisi doğrudur gibi bir soruyu yanıtlama çabamız yok ama Cem Selcen'in "hikâyeyi toparlamak" açısından romanları iyi bir deneyim olmuşa benziyor.

Öğle Paydosu yedi öyküden oluşuyor. Öykülerin ortak noktası büyük şehirde yaşayan, iyi kazanan, maddi sorunlarını aşmış ama yine de içlerinde bir şeylerin eksik olduğunu hisseden karakterlere sahip olması. Bu karakter bazen kadın oluyor bazen erkek. "Kadın yazar" ya da "erkek yazar" gibi tamlamalardan çok hoşlanmasam da erkek karakterlerin dilinden yazılmış öykülerde kişilerin daha derinlikli işlenmiş olmasının nedenini belki de kitabın yazarının cinsiyetine bağlamak daha doğru.

İlk öykü "Yeni Bir Hayat" tanıdık olduğumuz bir aldatma hikâyesi… Orta yaş bunalımında mutsuz bir adam, eskimiş ve monotonlaşmış evlilik, genç ve heyecanlı sevgili… Cem Selcen'in öykülerini rahatça okutan, onun konuşuyor gibi yazması. Bu öyküde de karısını terk etmeye hazırlanan erkeğin gelgitleri, yaşadığı sıkıntı, içinin bir türlü rahat olmaması oldukça başarılı bir şekilde aktarılmış. Yine sevgilisiyle sevişmelerinin anlatıldığı bölüm de "erotik edebiyatımıza" ustaca bir katkı olarak değerlendirilebilir. Beden ayrıntılı ve çekici anlatılıyor, sevişmenin estetiği oldukça iyi betimleniyor.

"Yabancı" öyküsünde yazar bu kez başarılı bir mimar kadının içindeki boşluğu keşfe çıkıyor. Zengin, güzel, mutlu bir kadın mimarın ana karakter olduğu öyküde şantiyede yaşanan bir kazanın mimarın silkinip kendisine gelmesine yol açması anlatılıyor adım adım… Öykünün en başarılı kısmı şantiyedeki çalışma hayatının anlatıldığı bölümler. Toz duman içindeki bir inşaat sahası nasıl bu kadar detaylı ve şiirsel anlatılır diye düşünürken yazarın yaşam öyküsünde makine mühendisi olduğunu okudum; mesleğinin bir katkısı olsa gerek. "İş makinaları harıl harıl çalışıyor, güneşte sahte mücevherler gibi çeşit çeşit pırıldayan tozdan perdeler arasında yeni nesil masal canavarları gibi gidip geliyorlardı," gibi başarılı bir betimlemeden sonra, mimar Filiz'in güzelliğinin üstünkörü anlatılıp, "Çekici bir hatundu yani," diye sonlandırılması, okurun kafasında soru işaretleri bırakıyor. Kadına gereksiz bir yerde, gereksiz bir şekilde "hatun" denmesi, konuşur gibi yazılan cümlelerin bazen rahatsız edici de olabildiğinin kanıtı. Ayrıca önce hatun, sonra mimar diye mesafeli bir biçimde söz edilen ana karakterin birkaç parag-

raf sonra "mimarımız" diye anılması yazarın anlatım konusunda biraz özensiz davrandığını düşündürdü bana.

Öykülerde oldukça sık rastlanan bir durum "arayış içindeki evlilikler". Bu arayış "Yabancı" öyküsündeki gibi farklı cinsel oyuncaklar, "Mutlu Tatil"deki gibi tropikal bir tatil olabiliyor. Eğer evlilik kurtarılamayacak gibiyse "Yeni Bir Hayat" ya da "Çiçekler"deki gibi evi terk etmeye varıyor bu arayışlar. Yazar ilk bakışta erkek egemen bir dille anlatsa da öyküleri, farklı bir okumayla öykülerdeki tüm kadınların erkeklerden daha olgun ve güçlü olduklarını, başlarına gelene karşı çıkmasalar da dik durarak en azından ezilmediklerini görebiliriz. Sorun olarak gösterilmese de öykülerde hep "kocasını çocuğu gibi seven kadın" profili çizilmiş, belki kitapta mutlu tek bir evlilik bile olmaması buna bağlıdır, kim bilir?

Cem Selcen'in konuları, konuları işleyişi oldukça sürükleyici, rahat anlatımı da çoğu zaman kendisi için bir avantaj ama maalesef bu rahatlığın olumsuzluğa dönüştüğünü de sıkça görüyoruz. Yazıldıktan sonra bir daha okunmamış olduğunu hissettirecek denli dağınık cümleler var. "Dahası içinde, etrafında anlamlandırmasına yarayacak bir his, bir soru da belirmiyor, olduğu yerde kımıldayamadan duruyor, yapabildiği tek şey olarak, büyümüş gözlerini etrafını saran eşyalardan ve insanlardan alamıyordu," gibi anlatım bozukluklarının yanında, yazarın tercihi olup olmadığını anlamadığım "terketmek, birşey, herşey, üstüste, orjinal, yolaçmak, birara, biran" gibi düzelti eksikliğini gösteren sözcükler bulunuyor. Bazı metinlerde bitişik olmayan sözcükleri bitişik yazmak farklı bir anlama gelebiliyor ama *Öğle Paydosu*'nun bunu gerektirdiğini sanmıyorum.

Kent öyküleri olarak da okunabilecek *Öğle Paydosu*, içindeki boşlukları keşfetmek isteyenler için. N

BANU YILDIRAN GENÇ

Cem Selcen, *Öğle Paydosu*
Sel Yayıncılık, 2009, 112 s.

Sessizliğin ve tekinsiz olanın romanı

On dokuzuncu yüzyılın sonunda, Freud'un *Rüya Tabirleri*'ni yayımlamasından iki yıl önce yazılmış *Yürek Burgusu*'nu, bugün (Lacan sonrası) sadece bir hortlak hikâyesi olarak okumak mümkün değildir.

Yürek Burgusu, ne dediğinden çok ne demek istediği üstüne kafa yorulmuş bir eser olmasıyla tanınıyor. Bir papaz kızı olan öğretmenin, zengin ve güçlü bir adamın yetim yeğenlerine bakıcılık göreviyle taşrada 'saray gibi' bir eve taşınmasıyla başlıyor hikâye.

Çocukların (Miles ve Flora) amcasından etkilenen, bu 'aşk'ı yenmeyi başaramayan öğretmen, teselliyi çocuklarda buluyor. Evdeki mutlu hayatlarıysa, öğretmenin kendinden önceki mürebbiyenin (Bayan Jessel) ve eski yardımcının (Quint) hayaletleriyle karşılaşmasıyla gölgeleniyor. Öğretmen, çocukların amcasının gelip onları kurtaracağı umudunu kaybetmeden, evin kâhyası Bayan Grose'yi de yanına alarak, kendini hortlaklarla savaşmaya adıyor. Bu basit yapının altındaysa, ancak bir Henry James romanında görülebilecek kadar karmaşık katmanlar var.

Gotik roman, her şeyin 'mantıklı' bir açıklaması olduğunda direten, materyalizmi yeni din ilan etmiş, gizemli olanı yok sayan aydınlanma çağına bir tepki olarak doğmuştur. *Yürek Burgusu*'ndaki öğretmen, baba evini terk ettikten sonra yerleştiği yeni evde 'açıklanamaz' olan tarafından avlanır. Öğretmenin babasının papaz olması tesadüf değildir elbette. Kendisiyse kuşkucu ve 'bilgili' biri olarak, aydınlanmanın tarafındadır. Ancak son derece zeki ve kibar olan çocuklara öğreteceği fazla bir şey yoktur, öğretmenlik görevi onu tatmin etmemektedir. Hortlaklarla karşılaşan öğretmen, açıklayamadığı bu 'şey' karşısında dehşete düşer. Belki de bile isteye, onları kendisi çağırmıştır çünkü asıl görevi bundan sonra başlar: Ne pahasına olursa olsun, çocukları korumak zorundadır.

Ünal Aytür'ün kitabın önsözünde açıkladığı gibi, kitabın tartışma yaratan ve eleştirmenleri ikiye bölen tarafları vardır. Öğretmenin 'güvenilmez anlatıcı' olması, işleri karıştırmaktadır. Hortlakları gerçekten görmüş müdür yoksa uyduruyor mudur? Çocukları kötülükten korumak mı ister yoksa onlara eziyet etmek mi? Roman, iyilik ve kötülüğün savaşı olarak bir dinsel alegori midir yoksa bir kadının bastırılmış cinselliğinin, iç dünyasının tahlili mi? On dokuzuncu yüzyılın sonunda, Freud'un *Rüya Tabirleri*'ni yayımlamasından iki yıl önce yazılmış *Yürek Burgusu*'nu, bugün (Lacan sonrası) sadece bir hortlak hikâyesi olarak okumak mümkün değildir. Ama şunu da biliyoruz ki, hortlakları gerçekten görmüş olup olmadığı, hiç önemli değil. Nasıl psikanalizde 'hasta'nın neyi anlattığı, bunu anlatırken dürüst olup olmadığı değil; olayın bıraktığı etki ve hastanın bunu ifade etme biçimi önemliyse, *Yürek Burgusu*'nda da, hortlaklardan çok, öğretmenin onları algılayış ve izlenimlerini ifade ediş biçimi önemlidir. Henry James'in Freud'a olan yakınlığı, aynı zamanda kardeşi William James'in de ünlü bir psikolog oluşu, hikâyenin psikanaliz açısından zengin ve eğlenceli bir metin haline gelmesinde etkili olmuş olsa gerek.

Yine önsözde belirtildiği gibi, romanda olaylar öğretmenin ağzından, 'yansıtıcı bilinç' tekniği kullanılarak (anlatıcının algısı gerçek kabul edilerek) sunulmuştur. Burada anahtar sözcük olan 'yansıtıcı', tüm romanın şemasını çıkardığımızda bize yol gösterir, roman yansıtmalar ve yansıtma yoluyla eşleştirmeler üstüne kurulmuştur: 'Tuhaf' mizaçlı babasının evini terk eden öğretmen, zengin, çekici ama sorumsuz amcayla tanışır. (Babası hakkında öğrendiğimiz tek şey 'tuhaf' olduğudur, ama James bu sözcüğü öyle bir zamanda, öyle bir yere yerleştirir ki, çağrışımlarının cinsellik yüklü olması kaçınılmazdır.) Annesinin yokluğunda babasıyla eşleşmiş olan öğretmen, babasının aynası olmaya maruz bırakılmıştır. Amcayla tanıştığındaysa onu o kadar arzular ki, bu arzu dile getirilemeyen hazza ve acıya, yani 'yürek burgusu'na dönüşür. Onu asla elde edemeyecektir. Ama hayalinde kendini amcayla eşleştirir. Eve yerleştiğinde işler karmaşık bir hal alır. Evin kâhyası, hayatında taşradan dışarıya adımını atmamış, okuma yazma bilmeyen ve cahilliğine çokça vurgu yapılan Bayan Grose, kolayca etki altında kalan biridir ve hortlakları gördüğünü söyleyen öğretmenden asla kuşkulanmaz. Onun eşi ise kitapta adı geçen nadir karakterlerden biri, postacı *Luke*'tur, evde dış dünyayla (amca ile) bağlantısı olan tek kişi. 'Melek yüzlü' çocuklar Miles ve Flora eşleşmiştir. Miles yatılı okuldan atılmış, eve dönmüştür. Flora ona tapmaktadır. Quint ile Bayan Jessel ise 'kötü' hayaletlerdir. Yaşarken bedenleriyle yaptıkları kötülükleri, öldükten sonra ruhlarıyla, çocukları etkileri altına alarak devam ettirme amacındadırlar.

Öğretmen, eve adımını ilk attığında, gördüğü zenginlik karşısında büyülenir, ama asıl önemli olan, zenginliğin ifadesi olan boy aynalarının varlığıdır. Öğretmen, kendini (bedenini) ilk kez tepeden tırnağa görebildiği bu aynalardan dehşete kapılır. Bastırılmış olanla yüzleşilmiştir, arzulananla karşılaşma kaçınılmazdır artık. Ama amca ortalarda yoktur, bu yüzden onun kıyafetlerini giyen, onun gibi 'serseri' ama –arzudan duyulan suçluluk ve cezalandırılma isteği sonucu– ondan daha 'kötü' birine ihtiyaç vardır. Öğretmen, Quint'in hayaletini görür. Hemen sonrasında, kendini eşleştirdiği bedensiz ruhtan utanır ve Bayan Jessel'ın –Quint'in asıl eşinin, beraber 'kötülük' yaptığı kadının– hayaletini görür. Hortlaklar, çocukları kötülüğe sürükler (ne yaptıkları asla söylenmez, okuyucunun hayal gücüne bırakılmıştır, yani bir bakıma okuyucu, kendi içindeki kötülüğü bu karakterlere aynalayacaktır), Quint Miles'ı, Bayan Jessel ise küçük kızı, Flora'yı alır. Öğretmenin kendine eş arama sürecinde Quint'ten sonra sıra Miles'a gelmiştir. Öğ-

retmen bunun üzerine Flora'yı saf dışı bırakır, onu evden gönderir. Miles onundur artık. Henry James, Miles'dan söz ederken onun erkekliğine vurgu yapar ve çocuklara atfedilen masumiyetle dalgasını geçer. Öğretmenin Miles ile olan 'hastalıklı' ilişkisi, onu kötülüğün ta kendisi haline getirir. Öğretmen, çocuğunu koruyan anne konumuna gelerek, eşleştirmeyi tamamlamış, her şeyin 'tuhaf' kaynağına, babasına dönmüştür.

Yürek Burgusu, sessizliğin, hakkında konuşulamayacak kadar tekinsiz olanın romanıdır. Hortlaklar öğretmenin cinselliğe dair korkularının vücut bulmuş hali olabilir ama ortada bir vücut yoktur, bedensiz (cinsellikten yoksun) varlıklar vardır. Öyleyse niçin tehlikelidirler? Öğretmen onları şimdiki halleriyle değil, geçmişleriyle değerlendirdiği için korkar onlardan. Bu kadın ve erkek, yaşarken çok 'kötü' şeyler yapmıştır. Ama geçmişleri hakkında konuşulmaz. Aynı şekilde, öğretmen kendi geçmişinden de asla söz etmez ve okuldan atılan Miles'ın, ne gibi bir kötülük yapıp eve yollandığı da bir türlü söylenmez. (Miles bir şey 'söylemiştir' ve okuldan atılmıştır, sadece bunu biliriz.) Hakkında konuşmamak, bastırmaktır. Yok saymaktır. Aynı zamanda Lacan'a göre, 'baba'nın dünyasına girmeyi ve onun dilini konuşmayı reddetmek demektir. Bunu yapamayanlar geçmişlerini 'gömmeyi' başaramazlar, ve uygun bir biçimde gömülmeyen geçmiş, her zaman, hortlayarak geri döner. N

ZEYNEP ALPASLAN

Henry James, *Yürek Burgusu*
Çeviren: Necla Aytür
İş Kültür Yayınları, 2006, 165 s.

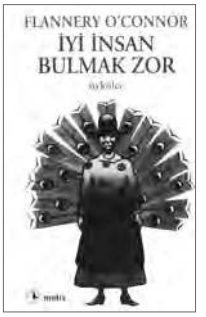
İyi ve kötünün bahçesinde

O'Connor çelişkilerin insan doğasındaki dokunulmaz yerini çoktan kavramış bir edayla ve merakla ancak yargılamadan yaklaşıyor öykü kişilerine. "Herkes her şeyi yapabilir" duygusunu aşılıyor.

Kısa öykünün insan doğasına acımasız denebilecek bir keskinlikle yaklaşması Amerikan edebiyatının yabancı olduğu bir durum değildir. Edgar Allen Poe'dan Raymond Carver'a; Kate Chopin'den Truman Capote'ye, tarz olarak ne kadar farklılaşsa da özde benzer öykülerde insanın başta kendine sonra dünyaya yönelttiği o mesafeli gaddarlığın izi sürülebilir. Öyle veya böyle insanın kendiyle, öteki insanlarla ve çevresiyle kurduğu o zorunlu ve zorlu ilişkilerde tutacağı tarafın muğlaklığı, "Tutacak bir taraf gerçekten var mı ki?' sorusunun

nahifliğine karışır gider.

Bu çizgide anılması zorunlu adlardan biri Flannery O'Connor. Kısa yaşamına sığdırdığı iki öykü kitabı ve iki romanla Amerikan edebiyatında kendine güçlü ve farklı bir yer edinmeyi başaran bir yazar O'Connor. Kendisi de bir çiflikte yaşamış ve hayatı boyunca hastalıklarla boğuşmuş koyu bir Katolik olan O'Connor'un metinlerinde din, hastalıklar ve kırsaldaki insanların ön planda olması şaşırtıcı değil. Ancak O'Connor gibi yazarlar için bu tip ifadeler kullanmak hep bir eksiklik de barındırıyor. Çünkü ne din, ne hastalıklar, ne de kırsalın küçük insanları metinlerinin olmazsa olmazları. O'Connor öykülerini öyle bir şekilde kuruyor ki, sanki bu güçlü yapı öyküyü oluşturan ana öğelerden çok daha üsste ve sarsılmaz bir şekilde duruyor. Belki bu, tüm iyi yazarlar için de zaman zaman hissedilen bir duygudur, olabilir.

Daha önce Can Yayınları *Wise Blood* adlı O'Connor romanını *Bilge Kan* adıyla yayımlamıştı. Metis Yayınları'ndan 2009 sonunda çıkan *İyi İnsan Bulmak Zor* yazarın Türkçede yayımlanan ilk öykü kitabı. Yazarın şartı mıydı bilinmez ama orijinal kitaptaki resimle aynı resim kullanılmış *İyi İnsan Bulmak Zor*'da. Bu resim bile bir yığın çelişkiyi barındırmasıyla metinlerin özünü selamlıyor bir bakıma. Pek de güzel denmeyecek bir çiftlik kadını, üstü başı aynı şekilde –sıradan– ancak arkasındaki tavus kuşu tüyleriyle sergileniyor. Oysa dişi tavuskuşlarının böyle süslü tüyleri de olmaz.

O'Connor çelişkilerin insan doğasındaki dokunulmaz yerini çoktan kavramış bir edayla ve merakla ancak yargılamadan yaklaşıyor öykü kişilerine. "Herkes her şeyi yapabilir" duygusunu aşılıyor. "Fazla emin olmayın kendinizden ve sevdiklerinizden" der gibidir yazar, çünkü emin olmak insanın düşeceği en büyük tuzaklardan biridir ona göre. Belki emin olabileceğimiz tek şey, en çok ve sadece kendimizi sevdiğimizdir. Bu bencilliğin sınırlarıyla oynamanın vereceği edebi tatsa bu öykülerde fazlasıyla var.

Öykülerde çocuklar ve yaşlıların, bebeklerle katillerin, dindarlarla dinsizlerin, zencilerle beyazların arasında akıp giden bir ırmak var. Bu ırmak O'Connor'un anlama çabasını doğallaştıran bir hızla akıyor. O çiftliklerde böyle zalim ve umursamaz çocuklar vardır, o kadınlar gerçekten de elleriyle boyunlarındaki haçlara dokunurken gözlerini böyle devirirler, ahlak denen kavramın muğlaklığı düşündürücüdür ve bırakın yabancıları en yakınımızdakiler için bile vereceklerimiz bir yere kadardır... Bunların hepsine inandırması bir yana O'Connor'un bu öykülerde belki de başardığı en büyük şey tüm tezatlar arasında ikisine –iyinin ve kötünün varlığına– olan inancı derinden yaralaması.

Gerçekten iyi ve kötünün bahçesi aynı ırmakla mı sulanıyor? **N**

YALÇIN TOSUN

Flannery O'Connor
İyi İnsan Bulmak Zor
Metis Yayınları, Aralık 2009, 251 s.

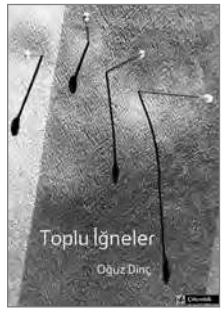
Bunun ne olduğunu tahmin edebilir misiniz?

Bu bir 4,4 MB (MegaBite) Hard Disk'tir. 1956 Eylülü'nde IBM ilk Hard Diskli bilgisayarını lanse etti: IBM 305 RAMAC. HDD-Hard Disk 1 tonun üzerinde bir ağırlığa sahipti ve yalnızca 4,4 MB kapasitesindeydi! 4 GB (GigaBite) memory stick'mizi kullanırken saygı duyalım ve değerini bilielim!

J.S. Foer, *Her Şey Aydınlandı*, Siren Yayınları, Şubat 2010

Çağdaş edebiyatın en etkileyici seslerinden Jonathan Safran Foer, *Her Şey Aydınlandı*'da elinde solmuş bir fotoğraf ve kafasında soru işaretleriyle yola koyulan genç bir adamın Avrupa'nın kalbinden Amerika'ya, dünyadan Ay'a, geçmişten günümüze, rüyalardan masallara, büyük aşklardan büyük savaşlara, karanlıktan aydınlığa uzanan yolculuğunun hikâyesini anlatıyor.

Oğuz Dinç, *Toplu İğneler*, Çitlembik Yayınları, Şubat 2010

İki öykü kitabı ve iki e-kitaptan sonra yeni öykü kitabı *Toplu İğneler*'de insanları izlemeye devam ediyor Oğuz Dinç; işten ayrılan kadın, boynu tutulan adam, sıcak bir mahalle kavgası, arkadaşlıklar, aşk ve ölüm… Öykülerinde mutlu yaşamlarla zor zamanların iç içe geçtiği Dinç, yorumda çok bulunmadan, berrak ve sevecen bir gözle bakıyor olaylara, kişilere.

Mehmet Erikli, *Sonbahar Bitimi*, Yitik Ülke Yayınları, Kasım 2009

Mehmet Erikli'nin *Sonbahar Bitimi* adlı ilk kitabı şehri, insanları, rüyaları, uzaklıkları, hayalleri ve yalnızlığı anlatan denemelerden oluşuyor. "Yazar tabiatın yanında yürüyüp gidendir ve kelimelerin sonsuz denizinde kulaçlarını insanlık için var gücüyle atar, atar, atar..." diyen genç yazar şehre, insana, doğaya ve daha birçok olaya dair fikir yürütüyor.

Fadime Uslu, *Büyük Kızlar Ağlamaz*, Pupa Yayınları, Ocak 2010

İlk kitabı *Büyük Kızlar Ağlamaz* ile Fadime Uslu toplumun değişik kesimlerinden yaşam biçimlerini öykülerine taşırken çarpıcı kesitler sunuyor. Yetkin ve arı bir Türkçe kullanan yazar sinematografik anlatımıyla yarattığı öykü atmosferinde doğal diyaloglarıyla dikkat çekiyor. Uslu, öykünün demlenmesi ve kendini bulması için uzun yıllar gerektiği görüşünde.

Metin Cengiz, *Küreselleşme, Postmodernizm ve Edebiyat*, Digraf Yayıncılık, Ekim 2007

Metin Cengiz, kitabında çağdaş insanın yüz yüze geldiği küreselleşme, postmodernizm vb. önemli dünya sorunlarını birbiriyle ilintileri içinde, geniş bir kültürel bağlamda ele alıp şiir üstüne düşünürken, insanı ve onun varlık endişelerini doğrudan etkileyen sosyo-politik, ekonomik, tarihsel ve felsefi düzlemi irdeliyor; entellektüel bir şairin çağına karşı sorumluluğuna da işaret ediyor.

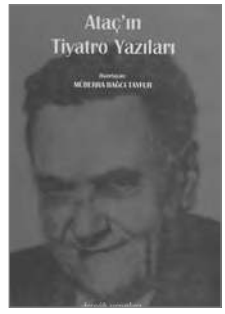
Celâl Özcan, *İstafiller Oldu Mu*, Heyamola Yayınları, Ocak 2010

1924 Nüfus Değişimi sürecinde karşılıklı göçe mecbur edilen Türkiyeli ve Yunanistanlı masum ve mağdur insanların o günlerdeki açmazlarından örnekler sunuyor Celâl Özcan. Zamanla ölüp giden birinci kuşak büyüklerinin anlattıklarıyla, bir türlü kopamadıkları sosyal ve kültürel öğelerle iç içe yaşayan ikinci ve üçüncü kuşak temsilcilerinin yaşam gerçekliklerini beraber kurguluyor.

Pascale Casanova, *Dünya Edebiyat Cumhuriyeti*, Varlık Yayınları, Mart 2010

Pascake Casanova, ekonomi ve siyasetten görece bağımsız olan ve dillerin, estetik düzenlerin, türlerin egemenlik için birbiriyle yarıştığı bir dünya edebiyatı portresi çiziyor. Latince, Fransızca ve Almancayı dünya edebiyatının doğuşunda üç ana aşama olarak gösteriyor ve başta Kafka, Joyce, Faulkner olmak üzere, *Dünya Edebiyatı Cumhuriyeti*'nde pek çok simayı yakından inceliyor.

Hazırlayan Müberra Bağcı Tayfur, *Ataç'ın Tiyatro Yazıları*, Dergâh Yayınları, Şubat 2010

Nurullah Ataç'ın gençlik yıllarında ve daha sonra da devam eden tutkusu tiyatrodur. Hayli ilkel olan Türk tiyatrosunu izlemiş, seyrettiği eserleri okumuştur da. Arkadaşı Tanpınar, Ataç'ı okumanın bir çeşit "tiryakilik" yarattığına işaret eder. Ataç'ın tiyatro yazılarını derleyen Müberra Bağcı Tayfur'un bu önemli çalışmasını Dergâh Yayınları yayımladı.

Ömer Ayhan

Ara sıra kara batak gibi benim adımı görüyorsunuz bu köşede. Bir kafa karışıklığı olmasın. Burası İnan Çetin'in köşesi. Sevgili İnan yoğunluktan zaman ayıramadığında, elimden geldiğince yerini almaya çalışıyorum. Bu sayıda her zamankinden az öykü var, daha fazlasını okuyabilmeyi isterdim ama mümkün olmadı. Şunu da söylemek isterim, düşüncelerimi yazarken belki her şeyden çok dil yanlışlarına odaklandım. Bunun sevimli görünmeyeceğini biliyorum, ama bir yazarın dili, özgünlük ya da hiç olmazsa nitelik 'zorunluluğunu' bir an için unutsak da, yanlışlarıyla o yazara çok zaman kaybettirebilir.

Damla Göl: "Bir Damla Hayat"ta kullandığınız dilin düzgünlüğü her şeyden önce iyi bir okur olduğunuzu 'ele veriyor'. Gelgelelim dilbilgisi açısından sorunsuz olması yetkin bir öykü dili sunmuyor bize. Duyguların aktarımı aşırı duygusal bir anlatıma evrildiğinde, amaç çoğunlukla bir sahicilik duygusu yaratmak ve (ya da) okuru metne bağlamaktır. Ne var ki, çoğunlukla öykünün dokusunu zedelemekle sonuçlanıyor böylesi anlatımlar. Hayat'ın ailesinden uzak düşüşü (4. paragraf) o kadar acele ve genel tümcelerle anlatılıyor ki ("Kendi mahkemesinde kırdı kalemini, sürgün oldu kendi hayatında") okurun karakterle empati kurması zorlaşıyor. Galeri sahibinin genç kızın gözyaşlarını görür görmez uzun bir söylev çekmesi de kurgu açısından sorunlu görünüyor. Elinizde, duyguların daha yalın bir anlatıma dönüşmesi kaydıyla sağlam bir Türkçe var. Geriye, dilin kullanımına ilişkin bakış açınızı sorgulamanız gerektiği düşüncesi kaldı bende.

Elif Ezgi Uzmansel: "Jumanji Simba Ne Düşünmez?", tıpkı adı gibi ilginç bir öykü. Misyonerlerin ve yardımsever beyaz ırkın, çıkarcılıkları ve sömürgeci ruhları öykünün sacayağını oluşturuyor. Düzgün bir anlatımın yanı sıra güzel buluşlar, değişik söylemler var öykünüzde. "Gönülçelen iş makineleri", "Aptallığımız henüz bluğa bile ermemişti..." gibi metin içinde gerçekten hoş duran tanımlamalar. Öykünüz yayımlanmadı, çünkü biraz daha iyi öyküler de vardı. Diyeceğim, öykülerinizi olgunlaştırabilirseniz edebiyat dergilerini zorlayabilecek bir potansiyele sahipsiniz.

Emrah Battal: "Sırasıyla Her Şey", okuru yorabilecek fazlalıklarla dolu. Vereceğim örneklerin tamamı on bir satırdan oluşan ilk paragraftan. "... hem de gideceğimiz yerin belirsizliğini düşünüyordum. Ailem adına da düşünüyordum. Oğlum, eşim ve kızım adına da düşünüyor..." "Köyden çıkarıldığımızda bunları düşünüyordum..." Bir örnek de ikinci paragraftan vereyim. "Bunların umudu var mı diye düşünüyorum şimdi. Şehrin merkezindeki bu kapalı yere getirildiğimizde de bunu düşündüm ve sonraki aylarda da düşündüm." Yinelemeler, sadece okuru değil öyküyü de yoruyor. " ... giderek yalnızlaşıyorum ve çok kötü hissediyorum kendimi." Bir sonraki tümce, "O kadar yabancıyım ki buraya." İlk tümce sonraki tümcenin duygusunu zaten bize veriyor. Üstelik ikinci tümce az sözcükle daha iyi anlatıyor. Son bir örnek, "Dün gece sabaha kadar hiç uyumadı." Hiç sözcüğü gerekli mi? Belki size fazla yüklenmiş olabilirim, elbette bir nedeni var. Siz şöyle bir tümce de kurabiliyorsunuz. "Oğulların babalarını örnek aldığı bir toplumda çocuklar karamsarlığı da alıyorlar..." Ayrıca, öykünün son iki tümcesi, okuduklarım arasında en iyi final tümceleriydi. Öykülerinize karşı benden de acımasız olun, ki gereksiz yinelemelerin yerine böyle güzel tümcelerle sağlam öyküler yazın.

Gülay Kalkan: "Tavşan Atlet", güzel vaatlerde bulunuyor, ne var ki sonunu getiremiyor. Öykünün bir yerinde yazdığınız gibi "bir fasit daire"de dönenip duruyor. Oysa sizin deyiminizle "ilk bin metre", hoş bir öykü girişiydi. Sözgelimi ikinci paragrafın başı: "Bazen çıkışı bir gök gürültüsüyle alırım, bazen bir şimşek olur." "... Beklenmedik bir omuz darbesi, ustalıklı bir çelme girişimi bile benimle koşan habeş maymunlarının tatlı anısını bozamaz." Sonra ne mi oluyor, öykü gelişip serpilmektense bir deneme'ye dönüşüyor, ki iyi bir deneme kaleme almak enikonu güç iş. Çok iyi yazılmış bir kompozisyona evriliyor öykünüz son düzlükte. Öykünün baştan sona geniş zaman kipiyle yazılmış olması bu sonucun başlıca nedeni. Sanırım kurgulama üstünde daha fazla çalışırsanız, öyküleriniz ilk başta verdiği tadı sürekli kılacak.

Hatice Uzlet Aydın: Elbette bir edebiyat metnini değerlendirirken öznellik-nesnellik meselesi gelip yapışabiliyor yakanıza. "Deli Kızın Öyküsü", genel bir söylemle şiirsel öykü olarak niteleniyor. Tanımlamanın net bir karşılığı yok, sadece dili kullanma biçiminiz, art arda gelen devrik tümceler, kimi zaman harflerden yayılan müzik (müziği olumlu ve olumsuz anlamlarda alıyorum) duygusu vb., belli bir karşılığı olmayan tanımlamayı getirdi aklıma. Kendi payıma böyle metinlerle aramın (Proust'unki gibi akıl ötesi bir mimari ve müzikaliteye sahip değilse) hoş olmadığını söylemeli-

yim. Belki bir başkası değerlendirse, tam aksini de söyleyebilirdi. Bir-iki örnekle bağlayayım yazıyı. Önce benim için iyi olan bir örnek: "…. ve estiği gibi ansızın kesilen rüzgâr. Kum serper gibi avuç avuç. Oğlak dönencesinde bir ürperti." Çağrışım açısından zengin. Şimdi ısınamadığım örneğe geçelim. "Az önce yüzüne çarpılmış bir kapının önünde bırakmıştı yalvarmalarını. Sayrık bir gareze kurban edilmiş gençliğini kara dulluğun kapı ardında bırakmıştı daha demincek." Toplumun bönlüğünü, kendisine benzemeyene karşı geliştirdiği horgörüyü okura iletmekte başarılısınız. Son üç satıra gelince, gerçekten usta işi bir final. Ama bütüne bakınca, fazlalıkları olan ağdalı bir öykü yazdığınızı düşünüyorum.

Mustafa Başpınar: Klasik öykü kalıplarıyla yazılmış bir öykü "Kimliksiz Korkular". Elbette fotoğraftan okura geçen (öykü gönderenlere de, diyebiliriz) duyguyu kendi acınız gibi yazma dürtünüze saygı duyuyorum. Ama tümcelerinizde, sözcüklerin bir araya gelişinde bir edebiyat tadı yok henüz. Size önerim, hem kurgu hem de dil açısından size bir sıçrama yaptırabilecek yazarları seçip okumaya yoğunlaşmanız. Bir süre sonra alacağınız ödül, daha iyi öyküler yazmak olabilir.

Nezahat Solak: "Dananın Kuyruğu", bir parça yiyecek için yollara düşen üç kadını anlatıyor. Öykünüzün sorunu sürekli anlatıyor olmanız. Birisinin dostlarını çevresine toplayıp etkilendiği filmi kare kare anlatmaya çalışması gibi. Öykünün ima eden, suskulardan, satır aralarındaki boşluklardan beslenen ferahlama anlarına yer kalmamış. Ayrıntılara da dikkat etmelisiniz. "Küçük taşları ve dikenleri hissetmeyecek kadar ayak tabanları kalınlaşmış" tümcesinin devamında, "yalınayak yürümeye çalışıyorlardı" demeniz gerekli mi? Peki, kötü bir öykü mü "Dananın Kuyruğu"? Hiç de değil. Sadece, daha analitik metin okumaları yaparak ilerleyebileceğinizi belirtmek isterim.

MEHMET KARAMAN

Nurettin Boztemir: "Göçeri Yoksuzluk", okuduğum en ilginç öyküydü. Öncelikle sözcük dağarcığınız için sizi kutlamak isterim. Kavlak, sıngın, dural, bertik, çiğnem, enez, argın... günümüzün kitaplı yazarları bile çoğunlukla sözcük avcılığını savsaklarken, siz... ama diyerek bağlıyorum tümceyi, kalemi geri tepen bir yazara dönüşüyorsunuz bu sözcükleri kullanırken. "Dört buncağız can, sincabî göğün altında, göçerkonar çilekeşlililerinin yerleşik yaraları uyarınca netameli şekillenen kinik kimsesizlikle dural kesiliyorlar kadere karşı." Sizi yazma eylemi sırasında ve yazdıklarınızı düzeltme aşamasında soğukkanlılığa davet ediyorum. Bir de, bir buçuk sayfalık metinde kavlak sözcüğünü dört kez kullanarak çabucak eskitmeyin.

Osman Metin: "Keyfikeder"de, geri kalmış toplumlarda törelerin işleyişini, kadınların sırtladığı ağır bedelleri, neredeyse kirli gerçekçilik diyebileceğimiz bir anlatım biçimiyle yazmışsınız. Üstelik anlatıcının tümü de kadın olan yakın akrabalarının töreye korkuyla karışık, tuhaf bir saygıyla bağlılıkları... Şiddeti irkiltici bir doğallıkla anlatmanızın yanı sıra öykünün art alanını inşa edişiniz, ortamdaki en akıllı kadının deli olarak tanımlanması vb. Öykünüz okuduğum iyi öykülerden. Başkente giden ve kaybolan kızlar, bir başka öykü de orada gizli olabilir mi acaba, siz ne dersiniz?

Ozan Selçuk: *Notos*'a öykü yollayanların yaş ortalamasını bilmiyorum, ama 20'li, en çok 30'lu yaşlarda olduklarını varsayarak yeni bir kuşağın Türk edebiyatında usul usul yol almakta olduğunu düşünüyorum. Azımsanmayacak sayıda öykünün dergilerde yayımlanabilecek düzeyde oluşu sevindirici. "Tanrı-

nın Tuvalinde İki Renk", klasik öykülerin tadını taşıyan hoş bir metin. Siyah olmanın güçlükleri, handiyse idealist diyebileceğimiz beyaz doktor, çekişmeleri, dostlukları.. bunca kısa bir öyküde bütün bu geçişler başarılı. Belki karakterleri karşılıklı konuşturmaya odaklandığınızdan, mekân duygusu geri planda kalmış. Bence Notos'a öykü yollayanların bir bölümü başka dergileri de aynı öykülerle deneyebilir. Notos, bildiğiniz gibi salt bir öykü dergisi değil, yayımlanabilecek düzeydeki her öyküye yer verilmesi sayfa sayısı ve içerik çeşitliliği açısından imkânsız.

Sinan Atalay: "Metina'nın Yü-zü" öncelikle buluşunuzla dikkat çekiyor. Metni, fotoğrafı çeken Salgado' nun ağzından yazmanız, fotoğrafın arka planında neler olup bitebileceğini görebilmemizi sağlamış. Kuşkusuz yaratıcı bir yaklaşım. Gelgelelim aynı özeni Türkçede de gösterebilmenizi isterdim. Semih Bey'e yazdığınız mektubun ikincisi tümcesi şöyle: "Türkiye'de yayımlanan bir edebiyat dergisi olduğunuzu öğrenince fotoğrafı ne için kullanacağınızı merak ettim." Semih Bey elbette Türkiye'de yayımlanan bir edebiyat dergisi değil, konuşma diliyle yazı dili arasındaki farkı hesaba katmayışınız, sizi tuzağa düşürmüş. Bir başka örnek: ".... kötülük yaptıkları kişiden ondan af diliyorlarmış." "O yüzden" diyebilirdiniz, sözcük seçiminiz çift anlama açılıyor . Bu örneklere karşın farklı bir görüş ileri süreceğim, sizin Türkçeyle bir sorununuz yok, olsaydı birçok yanlış yer alırdı öykünüzde. Sorununuz dikkat eksikliği, ki çözülmeyecek bir sorun değil.

Tuğçe Üstün: "Mülteci Kampında Zaman" iyi bir öykü kanımca. Bir çocuğun susuzluktan ölüşüne karşılık, kısıtlı da olsa kamptakilere yemek yardımı yapılabilmesi üstünde biraz daha düşünmenizi isterdim, öykünün akışı açısından. Okuyabildiklerim arasında fotoğrafın işlevini en iyi ortaya koyan sizin öykünüz. Kimi zaman mutluluk anlarıdır yakalanan, bazen de söz konusu fotoğraftaki gibi kesif dram duygusu. Ama sizin de belirttiğiniz gibi, makinenin asıl 'meselesi', "akıp giden zaman". Çarpıcı bir son tümceye açılmış buluşunuz. Ayrıca kısa, çağrışımlı, işlevsel tümceler de kuruyorsunuz. Bir örnek: "Bomboş topraklarda dil değil beden konuşur." Başka öykülerinizde de aynı çizgiyi yakalamış olmanızı umuyorum, adamakıllı zorlayın dergileri.

Vehbi Değer Turan: "Gök Parçası" okuduklarım arasında öne çıkan öyküler arasındaydı. Sanırım biliyorsunuzdur, öykülerin seçimiyle bir ilgim(iz) yok. Anlatıcı seçiminiz özgün, öykünün ritmi, benzetmeleriniz ve özellikle 'vaha' metaforu; bütün bunlar yerli yerinde. Bazı gereksiz kullanımlar da var, kısaca değineyim. Bunca kısa bir öyküde 'bile' sözcüğünü beş kez kullanmayabilirdiniz; güneşin etkisini kaleme alırken, "en kavurucu"ya, "en yakıcı"yı eklemeseniz de olurdu.

Yeşim Göksel Bozgeyik: Düzgün yazılmış bir metin, "Biliyorum Ama Sen de Biliyorsun". Eksik olan nedir diye dönüp bir kez daha okudum öykünüzü. "Sıcak, yakıcı sıcak, soğuk, dondurucu soğuk". Öykü türünün diken üstü sözcük ekonomisi için kalabalık geldi bana bu tümce. Bir de yer yer ritim sorunu; "Sarı baş ağladı, ben de. Yanımıza dolapta ne varsa almıştık, su da." Bunlar elbette öykünün tamamına egemen sorunlar değil. Öykünüzde eksik olan şey ışıltı. Yoksa haksızlık etmeyeyim, genel olarak gereksiz yükleri az, düzgün bir metindi okuduğum.

NOTOS
FELSEFE ATÖLYESİ

Felsefenin laf kalabalığı sayıldığı günler geride kaldı.

Modern hayatın gündelik akışının dışlamaya çalıştığı, görmezden geldikçe muhtaç kaldığımız, yadsıdıkça oradan oraya savrulduğumuz, önemi yokluğunda anlaşılan bir etkinlik felsefe. Hele yüzeyselliğin her alana yayıldığı, kavramların altüst edildiği, herkesin içinde bir boşluk duygusu taşıdığı bir çağda.

Peki nereden başlayıp nasıl bir yol izlemeli? Geleneği binyıllara dayanan bir etkinliğin tarihinde kaybolmanın önüne nasıl geçilebilir? Felsefede temel olarak hayata ilişkin sorunların tartışıldığı kavrandığı zaman bu ikilemi aşmak zor değil.

Öte yandan, felsefenin baştan beri, özellikle de Sokrates'le birlikte diyalog yoluyla gerçekleştirilen bir etkinlik olduğunu unutmamak gerekir. Çoğu kez ihmal edilen Sokratesçi yöntemin, karşılıklı ve ortaklaşa bir düşünme ve üretme zemini sağlayacağı elbette söylenebilir.

Felsefe, hayata anlam vermenin ve nereden gelip nereye gittiğimizi anlamanın en benzersiz yolu. Her şey felsefenin konusudur –ne bilgi, ne siyaset, ne aşk, ne sanat ne de toplum ondan ayrı düşünülebilir.

Kant'ın dediği gibi, felsefe değil, ancak felsefe yapmak öğretilebilir.

Notos Felsefe Atölyesi, felsefeye yakınlık duyanların yakından tanıdığı çok değerli felsefecilerin katılımıyla ve bu amaçla başlıyor.

Felsefe Atölyesi

1 Nisan - 3 Haziran 2010

İoanna Kuçuradi
Doğan Özlem
Betül Çotuksöken
Saffet Murat Tura
Erkut Sezgin
Mehmet Barış Albayrak
Kaan Özkan

KAYIT VE AYRINTILI BİLGİ
Tel 0212 243 49 07 – Faks 0212 252 38 05 – atolye@notoskitap.com

Bu fotoğrafın öyküsünü yazar mısınız?

Notos'tan genç yazarlara çağrı.

Öykü yazma tutkunuzu yönlendirebileceğiniz bir alan, kendinizi dışavurabileceğiniz bir zemin bulamıyor, yazdıklarınızı nasıl değerlendireceğinize karar veremiyorsanız, Notos sizin için uygun bir yol açıyor.

Notos'un her sayısında duyurulan bir konuda yazılan öykülerin değerlendirilmesi sonunda seçilen bir öykü, dergideki öteki öykülerle birlikte yayımlanıyor.

Genç yazarlar bunu bir yarışma olarak düşünebilir, ama öteki öykücülerle değil, her genç yazarın kendiyle yarışması. İlgi ne çok olursa, seçilen öykü de o denli güzel olur.

Yukarıdaki fotoğraftan çıkarak yazılıp bize gönderilenlerin değerlendirilmesinden sonra seçilen öykü, Notos'un Haziran-Temmuz 2010, 22. sayısında yayımlanacak.

Fotoğrafın derinliğine ne denli yaklaşılırsa, yazılacak öykü o denli başarılı olur.

Her ânın, her fotoğrafın ya da resmin öyküsü yazılabilir. Konumuz bir fotoğrafın anlattıklarıysa, önce verilmiş bir andan çıkılacak, ama öykülerin başarısı, o ânı sonra kurmacaya dönüştürme ustalığına bağlı olacaktır.

Katılımcıların göz önünde tutması gereken ilkeler

1. Öyküler, editor@notoskitap.com e-posta adresine, *Bu fotoğrafın öyküsünü yazar mısınız?* başlığıyla ve öykülere ad verip yazar adı aynı sayfada belirtilerek gönderilmelidir.
2. Yazılacak öyküler 400-900 sözcük arasında olmalıdır.
3. Öykülerin son gönderilme tarihi 1 Mayıs 2010'dur.
4. Katılımcılar gerçek adlarını kullanmalıdır.

•Yayımlanmak için seçilen öykünün yazarı 1 yıllık **Notos** aboneliği ve **Notos Kitap'**tan kitap armağanı kazanır.